

การพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับ
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน
ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลของกองทัพบก
ในพื้นที่ กองทัพภาคที่ 3

โดย

พันเอก ธานี ศรีสุวรรณ
รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 32
กองทัพบก

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556 - 2557

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
และ ประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี กำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

ลักษณะวิชา การทหาร

ผู้วิจัย พ.อ.สาธิต ศรีสุวรรณ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน โดยศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่เอกสารคำสั่ง นโยบาย คู่มือการฝึก ศึกษา แนวทางในการปฏิบัติงานของกองทัพบก รวมทั้งผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ

ผู้วิจัยพบว่า กองทัพ มีความชัดเจนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ นโยบาย ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาของกองทัพ ที่ต้องการให้กำลังพลของกองทัพมุ่งสู่การปฏิบัติภารกิจให้สนองต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน แต่แนวทางและวิธีการในการปฏิบัติสร้างเสริมอุดมการณ์ของกำลังพล น่าจะยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะบรรลุผลให้กำลังพลได้มีความสำนึกและมีการปฏิบัติในระดับที่เป็นมาตรฐานที่ ถูกต้องและยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์สูงสุดได้ทั้งหมดอย่างทั่วถึง เนื่องจากยังขาดความสมบูรณ์ในข้อมูลความรู้และวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกำลังพลที่เพียงพอ รวมทั้งวิธีการในการประเมินผลก็ยังไม่สามารถวัดผลในเชิงคุณภาพทางจิตใจของกำลังพลในเรื่องความเป็นผู้มีอุดมการณ์ในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรที่จะได้มีการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องใน 3 ระดับคือกองทัพบก ต้องจัดทำข้อมูลความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ของชาติ ด้านศาสนา ด้านพระมหากษัตริย์ และด้านประชาชน ให้มีขอบเขตที่กว้างขวาง และลึกซึ้งให้เพียงพอ ในระดับกองทัพภาคต้องจัดทำข้อมูลเฉพาะพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนข้อมูลประชาชนในด้านต่างๆ และหน่วยทหารระดับปฏิบัติ ต้องให้ความสนใจในการดำเนินการอย่างจริงจังโดยให้ความสำคัญเท่าๆกับการฝึกในด้านยุทธวิธีอื่นๆ เพราะเป็นการสร้างอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน อันมีความสำคัญยิ่งเสียกว่าอำนาจกำลังรบที่มีตัวตนอื่นๆ

คำนำ

เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง การพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ ประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 เป็นเอกสารวิจัยประกอบการศึกษาหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56 เนื่องจากภารกิจโดยทั่วไปของทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 เป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องอยู่กับประชาชน ในพื้นที่ชนบท พื้นที่ห่างไกล พื้นที่ทุรกันดาร ความสำเร็จของแต่ละภารกิจขึ้นอยู่กับความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่มั่นคงของกำลังพลทุกระดับซึ่งเป็นอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน รวมทั้ง ความร่วมมือ และความสนับสนุนของประชาชนเป็นสำคัญ สิ่งที่จะเป็นหลักยึดถือให้ทหารและประชาชนได้มีความเห็น ความเชื่อถือ ความวางใจกัน คือทัศนคติและความตระหนักต่อสถาบันทั้งสามอัน ได้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่คล้อยตามกัน เพื่อให้สถาบันทั้งสามได้เป็นหลักในการเชื่อมประสาน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังนั้นทหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจวิธีการในการกำหนดบทบาทของตนเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนต่อการปฏิบัติการทางทหาร อุดมการณ์ของกองทัพบก เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และประชาชนประชาชนเป็นทิศทางที่ได้ประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ว่ากองทัพทำงานเพื่ออะไร มีความชัดเจนในความมุ่งหมายแห่งอุดมการณ์นั้น แต่ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น ต่อความสำคัญ ความหมาย ขอบเขตและวิธีการปฏิบัติของกำลังพลเพื่อให้บรรลุผลตามอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

ผู้วิจัยหวังว่าการวิจัยนี้จะได้มีส่วนในการเร่งเร้าให้มีการพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน อันจะส่งผลถึงความมั่นคงของชาติทั้งในด้านการทหาร และด้านสังคมจิตวิทยา ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่งอยู่ในปัจจุบัน และขอขอบคุณคณาจารย์ ข้าราชการ และเพื่อนนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ที่กรุณาให้การสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้

พันเอก

(สาธิต ศรีสุวรรณ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร	
เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์และประชาชน	6
ผู้นำกับการพัฒนาอุดมการณ์ทหาร	8
วิสัยทัศน์กองทัพบก	9
เจตนารมณ์ผู้บัญชาการทหารบก	9
เป้าประสงค์ของกองทัพบก	9
การพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพ -การเตรียมกำลัง	10
กระบวนการพัฒนาอุดมการณ์ทหาร	12
การพิทักษ์รักษาและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์	15
การสอนอบรมทหารกองประจำการ	15
นโยบายการปลูกฝังอุดมการณ์กำลังพลกองทัพบก	17
การประเมินผล	19
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
สรุป	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน	
ที่ทหารของกองทัพภาคที่ 3 ควรรู้	58
ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งอารยธรรมในประเทศไทยในยุคสมัยต่างๆ	58
พระมหากษัตริย์ในดินแดนไทยในประวัติศาสตร์	121
หลักการและหลักธรรมของศาสนาพุทธที่พุทธศาสนิกชนควรรู้และปฏิบัติ	123
ประชาชนและชนเผ่าต่างๆในพื้นที่ภาคเหนือ	165
หลักการสงครามประชาชน	176
สรุป	180
บทที่ 4 วิเคราะห์กระบวนการในการสร้างเสริมอุดมการณ์ฯ	
และวิธีการในการ ประเมินผล	184
พื้นที่ความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ของกำลังพล	
ที่มีมาก่อนการเข้ารับราชการทหาร	185
นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการ	
เพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพล	187
แหล่งความรู้ ข้อมูลในการสร้าง เสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับ	
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน	188
วิธีการในการประเมินผล	188
สรุป	189
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	191
สรุป	191
ข้อเสนอแนะ	196
บรรณานุกรม	197
ประวัติย่อผู้วิจัย	200

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสถานการณ์ใน โลกปัจจุบัน สถานการณ์ต่างๆมีการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทุกประเทศ ทุกองค์กรต่างมุ่งไปสู่การแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศ ประเทศไทยก็ได้มีการพัฒนา ปรับปรุงในด้านต่างๆเพื่อให้ก้าวทันต่อพัฒนาการของนานาชาติ ไม่ให้เป็นประเทศที่ล้าหลัง แต่ขณะเดียวกันข้อเท็จจริงที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักคือ ในสังคมไทย สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของคนไทยและประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ไม่ได้อยู่ในมาตรฐานที่เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาการ ความทันสมัยทางเทคโนโลยี ความมีหน้ามีตาในสังคมโลก ประเทศไทยไม่ได้ได้น้อยหน้าชาติใดในโลก แต่คนไทยและประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกเป็นจำนวนมาก ยังอยู่ในสภาพขาดแคลน ขาดทุน ล้าหลัง ขาดโอกาสจนอาจจะเรียกได้ว่าหมดโอกาสในการที่จะได้เข้าถึงความมั่งคั่งความก้าวหน้า ความทันสมัยเหล่านั้น

ปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของไทยในส่วนที่ต้องเกี่ยวเนื่องมาจากสังคมโลก อาจจะได้รับผลกระทบขี้นมาพิจารณาในทุกๆด้าน ทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการทหาร ด้านเทคโนโลยี แต่ปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของไทยอันเป็นผลมาจากปัญหาภายในของประเทศไทยเองถ้าถูกละเลย หรือล้าช้าในการแก้ไข ปัญหาต่างๆเหล่านั้นก็จะพัฒนาตัวมันเองจนกระทั่งเป็นปัญหาที่ใหญ่โตขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น แก้ไขปัญหาได้ยากขึ้น ปัญหาต่างๆเหล่านั้นเช่น ปัญหาผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบที่ตกค้างอยู่ในประเทศไทยนับแสนคน ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองที่ลอบเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นประชากรแฝงอยู่ในประเทศไทยในจำนวนที่ไม่สามารถหาข้อมูลที่เป็นจริงได้ ปัญหายาเสพติดที่มีการผลิตอยู่ภายนอกประเทศ แต่มีการจำหน่ายและเสพอย่างแพร่หลายในประเทศ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเป็นต้นเหตุของภัยพิบัติต่างๆ ปัญหาภัยพิบัติอันมีสาเหตุมาจากภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น ปัญหาอุทกภัย ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาภัยหนาว ปัญหาการบุกรุกเข้าถือครองกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ป่าสงวน จนก่อให้เกิดปัญหามลพิษในการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาความยากจนที่มีอยู่ทั่วไป ปัญหาความขาดแคลน โครงสร้างพื้นฐานในเรื่องการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ปัญหาการลักลอบค้าสิ่งของผิดกฎหมายข้ามแดน ปัญหาการแตกแยกทางความคิดในด้านการเมือง การปกครอง และเนื่องจากปัญหาเหล่านั้นส่วน

ใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่นอกเมืองหลวง นอกเมืองใหญ่ เกิดขึ้นในชนบท ในพื้นที่ห่างไกล ในพื้นที่ชายแดน ในพื้นที่ป่าเขา หรือพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ ดังนั้นทหารมักจะได้รับมอบหมายให้มีบทบาท เกี่ยวข้องในการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาโดยอาจจะอยู่ในกรอบการปฏิบัติของสายงานต่างๆ เช่น สายงานของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน สายงานของศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ และในสายงานป้องกันชายแดนซึ่งจะได้รับการร้องขอจากส่วนราชการที่รับผิดชอบโดยตรงให้ฝ่ายทหารร่วมเป็นเจ้าพนักงานหรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานด้วย ซึ่งการปฏิบัติการของทหารเหล่านี้เรียกว่าการปฏิบัติการทางทหารอื่นๆที่ไม่ใช่การรบ

ภารกิจโดยทั่วไปของทหารในกองทัพภาคที่ 3 เพื่อสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องอยู่กับประชาชน ในพื้นที่ชนบท พื้นที่ห่างไกล พื้นที่ทุรกันดาร ความสำเร็จของแต่ละภารกิจขึ้นอยู่กับความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่มั่นคงของกำลังพลทุกระดับซึ่งเป็นอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน รวมทั้ง ความร่วมมือ และความสนับสนุนของประชาชน เป็นสำคัญ สิ่งที่จะเป็นหลักยึดถือให้ทหารและประชาชนได้มีความเห็น ความเชื่อถือ ความวางใจกัน คือทัศนคติและความตระหนักต่อสถาบันทั้งสามอันได้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่คล้องตามกัน เพื่อให้สถาบันทั้งสามได้เป็นหลักในการเชื่อมประสานเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังนั้นทหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจวิธีการในการกำหนดบทบาทของตนเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนต่อการปฏิบัติการทางทหาร

อุดมการณ์ของกองทัพบก เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และประชาชน เป็นทิศทางที่ได้ประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ว่ากองทัพทำงานเพื่ออะไร ความชัดเจนในความมุ่งหมายแห่งอุดมการณ์นั้นมีอยู่ แต่ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น ต่อความสำคัญ ความหมาย ขอบเขต วิธีการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลตาม อุดมการณ์ที่กำหนดไว้ ก็มีความจำเป็นไม่น้อยทีเดียว ยิ่งในปัจจุบันการศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้คนไทยได้ตระหนักถึงความเป็นชาติ คนไทยยุคใหม่จึงไม่ค่อยรู้จักประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งก็เท่ากับว่าไม่รู้จักรากฐานของชาติซึ่งจะส่งผลเกี่ยวเนื่องไปถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

สำหรับในด้านศาสนานั้น ถือว่าคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวพุทธแต่ในข้อเท็จจริงแล้วชาวไทยพุทธส่วนใหญ่ ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา ไม่มีความรู้ในหลักการ หลักธรรม และวิธีปฏิบัติตามหลักศาสนาพุทธจึงส่งผลให้ในทางปฏิบัติแล้วคนไทยส่วนใหญ่เป็นเสมือนคนที่ไม่มีศาสนา แนวคิดสาธารณะต่างๆจึงมักจะมุ่งสู่ ความสะกดกสบาย ความมั่งคั่ง ผลประโยชน์ของกลุ่ม มากกว่าความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของศีลธรรม ความเป็นธรรม ความยุติธรรม เกิดความสับสนในการให้ความหมายของความดี และความชั่ว บุคลากรที่เข้ามาเป็นทหารใน

กองทัพภาคที่ 3 ซึ่งก็เติบโตมาในสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป จึงมีความรู้สึก จิตสำนึก ต่อชาติ และศาสนา อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่แตกต่างจากประชาชนคนอื่นๆ ในสังคมไทย

บุคลากรของกองทัพควรจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้และทัศนคติต่อชาติอยู่ในระดับที่ ตระหนักถึงคุณูปการของ บรรพบุรุษที่ได้ช่วยกันสร้างชาติ สร้างความเป็นเอกลักษณ์ สร้างอาณา เขต ดินแดน สร้างศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนมีความภาคภูมิใจ ในเรื่องราว ต่างๆเหล่านั้น รวมทั้งสามารถเข้าใจถึงความเชื่อมโยงเรื่องราวในประวัติศาสตร์ ระหว่างโบราณสถานต่างๆที่มีอยู่ ในพื้นที่อย่างมากมาย รวมทั้งเหตุการณ์ในอดีต กับพื้นที่ปฏิบัติการ ตลอดจนสภาพการณ์ในปัจจุบัน ว่าสิ่งต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ เป็นประวัติศาสตร์ ที่มีเหตุ มีผล มีที่มาที่ไป ไม่ใช่เป็นเพียงนิทาน เรื่องเล่า หรือตำนาน

บุคลากรของกองทัพควรจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการ หลักธรรม และวิธีปฏิบัติตามหลักศาสนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน รวมทั้งเป็นที่ศรัทธาของประชาชนและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยจรโลงความยั่งยืนของพระศาสนา ดังจะเห็นว่าในบางศาสนาที่ผู้นับถือศาสนามีความเคร่งครัดมากจนส่งผลให้เป็นพลังสำคัญในการ ต่อสู้และความร่วมมือร่วมใจกันของผู้นับถือศาสนาเดียวกัน เป็นกำลังอำนาจทางสังคมจิตวิทยาอัน เข้มแข็งยิ่ง ที่เป็นหลักประกันในความมั่นคงของชาติ

บุคลากรของกองทัพจะต้องเคารพเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผลต่อ เนื่องมาจากความตระหนัก สำนึก ภาคภูมิใจ ถึงการสร้างชาติของบรรพชนในดินแดนแห่งนี้ในอดีต เพื่อให้สถาบันกษัตริย์เป็นหลักยึดเหนี่ยวของคนในชาติ

บุคลากรของกองทัพควรจะต้องรู้จักพื้นฐานของประชาชนกลุ่มต่างๆในแง่มุมทั้งด้าน สังคม จิตวิทยา ด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถกำหนดบทบาท ทำทีของตนต่อประชาชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติการกิจ

ดังนั้น ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ใน ระดับที่เหมาะสม จึงมีคุณค่าต่อการปฏิบัติการทางทหารซึ่งนับว่าเป็นทั้งอำนาจกำลังที่ไม่มีตัวตน และเป็นทั้งเครื่องมือในการปฏิบัติงาน จึงมีความจำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานของ ทหารในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการในการสร้างเสริมความรู้ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3
2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งต่อเป้าหมายทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาและวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลสำคัญ 3 แหล่งคือ

1. ความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ที่ทหารของ กองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ควรจะได้เรียนรู้จากระบบการศึกษาภาคบังคับ และที่ได้เรียนรู้ จากสถาบันการศึกษาต่างๆรวมทั้งจาก ระบบการฝึก ศึกษา อบรมของทหารตามแนวทางการฝึก ศึกษาของกองทัพบก โดยในเรื่องความรู้เกี่ยวกับชาตินั้นเน้นในเรื่องความรู้ทางประวัติศาสตร์ของ บรรพชนในดินแดนแห่งนี้ ความรู้ในเรื่องศาสนานั้นเน้นในหลักธรรมและข้อปฏิบัติของศาสนาพุทธ ความรู้ในเรื่องพระมหากษัตริย์ เน้นให้เห็นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ความรู้ในเรื่องประชาชน เน้นให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของประชาชนในประเด็นที่อาจจะส่งผล กระทบต่อความมั่นคง รวมทั้งการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้ ประชาชนสนับสนุนการปฏิบัติการของ ทหาร
2. เอกสาร คำสั่ง นโยบาย คู่มือการฝึก ศึกษา และแนวทางในการปฏิบัติงานของ กองทัพบกที่เกี่ยวข้อง
3. ผลการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องของผู้ทรงคุณวุฒิ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้รับทราบ ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ทศนคติ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ที่กำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ได้รับการปลูกฝังให้ ยึดถืออยู่ในปัจจุบัน
2. ได้แนวทางในการพัฒนาการส่งเสริม ความรู้เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน สำหรับ ทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

คำจำกัดความ

บรรพชนในดินแดนแห่งนี้	หมายถึง	คนรุ่นก่อน หรือคนในสมัยโบราณที่อยู่อาศัย ดินแดนแห่งนี้ ที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน โดยไม่ต้อง ยึดถือว่า เป็นเชื้อชาติหรือชนเผ่าใด
คนไทย	หมายถึง	ประชาชนหรือราษฎรทั้งหลายที่มีสัญชาติไทย โดยถูกต้องตามกฎหมาย
ประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย	หมายถึง	ประชาชนหรือราษฎรทั้งหลายที่อาศัยอยู่ใน ประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติภาษาใด และจะ อาศัยอยู่โดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม
ประชากรแฝง	หมายถึง	ประชาชนหรือราษฎรที่อาศัยหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ใน ประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
นิทาน	หมายถึง	เรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาอาจจะมีเค้าเรื่องมาจาก เรื่องจริงและได้ มีการเพิ่มเติมเสริมแต่งขึ้นด้วย
ตำนาน	หมายถึง	นิยายหรือเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมานาน จนหา ต้นตอไม่ได้และมีเนื้อหาเพื่ออธิบายที่มาของ สิ่งของต่างๆสถานที่ต่างๆ ที่คนในสมัยก่อนยังไม่สามารถเข้าใจได้
ประวัติศาสตร์	หมายถึง	เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต และสิ่งที่ มนุษย์ได้กระทำหรือสร้างแนวคิดไว้ทั้งหมด รวมถึงเหตุการณ์ ที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์

อุดมการณ์	หมายถึง	ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือ ธรรมชาติที่มีผลต่อมนุษยชาติ จินตนาการ ที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี งามและความจริงซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายแห่ง ชีวิตอันสูงส่งที่จูงใจ ใ้มนุษย์พยายามบรรลุ ถึงความหมายของการพัฒนา ตนเอง
การพัฒนาตนเอง	หมายถึง	การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการ เปลี่ยนแปลง ไปในทางที่ดีขึ้นแก่ตนเอง

บทที่ 2

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน

ขงจื้อยอดนักปราชญ์ชาวจีนได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่มีอุดมการณ์ ผู้มีเมตตาธรรมย่อมไม่รักตัวกลัวตายจนทำให้เสียอุดมการณ์หรือสิ้นเมตตาธรรม แต่ตรงกันข้ามกลับจะยอมพลีชีพเพื่อพิทักษ์อุดมการณ์และเมตตาธรรมนั้นเอาไว้ คำพูดดังกล่าวเปรียบประดุจดังพฤติกรรมในการรบของทหารที่ต้องปฏิบัติโดยตระหนกอยู่เสมอว่าการรบคือการชี้ชะตาบ้านเกิดเมืองนอนอันเป็นที่รักของตนว่าจะอยู่รอดหรือย่อยยับ ทหารปฏิบัติหน้าที่มิใช่เพื่อรับใช้ใคร แต่เหนือสิ่งใดทุกคนต้องมุ่งรับใช้ชาติและประชาชนเป็นสำคัญ เป็นหน้าที่ของพลเมืองดีและนับเป็นเกียรติประวัติแห่งตนและวงศ์ตระกูลที่ถูกผู้ชายทุกคนต้องภูมิใจ เป็นแบบอย่างที่ดีของชายชาติทหารที่อุทิศตนในยามแห่งความเป็น ความตายที่ประเทศต้องการ ทหารที่มีอุดมการณ์กล้าแข็งต้องศรัทธาต่อภารกิจตามหน้าที่ตั้งใจทำ อุทิศตน และเสียสละ ชี้นำตนเองได้ว่าต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ชาติมั่นคงและปลอดภัย ประสิทธิภาพหน่วยทหารนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของคนเหนือกว่าอาวุธยุทโธปกรณ์ (คู่มือการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกองทัพบก, 2554 : 2)

อุดมการณ์ คือ “จินตนาการ ที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดีงามและความจริง ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตอันสูงส่งที่จูงใจให้มนุษย์พยายาม มุ่งมั่นที่จะทำหรือบรรลุถึง” เป็นพลังอำนาจที่ทำให้เกิดความกลมเกลียว เป็นปีกแผ่นและจิตสำนึกร่วมในสังคม กองทัพเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังอุดมการณ์ โดยเป็นการปลูกฝังให้ยึดถือในหลักการ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมหรือทฤษฎีบางอย่าง ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคม

อุดมการณ์ทหาร คือ “มาตรฐานแห่งความดีงามอันสุดยอดในหน้าที่ของนักรบของชาติที่ต้องมุ่งมั่น อุทิศตนเพื่อให้บรรลุถึง” ซึ่งความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในด้านการป้องกันประเทศนั้นเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะปกป้องประเทศบ้านเกิดเมืองนอนในทุกวิถีทางเท่าที่จะสามารถทำได้ และรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหารรับใช้ชาติ อุดมการณ์ทหารจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นทหารอาชีพ การมีอุดมการณ์ทหารที่ฝังแน่นจะเป็นแนวทางให้ทหารเกิดความสำนึกในหน้าที่ ยึดมั่นในผลสำเร็จของภารกิจ เป็นหลักประกันได้ว่าผู้ที่มีอุดมการณ์ทหารที่ฝังแน่นและกล้าแกร่ง จะนำผลดีมาสู่กองทัพและประเทศชาติได้อย่างไม่มีข้อกังขา

หน้าที่พลเมือง พลเมืองเป็นกำลังของประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม สรุปได้ดังนี้คือ การรักษาชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

1. การรักษาชาติ คนไทยทุกคนมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ คูแและป้องกันชาติมิให้ผู้ใดแบ่งแยกแผ่นดินไทยด้วยเหตุผลทางการเมือง การปกครอง หรือศาสนา เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดว่า “ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้” รวมทั้งป้องกันมิให้ชาติอื่นมารุกราน

2. การรักษาศาสนา ประเทศไทยให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนา ทุกคนต้องรักษาศาสนาด้วยการบำรุงรักษาและเสริมสร้างศรัทธาเพื่อให้ศาสนาคงอยู่คู่บ้านเมืองและเป็นหลักยึดเหนี่ยวในด้านคุณธรรมสืบไป

3. การรักษาพระมหากษัตริย์ เป็นหน้าที่ยิ่งใหญ่ของคนไทยทุกคน เพราะประเทศไทยและคนไทยดำรงอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุขมาจนถึงทุกวันนี้ก็ด้วยพระบารมีของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่คนไทยต้องดูแลรักษาและเทิดทูนสถาบันและองค์พระมหากษัตริย์ไว้ด้วยชีวิต อีกทั้งต้องป้องกันภัยพาลอันเกิดจากวาจาหรือความคิดที่ไม่สุจริตทั้งปวง (คู่มือการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกองทัพบก, 2554 : 3 - 4)

ผู้นำกับการพัฒนาอุดมการณ์ทหาร

สังคมทหารเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนภายในขอบเขตของค่ายของหน่วย มีการพบปะกันอยู่เป็นประจำ เป็นสังคมที่ใกล้ชิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดเวลา จึงเป็นการง่ายที่จะเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขในความเป็นอยู่ประจำวันของกันและกัน ผู้บังคับบัญชาพึงแสดงตัวอย่างในความประพฤติ ความเป็นอยู่และการทำงานไม่ให้เกิดการเปรียบเทียบไม่ให้ผู้บงคืดูถูกดูแคลนหรือขาดความเคารพเลื่อมใส ผู้ได้บังคับบัญชาทุกคนย่อมมองไปที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่เหนือกว่า หากได้แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีงามผู้ได้บังคับบัญชาย่อมจะปฏิบัติตาม ทหารจะอยู่กับผู้บังคับบัญชาและตายพร้อมกับผู้บังคับบัญชาได้เสมอ(คู่มือการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกองทัพบก, 2554 : 3 - 4)

วิสัยทัศน์กองทัพบก

กองทัพบก เป็นกลไกด้านความมั่นคงของรัฐที่สำคัญ และมีศักยภาพ ในอันที่จะพิทักษ์รักษาเอกราช และความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประชาชน และผลประโยชน์ของชาติ รวมทั้ง การพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงยั่งยืน และเป็นกองทัพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี เป็นที่ยอมรับ เชื่อมั่น ศรัทธา ตลอดจนสามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้เสมอ (คู่มือการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกองทัพบก, 2554 : 3 - 4)

เจตนารมณ์ผู้บัญชาการทหารบก

“ กองทัพบกจะต้องมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว และเป็นกลไกหลักในการรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยจะต้องมีการเตรียมกำลังและมีแผนการใช้กำลังที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการฝึกอำนาจกำลังรบที่มีตัวตน และไม่มีตัวตน เพื่อพร้อมเผชิญกับภัยคุกคามทุกรูปแบบ รวมทั้งจะต้องมีเอกภาพในการบังคับบัญชา มีสายการบังคับบัญชาที่มั่นคง กำลังพลทุกระดับจะต้องมีความสง่างาม มีความภาคภูมิใจ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีอุดมการณ์แห่งความเป็นทหารอาชีพ ตลอดจนมีการพัฒนา การศึกษาวิจัย องค์กรความรู้ และทรัพยากรมนุษย์ในทุกระดับ พัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับภัยคุกคามที่เกิดขึ้น และทันต่อสถานการณ์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญกำลังพลทุกคนจะต้องมีความเสียสละ และยึดมั่นหลักการทำงานในแนวทางเดียวกัน โดยอุทิศตน เพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ” (ทวีศักดิ์ บุญรักษา, 2554.)

เป้าประสงค์ (Goals) ของกองทัพบก

1. ปกป้อง พิทักษ์รักษา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
2. ฝึกกำลัง/สนธิทรัพยากรทั้งสิ้นของชาติ
3. ดำเนินงานการทูตโดยฝ่ายทหาร
4. ส่งเสริมและดำรงการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้อย่างยั่งยืน
5. สนับสนุน และช่วยการพัฒนาประเทศ

6. ใช้กำลังเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ รวมทั้งสนับสนุนรัฐบาลและประชาชนในการแก้ไขปัญหาของชาติได้สำเร็จ

7. การบริหารจัดการของ ทบ.ในด้านต่างๆ มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (ทวีศักดิ์ บุญรักษา, 2554)

การพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพ – การเตรียมกำลัง

ข้อพิจารณาที่เป็นตัวกำหนดในการพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพได้แก่ ผลประโยชน์แห่งชาติ สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ หรือภัยคุกคาม(ความท้าทาย) ต่อความมั่นคงของชาติ และภาระหน้าที่หรือภารกิจที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ คือ รัฐต้องจัดให้มีกำลังทหารเพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อการพัฒนา ภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ได้แก่ภัยคุกคามในรูปแบบเดิมๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดน อันเนื่องมาจากปัญหาเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเล กับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ซึ่งหลายประเทศเผชิญอยู่ ได้แก่ปัญหาการก่อการร้ายปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น ปัญหายาเสพติด การค้าอาวุธ การค้ามนุษย์ การเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาโจรสลัด ปัญหาภัยธรรมชาติ โรคระบาด และอื่นๆ สำหรับประเทศไทยมีปัญหาพิเศษอีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาการล่องละเมิดสถาบันพระมหากษัตริย์ การพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องไม่จบสิ้น (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556: 15- 16)

ความพร้อมรบ

ข้อพิจารณาด้านความพร้อมรบแยกออกได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านกำลังพล ด้านยุทธโศปกรณ์ ด้านการฝึกศึกษา และด้านแผนการปฏิบัติต่างๆ

ด้านกำลังพล องค์กรหรือหน่วยงานใดจะปฏิบัติงานได้ดีหรือมีประสิทธิภาพเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับกำลังพลหรือบุคลากรของหน่วยงานนั้นๆ เป็นสำคัญ ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ หรือระบบการปฏิบัติงานนั้น มีความสำคัญเป็นรอง กองทัพก็เช่นเดียวกันต้องมีวัตถุดิบที่ดี คือกำลังพลที่ดีเป็นพื้นฐานจึงจะพัฒนากองทัพให้เข้มแข็งเกรียงไกรต่อไปได้ สงครามแพ้ชนะอยู่ที่คน คนสำคัญที่สุด ฉะนั้น กำลังพลที่เข้าสู่กองทัพทั้งนายทหาร นายสิบและพลทหาร ต้องได้รับการคัดเลือกมาเป็นพิเศษ นอกจากความสามารถทางด้านสติปัญญาและวิชาความรู้แล้ว จะต้องมียุคณธรรมที่ดีด้วย รร.นายร้อย, รร.นายสิบ และหน่วยฝึก ต้องผลิตกำลังพลที่ดีให้กับกองทัพและควรกำหนดสัดส่วน

ของนายทหารและนายสิบจากแหล่งที่มาต่างๆ ด้วยเพื่อให้สามารถรองรับเทคโนโลยีและอื่นๆ ความพร้อมรบด้านกำลังพลมีความสำคัญมาก การแพ้ชนะในการสู้รบอยู่ที่คน นอกจากหน่วยต่างๆ ตามโครงสร้างการจัดกำลังจะต้องบรรจุกำลังพลให้เต็มตามอัตราที่กำหนด ตามระดับความพร้อมรบ ที่กำหนดแล้วกำลังพลเหล่านี้จะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่และมีความรู้ความสามารถตามตำแหน่งที่บรรจุด้วย นอกจากนี้ยังจะต้องมีจิตใจที่ดี มีระเบียบวินัยมีความรักหมู่คณะ เชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชาและทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะต้องร่วมกันร่วมนอนร่วมเป็นร่วมตายกันโดยตลอด มิเช่นนั้นความเข้มแข็งของหน่วยและของกองทัพจะไม่เกิดขึ้น แต่จะกลายเป็นความอ่อนแอและขัดขวางความสำเร็จของการปฏิบัติการจริง ดังคำกล่าวที่ว่า ความเข้มแข็งของโซ่ทั้งเส้นจะเท่ากับ ความแข็งแรงของลูกโซ่ที่อ่อนแอที่สุด การยุทธที่บ้านร่มเกล้าเมื่อหลายปีก่อนเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้การแต่งตั้งโยกย้ายกำลังพล ต้องดำเนินการด้วยความยุติธรรมโดยใช้ระบบคุณธรรมมาพิจารณา ไม่ใช่อย่างอื่น เพราะที่ใดมีความยุติธรรมที่นั่นมีความสงบสุข และความสามัคคีกลมเกลียว อันจะก่อให้เกิดพลังในการปฏิบัติการจริง ทหารเป็นผู้ให้บริการแก่ประเทศชาติที่ยิ่งใหญ่และทรงเกียรติเพราะเราให้บริการทั้งสติปัญญา หยาดเหงื่อ แรงงาน และแม้แต่ชีวิตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสว่า “ทหารเป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อความผาสุกของประชาชนและความอยู่รอดของชาติ” ดังนั้น ทหารของเราจะต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ของกองทัพอย่างมั่นคง และต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสูงสุดทั้งทางด้านทักษะการรบ ความเป็นผู้นำ และขวัญกำลังใจที่ดี

ด้านการฝึกและศึกษา การฝึกศึกษาต้องทำให้รอบด้านทั้งด้านการรบและภารกิจอื่นๆ ที่มีใช้การรบ การศึกษาสอนให้เรารู้จักคิด ส่วนการฝึก สอนให้เรารู้จักทำ การศึกษาตามหลักสูตรแนวทางรับราชการต้องกระทำอย่างจริงจังเข้มงวดกวดขัน นอกจากนี้ ครู อาจารย์ยังต้องเป็นตัวอย่างที่ดี แก่นักเรียน ปลูกฝังอุดมการณ์กองทัพ จิตสำนึกความรักหมู่คณะ คุณธรรม และจริยธรรม ให้ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของนักเรียนด้วย ไม่ใช่สอนแต่วิชาความรู้อย่างเดียว เมื่อกำลังพลมีความพร้อม และอาวุธยุทโธปกรณ์มีความพร้อม เอาสองสิ่งนี้มารวมกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างแนบแน่น ด้วยการฝึกปฏิบัติและฝึกใช้อาวุธยุทโธปกรณ์ ก็จะสามารถพัฒนาอำนาจกำลังรบให้เกิดขึ้น จะพัฒนาได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การฝึกมากหรือน้อย จะต้องฝึกให้สามารถพัฒนาอำนาจกำลังรบให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในปัจจุบันการรบหรือการสงครามมักทำในลักษณะการปฏิบัติการร่วมหรือการปฏิบัติการผสม ทั้งนี้เพื่อผสมผสานขีดความสามารถที่เด่นๆ ของแต่ละเหล่าทัพเข้าด้วยกัน และลดจุดอ่อนของแต่ละเหล่าทัพไปในตัว ดังนั้นจึงควร ฝึกอย่างที่จะรบ คือ ทำ การฝึกร่วมและฝึกผสมให้มากเพื่อให้สามารถปฏิบัติการร่วมระหว่างเหล่าทัพและปฏิบัติการผสมระหว่างกองทัพชาติต่างๆ ได้ผู้บังคับบัญชาและฝ่ายอำนวยการในทุกระดับ ควรได้รับการฝึกสอนในเรื่อง

ทักษะพื้นฐานการสื่อสารทางทหาร ด้านการฟัง การอ่านการคิด การเขียน และการพูด ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติภาระหน้าที่ (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556: 21- 22)

ทบ.จะต้องมีความพร้อมมากขึ้น ครอบคลุมสิ่งที่เรียกว่า ย่านการปฏิบัติการทางทหาร Traditional Operations หรือสงครามตามแบบ เริ่มจากการปฏิบัติการป้องกันชายแดน สงครามจำกัด สงครามทั่วไป คือ ประกาศสงคราม ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเตรียมไว้ตามแผนป้องกันประเทศ ส่วน Non-Tradition ซึ่งมีการก่อการร้าย การรักษาความมั่นคงภายในประเทศ ช่วยเหลือประชาชน ปฏิบัติการสันติภาพเหล่านี้เราก็ต้องสามารถปฏิบัติได้ สำหรับภารกิจที่รัฐบาลมอบหมายให้ดูในเรื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ การรักษาสภาพแวดล้อมป่าไม้ ไฟป่า สาธารณภัยต่างๆ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง ภัยหนาว การบรรลุมารกิจของ ทบ. จะประสบผลสำเร็จได้จะต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนส่วนใหญ่มักจะมองความมั่นคงใกล้ตัว (Human Security) มากกว่าความมั่นคงที่เป็นนามธรรม (เอกราช,อธิปไตย, ผลประโยชน์ชาติ ฯลฯ) ดังนั้น บทบาททหารในยามปกติงานกิจการพลเรือนจึงมีความสำคัญ (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556 : 9)

ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน องค์กรที่เป็นหลักของบ้านเมืองคงหนีไม่พ้นกองทัพ กองทัพที่เข้มแข็งเกรียงไกรย่อมเป็นเครดิตให้กับประเทศชาติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นองค์จอมทัพไทย ประวัติศาสตร์ของเราอันยาวนานได้บอกไว้ว่าอย่างนั้น เพราะฉะนั้นท่านจะต้องทำตัวให้สมกับเครดิตที่ประชาชนได้มอบหมายให้เรา คือนอกจากจะต้องเป็นคนเก่งแล้ว เราจะต้องเป็นคนดีด้วย และต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ขณะนี้ปัญหาสำคัญของชาติบ้านเมืองคือ เรื่องการคอร์รัปชัน ซึ่งมีเข้าไปทุกสายงานทุกหนแห่ง ทำอะไรจะคิดถึงประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้ อยู่ในกองทัพจะต้องคิดถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ คิดถึงประชาชนเป็นหลัก ทำอย่างไรให้ชาติบ้านเมืองของเรามีกองทัพที่เข้มแข็งและเกรียงไกรจริงๆ ต้องมีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียว 4 อย่างคือ ต้องมีระเบียบวินัย ต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ต้องทำงานรักหมู่คณะ ต้องทำงานเป็นทีมโดยต้องคิดถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556: 38)

กระบวนการพัฒนาอุดมการณ์ทหาร

การพัฒนาอุดมการณ์ทหารจะต้องกระทำตั้งแต่บุคคลพลเรือนเข้ามาเป็นทหารอย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิตการรับราชการทหาร ในกลุ่มบุคคลที่เข้ามาใหม่จะต้องมีการปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานการเป็นทหารเช่น ความรักชาติ ความเข้มแข็งอดทน ความมีวินัยและการเชื่อฟังคำสั่ง เป็นต้น แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาค่านิยมทหารในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้สำนึกทาง

จริยธรรมเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ในขั้นต้นของชีวิตทหารต้องมีการปลูกฝังอุดมการณ์อย่างเข้มข้น และเมื่อรับราชการแล้วก็ให้มีการตอกย้ำอยู่เป็นระยะ การดำเนินการอาจกระทำได้ทั้งศึกษาคำสอนของศาสนา ลัทธิ เชื้อชาติ กลุ่มชน การอบรมให้ภาคภูมิใจในอดีตการต่อสู้ของชาติ การใช้คำขวัญ การร้องเพลงปลุกใจ การฝึก การศึกษาประวัติศาสตร์ การดูงานพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาความเข้มแข็งของกลไกในระบบ เช่น สถาบันทางสังคม และระบบเกียรติศักดิ์ เป็นต้น การบรรยายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หรืออื่นๆ ตามความริเริ่มของหน่วย (คู่มือการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกองทัพบก, 2554 : 4)

1. การพัฒนาทางการฝึกและศึกษาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ในอดีตแนวโน้มของกำลังรุกรานที่มองไว้เป็นในลักษณะของสงครามเย็น (Cold War) โดยภัยคุกคามที่เผชิญในขณะนั้นคือภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีทั้งภายในประเทศ และภัยคุกคามจากกำลังรบขนาดใหญ่ที่มุ่งคุกคามทางด้านตะวันออกของประเทศ ดังนั้น โครงสร้างของกองทัพจึงมุ่งที่จะต่อสู้กับภัยคุกคามดังกล่าว อย่างไรก็ตามแม้ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์จะสิ้นสุดแล้ว แต่โครงสร้างส่วนใหญ่ของกองทัพยังคงเป็นโครงสร้างที่รองรับภัยคุกคามแบบดั้งเดิม จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ก็ไม่มาก แต่ปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นความอ่อนตัวที่จะต้องเกิดขึ้นในอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรวมทั้งเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ กองทัพบกจะต้องปรับปรุง โดยการปรับปรุงต้องให้หลุดพ้นจากกรอบแนวคิดเดิมให้ได้ อย่างไรก็ตามแบบเดิมที่เป็นอยู่ ก็ยังทิ้งไม่ได้เช่นกัน เนื่องจากภารกิจทั้ง 5 ประการ ซึ่งหลักใหญ่ๆ คือการป้องกันประเทศ การปรับปรุงต้องเริ่มตั้งแต่โครงสร้าง เมื่อปรับปรุงโครงสร้างแล้วการฝึกก็จะตามมา หน่วยทหารในอนาคตควรจะเป็นหน่วยอย่างไร มีขนาดเล็กมีความคล่องแคล่ว การเคลื่อนที่ ต้องสูง อำนาจกำลังยิงต้องสูง สามารถเข้าไปยึดภูมิประเทศสำคัญหรือปมคมนาคมได้ เมื่อยึดแล้วฝ่ายเราจะได้ประโยชน์ในการเจรจาต่อรอง สงครามในอนาคตจะไม่เป็นสงครามขนาดใหญ่ แต่จะเป็นสงครามย่อยๆ เพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นหน่วยจะต้องมีขนาดเล็กคล่องแคล่ว มีอำนาจการยิงสูง สามารถทำการรบได้ช่วงขณะหนึ่งหลังจากนั้นถึงจะเอากำลังขนาดใหญ่ติดตามเข้าไป เพื่อที่จะไปยึดภูมิประเทศสำคัญหรือปมคมนาคม เพื่อประโยชน์ในการต่อรอง ยึดไว้ได้ก่อนแล้วค่อยเจรจาต่อรอง ภัยคุกคามมีทุกรูปแบบ รูปแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมีทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม การทหาร ในการจัดโครงสร้างของกองทัพจะต้องอ่อนตัว เพื่อที่จะสามารถทำการฝึกให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ทุกรูปแบบการจัดโครงสร้างของเราแข่งตัวยังเป็นรูปแบบเก่า ต้องมีการจัดโครงสร้างใหม่ให้มันอ่อนตัวเพื่อสนองต่อภารกิจใหม่ได้ทุกรูปแบบ ดังนั้นเมื่อจัดแล้วเราถึงจะต้องมาจัดระบบการฝึกให้สอดคล้องกัน ทั้งในด้านการจัดรูปแบบ

ยุทธโรปกรณ์ คน หนทางปฏิบัติ การฝึกตามที่ได้อ่านไว้จะต้องหลากหลายตามภารกิจที่ ทบ. รับผิดชอบ ทั้ง 5 ประการ (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556: 29)

2. การบูรณาการด้านการฝึกศึกษา และแนวทางการฝึกศึกษาในอนาคต

เราต้องฝึกอย่างที่จะรบ ยศ.ทบ.ได้แบ่งความรู้ออกเป็นระดับต่างๆ เป็นความรู้ระดับ พลทหาร นายทหารประทวน นายทหารสัญญาบัตร ในส่วนของนายทหารสัญญาบัตรได้แบ่งเป็น ลำดับอีกเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นระดับหมวด ระดับผู้บังคับกองร้อย ระดับผู้บังคับกองพัน ซึ่ง ใน ความรู้ต่างๆ นี้ นอกจากจะรู้ในตำแหน่งหน้าที่แล้วยังจะต้องมีเรื่องที่ควรรู้เพิ่มเติม เข้าไปอีก ปัจจัย แห่งความสำเร็จทั้งหลาย อยู่ที่ผู้บังคับหน่วยทุกระดับชั้น ถ้าผู้บังคับหน่วยไม่ให้ความสำคัญต่อการ ฝึก การฝึกไม่มีทางที่ดีได้ การฝึกเป็นสิ่งสำคัญถึงแม้ว่าเราจะมียุทธโรปกรณ์ที่ทันสมัย ถ้าเราไม่ได้ทำ การฝึกให้เป็นอย่างดีแล้วเราคงจะคาดหวังชัยชนะได้ยาก การฝึกที่ดีจะต้องได้รับการศึกษา วิทยุบุคคลมาเป็นอย่างดีเสียก่อน ผู้บังคับหน่วยต้องกำกับ ดูแล ต้องเล็งเห็นผลประโยชน์ของการฝึก ให้อย่างถ่องแท้ ยศ.ทบ. มุ่งเน้นเตรียมกำลังรบให้มีประสิทธิภาพในทุกระดับความขัดแย้ง และทุก รูปแบบภัยคุกคาม เพิ่มสมรรถภาพและประสิทธิภาพทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นหน่วย ขณะนี้มุ่งเน้น ที่หน่วยทหารขนาดเล็กเพื่อให้มีทักษะในการใช้อาวุธประจำกาย ประจำหน่วยในทุกระดับหน่วย สำหรับแนวทางในการบูรณาการการฝึก-ศึกษา ก็คือเครื่องช่วยในการฝึกและศึกษาซึ่งจะต้องนำมา พัฒนากันต่อไป และที่จะละทิ้งไม่ได้อีกอย่างหนึ่งคือ การให้ความรู้ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ กำลัง พลทุกระดับชั้นตามขอบเขตความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ควรเน้นฝึกให้ทุกคนเป็นทหารอาชีพ พร้อมทั้งจะอุทิศเสียสละตัวเองเพื่อหน้าที่ได้ตลอดเวลา การสร้างพื้นฐานของความเป็นทหารอาชีพ จะต้องประกอบด้วยสมรรถภาพร่างกาย ความเข้มแข็งของจิตใจ ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ ทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ การฝึกจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์มีตั้งแต่วัตถุประสงค์หลักและ วัตถุประสงค์รองๆ ลงไปบนความจำกัดของคน เวลา และทรัพยากร การสนับสนุนทางด้าน งบประมาณ ทำให้หน่วยไม่สามารถทำการฝึกให้ได้ตามมาตรฐาน ที่ต้องการเนื่องจากว่าหน่วยต้อง แกรับภารกิจจำนวนมาก และมีความหลากหลายถ้าทุกคนทำงานในภารกิจหลายๆ อย่างปะปนไป หมด สุดท้ายจะไม่ได้อะไรดีสักอย่าง เทคโนโลยีการสื่อสาร สารสนเทศ และอาวุธที่ทันสมัย ต้อง นำมาคำนึงในการวางแผนการฝึกในอนาคต ความสำเร็จของการฝึกจะสำเร็จอยู่ที่ผู้บังคับหน่วยและ การทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556: 30-31)

การพิทักษ์รักษาและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วย จึงควรจัดให้มีเอกภาพทางความคิด และเอกภาพในการปฏิบัติ ควรมอบหมายให้ กอ.รมน. ซึ่งมีกองทัพบกเป็นหน่วยงานสำคัญรับผิดชอบหลักในการควบคุมอำนาจการปฏิบัติของ ทุกหน่วยงานพร้อมกันนี้ควรปลูกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไปมีจิตสำนึกในการเทิดทูนและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพสักการะของปวงชนชาวไทย และควรจัดให้ภาคเอกชนกับกลุ่มพลังมวลชนที่จงรักภักดี ได้เข้าร่วมในกระบวนการพิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างแข็งขันด้วย นอกจากนี้ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม พร้อมทั้งบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้อย่างจริงจังด้วย (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556 : 27-28)

การสอนอบรมทหารกองประจำการ

ในการสอนอบรมทหารกองประจำการ กองทัพบกโดยกรมกำลังสำรองทหารบกได้จัดทำคู่มือการสอนและการอบรมทหารว่าด้วยการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองในหน่วยทหาร และได้มีการประกาศใช้โดยกรมยุทธศึกษาทหารบก ตามคำสั่งกองทัพบกที่ 13/2525 เรื่อง ให้ใช้หนังสือตำราในราชการ ลงวันที่ 7 มกราคม 2525 และกรมยุทธศึกษาทหารบกก็ได้มีการจัดทำแนวทางในการอบรมวิชาประวัติศาสตร์สำหรับทหารใหม่ ขึ้นเมื่อ 25 เมษายน 2543 เป็นการรวบรวมความรู้ในด้านประวัติศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยต่างๆนำไปใช้ในการให้ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์แก่ทหารใหม่ ซึ่งเอกสารทั้ง 2 ชุดนี้ในปัจจุบันใช้เป็นคู่มือในการอบรมปลูกฝังอุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับกำลังพลของกองทัพ

1. คู่มือการสอนอบรมทหารว่าด้วยการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองในหน่วยทหาร

ความมุ่งหมายเพื่อเป็นพื้นฐานเบื้องต้น และเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการอบรมทหารและส่วนราชการในกองทัพบก สำหรับใช้อบรมกำลังพลระดับทหารกองประจำการ ทหารกองหนุน ลูกจ้าง คนงาน นักเรียนทหารตลอดจนนายทหารชั้นประทวน เอกสารนี้มีได้มุ่งหมายให้นำไปใช้ในลักษณะของคำบรรยายที่จะนำไปอ่านให้ผู้เข้ารับการอบรมฟังโดยตรง ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่วิทยากร จะต้องศึกษาค้นคว้าเอกสารประกอบอื่นตาม

ความเหมาะสมและจัดทำคำบรรยายให้เหมาะกับคุณวุฒิและพื้นฐานความรู้ของผู้รับการอบรมด้วย
คู่มือการสอนนี้ จัดทำแบ่งเป็น 5 ตอนคือ

- 1.1 ตอนที่ 1 เป็นการรวบรวมคู่มือการสอนและการอบรมทหารเล่ม 1-2 (เล่มเดิม)
- 1.2 ตอนที่ 2 กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ความ
มั่นคงของชาติ ศาสนากับสังคมไทย และหน้าที่พลเมืองดี
- 1.3 ตอนที่ 3 กล่าวถึงประวัติการปกครองของประเทศไทย และการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย
- 1.4 ตอนที่ 4 ว่าด้วยลัทธิและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
- 1.5 ตอนที่ 5 เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อตอบโต้และต่อสู้พรรคคอมมิวนิสต์แห่ง
ประเทศไทย

เนื่องจากสภาพทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่
ตลอดเวลา ประชาชนชาวไทย มีการตื่นตัวทางการเมืองสูงอันเป็นเหตุให้ในบางเรื่องบางตอนใน
เอกสารคู่มือนี้อาจล้าสมัย ไม่ทันต่อสถานการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2. แนวทางการอบรมวิชาประวัติศาสตร์สำหรับทหารใหม่

เพื่อให้หน่วยสามารถปฏิบัติตามนโยบายการอบรมความรู้ทางด้าน
ประวัติศาสตร์ ให้กับทหารใหม่ได้ทันเวลาตั้งแต่ทหารใหม่รุ่นปี 2543 ผลัดที่ 1 เป็นต้นไป ยก.ทบ.
ในฐานะที่รับผิดชอบทางฝ่ายอำนวยการตลอดจนเป็นหน่วยปฏิบัติในบางกรณีต้องงานด้าน
ประวัติศาสตร์ทหารของ ทบ. จึงได้รวบรวมความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชาติไทยและ
ประวัติศาสตร์ทหารเพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยใช้ในการอบรมทหารใหม่ต่อไป และเพื่อมิให้
กระทบเวลาในระเบียบและหลักสูตรฝึกทหารใหม่ จึงสมควรใช้เวลา ผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก เว้นแต่
ทบ. โดย ยศ.ทบ. จะได้สั่งการเป็นอย่างอื่นในโอกาสต่อไป โดยที่ทหารใหม่ตลอดจนเยาวชนไทย
ในปัจจุบันมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยค่อนข้างน้อย ความมุ่งหมายในการอบรมจึงต้องการ
ให้ผู้ที่ทำการอบรมปูพื้นฐานในทางกว้างให้กับทหารใหม่ไปก่อน โดยหน่วยและผู้อบรมต้อง
พยายามหาเครื่องช่วยฝึกประเภทภาพประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ทหารใหม่ได้เห็นภาพด้วย สำหรับ
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นหากจำกัดต่อการค้นคว้าหาหลักฐาน สมควรใช้ประวัติถ่ายซึ่งเป็นที่ตั้ง
ของหน่วยและค่ายของหน่วยใกล้เคียงเป็นหัวข้อในการอบรม เนื่องจากโดยปกติแล้ว การตั้งชื่อค่าย
จะใช้ประวัติ และวีรกรรมของบุคคลสำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่เป็นชื่อ
ของค่าย

หัวข้อเรื่องที่ทำกรอบรม

คาบที่ 1 ความสำคัญของประวัติศาสตร์

คาบที่ 2 เหตุการณ์สมัยสุโขทัยและพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

คาบที่ 3 การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และการประกาศอิสรภาพของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

คาบที่ 4 การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และการกอบกู้เอกราชของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

คาบที่ 5 สงคราม 9 ท้าว

คาบที่ 6 เหตุการณ์ ร.ศ.112 (พ.ศ. 2436)

คาบที่ 7 การส่งทหารไทยร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1

คาบที่ 8 สงครามอินโดจีนและสงครามมหาเอเชียบูรพา

คาบที่ 9 บทเรียนจากการต่อสู้เพื่อเอกราชของคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

คาบที่ 10 เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (แต่ละหน่วยนำประวัติคำของหน่วยและประวัติคำของหน่วยใกล้เคียงเป็นหัวข้อเรื่องในการอบรม)

นโยบายการปลูกฝังอุดมการณ์กำลังพลกองทัพบก

กองทัพบกได้มีแนวทางในการปลูกฝังอุดมการณ์ให้กับกำลังพลในกองทัพบก โดยผบ.ทบ.ได้กำหนดเป็นนโยบายตามหนังสือ กพ.ทบ.ที่ กท 0401/2192 ลง 30 มิ.ย. 51 เรื่องขออนุมัติใช้นโยบายการปลูกฝังและเสริมสร้างอุดมการณ์ทหารซึ่งมีข้อมูลโดยสรุปคือ

1. กล่าวทั่วไป

เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสาร สังคมมีความแตกต่างกันทางความคิด ตลอดจนมีการบิดเบือนข้อมูลเพื่อหวังผลประโยชน์ต่างๆ ดังนั้นกำลังพลของกองทัพบก นอกจากเป็นผู้มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถแล้วยังต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ของความเป็นทหารอาชีพ มีความแน่วแน่ ในความเสียสละเพื่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประชาชน และกองทัพบก จึงต้องมีการปรับปรุงแนวทางในการปลูกฝัง และสร้างเสริมอุดมการณ์ของกำลังพลของกองทัพบก ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้นให้กำลังพลทุกนายมีอุดมการณ์ทหารในอันที่จะเสริมสร้างและพัฒนากองทัพบกให้มีความพร้อมในทุกสถานการณ์ สมกับการเป็นกองทัพของประชาชนตลอดไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้หน่วยต่างๆของกองทัพบกมีแนวทางในการปฏิบัติในการปลูกฝังและเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพลในสังกัด

2.2 เพื่อให้กำลังพลยึดมั่นในอุดมการณ์ทหาร มุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และพร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม

2.3 เพื่อให้กองทัพบกเป็นสถาบันหลักที่สร้างความศรัทธา และเชื่อมั่นแก่ประชาชน

3. มาตรการ ในการดำเนินการประกอบด้วย 1 มาตรการหลัก และ 3 มาตรการเสริม คือ

3.1 มาตรการหลัก เป็นการปลูกฝังสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารโดยตรงใน 2 ด้านคือ

3.1.1 ด้านการปลูกฝังอุดมการณ์แก่กำลังพลทุกนายที่แรกเริ่มเข้ามาปฏิบัติราชการเป็นกำลังพลในกองทัพบก ทั้งนักเรียนในสถานศึกษาของทบ. นักเรียนทหาร พลเรือนที่จะเข้ามารับราชการ และพลทหารกองประจำการ

3.1.2 ด้านการสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารแก่กำลังพลทุกนายที่เข้ามารับราชการในกองทัพบกแล้ว ด้วยการจัดการฝึก ศึกษา อบรม จัดกิจกรรม เพื่อการดำรงสภาพ และพัฒนาความมีอุดมการณ์ในตัวกำลังพล

3.2 มาตรการเสริมดำเนินการใน 3 ด้านคือ

3.2.1 การพัฒนารักษาขวัญ ให้กำลังพลทุกนายและครอบครัวได้รับการดูแลในเรื่องสิทธิกำลังพล การสวัสดิการ และการบริการต่างๆ ให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี

3.2.2 การรักษาวินัยให้กำลังพลยึดถือและปฏิบัติตามวินัยและแบบธรรมเนียมทหาร ตลอดจนกำลังพลและครอบครัวปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

3.2.3 การพัฒนาคุณธรรม โดยให้ยึดหลักคุณธรรม เป็นหลักการปฏิบัติทั้งในหน้าที่การงานและเรื่องส่วนตัว

4. กลุ่มเป้าหมาย

4.1 บุคคลที่เตรียมเข้ามาปฏิบัติราชการใน ทบ.

4.2 กำลังพลที่แรกเริ่มเข้ามาปฏิบัติราชการใน ทบ.

4.3 กำลังพลที่เข้ามาปฏิบัติราชการในทบ.แล้ว

4.4 บุคคลอื่นๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือให้การสนับสนุนการปฏิบัติราชการของทบ.

5. ปัจจัยที่มุ่งเน้นในการปลูกฝังและเสริมสร้างอุดมการณ์ทหาร

5.1 คุณลักษณะผู้นำ 14 ประการมุ่งเน้นที่ ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความยุติธรรม ความรอบรู้ ความริเริ่ม ความจงรักภักดี

5.2 คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ใหญ่ เช่น ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4

5.3 กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ กฎหมายบ้านเมือง ที่กำลังพลต้องทราบและยึดถือปฏิบัติ

6. **ห้วงระยะเวลาในการดำเนินการ** แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตามห้วงระยะเวลาที่ดำเนินการคือ

6.1 ระยะสั้น(ภายในระยะเวลา 3 เดือนตั้งแต่มีการสั่งการ)

6.2 ระยะกลาง(ภายในระยะเวลา 4 ปี ตั้งแต่มีการสั่งการ)

6.3 ระยะยาว(ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่มีการสั่งการ)

7. **การประเมินผล** ดำเนินการทั้งในระดับบุคคล หน่วยทหาร และ ทบ. โดยระดับบุคคลและหน่วยทหารดำเนินการตามสายบังคับบัญชาจนถึงระดับ นขต.ทบ. สำหรับระดับทบ.จะมีคณะอนุกรรมการดำเนินงานซึ่งรับผิดชอบ เป็นการเฉพาะ

8. **การแบ่งมอบงาน** มีคณะอนุกรรมการดำเนินงาน ตามที่ได้รับมอบจากคณะกรรมการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร โดยเป็นไปตามมาตรการหลัก มาตรการเสริม และการประเมินผล

9. **การรายงาน** คณะอนุกรรมการที่ได้รับมอบจะสรุปผลรายงานคณะกรรมการ ปีละ 2 ครั้ง ห้วงที่ 1 คือ ต.ค.- มี.ค. และห้วงที่ 2 คือ เม.ย.- ก.ย.

การประเมินผล

ในปัจจุบันกองทัพบกได้กำหนดแบบการประเมินผลการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ของกำลังพลตลอดจนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของกำลังพลโดยมอบหมายให้ดำเนินการประเมินผลในการตรวจกิจการจรของกองทัพบก

แบบประเมินอุดมการณ์กำลังพลของกองทัพบก

กองทัพบกได้มีแบบการประเมินผลเกี่ยวกับการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ของกำลังพลโดยกำหนดตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินผลไว้สำหรับคณะชุดตรวจต่างๆในการตรวจประเมินผลดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ (พฤติกรรม/คุณลักษณะ ฯ) ในแบบการประเมินได้กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องไว้ 3 ประการคือ แผนงาน/โครงการ การมีส่วนร่วมของกำลังพลระดับต่างๆ และ ผลที่ต้องการ โดยมีข้อมูลดังนี้

1.1 แผนงาน/โครงการ

1.1.1 มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการดำเนินการ

1.1.1.1 การจัดทำแผนงานหรือโครงการโดยความริเริ่มของหน่วย

1.1.1.2 แผนงานหรือโครงการมีความเหมาะสมกับแนวทางการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

1.1.1.3 แผนงานหรือโครงการมีความถูกต้องชัดเจนในวัตถุประสงค์และการปฏิบัติ

1.1.1.4 หน่วยมีความคิดริเริ่มในการจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง

1.1.1.5 มีการออกคำสั่งให้มีการปฏิบัติตามแผนงานและโครงการในทุก

ระดับชั้น

1.1.1.6 การดำเนินการมีระยะเวลาและอยู่ในห้วงเวลาที่เหมาะสม

1.1.1.7 ความริเริ่มอื่นๆของหน่วยนอกจากข้อ 1.1.1.1 และข้อ 1.1.1.4

1.1.2 มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยรับผิดชอบในแผนงานหรือโครงการอย่างชัดเจน

1.1.2.1 มีการออกคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในแผนงานหรือโครงการอย่างชัดเจน

1.1.2.2 เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งมีความเหมาะสม

1.1.2.3 มีการกำกับดูแลแผนงานหรือโครงการจากเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้ง

1.1.2.4 เจ้าหน้าที่ที่กำกับดูแลแผนงานหรือโครงการมีการบันทึกรายงานที่นำมาเสนอไปยังผู้บังคับบัญชาอย่างถูกต้อง

1.1.3 มีเอกสาร/สื่อ/เครื่องช่วยฝึกหรืออื่น ๆ ประกอบการดำเนินกิจกรรมตามแผนหรือโครงการ

1.1.3.1 มีการจัดทำเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ แผ่นพับ ฯลฯ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องอุดมการณ์ทหารแก่กำลังพลในทุกระดับชั้น

1.1.3.2 มีการจัดทำสื่อต่าง ๆ เช่น โปสเตอร์ วิดิทัศน์ เสียงตามสาย ภาพยนตร์หรืออื่น ๆ เพื่อใช้ในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารให้แก่กำลังพลทุกระดับชั้น

1.1.3.3 มีการจัดทำเครื่องช่วยฝึก เช่น อุปกรณ์ดนตรี ฯลฯ ในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารให้แก่กำลังพลทุกระดับชั้น

1.1.3.4 มีการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติของหน่วยและกองทัพบกแก่กำลังพลทุกระดับชั้น

1.1.3.5 มีการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่แนวทางการปฏิบัติตนตามแบบธรรมเนียมทหารให้แก่กำลังพลทุกระดับชั้น

1.1.3.6 มีการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่แนวทางการปฏิบัติตนตามกฎหมายและการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญให้แก่กำลังพลทุกระดับชั้น

1.1.4 มีระเบียบปฏิบัติประจำในการดำเนินการ

1.1.4.1 มีระเบียบปฏิบัติประจำของหน่วยในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

1.1.4.2 หน่วยรองมีการกำหนดระเบียบปฏิบัติประจำอย่างสอดคล้องชัดเจนกับหน่วยเหนือ

1.1.4.3 มีการกำกับดูแลจาก ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติประจำของหน่วยในการปลูกฝังและการสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

1.1.4.4 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นยึดถือปฏิบัติตามระเบียบประจำของหน่วยในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารอย่างเคร่งครัด

2. การดำเนินการและการมีส่วนร่วม

2.1 การดำเนินการเป็นไปตามแผนงานหรือโครงการ

2.1.1 มีการกำกับดูแลจากผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือโครงการ

2.1.2 มีการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการที่วางไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

2.1.3 แผนงานหรือโครงการมีการดำเนินการเป็นไปอย่างเหมาะสมและ
ต่อเนื่อง

2.1.4 มีการตรวจสอบความเหมาะสมของแผนงานหรือโครงการอย่างต่อเนื่อง

2.1.5 มีการปรับปรุงพัฒนาความเหมาะสมในการดำเนินงานตามแผนงานหรือ
โครงการอย่างต่อเนื่อง

2.2 การมีส่วนร่วมของกำลังพลทุกระดับชั้น

2.2.1 กำลังพลทุกระดับชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานหรือ
โครงการ

2.2.2 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความเข้าใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมตาม
แผนงานหรือโครงการ

2.2.3 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความตระหนักและมองเห็นคุณค่าของกิจกรรม
ตามแผนงานหรือโครงการที่ได้ดำเนินการ

2.2.4 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความเห็นว่ากิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการที่
ได้ดำเนินการมีความน่าสนใจและมีความเหมาะสม

2.2.5 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนงาน
หรือโครงการ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการเป็นทหาร

2.3 การมีส่วนร่วมของผู้บังคับบัญชา

2.3.1 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นให้ความสนใจต่อกิจกรรมตามแผนงานหรือ
โครงการ

2.3.2 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการ
อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

2.3.3 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นเป็นตัวอย่างในการปลูกฝังและสร้างเสริม
อุดมการณ์ทหารให้ผู้บังคับบัญชาได้เห็นเป็นตัวอย่าง

2.3.4 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นมีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์หรือ
ออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยของตนเพื่อเป็นการเผยแพร่ในการปลูกฝังและสร้างเสริม
อุดมการณ์ทหารอยู่เสมอ

2.3.5 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นกำกับดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาในการเข้าร่วม
กิจกรรมปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

2.4 มีลักษณะของกิจกรรมที่กระทำในลักษณะการรณรงค์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

2.4.1 มีการกล่าวคำปฏิญาณของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้น

2.4.2 การแต่งกายของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นเป็นไปอย่างถูกต้องตามแบบธรรมเนียมทหาร

2.4.3 มีการอบรมโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยหรือ ผบ.หน่วยในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

2.4.4 มีการติดประกาศสื่อต่าง ๆ ตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในหน่วยอย่างเหมาะสม

2.4.5 มีการแสดงเกียรติประวัติ คำขวัญและคำนิยามของหน่วยตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในหน่วยอย่างเหมาะสม

2.4.6 มีการฉายวีดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ปลูกใจให้กับกำลังพลทุกระดับชั้นได้รับชมเพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารเพื่อให้เกิดความรักชาติ

2.4.7 มีการเชิญบุคคลสำคัญหรืออดีตข้าราชการมาบรรยายประสบการณ์ในการรับราชการ อุดมการณ์ทหารหรือประวัติศาสตร์ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอุดมการณ์ทหารและเกียรติประวัติหน่วยและกองทัพ

2.4.8 มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์หรืออนุสรณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการย้ำเตือนให้กำลังพลทุกระดับชั้น ได้ระลึกถึงเกียรติประวัติของหน่วย

2.4.9 มีการดูงานสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือทางทหารเพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

2.4.10 อื่น ๆ

2.5 มีจำนวนกิจกรรมในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารที่ดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการ

2.5.1 มีกิจกรรมจำนวน 1-2 ครั้ง/ปี ให้ 1 คะแนน

2.5.2 มีกิจกรรมจำนวน 3-4 ครั้ง/ปี ให้ 2 คะแนน

2.5.3 มีกิจกรรมจำนวน 5-6 ครั้ง/ปี ให้ 3 คะแนน

2.5.4 มีกิจกรรมจำนวน 7-8 ครั้ง/ปี ให้ 4 คะแนน

2.5.5 มีกิจกรรมจำนวน 9 ครั้ง ขึ้นไป ให้ 5 คะแนน

2.6 มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหาร

2.6.1 มีการบันทึกยอดกำลังพลผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง

2.6.2 กำลังพลทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนร้อยละ 50 ให้ 1 คะแนน

2.6.3 กำลังพลทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนร้อยละ 60 ให้ 2 คะแนน

2.6.4 กำลังพลทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนร้อยละ 70 ให้ 3 คะแนน

2.6.5 กำลังพลทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนร้อยละ 80 ให้ 4 คะแนน

2.6.6 กำลังพลทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนร้อยละ 90 ขึ้นไปให้ 5

คะแนน

2.7 การจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการในแต่ละกิจกรรมมีความสอดคล้องกับกิจกรรมอื่น ๆ

2.8 หน่วยมีความริเริ่มและพัฒนาในการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มจำนวนกิจกรรมซึ่งทำให้แผนงานหรือโครงการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ผลที่ต้องการ

3.1 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นดำรงรักษาไว้ซึ่งค่านิยมและมาตรฐานของทหารอาชีพ

3.1.1 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีการปฏิบัติตนตามศีลธรรมอันดีงามโดยพิจารณาจากยอดกำลังพลที่ไม่ถูกลงทัณฑ์

3.1.2 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความเข้าใจในกฎหมายบ้านเมืองและแบบธรรมเนียมทหาร

3.1.3 ผู้บังคับบัญชาเลื่อนยศ ปลดย้าย ให้กับกำลังพลทุกระดับชั้นเป็นไปด้วยความยุติธรรม เช่น มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อให้มีการสอบแข่งขันและพิจารณาความเหมาะสมในเรื่องของค่านิยมและมาตรฐานของทหารอาชีพ

3.1.4 ผู้บังคับบัญชาให้ความเสมอภาคแก่กำลังพลทุกระดับชั้นทุกคนโดยไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก

3.2 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นตระหนักถึงสังคมทหารและประชาชนทั่วไป

3.2.1 ผู้บังคับบัญชามีความเอาใจใส่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและครอบครัว

3.2.2 ผู้บังคับบัญชาเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาและครอบครัวโดยพร้อมที่จะปฏิบัติงานและร่วมกิจกรรมตามที่ผู้บังคับบัญชาส่งการและขอความร่วมมือ

3.2.3 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีกิจกรรมร่วมกันทั้งในสังคมทหารและสังคมประชาชนโดยทั่วไป

3.3 การมีความเสียสละและอุทิศตนต่องานที่ได้รับมอบหมายมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.3.1 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความเต็มใจปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ย่อท้อและต่อเนื่องในทุกภารกิจ

3.3.2 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจอย่างต่อเนื่อง

3.3.3 มีการพัฒนาคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำลังพลทุกระดับชั้น

3.3.4 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความเต็มใจและสมัครใจในการปฏิบัติหน้าที่เมื่อได้ได้รับการฝึกเพิ่มขึ้น

3.3.5 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความริเริ่มในการปฏิบัติหน้าที่ตามหน้าที่ของตนเองโดยไม่ต้องได้รับการสั่งการหรือขอความร่วมมือจากผู้บังคับบัญชา

3.4 ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นทหารอาชีพ

3.4.1 บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความเข้าใจขอบเขตหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นจะต้องแสวงหาข้อมูลป้อนกลับถึงผลการปฏิบัติงานของตนและปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ

3.4.2 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความสนใจที่จะเข้ารับการฝึก - ศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ของ ทบ. หรือ นอก ทบ.

3.4.3 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความต้องการที่จะเข้าศึกษาค้นคว้าความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ทั้งภายในและนอกหน่วย

3.4.4 ผู้บังคับหน่วยมีความคิดริเริ่มที่จะส่งกำลังพลเข้ารับการฝึก - ศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ของ ทบ. หรือ นอก ทบ.

3.4.5 ผู้บังคับหน่วยมีความคิดริเริ่มที่จะให้เปิดหลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ต่างๆให้กับกำลังพลภายในหน่วย (Unit School)

3.4.6 เมื่อผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นจบการฝึก - ศึกษา ในหลักสูตรนั้น ๆ แล้วสามารถนำมาถ่ายทอดให้แก่กำลังพลอื่น ๆ ภายในหน่วยได้

3.5 การยึดมั่นในผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

3.5.1 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นมีความเสียสละเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานและกำกับดูแลการปฏิบัติงานของกำลังพลเป็นอย่างดี

3.5.2 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความเสียสละ เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

3.5.3 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรของทางราชการเพื่อประโยชน์ของหน่วยอย่างเต็มที่

3.5.4 ผู้บังคับบัญชาที่มีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรของทางราชการเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3.5.5 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีการแสดงออกของหน่วยในเรื่องสัญลักษณ์ของธงไชยเฉลิมพล ธงประจำหน่วยและสัญลักษณ์อื่น ๆ ของกรมกอง

3.5.6 ผู้บังคับบัญชาที่มีความเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อผลประโยชน์ของกำลังพลทุกระดับชั้น

3.5.7 ผู้บังคับบัญชามีการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ให้กับกำลังพลทุกระดับชั้น

3.5.8 ผู้บังคับบัญชาที่มีความรับผิดชอบต่อการกำหนดและรักษามาตรฐานความประพฤติของกำลังพลทุกระดับชั้น

3.6 การมีความกล้าหาญทั้งจากการกระทำทางกายและทางใจ

3.6.1 ผู้บังคับบัญชามีการแสดงออกถึงความกล้าหาญต่อความรับผิดชอบในภารกิจและการปกครองกำลังพลของตน

3.6.2 การแสดงออกของกำลังพลทุกระดับชั้นถึงความกล้าหาญต่อความรับผิดชอบในภารกิจที่ได้รับมอบจากผู้บังคับบัญชา

3.6.3 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความสำนึกและสมัครใจที่จะปฏิบัติงานที่ต้องอาศัยความเสี่ยงหรืออันตรายต่อชีวิต

3.6.4 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความสำนึกและปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับ และคำสั่ง ตามแบบธรรมเนียมทหาร

3.6.5 ผู้บังคับบัญชาที่มีความกล้าหาญในการลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ประพฤติในทางเสื่อมเสียต่อหน่วยและกองทัพกองอย่างถูกต้องและตรงไปตรงมา

3.7 ความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และผู้บังคับบัญชา

3.7.1 การแสดงออกถึงความเต็มใจของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในการรวมแถวเคารพธงชาติ

3.7.2 การแสดงออกถึงความสนใจของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในการเข้าร่วมสวดมนต์ประจำวันหรือทุกวันพระหรือการบรรยายธรรมตามโอกาสต่าง ๆ ที่หน่วยจัดขึ้น

3.7.3 การแสดงออกถึงความเต็มใจของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในการร้องเพลงและการร่วมกิจกรรมเพื่อถวายพระพรในวโรกาสต่าง ๆ

3.7.4 การแสดงออกของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของกองทัพบก

3.7.5 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นเข้าใจในขอบเขตและหน้าที่ตามตำแหน่งของตน ในการที่จะพิทักษ์รักษาสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และกองทัพบก

3.7.6 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อสนองตอบนโยบายผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับภารกิจในการพิทักษ์สถาบัน ชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์และกองทัพบก

3.8 ความยึดมั่นในเกียรติยศและศักดิ์ศรีของทหาร

3.8.1 การแสดงออกถึงความภาคภูมิใจของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นต่อการเป็นทหาร เช่น การร้องเพลงทหารและ การแสดงความเข้มแข็ง เป็นต้น

3.8.2 การแสดงออกของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในการรักเกียรติรักรวมกอง เช่น การรักษาภาพพจน์ของหน่วย เป็นต้น

3.8.3 การแสดงออกของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นถึงความมีวินัย เช่น การแต่งกายและ การแสดงความเคารพ เป็นต้น

3.8.4 การแสดงออกของผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นในเรื่องของความเสียสละและคุณธรรมในการช่วยเหลือสังคม

3.8.5 กำลังพลทุกระดับชั้นมีความเข้าใจและ ยอมรับในการปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทหารและกฎหมายบ้านเมือง

3.8.6 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ไม่คดโกงและไม่ประพฤติทุจริตคอร์รัปชัน

3.8.7 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตในกฎ กติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมกัน

3.8.8 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นมีความเคารพและยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน

3.8.9 ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลทุกระดับชั้นคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นก่อนสิทธิของตนเอง

4. การประเมินผล พิจารณาใน 3 ประเด็นคือ

4.1 ความตระหนัก

4.2 ความพยายาม

4.3 คุณภาพ (ดีมาก, ดี, ปานกลาง, พอใช้, ต้องปรับปรุง)

แบบประเมินคุณธรรมจริยธรรมของกองทัพบก

กองทัพบกได้มีแบบการประเมินผลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของกำลังพล โดยกำหนดตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินผลไว้สำหรับคณะชุดตรวจต่างๆในการตรวจประเมินผล ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ (พฤติกรรม/คุณลักษณะฯ)

ในแบบการประเมินได้กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องไว้ 8 ประการคือ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความพอเพียง ความสามัคคี ความสุขของพลทหาร การอบรมศีลธรรม วัฒนธรรมทหาร และการปฏิบัติธรรมโดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

1.1 ความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ,ศาสนา และพระมหากษัตริย์

1.1.1 ปกป้องและส่งเสริมเกียรติภูมิของชาติ

1.1.2 มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทยและสานึกทดแทนบุญคุณแผ่นดิน

เกิด

1.1.3 ปฏิบัติตนให้เคร่งครัดและยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือและให้ความอุปถัมภ์ตามโอกาสอันควร

1.1.4 ถวายความเคารพ ถวายพระเกียรติ และถวายความปลอดภัยแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ สุดกำลังความสามารถ

1.1.5 ยึดมั่นและเทิดทูนว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นที่เคารพสักการะของคนไทยทั้งชาติ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

1.2 ความเสียสละ

1.2.1 บริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมและภัยพิบัติต่าง ๆ ตามสติกำลัง

1.2.2 อุทิศร่างกายและจิตใจ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นส่วนใหญ่ มีใจตระหนักรู้ถึงประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ

1.2.3 อุทิศเวลา ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์

1.2.4 ทำหน้าที่อย่างกล้าหาญและมุ่งมั่นพร้อมที่จะเสียสละแม้ชีวิต เพื่อรักษาผลประโยชน์และอธิปไตยของชาติ

1.3 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

1.3.1 ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

- 1.3.2 มุ่งมั่นที่จะทำงานในส่วนของตนให้ดีและสำเร็จลุล่วงตามเวลา
- 1.3.3 ไม่สร้างปัญหาแก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ
- 1.3.4 รู้และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อครอบครัวด้วยความรับผิดชอบ
- 1.3.5 ไม่ทำงานโดยเอาดีใส่ตัวเอาชั่วใส่คนอื่น หรือปิดความรับผิดชอบ
- 1.3.6 ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 1.4 ความพอเพียง
 - 1.4.1 พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้
 - 1.4.2 มีความพอดี พอเหมาะ กับฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง ไม่ตื่นตามสังคมนวัตกรรม
 - 1.4.3 ประหยัดใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ใช่ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ตระหนี่หรือใช้จ่ายอย่างฟืดเคืองจนทำให้ตนเองเดือดร้อน
 - 1.4.4 รู้จักหา รู้จักใช้จ่าย รู้จักอดออม และรู้จักรักษาสิ่งที่ตนมีอยู่ตลอดจนรู้จักนำสิ่งของเก่าหรือชำรุดมาประดิษฐ์หรือคิดทำเป็นสิ่งใหม่ให้สามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่า
 - 1.4.5 งดเว้นอบายมุขอันเป็นเหตุแห่งความเสื่อม ความพินาศล่มจมของชีวิต
- 1.5 ความสามัคคี
 - 1.5.1 มีความรักใคร่ปรองดองไม่แตกแยก
 - 1.5.2 ไม่ถือทิฐิฐิมานะ คือ ตี้อริในความคิดเห็นของตนเองรู้ว่าผิดแล้วยอมแก้ไขตนเอง
 - 1.5.3 ไม่หุบเขา หรือ เชื่อความสับต่อยุ้งของคนอื่นที่ทำให้เห็นผิดเป็นชอบ และเกิดความแตกแยก
 - 1.5.4 บำเพ็ญตนเป็นคนดี มีใจสะอาดบริสุทธิ์ ไม่หาความชอบด้วยการต่อเสียดใส่ร้ายคนอื่น
 - 1.5.5 มองกันในแง่ดี ไม่คอยฟังโทษจับผิดคนอื่น
 - 1.5.6 ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามคนอื่น โดยชั้นยศ ชาติกำเนิด ฐานะหน้าที่การงาน หรือโดยประการใด ๆ
 - 1.5.7 ไม่มีนิสัยรื้อนแรง มักโกรธ ทำอะไรหักโหม เอาแต่ใจตัวเอง
 - 1.5.8 พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 1.5.9 เป็นคนหนักแน่นไม่หลงเชื่อคนอื่น โดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ
 - 1.5.10 มองคนอื่นในแง่ดี ให้เกียรติ และ อ่อนน้อมถ่อมตนผิดแล้วขอโทษ

1.5.11 มีนิสัยโอบอ้อมอารี เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ของคนอื่นไม่ถือสาในความ
ล่วงเกินเล็ก ๆ น้อย ๆ ของเพื่อนฝูง รู้จักให้อภัย

1.6 ความสุขของคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน)

1.6.1 สุขเกิดแต่การมีทรัพย์

1.6.1.1 ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

1.6.1.2 รักษาทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้สูญหาย

1.6.1.3 ประหยัดใช้ให้เกิดประโยชน์

1.6.1.4 หลีกเว้นจากอบายมุข

1.6.2 สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภคน

1.6.2.1 เลี้ยงคน มารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนอาศัยให้เป็นสุข

1.6.2.2 เลี้ยงดูเพื่อนฝูงให้มีสุขตามสมควร

1.6.2.3 บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่าง ๆ

1.6.2.4 สงเคราะห์ญาติ, ต้อนรับแขกทำบุญอุทิศให้ผู้ตายและถวาย

หลวงเสีภาชีอากรให้รัฐเป็นต้น

1.6.2.5 ทำบุญอุทิศให้เทวดาและบรรพชนผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว

1.6.2.6 บริจาคทานให้สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

1.6.3 สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้

1.6.3.1 รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย

1.6.3.2 รู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการในทางไม่จำเป็น

1.6.4 สุขเกิดจากการทำงานไม่มีโทษ

1.6.4.1 ไม่ประกอบกิจการงานในทางผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด, ค้า
ของเถื่อน, ค้ามนุษย์ เป็นต้น

1.6.4.2 ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง และคอร์ปชั่น

1.6.4.3 ไม่ประพฤติทุจริตต่อหน้าที่

1.7. การอบรมศีลธรรมวัฒนธรรม

1.7.1 เข้าร่วมรับฟังการอบรมศีลธรรม วัฒนธรรม (ยามปกติ) ประจำเดือน
ตามหัวข้อธรรมที่ ทบ. กำหนดอย่างต่อเนื่อง

1.7.2 ได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมและนำหลักธรรมที่ได้รับจากการอบรมไป
ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1.7.3 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและค่านิยมที่พึงประสงค์และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีตามหลักธรรมของความเป็นอุบาสกและอุบาสิกาทางพระพุทธศาสนา

1.7.4 สามารถสืบสานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้คงอยู่คู่กับชาติไทยตลอดไปได้

1.8 การปฏิบัติธรรม

1.8.1 เข้าร่วมปฏิบัติธรรมกับโครงการหรือกิจกรรมปฏิบัติธรรมของ ทบ.หรือของหน่วย

1.8.2 เป็นผู้มีความประพฤติดีงาม รู้จักรักษาความสุจริตรักษาเกียรติคุณประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างและเป็นที่ยอมรับนับถือ

1.8.3 สามารถรักษาตนเองมิให้เสียหาย ด้วยการรักษาศีล ๕ เพื่อปิดช่องทางที่จะนำความเสียหาย หรือความเดือดร้อนมาสู่ตนและส่วนรวม

1.8.4 มีความเพียรเพื่อเผากิเลสและไม่ปล่อยจิตของตนให้ ความโลภ ความโกรธและความหลงครอบงำได้ เพื่อป้องกันจิตมิให้เห็นผิดเป็นชอบ

2. การประเมินผล พิจารณาใน 3 ประเด็นคือ

2.1 ความตระหนัก

2.2 ความพยายาม

2.3 คุณภาพ (ดีมาก, ดี, ปานกลาง, พอใช้, ต้องปรับปรุง)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของกองบัญชาการ

ตำรวจสันติบาล

ผู้วิจัย พลตำรวจตรี กฤษณ์ศักดิ์ วิชารยะ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 2554 ตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจสันติบาล สรุปผลวิจัยได้ดังนี้

1.1 จากการสำรวจสถานะแวดล้อมทางสังคมจิตวิทยาทำให้เราทราบว่าสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยได้รับผลกระทบผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านทัศนคติ การรับรู้ และการต่อยอดทางความคิดอย่างต่อเนื่องมีการสร้างพลังทางสังคมที่มีผู้คนเข้ามามีส่วน

ร่วมได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางและไร้ขีดจำกัด ผ่านนวัตกรรมเครือข่ายสังคมออนไลน์รูปแบบใหม่ ปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการได้แก่

1.1.1 ปัญหาที่มีผู้ไม่หวังดีพยายามกระทำการเพื่อมุ่งบ่อนทำลายศรัทธาและความจงรักภักดี โดยเผยแพร่ข้อความ ภาพ คลิปวิดีโอ ผ่านทางสื่อต่าง ๆ รวมทั้งเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ

1.1.2 ปัญหาการขาดความตระหนักรู้ ความสนใจในประวัติศาสตร์ชาติไทย พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้กระทบต่อความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์

1.1.3 ปัญหาการแอบอ้าง สถาบันพระมหากษัตริย์โดยมิชอบ

1.1.4 ปัญหาการแสดงออกที่เกิดพหุติ เช่น การแสดงความจงรักภักดีที่ไม่เหมาะสมหรือในเชิงบังคับ รวมทั้งการปิดการจราจรเพื่อถวายความปลอดภัยในการรับเสด็จอย่างเกินพอดีจนเกิดผลกระทบกับปัญหาการจราจร เป็นต้น

1.1.5 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มงวดจนเกินไป การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการ โดยเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องช่วยกันระวังป้องกันและแจ้งเบาะแสเมื่อพบการเผยแพร่ข่าวสารที่มีพฤติกรรมเข้าข่ายเป็นการล่วงละเมิดต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือจงใจบ่อนทำลายศรัทธาและความจงรักภักดี เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณด้วยการถวายความจงรักภักดี ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาราชของชาติไทย และเชิญชวนไปถวายสักการะ พระบรม ราชานุสาวรีย์ รณรงค์จัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการปลุกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบของประชาชนชาวไทยในการปกป้อง เทิดทูนและพิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์

ผลวิเคราะห์โครงการสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยยึดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ประเมินโครงการแบบ CIPP คือการประเมินสภาพแวดล้อมปัจจุบันเข้ากระบวนการและผลผลิต พบว่า การดำเนินการ โครงการบรรลุผลตามเป้าหมายในการฝึกอบรม 700 รุ่น ยอดผู้เข้ารับการอบรม 80,020 คน (สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ 14) ประชาชนและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการยืนยันว่าหลังการอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งข้อพึงปฏิบัติในการถวายความจงรักภักดีเพิ่มมากขึ้นจากระดับร้อยละ 66.30 เป็นระดับ 82.10

โดยเฉลี่ย ทั้งนี้ยังได้ยืนยันอีกว่ามีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมณรงค์เพื่อปกป้อง เทิดทูนและพิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ในเกณฑ์สูงมากที่สุด (ร้อยละ 84.30) แสดงว่าผู้ผ่านการอบรมได้รับการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น และได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองในการปกป้อง เทิดทูนและพิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น

การขยายผลโครงการเพื่อจัดตั้งแกนนำเครือข่ายเยาวชนอาสาสมัครในแต่ละจังหวัด ๆ ละ 1 คน เพื่อสร้างให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง “แกนนำเครือข่ายเยาวชน” พร้อมทั้งคิดอาวุธทางปัญญา ด้วยการบรรยายโดยผู้ทรงคุณวุฒิและให้สัมผัสจากสถานที่จริง โดยการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โบราณสถานและอนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ และวีรชนผู้กล้าหาญในประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งผลการประเมินโครงการนำร่อง พบว่าเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ดีในการสร้างและจัดตั้งแกนนำเครือข่ายเยาวชน สมควรบรรจุไว้เป็นกิจกรรมขั้นที่ 2 เป็นการขยายผลต่อยอดจากกิจกรรมขั้นที่ 1 ในโครงการสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของกองบัญชาการตำรวจสันติบาล โดยให้มีการปรับปรุงรูปแบบของกิจกรรมให้เหมาะสมและดียิ่งขึ้น 6

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ ควรปรับปรุงวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมที่สำคัญ โดยคำนึงถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในระยะเปลี่ยนผ่านผลกระทบอันเนื่องมาจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและการเกิดนวัตกรรมทางสังคมเครือข่ายออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาด้านความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่อาจก่อตัวขึ้นเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ดังนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์จึงต้องมีความชัดเจนในการตอบสนองต่อสภาวะแวดล้อมที่สำคัญและปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมจิตวิทยา หลักสูตรกลางสำหรับฝึกรวมประชาชนในโครงการสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ควรมีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการบรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น เห็นควรให้เน้นการฝึกรวมเยาวชนในสถานศึกษาไปพลางก่อน โดยให้มีการปรับปรุงคู่มือวิทยากรให้มีเนื้อหาสาระครบถ้วนสมบูรณ์กำหนดแนวทางจัดฝึกรวมให้ชัดเจนทุกขั้นตอน การปฏิบัติ คู่มือประชาชนควรส่งเสริมกระตุ้นให้มีการแข่งขันให้รางวัลแก่วิทยากรดีเด่น การจัดเข้าค่ายเพื่อสร้างแกนนำเครือข่ายเยาวชนให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษาและชุมชน ควรให้มีการเตรียมการจัดทำหลักสูตรกลางนำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยต้องมีการจัดเตรียมคู่มือวิทยากร คู่มือแกนนำเครือข่ายเยาวชน สื่อวีดิทัศน์และเครื่องมืออุปกรณ์ในการฝึกรวมให้พร้อมใช้งาน ควรเน้นการฝึกรวมที่มีคุณภาพ ไม่

ควรเน้นในเรื่องปริมาณแต่เพียงอย่างเดียว ในเรื่องของผลผลิตจากกิจกรรมขั้นที่ 2 คือ การจัดเข้าค่ายฝึกอบรมแกนนำเครือข่ายเยาวชนควรเพิ่มเติมปีละ 9 รุ่น ๆ ละ ประมาณ 30-40 คน

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.2.1 ควรมีการทำวิจัย ที่เป็นการขยายผลจากงานวิจัยครั้งนี้ โดยเป็นการวิจัยเพื่อค้นหาปัจจัยที่เชื่อมโยงในการอธิบายระดับของจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองในการปกป้อง เทิดทูน พิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์

2.2.2 ควรมีการทำวิจัยเพิ่มเติม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยในเชิงปริมาณ แบบกึ่งทดลองที่มีกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองเพื่อเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาค้นหาปัจจัยเกี่ยวกับการรับรู้จากการฟังบรรยายในห้องเรียน การรับรู้จากการสัมผัสโดยตรงจากการทัศนศึกษา ณ สถานที่จริงทางโบราณสถานและสถานที่ประวัติศาสตร์ การเรียนรู้จากการทดลองตามประเด็นหัวข้อที่กำหนดในห้องเรียนมีผลต่อการปลูกฝังจิตสำนึกในหน้าที่พลเมืองในการปกป้อง เทิดทูน พิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไร

2.2.3 ควรมีการทำวิจัยโดยนักวิชาการภายนอกเพื่อปรับปรุงพัฒนากิจกรรมขั้นที่ 1 และเพื่อจัดทำข้อเสนอในการออกแบบกิจกรรมขั้นที่ 2 สำหรับการดำเนิน โครงการระยะต่อไป

2. เรื่อง ชนกลุ่มน้อยกับปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

ผู้วิจัย พ.อ.ทรงพล ทองจีน หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๔ ตำแหน่ง รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

2.1 การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย อันมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงและป่าทึบสลับซับซ้อนและพื้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ของแม่น้ำหลายสาย ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนในที่ราบลุ่มภาคเหนือและภาคกลางของประเทศมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนและการดำรงชีพโดยการเพาะปลูกลักษณะแบบดั้งเดิม คือการทำไร่เลื่อนลอย จะก่อให้เกิดการทำลายผืนป่า การถากถางพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ในอดีตส่งผลเสียหายต่อสภาพสิ่งแวดล้อมไม่เห็นเด่นชัด เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับผืนป่าของภาคเหนือ ซึ่งมีประมาณ ๑๑๒,๑๒๒.๕๕ ตารางกิโลเมตร หรือ ๘๒.๗ ล้านไร่ แต่ด้วยมีการอพยพของชนกลุ่มน้อยจาก ความไม่สงบในประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบกับการขยายตัวของชุมชนเดิม ทำให้ความต้องการในการสร้างชุมชน และการดำรงชีพมีปริมาณเพิ่มขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าถูกทำลายอย่างต่อเนื่องและขยายพื้นที่เข้าสู่บริเวณต้นน้ำลำธาร มีการขยายพื้นที่และเตรียมการเพาะปลูก โดยการเผาทำลาย ซึ่งเป็นลักษณะการทำเกษตรแบบดั้งเดิมของชนเผ่า เพราะรวดเร็วและไม่ต้องใช้เครื่องมือ

ทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดความสิ้นเปลือง ประกอบกับนายทุนและเจ้าหน้าที่บางกลุ่มอาศัยคนเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อหาประโยชน์เข้าตัว จึงทำให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อมถูกทำลายสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศของประเทศ คือในฤดูร้อนอากาศร้อนจัด และเกิดความแห้งแล้ง ในฤดูฝน พื้นดินไม่สามารถอุ้มน้ำเก็บไว้ได้ ทำให้เกิดดินโคลนถล่ม น้ำหลากเข้าท่วมบ้านเรือนเสียหาย และการเผาทำลาย เพื่อการเพาะปลูกมีพื้นที่กว้างมากขึ้น ทำให้เกิดมลพิษในอากาศ ทวีความรุนแรงมากขึ้น จนเห็นเด่นชัด ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เป็นต้นมา จนกระทั่ง ปี ๒๕๕๔ เกิดเหตุการณ์ดินโคลนถล่ม น้ำหลากเข้าท่วมบ้านเรือนราษฎรในภาคเหนือและภาคกลาง จนถึงกรุงเทพมหานคร ทำลายชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง จนรัฐบาลต้องกำหนดเป็นภัยพิบัติแห่งชาติ เพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในชาติ โดยกำหนดส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เข้าดำเนินการศึกษาและจัดทำเป็นแผนแม่บทในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน

2.2 จากลักษณะการสืบชาติพันธุ์ของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานตามแนวชายแดนภาคเหนือของประเทศไทย ยังคงมีความเชื่อมโยงและรับอิทธิพลจากชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะด้านทิศตะวันตก ที่มีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่า ซึ่งในอดีตจนถึงปัจจุบันยังมีการสู้รบ อันเกิดจากปัญหาภายในของประเทศอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นความจำเป็นในการหาทุนในการซื้ออาวุธและสิ่งอุปกรณ์ในการต่อสู้กับรัฐบาลพม่า มีความจำเป็นสูง เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือมีความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าเหมาะสำหรับการปลูกพืชเสพติด เช่น ฝิ่นเป็นอย่างดี จึงทำให้พื้นที่ภาคเหนือของประเทศและพื้นที่เขตชนกลุ่มน้อยในประเทศเพื่อนบ้าน มีการปลูกฝิ่นอย่างกว้างขวางในปัจจุบันปรากฏแหล่งผลิตยาเสพติดตามแนวชายแดนด้านตะวันตกในสหภาพพม่า ซึ่งเป็นเขตครอบครองของชนกลุ่มน้อยมีจำนวนมาก โดยเฉพาะยาบ้า ซึ่งแหล่งผลิตเหล่านี้จะเป็นพื้นที่พักคอย เพื่อเตรียมส่งเข้าสู่พื้นที่ภายในของประเทศไทย โดยอาศัยชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทย เป็นเครื่องมือในการลำเลียงลักลอบ เนื่องจากมีความชำนาญภูมิประเทศและเกรงกลัวอิทธิพล ประกอบกับปัญหาความยากจนและสิทธิมนุษยชนที่หน่วยงานภาครัฐยังไม่สามารถให้สัญชาติไทยและจัดทำทะเบียนราษฎร การจัดตั้งเป็นชุมชน กระทำได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร คนเหล่านี้จึงขาดจิตสำนึกและความจงรักภักดีต่อชาติ รวมทั้งมีผู้ค้าหลายรายที่ยังรอดพ้นจากการดำเนินการทางกฎหมาย จึงทำให้การขยายตัวของการแพร่ระบาดของยาเสพติดในอัตราที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ แม้หน่วยงานของรัฐจะเพิ่มความเข้มข้นในการปราบปรามมากเพียงใดก็ตามอันถือเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศที่สำคัญประการหนึ่ง

2.3 ข้อเสนอแนะ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณา 2 ประการ คือ

2.3.1 ด้านการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธาร ปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักเห็นถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน โดยกำหนดหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการและได้กำหนดแผนกำหนดกรอบการทำงานแล้วแต่อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการศึกษาวิจัย เห็นควรมีข้อเสนอแนะ เพื่อพิจารณาดังนี้

2.3.1.1 การศึกษาวิจัยปัญหาในพื้นที่ควรมีการสำรวจทางกายภาพในแต่ละพื้นที่อย่างจริงจังและชัดเจน

2.3.1.2 งบประมาณโครงการจะต้องมีการวางแผนระยะยาวและที่สำคัญจะต้องมีความต่อเนื่อง

2.3.1.3 การจัดบุคลากรและเครื่องมือจะต้องพิจารณาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมีความเข้าใจปัญหาอย่างถูกต้อง สามารถแก้ปัญหาได้จริงเป็นรูปธรรม

2.3.1.4 การปลูกจิตสำนึกของบรรดาชนกลุ่มน้อยจะต้องศึกษาสังคมขนบธรรมเนียมประเพณี ของแต่ละชนเผ่าและกำหนดวิธีการอย่างแท้จริงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชน การจัดทำทะเบียนราษฎร เพื่อควบคุมประชากร รวมทั้งการพัฒนาชุมชนในเรื่องสาธารณูปโภคพื้นฐาน และการให้การศึกษา

2.3.2 การแก้ปัญหการแพร่ระบาดของยาเสพติด

ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดถือเป็นปัญหาสำคัญยิ่งที่ก่อผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ส่งผลกระทบทางสังคมอย่างร้ายแรง ชนกลุ่มน้อยยังได้รับอิทธิพลจากชนกลุ่มน้อยภายนอกประเทศ ยังต้องยอมเป็นเครื่องมือ เนื่องจากการเกรงกลัว ต้องการความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมีข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณา ดังนี้

2.3.2.1 การเข้าถึงชุมชนในทุกระดับของเจ้าหน้าที่ และองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

2.3.2.2 การเพิ่มระดับความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐทุกระดับที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการตามกฎหมาย ควบคู่ไปกับการชี้แจงทำความเข้าใจอย่างชัดเจน

2.3.2.3 การกำหนดหน่วยงานที่จะสามารถเข้าถึงและสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทยอันมีหน้าที่ในการพัฒนาประเทศ

3. เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนยุคใหม่

ผู้วิจัย นางทิวารัตน์ สิงห์สมบูรณ์ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 23 ตำแหน่ง ประธานกรรมการ บริษัท มาตรา โปรดักส์ จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า

3.1 ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นจะต้องทำการส่งเสริมให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญอย่างน้อย 3 ส่วน คือ

3.1.1 ครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการปลูกฝังพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็ก โดยก่อให้เกิด

3.1.1.1 การพัฒนาบุคลิกภาพ

3.1.1.2 การปรับตัวให้เข้ากับสังคม

3.1.1.3 การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองอันจะนำไปสู่ความสำเร็จ

ในชีวิต

3.1.2 วิธีการเลี้ยงดู ซึ่งมีผลต่อการสร้างแบบแผนพฤติกรรมของเยาวชนในอนาคต

3.1.3 อิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสื่อมวลชนความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารมีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนโดยตรง ซึ่งสื่อมวลชนในปัจจุบันยังมีได้มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนมากเท่าที่ควร ทั้งนี้สถาบันครอบครัว สถานศึกษา และสื่อมวลชนล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนในด้านต่างๆ ทั้งพฤติกรรมและความสามารถในการแสดงออกรวมทั้งทัศนคติในด้านต่างๆ โดยครอบครัวมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษา และสื่อมวลชน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ ได้แก่ กลุ่มเพื่อน สถาบันทางศาสนา ซึ่งมีผลต่อการสร้างหลักคุณธรรมในตัวของเยาวชน ซึ่งหมายถึง การมีความสามารถในการคิดด้วยจิตใจที่เป็นกลางคือก่อนจะพูดจะทำสิ่งใดจำเป็นต้องหยุดคิดก่อนเพื่อรวบรวมสติให้มั่นไม่โง่งม และให้จิตสว่าง ทุกคนจะต้องฝึกหัดจนชำนาญ จะช่วยให้สามารถแสดงความรู้ความคิดในเรื่องใดแก่ใครได้ง่ายและชัดเจนไม่ผิดทั้งหลักวิชาและหลักคุณธรรมเป็นการปฏิบัติตามคุณธรรมของนักวิชาการได้อย่างสอดคล้อง มีประสิทธิภาพ และสามารถทำกิจการทุกอย่างได้อย่างราบรื่นและถูกต้อง อันเป็นการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างยั่งยืน โดยเยาวชนจะต้องมีความสัตย์สุจริตเป็นกติกากับใจในการปฏิบัติตนปฏิบัติงาน 3 ประการคือ สุจริตต่อบ้านเมือง สุจริตต่อประชาชน และสุจริตต่อหน้าที่ เมื่อสามารถปฏิบัติได้จะเป็นผู้ที่ควรแก่การสรรเสริญของคนทั่วไป เพราะประเทศชาติจะมั่นคงอยู่ได้ก็ด้วยความสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐาน

3.2 ข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในยุคใหม่นี้จากข้อค้นพบจากการวิจัยช่วยให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดมาตรการในการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

3.2.1 ส่งเสริมให้ผู้ปกครองเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของเด็กภายใต้การชี้นำของศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณธรรมต่อไปในอนาคต มี มาตรการเฉพาะคือ

3.2.1.1 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็ก ร่วมรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมเพื่อรับผิดชอบต่อการพัฒนาเด็กอย่างจริงจัง

3.2.1.2 ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ให้มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียน นักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

3.2.1.3 ส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และรายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เพื่อมุ่งไปสู่การเข้าถึงหลักศาสนาให้มากขึ้น ทั้งปริมาณและคุณภาพ

3.2.2 ส่งเสริมการเตรียมความพร้อมของร่างกายและจิตใจของเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงเยาวชน และเป็นผู้ใหญ่ในสังคม มี มาตรการเฉพาะคือ

3.2.2.1 สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน โดยเน้นในการเสริมสร้างอารมณ์ และการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม

3.2.2.2 พิจารณาจัดโครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มพิเศษซึ่งมีความสามารถน้อยกว่าบุคคลปกติทั่วไป

3.2.2.3 ปรับปรุงกระบวนการสร้างครูและเพิ่มจำนวนชั่วโมงในการศึกษาทางด้านคุณธรรมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเน้นทางด้านวิชาการเป็นหลัก

3.2.2.4 สร้างความเข้มแข็งของสมาคมผู้ปกครองและครู เพื่อร่วมกันพัฒนาเยาวชนให้มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

4. เรื่องการศึกษาด้านจริยธรรมกับการสร้างเยาวชนของชาติ

ผู้วิจัย นายธีระพงศ์ นิยมทอง หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่22 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี สังกัด สพท. กทม.1 ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาด้านจริยธรรมกับการสร้างเยาวชนของชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดจุดมุ่งหมายการจัด

การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน โดยยึดหลักคุณลักษณะของคนไทย โดยมุ่งเน้นคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ 10 ประการ คือ

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม
3. ขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. รู้จักคิดริเริ่ม วิจัย และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยรักและเทิดทูนชาติ

ศาสนาพระมหากษัตริย์

7. มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
 8. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
 9. มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
 10. มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และสามัคคีกัน
- ค่านิยมพื้นฐานเพื่อปลูกฝังค่านิยม 5 ประการ คือ

1. การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและรู้จักถ่อมตน
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ด้านการพัฒนาตนเอง
 - 1.1 ความสนใจใฝ่รู้
 - 1.2 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - 1.3 ความพึ่งตนเอง
 - 1.4 ความเชื่อมั่นในตนเอง
2. ด้านการพัฒนาการทำงานและการดำเนินชีวิต
 - 2.1 ความมีวินัย
 - 2.2 ความรับผิดชอบ
 - 2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

2.4 ความประหยัด

2.5 ความอดสาหัส

3. ด้านการพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

3.1 ความมีมนุษยสัมพันธ์

3.2 ความรักสามัคคี

3.3 ความกตัญญูกตเวที

3.4 ความชอบธรรม

3.5 ความเสียสละ

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ภาครัฐควรที่จะมุ่งเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ที่พึงประสงค์ ให้แก่ประชาชน และเยาวชนของชาติ เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาการทำงาน การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้โดยควรมีกิจกรรมต่างๆที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เริ่มจากครอบครัวและสานต่อไปยังหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเป็นในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียนก็ได้ โดยมุ่งที่จะสร้างสังคมให้เข้มแข็ง ให้ผู้คนอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข บนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมความรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ โดยอาจจัดให้มีการส่งเสริมการเผยแพร่บุคคลตัวอย่างของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรม 1 ตำบล 10 คนดี โดยคัดเลือกคนดี ในตำบล เพื่อเชิดชูเกียรติ และเป็นแบบอย่างที่ดีของคนอื่นๆในชุมชน มีการนำระบบงานด้านการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานและบุคลากรทางการศึกษา

4.2.2 ภาคสังคม โดยเฉพาะสังคมครอบครัว ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการเป็นต้นแบบ ที่ดีที่จะทำให้เด็กๆเห็นในสิ่งที่ดี ประพฤติดี เป็นต้นแบบที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การเลียนแบบและจะเป็นพฤติกรรมที่ติดตัวเด็กตลอดไป ในภาคสังคมจึงควรจัดกิจกรรมบูรณาการด้านจริยธรรม คุณธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และการมีค่านิยมพื้นฐานที่ดี เพื่อเป็นการพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป เช่น การจัดโครงการครอบครัวอบอุ่นในสังคมเพื่อปูพื้นฐานคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีของเยาวชนในสังคม

4.2.3 โรงเรียนควรกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอน ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม สอดแทรกในทุกกลุ่มสาระวิชา รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆควรเน้นกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความรัก สามัคคี มีพฤติกรรมอันดีงามและถูกต้อง ควรจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ซึ่งทั้งนี้รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตร เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ นักศึกษาวิชาทหาร ฯลฯ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอก

หลักสูตร เช่น กิจกรรมค่ายคุณธรรม กิจกรรมสร้างเสริมความซื่อสัตย์สุจริต กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสมรรถภาพผู้เรียน ฯลฯ และที่สำคัญผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียน

5. เรื่อง การพัฒนาทหารกองประจำการเพื่อเป็นแกนนำร่วมพัฒนาภูมิลำเนา ในชนบท เมื่อปลดเป็นกองหนุน

ผู้วิจัย พันเอก พันธุ์ศักดิ์ หลวงอุดม หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 51 ตำแหน่งรองผู้บัญชาการศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศ กองทัพบก ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทหารกองประจำการทั้ง 4 ศูนย์ ฯ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความรู้ภาควิชาการและภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาภูมิลำเนาของตนให้เจริญก้าวหน้า และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทหารกองประจำการให้สามารถเป็นแกนนำร่วมกับประชาชนพัฒนาภูมิลำเนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อปลดเป็นกองหนุน โดยได้ข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนา ฯ สรุปได้ดังนี้

5.1 พื้นฐานทางการศึกษาของทหารกองประจำการส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งมีความรู้
น้อยเพียงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ลงมา การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนา หากคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ด้อยการศึกษา ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญ อาจจะต้องเป็นเครื่องมือของกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ แสวงประโยชน์ส่วนตนไม่พัฒนาส่วนรวม เมื่อเป็นกองหนุนยากที่จะหางานทำให้มีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้มั่นคงและมีความสุข ขาดโอกาสที่จะสนับสนุนการศึกษาของบุตรในชั้นอุดมศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานทางการศึกษาให้เกิดปัญหาในการประกอบอาชีพในยุคโลกาภิวัตน์ต่อไป

5.2 การฝึกอบรมวิชาชีพทหารกองประจำการก่อนปลดเป็นกองหนุนที่เหมาะสม
กับภูมิลำเนา หน่วยทหารศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศกองทัพบกที่ 1 – 4 ทั้ง 4 ภาค ได้ฝึกวิชาชีพให้ทหารกองประจำการก่อนปลดเป็นกองหนุน 1 เดือน เพื่อให้มีความรู้ทางวิชาชีพ นำไปทำงานสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวจำนวน 1 – 3 หลักสูตร ตามที่ทหารกองประจำการส่วนใหญ่ของหน่วยต้องการเป็นอาชีพเสริมจากอาชีพหลักของตนที่เคยมีก่อนเข้ารับราชการ หรือเป็นอาชีพหลักสำหรับผู้ที่เคยมีอาชีพนี้ซึ่งตรงกับหลักสูตรการฝึกอบรมที่ได้รับ สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยมีทักษะในหลักสูตรที่ฝึกอบรม ฯ และหวังจะยึดเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว มีความเห็นเป็นเวลา 1 เดือน ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความชำนาญมีทักษะที่ดีในวิชาชีพถึงขั้นออกสู่ตลาดแรงงานสู้กับมืออาชีพจริง ๆ ได้ ต้องการเพิ่มเวลาฝึกอบรม ฯ ให้เพียงพอที่จะเป็นอาชีพหลักได้ รวมถึงต้องการหลักสูตรวิชาชีพให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในภูมิลำเนาของทหารกองประจำการด้วย แต่หน่วยทหารมีงบประมาณการฝึกอบรมวิชาชีพที่จำกัด ไม่สามารถเพิ่มเวลาฝึกอบรม และเพิ่มหลักสูตรให้หลากหลายตรงกับความต้องการของทุกคนได้

5.3 การพัฒนาทหารกองประจำการให้มีแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาของตนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการสำรวจข้อมูลของทหารกองประจำการของศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศกองทัพบกทั้ง 4 ศูนย์ มีกองหนุนเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านบางส่วนแต่ยังไม่ได้พัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ต้องพึ่งการช่วยเหลือจากรัฐส่วนภูมิปัญญาอื่นไม่มีกองหนุนเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่บ้านเหล่านี้ขาดโอกาสที่นำกองหนุนมามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญ ปัญหาของชุมชน / หมู่บ้านทั่วไปที่ไม่ได้มีแนวทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บริหาร / พัฒนาโดยรอบงบประมาณจากทางรัฐบาล เป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุนิยม จากผลการสำรวจข้อมูลของทหารกองประจำการในภูมิปัญญาต่าง ๆ ต้องการให้รัฐบาลแก้ปัญหาคความยากจน ต้องการงบประมาณพัฒนาท้องถิ่น แก้ปัญหาขาดแคลน ปัญหาคความร่วมมือของประชาชนพัฒนาท้องถิ่น ต้องการแหล่งน้ำ แก้ปัญหาอุทกภัยและความต้องการศึกษา เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเองด้วยความสามัคคีมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 การพัฒนาความรู้ภาควิชาการและภาคการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาภูมิปัญญาของตนให้เจริญก้าวหน้า

5.4.1.1 ความรู้ภาควิชาการ ในเรื่อง การศึกษาเพิ่มเติม (ในห้วงรับราชการ 2 ปี ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน) ทหารกองประจำการที่มีพื้นฐานการศึกษา ป.6 เรียนเพิ่มวุฒิให้จบ ม.3 ทหารกองประจำการที่มีพื้นฐานการศึกษา ม.3 เรียนเพิ่มวุฒิให้จบ ม.6 เชิญกองหนุนของหน่วยที่ปลดแล้วมาเข้ารับการศึกษาเพิ่มวุฒิร่วมกับทหารกองประจำการด้วย และภาควิชาการวิชาชีพ การฝึกอบรมวิชาชีพก่อนปลดเป็นกองหนุน วิชาที่ฝึกอบรม ควรเลือกจากความต้องการของทหารกองประจำการที่จะปลดเป็นกองหนุนเป็นหลักโดยพิจารณาถึงความต้องการในวิชาชีพ ความถนัดแหล่งงานสร้างรายได้ในภูมิปัญญาและพื้นฐานความรู้โดยรวมกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในพื้นที่จัดการฝึกอบรมให้มีคุณภาพมากพอที่จะทำให้เกิดความชำนาญเพียงพอต่อการประกอบอาชีพในภูมิปัญญาได้จริง โดยจัดทหารกองประจำการผลัดอื่น ๆ ที่ยังไม่ปลดและกองหนุนที่ปลดไปแล้วเข้ารับการศึกษาด้วยโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายก็จะทำให้มีการฝึกอบรมโดยต่อเนื่องถึง 4 ครั้งเป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้ชำนาญมากขึ้น

5.4.1.2 ภาคปฏิบัติ หน่วยทหารนำทหารกองประจำการที่ฝึกอบรมวิชาชีพ ฝึกงาน ณ บริษัท อู่ซ่อม ร้านซ่อมต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ทหารเกิดความมั่นใจว่าจะนำวิชาชีพไปประกอบอาชีพได้จริงในภูมิปัญญาซึ่งเมื่อปลดเป็นกองหนุนแล้วอาจจะได้ทำงานสร้างรายได้ ณ สถานที่ที่ไปฝึกงานเนื่องจากได้คุ้นเคยกับเจ้าของกิจการและลูกค้าที่มาใช้บริการ

5.4.2. แนวทางพัฒนาทหารกองประจำการให้สามารถเป็นแกนนำร่วมกับประชาชนพัฒนาภูมิลำเนาของตนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.4.2.1 การศึกษาอบรมทหารกองประจำการให้มีแนวทางการเป็นแกนนำร่วมกับประชาชน หน่วยทหารนำทหารกองประจำการจัดเป็นผลัด ๆ หนึ่งเวลาตามความเหมาะสม ฝึกอบรมการปฏิบัติงาน ณ ชุมชนเข้มแข็งซึ่งพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ทั้ง 4 ภาค ของทั้ง 4 ศูนย์ ซึ่งทางราชการรับรองและประชาชนทั่วไปเชื่อถือศรัทธา และเชิญผู้นำชุมชนของภูมิลำเนาทหารมาร่วมสังเกตการณ์ด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และมีประสบการณ์ร่วมกัน ชุมชนเข้มแข็งมีรูปแบบการบริหารจัดการเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งทหารกองประจำการสามารถเลือกฝึกได้ตามความถนัดของแต่ละนาย เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเป็นแกนนำ (คณะกรรมการ) ร่วมกับประชาชนพัฒนาภูมิลำเนาให้เจริญต่อไป

5.4.2.2 การฝึกอบรมทหารกองประจำการเพื่อการประกอบอาชีพในชุมชน การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพโดยแบ่งที่ดินเป็น 4 ส่วน : ไร่ยถะ 30 เป็นพื้นที่สระน้ำ, ไร่ยถะ 30 เป็นพื้นที่นาข้าว, ไร่ยถะ 30 เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และไร่ยถะ 10 เป็นพื้นที่อยู่อาศัย (พืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร) การฝึกอบรมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม เพื่อลดรายจ่ายในการทำการเกษตรกรรมของตนและครอบครัว และเพิ่มรายได้จากการที่ประชาชนทั้งในและนอกชุมชนมาใช้บริการ เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยชีวภาพ, ยาฆ่าแมลงจากต้นสะเดาช้าง, ช่างซ่อมเครื่องมือทางการเกษตร, ช่างซ่อมยานพาหนะ, การค้าขายและคนขับรถยนต์บรรทุกสินค้าเกษตรกรรม เป็นต้น ตลอดจนการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันในชุมชน เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ เช่น ช่างเดินสายไฟฟ้า / ดวงไฟฟ้าภายในบ้าน, ช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน, ช่างตัดผม, ช่างก่อสร้าง, ช่างทำเครื่องเรือน, การแพทย์แผนไทย (การนวดแผนไทย, พืชผักสวนครัวเป็นสมุนไพรรักษาและป้องกันโรค) การผลิตสินค้า OTOP เป็นต้น

5.4.2.3 การฝึกอบรมทางด้านคุณธรรม เพื่อให้มีจิตใจฝักรมะตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ (พุทธ, อิสลาม, คริสต์ และอื่น ๆ) โดยให้ปฏิบัติธรรมตามวันที่สำคัญของศาสนาิกิจของแต่ละศาสนา ณ ที่ตั้งหน่วยทหารหรือ ณ วัด, มัสยิด, โบสถ์คริสต์ เป็นต้น นำทหารกองประจำการไปบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ร่วมกับประชาชนในภูมิลำเนา จัดกิจกรรมยกย่องคนดีผู้มีผลงานทางด้านคุณธรรม ฝึกให้สามารถบรรยายธรรมให้ทหารกองประจำการฟังโดยหมุนเวียนตามหัวข้อหลักธรรมที่ตนเป็นผู้เลือกเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยในการถ่ายทอดธรรมะ จัดกลุ่มเสวนาธรรม เพื่อให้เกิดปิติและความสุขจากการฟังและการพูดร่วมกัน และประพุดคิดนให้เป็นตัวอย่างที่ดี เสียสละ ละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม

5.5 การนำไปใช้ประโยชน์

5.5.1 หน่วยทหารช่วยพัฒนาประเทศโดยการพัฒนาทหารกองประจำการจากบุคคลพลเรือนให้เป็นประชาชน (ทหารกองหนุน) ที่มีคุณภาพในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญ ซึ่งจะทำให้เป็นบุคคลที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ควรค่าแห่งการยกย่องสรรเสริญเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในพื้นที่และมีความศรัทธาที่จะให้สมัครเป็นทหารกองประจำการ

5.5.2 หน่วยทหารสามารถปฏิบัติงานด้านการข่าว ยุทธการ กิจการพลเรือน และด้านอื่น ๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากทหารกองหนุนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทหารกับประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ

5.5.3 เพื่อสร้างโอกาสให้ภูมิปัญญาของตนเป็นชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6. เรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของญี่ปุ่น

ผู้วิจัย พลเรือตรี พัลลภ ทองระอา หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๔ ตำแหน่ง ผู้ชำนาญการ กองทัพเรือ ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

6.1 กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของญี่ปุ่นเริ่มจากการถูกหล่อหลอมโดยสภาพทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งทำให้คนญี่ปุ่นมีนิสัยรักธรรมชาติ ขยันอดทน ตื่นตัวอยู่เสมอ ต่อสู้ อดออม มีความสามัคคีช่วยเหลือห่มุ่คณะ เกรงครัตในกฎระเบียบของสังคม เป็นพื้นฐานทางธรรมชาติโดยทั่วไปอยู่แล้ว และสิ่งเหล่านี้ประกอบกับความเชื่อในศาสนาชินโต ขงจื้อ และศาสนาพุทธ ได้สร้างวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของคนญี่ปุ่นขึ้นมา ช่วยหล่อหลอมจิตใจคนญี่ปุ่นให้มีอุปนิสัยกล้าหาญ ขยัน อดทน มีวินัย สุภาพ ถ่อมตน เกรงใจ สงบเสงี่ยม รักความสะอาด รักชาติและห่มุ่คณะ ซื่อสัตย์ จงรักภักดี โดยศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักในการปลูกฝังคุณธรรม สอนให้มีความเมตตา กรุณา รู้จักบาปบุญคุณโทษ และอำนาจแห่งกรรมดีกรรมชั่ว เคารพและกตัญญูต่อผู้อาวุโส ยึดถือในพันธกิจและภารกิจที่จะต้องเสียสละให้แก่กลุ่มจึงอาจกล่าวได้ว่าด้วยสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานให้คนญี่ปุ่นก่อนเข้าศึกษาในโรงเรียนด้วยเหตุนี้กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในระบบการศึกษาของญี่ปุ่นจึงมีความง่ายขึ้นมากเนื่องจากเด็กญี่ปุ่นมีพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกหล่อหลอมโดยธรรมชาติและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเองมาก่อนแล้ว และในระหว่างที่อยู่ในระบบการศึกษาของโรงเรียน เด็กๆเหล่านี้ก็ยังคงดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่น สรุปก็คือเด็กๆจะถูกวัฒนธรรมหล่อหลอมตลอดโดยไม่รู้ตัว จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่หรือตราบเท่าที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมญี่ปุ่น ในระบบการศึกษาของโรงเรียนให้ความสำคัญการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยถือว่าเป็นแกนกลางของการวางแผนด้านหลักสูตร เด็กๆจะได้รับการปลูกฝังและ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามขั้นตอนของหลักวิชาการ ทั้งนี้หากพิจารณาตามหลักของบุญนิมิตตามคำสอนทางพุทธศาสนาแล้ว ต้องถือว่ากระบวนการฯ ของญี่ปุ่นถูกต้องตามบุญนิมิต คือ มีกัลยาณมิตรที่ดี ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิด โยนิโสมนสิการ ที่ตั้งอยู่บนสัมมาทิฐิซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาบุญนิมิตข้ออื่นๆ ให้สมบูรณ์ได้ต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ สภาพสังคมไทย อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และปลอดจากภัยธรรมชาติ อันเป็นภูมิหลังที่ไม่เอื้อที่จะทำให้คนไทยเข้มแข็ง ไทยแตกต่างกับญี่ปุ่นมากในเรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ และมีความเหมือนกันในเรื่องของความเชื่อและศาสนาของคนส่วนใหญ่ คือนับถือศาสนาพุทธ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี เทวดาไปพร้อมๆ กัน แต่ในความเหมือนกันนี้ยังมีความต่างคือการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาชินโตของญี่ปุ่นนั้น ไม่เพียงแต่การอธิษฐานอ้อนวอน ขอให้ช่วยบันดาลความสำเร็จของตนให้สำเร็จเท่านั้น แต่คนญี่ปุ่นยังเคร่งครัดการปฏิบัติตนเพื่อให้เทพเจ้าพึงพอใจ เช่น ศาสนาสอนให้มีความกล้าหาญ ความขลาดถือว่าเป็นบาป ต้องมีความรักดีต่อจักรพรรดิ ครอบครัวและสังคม ต้องรักษาความสะอาด เพราะความสกปรกเป็นบาป การถือปฏิบัติดังกล่าวนี้ ที่แตกต่างจากการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทย ที่ถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีไว้เพื่อช่วยบันดาลโชคลาภ หรือช่วยให้ประสบความสำเร็จเท่านั้น อย่างไรก็ตามศาสนาพุทธสอนให้ ทั้งคนไทย และคนญี่ปุ่นมีสิ่งที่เหมือนกัน คือ มีใจเมตตา กรุณา รู้ผลของกรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิญญาณ และถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาจริยธรรมที่คนไทยมีอยู่แล้วไม่ด้อยกว่าคนญี่ปุ่น กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนของไทย ในปัจจุบันยังไม่ให้ความสำคัญ เน้นการศึกษาเพื่อไปประกอบอาชีพมากกว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีน้อยมาก และที่มักจะเป็นการเรียนในห้องเรียนเป็นหลัก ขาดการปฏิบัติจริง ขาดครูที่เป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องจากอาชีพครูไม่ได้รับการยกย่องเท่าใดนัก พ่อแม่ หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมด้วยครูน้อยมากถึงเกือบไม่มีเลย จึงเกือบจะกล่าวได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยเกิดจากการหล่อหลอมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของสังคมเท่านั้น โดยเกือบไม่ได้รับการปลูกฝังในระบบการศึกษาของโรงเรียนเลย ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางเพื่อปรับปรุง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

6.2.1 ไทยจะต้องปฏิวัติระบบการศึกษา โดยมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นแกนกลางของการวางแผนด้านหลักสูตร ประการสำคัญต้องปฏิวัติระบบวัฒนธรรมทั้งระบบในเวลาเดียวกันด้วย โดยดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยที่ดั้งเดิมซึ่งกำลังเปลี่ยนรูปไปตามกระแสของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีความบ้าๆบอๆ และความรุนแรง

6.2.2 กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมของประเทศ และชุมชนของตนอย่างชัดเจน เพื่อหาวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมกับสังคมของตนเอง โดยครู ผู้ปกครอง และผู้บริหารต้องมาร่วมกันบริหารการศึกษาและจัดการศึกษาอย่างจริงจัง

6.2.3 กัลยาณมิตร เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของไทย ยังค้อยอยู่ โดยเฉพาะ ครู จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสูง เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนได้

6.2.4 การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต้องเน้นการปฏิบัติจริง

6.2.5 รัฐต้องควบคุมดูแลสื่อทุกประเภท เพื่อป้องกันวัฒนธรรมน้ำเน่าที่แทรกซึมเข้ามาทางสื่อต่างๆ และส่งเสริมละครหรือรายการที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแทน โดยเฉพาะสื่อทีวี เพราะสื่อในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวัฒนธรรมและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม

6.2.6 หนังสือเรียนต้องสอดแทรกเรื่องที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสอดแทรก จริยศึกษาในการสอนวิชาต่างๆด้วย ผู้วิจัยเน้นย้ำว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญความเสื่อมของสังคม เป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่เหนือกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นหัวใจของกำลังอำนาจแห่งชาติ จากการที่คนไทยมีพื้นฐานทางจิตวิญญาณที่ดี มีเมตตากรุณา รัฐบาลบุญคุณ โทษซึ่งถูกหล่อหลอมมาจากสังคมพุทธศาสนา คนไทยจึงมีศักยภาพที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นได้อีกมาก เพียงแต่กระบวนการศึกษายังไม่ให้ความสำคัญการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แต่เน้นความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพเป็นหลักเท่านั้น เพราะรัฐบาลเน้นการเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศชาติมีปัญหาคอร์ปชั่น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพื่อสนองลัทธิบริโภคนิยม ปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดจากความไร้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม จะเป็นเหตุให้กำลังอำนาจด้านอื่นๆถูกบ่อนทำลายและไม่มั่นคงไปด้วย ทั้งนี้โดยแท้จริงแล้ว ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะเน้นย้ำความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในความอยู่รอดของมนุษยชาติ วันใดที่มนุษย์ไร้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมโดยสิ้นเชิงแล้ว วันนั้นคือวันหายนะของมนุษยชาติ หรือที่พระไตรปิฎก บทจักกวัตติสูตร เรียกขานนี้ว่า “มิกคัตถุญยุค” เป็นยุคที่กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ จะอันตรธาน อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการจะรุ่งเรืองยิ่ง คนทั้งหลายจะมีความสำคัญในกันและกันว่าเป็นเนื้อ (มิกคัตถุญา) และจะมีศัสตราอันคมอยู่ในมือ เพื่อฆ่ากันและกันโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อ ดังนั้นก่อนที่จะสายเกินแก้ การปฏิวัติวัฒนธรรมและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นหัวใจของความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยา จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการของทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการก่อนที่ชาติจะล่มสลายโดยการกระทำของคนในชาติเอง

7. เรื่องการจัดการศึกษาเพื่อการปลูกฝังเอกลักษณ์ความเป็นไทยในเยาวชน

ผู้วิจัย พันเอก ศิริชัย ศศิวรรณพงษ์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 51 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองวิชาการข่าว วิทยาลัยเสนาธิการทหาร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

7.1 จากการวิจัย กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ดังนี้

7.1.1 โรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรและโรงเรียนที่มีความพร้อมตามรายชื่อที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศ

7.1.1.1 ปีการศึกษา 2552 ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4

7.1.1.2 ปีการศึกษา 2553 ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5

7.1.1.3 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ทุกชั้นเรียน

7.1.2 โรงเรียนทั่วไป

7.1.2.1 ปีการศึกษา 2553 ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4

7.1.2.2 ปีการศึกษา 2554 ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5

7.1.2.3 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ทุกชั้นเรียน

การกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานและเพิ่มเติม สถานศึกษาสามารถดำเนินการดังนี้

ระดับประถมศึกษา สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

ระดับมัธยมศึกษา ต้องจัดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

สำหรับเวลาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับความพร้อมจุดเน้นของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตร เฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 สถานศึกษาอาจจัดให้เป็นเวลาสำหรับสาระการเรียนรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 360 ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในส่วนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา	(ป.1 – 6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	(ม.1 – 3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	(ม.4 – 6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

จากโครงสร้างเวลาเรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือ วิชาสังคมศึกษาและวัฒนธรรม รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์ ด้วย

ระดับประถมศึกษา	(ป.1 – 6) ปีละ 80 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	(ม.1 – 3) ปีละ 120 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	(ม.4 – 6) เป็นช่วงชั้น รวม 240 ชั่วโมง

หนังสือเพื่อใช้เป็นแบบเรียนในแต่ละชั้นปี กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหนังสือ คู่มือครูชุดการเรียนการสอนและแบบฝึกหัด ผู้วิจัยได้ศึกษาแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์ ของแต่ละชั้นปี

7.2 ข้อเสนอแนะ การให้ความรู้และการสร้างเอกลักษณ์ของความเป็นไทยแก่เยาวชนทั้งในด้านประเพณีวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทยทางด้านศาสนาและความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยในจุดต่างๆที่สำคัญ ๆ เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนนอกเหนือกระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงวัฒนธรรม ยังรวมถึงภาคสังคมไทยเฉพาะสถาบันครอบครัว และบทบาทของสื่อต่าง ๆ ยังมีส่วนสำคัญมาก ดังนี้

7.2.1 กระทรวงศึกษาธิการ ควรดำเนินการดังนี้

7.2.1.1 ควรที่จะกำหนดตำราเรียนหรือหนังสือเพื่อใช้ในการเรียนของระดับการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ป.1 – ม.6) โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

7.2.1.2 การจัดทำตำราเรียนในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหัวข้อ เอาวิชาสังคมศึกษา ศาสนาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ให้มีเนื้อหาสาระ รายละเอียดแต่ละเรื่องมากพอทั้งที่มาของจุดกำเนิดประเพณีหรือวิธีปฏิบัติที่จำเป็นที่สืบทอดกันมา ให้เกิดความเข้าใจและความสำคัญ โดยเฉพาะเกี่ยวกับประเพณีไทย, ประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ ของไทย

7.2.1.3 ควรจัดการศึกษานอกสถานที่

7.2.1.4 การจัดครู อาจารย์ ผู้สอน วิชาด้านสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถในการสอนและถ่ายทอดได้ดี

7.2.1.5 การจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน

7.2.2. กระทรวงวัฒนธรรมเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในการเสริมสร้างที่ทำให้คนไทยให้ความสำคัญทางด้านประเพณีวัฒนธรรมไทย และประเพณีทางศาสนา โดยเฉพาะวันสำคัญ ตามวาระของประเพณีไทยต่าง ๆ ให้แพร่หลายอย่าง

7.2.3. สื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูล ภาคกิจกรรม ประเพณีไทยต่าง ๆ เมื่อใกล้หรืออยู่ในช่วงเทศกาลตามประเพณีในแต่ละ

7.2.4. สถาบันครอบครัวต้องให้ความสำคัญและมีส่วนร่วม ควรให้ความรู้และนำร่วมกิจกรรมตามวาระเทศกาลต่าง ๆ ด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังและสร้างความผูกพันกับประเพณีไทยต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และมีส่วนร่วมเสริมความรู้ที่ถูกต้องด้านประวัติศาสตร์ไทยอีกทางหนึ่ง

7.3 การนำไปใช้ประโยชน์

7.3.1 การเปรียบเทียบการให้ความรู้วิชาสังคมศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนา ประเพณีไทยและประวัติศาสตร์ไทย ที่ใช้เป็นเอกสารตำราเรียนที่ผ่านมากับวิธีการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวและการคัดเลือกครูผู้สอน

7.3.2 เป็นการรณรงค์ให้คนไทยให้ความสำคัญในเรื่องเอกลักษณ์ของความเป็นไทยในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

7.3.3 เพื่อศึกษา วิจัย การผลิตครู อาจารย์ ที่มีประสิทธิภาพในการสอน และให้ความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ วิธีการสอนเพื่อการสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยแก่เยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

8. เรื่อง แนวทางในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกำลังพลใน กองทัพบก

ผู้วิจัย พลตรี สุชาติ หนองบัว หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 21 ตำแหน่ง เจ้ากรมกำลังพล ทหารบก ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

8.1 ความหมายของอุดมการณ์ทหาร อุดมการณ์ทหาร หมายถึง ความคิดที่เป็น มาตรฐานแห่งความดีงามอันสูงส่ง ซึ่งผู้มีหน้าที่ในเรื่องรบ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้ บรรลุถึงเป้าหมายแห่งชีวิต หรือความคิดที่เป็นมาตรฐานแห่งความดีงามอันสูงส่ง ซึ่งทหารยึดถือ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของทหาร

8.2 องค์ประกอบของอุดมการณ์ทหาร

8.2.1 ความเชื่อตามบริบทของอุดมการณ์ทหาร คือ ความศรัทธามั่นใจของ ทหาร ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามว่าเป็นความจริง ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของทหาร

8.2.2 ทศนคติตามบริบทของอุดมการณ์ทหาร คือ ความรู้สึกของทหารในเชิง บวก ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของทหาร

8.2.3 ค่านิยมตามบริบทของอุดมการณ์ทหาร คือ ความคิดเห็นของทหารต่อ พฤติกรรมต่าง ๆ ว่า สิ่งใดควรหรือไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของ ทหาร

8.2.4 บรรทัดฐานตามบริบทของอุดมการณ์ทหาร คือ มาตรฐานของ พฤติกรรมที่ทหารยึดถือปฏิบัติ

8.3 การดำเนินงานด้านกำลังพลกับความมีอุดมการณ์ทหาร

8.3.1 การกำหนดความต้องการและการคัดสรร เนื่องจากอุดมการณ์เป็นเรื่อง เกี่ยวกับความคิด ซึ่งจะต้องมีการสั่งสมมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่เยาว์วัย และมีลักษณะเฉพาะ บุคคล ดังนั้น ถึงแม้ว่า จะมีการกำหนดความต้องการ โดยระบุคุณลักษณะของบุคคลที่ต้องการ แต่ ในกระบวนการคัดสรรนั้น ไม่สามารถวัดระดับของความมีอุดมการณ์ในตัวบุคคลนั้น ๆ ได้ว่า มี เท่าไหร่ อย่างไร เป็นเพียงการตรวจสอบทางอ้อมเท่านั้น เช่น การวัดระดับทัศนคติต่าง ๆ อย่งไรก็ ตาม หากมีการตรวจสอบทางอ้อมดังกล่าว ก็จะเป็นมาตรการคัดกรองอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำได้ บุคคลเข้ามาเป็นกำลังพลของกองทัพ ที่ง่ายต่อการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารในโอกาส ต่อไป

8.3.2 การใช้และการควบคุม เมื่อได้กำลังพลที่มีคุณลักษณะขั้นต้นตามที่ได้ กำหนดความต้องการ และผ่านกระบวนการคัดสรรแล้ว ขั้นตอนต่อไปของงานด้านกำลังพลคือ การใช้ และการควบคุม ซึ่งจะดำเนินการในลักษณะของการบริหารจัดการกำลังพล ได้แก่ การแต่งตั้งให้

ดำรงตำแหน่ง การปรับย้ายหมุนเวียน หรือการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะตำแหน่งสำหรับการแต่งตั้ง ปรับย้าย เป็นต้น

8.3.3 การพัฒนา ถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ และมีผลเป็นอย่างมากต่อความมีอุดมการณ์ทหารของกำลังพล เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่เป็นกระบวนการเพิ่มศักยภาพและผล การปฏิบัติงานของกำลังพล โดยใช้วิธีการฝึกอบรม และพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของ หน่วยประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ และช่วยให้เป้าประสงค์ของแต่ละบุคคลบรรลุด้วย โดยจะ ต้องกำหนดเป้าหมายของกำลังพลว่า ต้องการกำลังพลที่มีลักษณะเช่นไร ถึงจะทำให้องค์ประกอบของอุดมการณ์ทหารในแต่ละด้าน มีการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ควรนำลักษณะสำคัญของทหารที่พึงประสงค์ มาใช้ประกอบ การพิจารณาด้วยเสมอ ได้แก่ ลักษณะผู้นำทางทหาร 14 ประการ และคุณธรรมจริยธรรมในด้านต่าง ๆ

8.3.4 การอนุรักษ์ ขั้นตอนนี้จะมึลักษณะคล้ายกับการใช้และการควบคุมกำลังพล กล่าวคือเป็นการเสริมปัจจัยทางบวกต่อความคิดของกำลังพล ทั้งในเรื่องของระเบียบวินัย การบริการ การสวัสดิการ และการช่วยเหลืออื่น ๆ ซึ่งจะต้องยึดถือระบบคุณธรรมนำระบบอุปถัมภ์ เช่นเดียวกัน

8.3.5 การพันราชการ หากพิจารณากันโดยผิวเผินแล้ว ขั้นตอนนี้น่าจะไม่เกี่ยวข้องกับความมีอุดมการณ์ทหารของกำลังพล แต่ในความเป็นจริงแล้ว ขั้นตอนนี้ถือว่ามี ความสำคัญมาก เนื่องจากจะเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและเตรียมความพร้อมในการปรับตัวเข้ากับ ภัยเกษียณได้ ซึ่งจะมีผลยึดโยงทางความคิดไปยังกำลังพลอื่น ๆ ที่ยังรับราชการอยู่ หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เตรียมเข้ารับราชการ ด้วย ในลักษณะเกี่ยวกับการใช้และการควบคุมกำลังพล และการอนุรักษ์ กำลังพล

8.4 ข้อเสนอแนะ

8.4.1 การกำหนดความต้องการและการคัดสรร

8.4.1.1 ในกระบวนการคัดสรร ควรเพิ่มวิธีการในการวัดความคิด เช่น การทดสอบทัศนคติเกี่ยวกับประเทศชาติ และสถาบันทหาร

8.4.1.2 เมื่อได้กำลังพลที่ผ่านการคัดสรรแล้ว ควรมีการปฐมนิเทศกำลังพล โดยมีกระบวนการปลูกฝังอุดมการณ์ด้วยเสมอ มิใช่ดำเนินการเมื่อกำลังพลเริ่มเข้ารับราชการ แล้ว

8.4.2 การใช้และการควบคุมกำลังพล

8.4.2.1 ใช้ระบบคุณธรรมมากกว่าระบบอุปถัมภ์เสมอ ในการบริหารจัดการกำลังพล

8.4.2.2 กำหนดมาตรฐานของคุณลักษณะกำลังพลในแต่ละตำแหน่งที่ชัดเจน โดยสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของทหารที่พึงประสงค์ในมาตรฐานตำแหน่งด้วย

8.4.3 การพัฒนากำลังพล

8.4.3.1 ริเริ่มดำเนินการในลักษณะรณรงค์จากหน่วยใหญ่ไปยังหน่วยเล็ก ในลักษณะเดียวกับการดำเนินการของประเทศเวียดนาม โดยใช้สื่อของหน่วยช่วย เพื่อเร่งให้เกิดผลอย่างรวดเร็ว

8.4.3.2 นำลักษณะผู้นำทางทหาร 14 ประการ มาใช้ในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ให้มากที่สุด เสริมด้วยคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมที่เป็นงานประจำวัน งานเสริม การอบรม หรือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

8.4.3.3 ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในสถานศึกษาต่าง ๆ ให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาด้านอุดมการณ์ทหาร

8.4.3.4 ประเมินค่ากำลังพล โดยนำความมีอุดมการณ์ทหารในตัวกำลังพล มาเป็นปัจจัยหนึ่งของการประเมินด้วย โดยกำหนดค่าน้ำหนักในระดับสูง

8.4.3.5 ทดลองใช้ระบบเกียรติยศศักดิ์ในหน่วยตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดขึ้นมาตามลำดับ

8.4.4. การอนุรักษ์กำลังพล

8.4.4.1 ใช้ระบบคุณธรรมมากกว่าระบบอุปถัมภ์เสมอ ในการรักษาวินัย ทหาร การบริการ การสวัสดิการ และการช่วยเหลือกำลังพล

8.4.4.2 ปรับปรุงระบบของการอนุรักษ์กำลังพลให้มีความรวดเร็ว และสร้างความพึงพอใจให้กับกำลังพลส่วนใหญ่

8.4.5. การฟื้นฟูราชการ

8.4.5.1 มีการสัมภาษณ์ก่อนการฟื้นฟูราชการ เพื่อตรวจสอบความคิดสุดท้ายของความเป็นทหาร

8.4.5.2 ควรมีการปัจฉิมนิเทศ เพื่อดำรงความมีอุดมการณ์ทหารในตัวกำลังพลให้คงอยู่ และ ขยายผลไปสู่ครอบครัว

8.5 การนำไปใช้ประโยชน์

8.5.1 การนำองค์ประกอบของอุดมการณ์ทหารมาพิจารณา ควรนำแต่ละองค์ประกอบซึ่งเป็นความคิดต่าง ๆ มาพิจารณาว่า มีเรื่องใดที่ดีอยู่แล้ว สมควรคงความคิดนั้นไว้ เรื่องใดที่สมควรปรับปรุงแก้ไข และจะแก้ไขให้เป็นเช่นไร

8.5.2 การพิจารณามาตรการเพื่อนำไปสู่การคงหรือปรับปรุงความคิด นำเรื่องที่เป็นความคิด ที่สมควรคงไว้ หรือสมควรปรับปรุงมาพิจารณาว่า จะมีมาตรการหรือวิธีการใดที่จะทำให้ความคิดนั้นๆ คงอยู่ หรือปรับปรุงแก้ไข โดยใช้คุณลักษณะผู้นำทางทหาร และจริยธรรมทหาร มาใช้เป็นเครื่องมือโดยตรง และใช้การดำเนินการอื่น ๆ เช่น การรักษาขวัญ การรักษาวินัย มาใช้เป็นเครื่องมือเสริม

8.5.3 การประเมินผลการดำเนินการ เนื่องจากการวัดผลด้านอุดมการณ์ทหาร ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร จึงควรกำหนดผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการเป็นห้วงระยะเวลา ทั้งนี้ ต้องมุ่งสู่ผลลัพธ์หรือเป้าหมายสุดท้ายของทหาร

9. เรื่อง แนวความคิด เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชน

ผู้วิจัย พลเรือตรีหญิง สุธีรา ตันมมานะศิริ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่51.สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

9.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 41 – 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.0 รองลงมา มีอายุมากกว่า 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18.5 ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 28.5 โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชนเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่

1. การคบเพื่อน
2. อิทธิพลของสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ Internet
3. การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว
4. การอบรมสั่งสอนของครูผู้สอนในโรงเรียน
5. การศึกษาหลักธรรมของเยาวชน
6. การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ
7. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
8. กฎระเบียบในโรงเรียน

อีกทั้ง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการปลูกฝังจริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รูปแบบและวิธีการปลูกฝังจริยธรรมเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่

1. ครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
2. การบรรยายโดยวิทยากร

3. การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม
4. การให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้
5. ร่วมกิจกรรมกับพุทธศาสนิกชน
6. การเข้าชมรมจริยธรรม
7. การให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน
8. การให้นักเรียนทำงานเป็นหมู่คณะ
9. การฝึกปฏิบัติ
10. การให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์
11. การไปศึกษานอกสถานที่
12. การให้นักเรียนท่องจำ

9.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชนจากการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 20 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 46-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 80.0 และส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 90.0 และจากการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สามารถสรุปปัจจัยหลัก ที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชน ได้ 2 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

9.2.1 อิทธิพลจากเพื่อน การคบเพื่อนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีจริยธรรมของเยาวชน

9.2.2 อิทธิพลจากสื่อ การแสดง โฆษณาหรือพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นจากสื่อ มีอิทธิพลอย่างมากต่อเด็กและเยาวชน หรือแม้แต่รายการและโฆษณาที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน ที่ออกอากาศในเวลาที่เด็กและเยาวชนส่วนมากกำลังดูทีวี จะนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบและค่านิยมไม่พึงประสงค์ส่วนในด้านรูปแบบวิธีการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชน จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ

9.3 รูปแบบวิธีการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชน สามารถสรุปได้ ดังนี้

- 9.3.1 ครูและพ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
- 9.3.2 เชิญผู้มีประสบการณ์ในการประพฤติอยู่ในศีลธรรมอันดีมาบรรยายให้เด็กและเยาวชนฟัง

9.3.3 ให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้รับการอบรมคุณธรรม จริยธรรม

9.3.4 เชิญผู้ที่เด็ก และเยาวชนประทับใจ เช่น นักกีฬา นักแสดง มาเชิญชวนให้เด็ก เยาวชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

9.3.5 สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

9.3.6 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

9.3.7 ให้นักเรียนเขียนบันทึกประจำวันในการทำความดี

9.4 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

9.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชนมากที่สุด คือการคบเพื่อน ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาควรจะหันมาให้ความสนใจกับการคบเพื่อนของเยาวชนทั้งหลาย ให้อยู่ใน ขอบเขตที่ดีงาม และปัจจัยรองลงมาคือ อิทธิพลของสื่อต่างๆ ต้องเร่งรัดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องควบคุม มาตรฐานของสื่อให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมกับเยาวชน

9.4.2 แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่สำคัญที่สุด คือ ครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน จึงควรเร่งทำความเข้าใจกับคุณครูทั้งหลายที่ เปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สองของเยาวชนให้เห็นถึงความสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับ เยาวชน

9.5 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป

9.5.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยจริยธรรมของเยาวชน เพื่อนำมาประกอบกับผลการวิจัยในครั้งนี้ จะได้ทราบถึงแนวทางในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชน ที่ดีที่สุดต่อไป

9.5.2 ควรมีการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมของ เยาวชนเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยในครั้งนี้ในเรื่องของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของ เยาวชน

10. เรื่องคุณธรรมจริยธรรม จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับ ผู้บริหาร

ผู้วิจัย พลโท อภิสิตติ ศรีสุคนธ์ หลีกสูตร วปอ. รุ่นที่ 52 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กับผู้บริหาร เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในองค์กรทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งเกิดในสังคมไทย โดยการค้นคว้าจากพระไตรปิฎก วรรณกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหาร ด้วยคุณธรรม และจริยธรรม และนำหลักธรรมมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดหลักในการบริหารเชิงคุณธรรม ที่มีจริยธรรม ในการบริหารของผู้นำทุกระดับ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

10.1 คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมไทยในทุกระดับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในการบริหาร คือ เรื่องของการทำจิตใจให้มีคุณธรรมใช้หลักของทศพิศราชธรรม 10 ประการ หลักสัปปริสธรรม 7 ของการเป็นคนดี หลักราชสังคัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 ใช้หลักคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับทศทั้ง 6 โดยสรุปว่าจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีจริยธรรมในการพูด การคิด การทำระหว่างผู้นำกับผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ร่วมงาน ควรให้มีการปลูกฝังคุณธรรมในระดับการศึกษาชั้นต่าง ๆ การออกกฎหมายคุณธรรม จริยธรรม องค์กรทางศาสนาต้องเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สื่อมวลชนต้องผลักดันให้เกิดอิทธิพลในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับการบริหารภาครัฐ และเอกชน จัดเป็นนโยบายสาธารณะของชาติสำหรับสนับสนุนพุทธศาสนา องค์กรทางศาสนา มูลนิธิทางศาสนา และกระบวนการกล่อมเกลา จิตใจตั้งแต่เด็กสู่ผู้ใหญ่

10.2 ข้อเสนอแนะ การวิจัยเรื่องคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องมีการวิจัยในเชิงวิเคราะห์ให้มากขึ้นเพื่อหาวิธีการสื่อไปยังผู้ปฏิบัติให้มากขึ้นและเข้าใจวิธีการมากขึ้น

สรุป

การสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้บังเกิดประสิทธิผลนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการเช่น ผู้นำของหน่วยแต่ละระดับ วิสัยทัศน์ของกองทัพบก เจตนารมณ์ของผู้บังคับบัญชา เป้าประสงค์ของกองทัพบก แนวทางการพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพในด้านต่างๆ รวมทั้งกระบวนการในการพัฒนาอุดมการณ์ทหาร นโยบายการปลูกฝังอุดมการณ์กำลังพลกองทัพบก ตลอดจนการประเมินผล เพราะการสร้างความคิด อุดมการณ์ให้บังเกิดขึ้นในจิตใจคนนั้น เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง ทำได้ยาก และตรวจสอบความเป็นรูปธรรมได้ยาก ยิ่งในภาวะแวดล้อมที่สังคมทั่วไป ไม่ได้มีรากฐานเกี่ยวกับการสร้างเสริม ความตระหนักของคนในชาติที่ควรจะมีต่อประวัติศาสตร์ ความสำนึกถึงความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และผลประโยชน์ของชาติ เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อการดำเนินการต่อกลุ่มบุคคลในวิชาชีพทหารเพราะคนเหล่านั้นต่างก็เป็นผลิตผลของสังคมส่วนรวมเหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ปราบกฏผลตรงกันคือยอมรับว่ารากฐานที่สำคัญของชาติ คือการที่คนในชาติตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์ของชาติของตน ความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักศาสนา ความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่ดีงาม การรู้หน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี การรู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังอยู่ในภาวะที่สังคมขาดรากฐานที่

สำคัญดังกล่าวนี้เนื่องจากมีปัญหาในการกำหนดทิศทางและวิธีการการปฏิบัติในกระบวนการการเรียนรู้ การปลูกฝังทัศนคติ อุดมการณ์ให้แก่คนในชาติ ในเรื่อง ความสำนึกต่อความเป็นประเทศชาติ ความสำนึกต่อความเป็นไทย และความสำนึกต่อคุณธรรมจริยธรรม

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสภาวะการณ์ แวดล้อมในประเทศไทยเป็นไปเช่นนั้น ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้บังเกิดประสิทธิผลให้มากที่สุดเพราะมีผลอย่างยิ่งต่อความเข้มแข็งของกองทัพ เพราะกองทัพต้องการทหารที่มีคุณธรรม มีอุดมการณ์กล้าแข็ง ศรัทธาต่อภารกิจตามหน้าที่ มีความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่ในเกณฑ์สูงสุด มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ อุทิศตน และสามารถ ชี้นำตนเองได้ว่าต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ประเทศชาติมั่นคงและปลอดภัย ประสิทธิภาพหน่วยทหารนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของคนเหนือกว่าอาวุธ ยุทโธปกรณ์

ดังนั้นสภาวะแวดล้อมต่างๆไปในสังคม ระบบการศึกษาเพื่อสร้างบุคลิกภาพของชาติ วิสัยทัศน์ของกองทัพ วัตถุประสงค์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของกองทัพ นโยบายของผู้บังคับบัญชาระดับสูง ประสิทธิภาพของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น แนวนโยบายในการฝึกศึกษาอบรมของกองทัพ ตลอดจนกระบวนการในการตรวจสอบประเมินผล ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ทั้งสิ้น

บทที่ 3

ความรู้เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน ที่ทหารของกองทัพภาคที่ 3 ควรทราบ

ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งอารยธรรมในประเทศไทยในยุคสมัยต่างๆ

ดินแดน ที่ได้ชื่อว่าประเทศไทย นี้ จากการค้นคว้า พบหลักฐานว่า มีประวัติศาสตร์มาต่อเนื่อง ยาวนานจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา นับพันปี หลักฐานทางโบราณคดีระบุชัดเจนว่าดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน มีกลุ่มคนอาศัยอยู่อย่างสืบเนื่องตลอดมา ผสมผสานกลมกลืนกันหลายเผ่าพันธุ์ เรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ทั้งทุกข์ สุข ผ่านยุคสมัยไปตามกาล และมีมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดผสมผสานเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ที่พอจะสามารถกล่าวอ้างได้คือ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ยุคบ้านเชียง (๒๕๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช) และ ยุคบ้านเก่า (๒,๐๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช) ไปสู่ยุคอาณาจักรต่างๆซึ่งมีอาณาเขตรอบคลุมทั่วดินแดนประเทศไทย รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้ด้วย สามารถแยกเป็นแต่ละภูมิภาคโดยประมาณ ได้คือ

พื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่

อาณาจักรเชียงลาว	(ประมาณ พ.ศ. 50)
อาณาจักรขวนเชียง	(พุทธศตวรรษที่ 5)
อาณาจักรสุวรรณโคมคำ	(พุทธศตวรรษที่ 11-13)
อาณาจักรโยนกนาคนพันซ์	(พุทธศตวรรษที่ 13-16)
อาณาจักรเวียงปรีกษา	(พุทธศตวรรษที่ 16-17)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พุทธศตวรรษที่ 17-19)
อาณาจักรพะเยา(ภูกามยาว)	(พุทธศตวรรษที่ 17 - 21)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พุทธศตวรรษที่ 13 - 19)
อาณาจักรเชียงราย	(พุทธศตวรรษที่ 19)
อาณาจักรล้านนา	(พุทธศตวรรษที่ 19 - 22)
อาณาจักรล้านนาของพม่า	(พุทธศตวรรษที่ 22-24)
อาณาจักรล้านนาของสยาม	(พุทธศตวรรษที่ 24-25)
อาณาจักรสุโขทัย	(พุทธศตวรรษที่ 18 - 21)

พื้นที่ ภาคกลาง ได้แก่

อาณาจักรฟูนัน	(พุทธศตวรรษที่ 6 - 11)
อาณาจักรเจนละ- ขอม	(พุทธศตวรรษที่ 11-19)
อาณาจักรละโว้	(พุทธศตวรรษที่ 11-13)
อาณาจักรทวารวดี	(พุทธศตวรรษที่ 11-16)
อาณาจักร อโยธยา	(พุทธศตวรรษที่ 19-24)
อาณาจักรธนบุรี	(พุทธศตวรรษที่ 24)

พื้นที่ภาคอีสาน ได้แก่

อาณาจักรโคตรบูรณะ (อีสานเหนือ)	(พุทธศตวรรษ ที่ 11-15)
อาณาจักรเจนละ (อีสานใต้)	(พุทธศตวรรษ ที่ 11-12)
อาณาจักรอีสานปุระ (อีสานใต้)	(พุทธศตวรรษที่ 12-18)

พื้นที่ภาคใต้ ได้แก่

อาณาจักรสุวรรณภูมิ	(พุทธศตวรรษ ที่ 2-5)
อาณาจักร กัมพูชา	(พุทธศตวรรษที่ 4-8)
อาณาจักรดัมพริงค์	(พุทธศตวรรษ ที่ 7-19)
อาณาจักรลังกาสุกะ	(พุทธศตวรรษ ที่ 7-11)
อาณาจักร พัน พัน	(พุทธศตวรรษ ที่ 8-12)
อาณาจักรศรีวิชัย	(พุทธศตวรรษ ที่ 11-17)
อาณาจักรนครศรีธรรมราช	(พุทธศตวรรษ ที่ 18-20)
อาณาจักรมัชปาหิต	(พุทธศตวรรษ ที่ 18-20)

และด้วยความเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ตามกาลเวลา จนกระทั่งนำไปสู่ความเป็นอาณาจักรสยาม (รัตนโกสินทร์)ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 เป็นต้นมา และได้เปลี่ยนชื่อเป็นราชอาณาจักรไทย เมื่อ พ.ศ.2482 ห้วงเวลาที่แสนจะยาวนานนี้ มีเรื่องราวที่บรรพชนในดินแดนนี้ได้ สร้างสมเอาไว้มากมาย ล้วนแต่ทรงคุณค่าเป็นมรดกแห่งชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้ไทยเราเป็นชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่รู้จักและเชิดหน้าชูตาแก่ชาวโลก ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ตลอดจนลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ไม่เหมือนชาติใดในโลก เหตุการณ์ในอดีตไม่สามารถจะไปแก้ไขอะไรได้ เหตุการณ์ในอนาคตเป็นเรื่องที่ไม่มีใครกำหนดได้ การอยู่กับปัจจุบัน แห่งความเป็นราชอาณาจักรไทยอย่างภาคภูมิใจร่วมกันต่างหาก ที่ควรจะเป็นจุดหมายหลักในภารกิจเพื่อชาติ ที่ต้องรักษาไว้ตลอดไป ดังมีข้อมูลโดยสังเขปเกี่ยวกับเรื่องราวของบรรพชนในดินแดน ที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันนี้ดังนี้

1. พื้นที่ภาคเหนือ

1.1 อาณาจักรเชียงลาว

ในดินแดนที่เป็นอาณาจักรประเทศไทยในปัจจุบัน ตามหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏ ทั้งจากบันทึก การค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการต่างๆ จากตำนาน เรื่องเล่า นิยาย ปรัมปราประจำถิ่น พอจะประมวลได้ว่า อาณาจักรแรกสุดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของไทยคือ อาณาจักรเชียงลาว ซึ่งได้ก่อกำเนิดขึ้นประมาณพ.ศ. 50 โดยราษฎรจากแคว้นจก ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอาณาจักรอ้ายลาว ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเสฉวนซึ่งเมืองสำคัญของอาณาจักรอ้ายลาวคือเมือง แถนหรือเทียน จีนเรียกไทยว่า เทียนก๊ก ราษฎรจากแคว้นจกดังกล่าวก็คือคนไทยในอาณาจักรแถนหรือเทียนหรืออ้ายลาวนั่นเอง ในตอนต้นพุทธกาลจนถึง พ.ศ. 282 นั้น ได้พากันอพยพกันลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บริเวณลุ่มน้ำละว้า ปัจจุบันเรียกว่าแม่น้ำสาย โดยมีผู้นำเป็นเชื้อพระวงศ์ของเจ้าผู้ครองนครแคว้นจก มีพระนามว่า ลวจักรราช บางตำนาน เรียกว่า ละวะจักรราชบ้าง ลาวจักรเทวราชบ้าง มีเมืองหลวงชื่อ ไชยวรรณนครเชียงลาว นับได้ว่า เป็นคนไทยจากแคว้นจก ในอาณาจักรอ้ายลาว เมื่อมาตั้งเมืองไชยวรรณนครเชียงลาว และอาณาจักรเชียงลาวแล้ว ก็ถือว่า ยังคงอยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว ได้อยู่ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ขอมก็มีอำนาจขึ้น อาณาจักรเชียงลาวจึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของขอม

เมืองเชียงลาวหรือเมืองไชยวรรณนครเชียงลาว มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เมืองเงินยาง บางทีก็เรียกว่า หิริญนครเงินยาง

คำว่า ละวะหรือลาว มาจากคำว่าอ้ายลาว ซึ่ง อ้ายลาว เป็นชื่อเชื้อชาติของราษฎรจากอาณาจักรอ้ายลาว อันถือว่าเป็นบรรพบุรุษของคนไทยในปัจจุบัน จากข้อมูลนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่าคนไทย กับคนลาวคือพี่น้องสายเลือดเดียวกัน

คำว่า จักรราช หมายความว่า เป็น พระราชาจาก แคว้นจก หรือชาวแคว้นจกที่เป็นพระราชา ดังนั้น ละวะจักรราช หรือ ลาวจักรเทวราช ก็คือกษัตริย์จากแคว้นจก ในมณฑลเสฉวน

สรุปได้ว่าในประมาณปี พ.ศ.50 ราษฎรจากแคว้นจก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอ้ายลาว พวกหนึ่ง ได้มาตั้งถิ่นฐานแถบบริเวณลุ่มแม่น้ำสาย แม่น้ำกก แม่น้ำโขงตอนเหนือเชียงแสนปัจจุบันนี้ และเรียกว่าแคว้นเชียงลาว สืบราชวงศ์ จากลาวจักรราช มาหลายชั่วอายุคน และต่อมาตกอยู่ใต้อำนาจของขอมจนขอม เสื่อมอำนาจลง (อินศวร แยมแสง, ออนไลน์, 2557.)

1.2 อาณาจักรยวนเชียง

ประมาณปี พ.ศ. 590 ได้มีการอพยพไพร่พล ราษฎร เผ่าต่างๆ จำนวนมาก มาจากอาณาจักรอ้ายลาวตอนใต้ อันมีนครป่า นครเปะห่งาย หรือเพงาย หลบภัยสงครามลงมาทางใต้ อีกครั้งหนึ่ง(หลังจาก ที่เคยมีการอพยพ มาตั้งอาณาจักรเชียงลาว เมื่อ พ.ศ.50) จนถึงบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำละว้าวันที่ หรือแม่น้ำสาย และที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำกุกนที หรือแม่น้ำกก ก็ได้ตั้งถิ่น

ฐานบ้านเมืองขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่ง นอกเหนือจากอาณาจักรอัยลาว ที่ยังมีอยู่ในขณะนั้น โดยมี กษัตริย์ปกครองพระนามว่าพระเจ้าหาญเสื่อ ได้เรียกอาณาจักรที่สร้างขึ้นใหม่นี้ว่า อาณาจักรยวนเชียง

ขณะที่พระเจ้าหาญเสื่อ มาตั้งอาณาจักรยวนเชียงขึ้นนี้ มีเมืองเชียงลาว อยู่ก่อนแล้ว แต่อยู่ใต้อำนาจของขอม พระเจ้าหาญเสื่อ จึงรวมเอาเมืองเชียงลาวเดิมนี้อำนาจไว้ ในอาณาจักรด้วย เพราะสาเหตุเป็นคนอัยลาวด้วยกัน และ พวกอพยพมาก่อนก็มีความพอใจที่จะรวมเข้าด้วย (ก่อนหน้านี้นี้ ลวะจักรราช ก็ได้มาตั้งถิ่นฐาน ณ ที่นี้ โดยเรียกว่าแคว้นเชียงลาว ลวะจักรราชนี้ มาจากแคว้นจก ในอาณาจักรอัยลาวตอนใต้ เช่นเดียวกัน การตั้งเมืองใหม่ ณ ถิ่นเดียวกันนี้ อาณาจักรยวนเชียง จึงรวมเอาเมืองเชียงลาวเข้าไว้ด้วยกันได้)

พระเจ้าหาญเสื่อ ปกครองอาณาจักรยวนเชียง และได้สืบเชื้อพระวงศ์มาหลายชั่วอายุคน ได้มีการสร้างอาณาจักรนี้ ให้เจริญและมีอำนาจขึ้น ได้สร้างเมืองใหม่ๆ ขึ้นตามที่ราบลุ่มแม่น้ำสาย แม่น้ำกก เช่น เวียงแจ้ห่ม เวียงกาหลง เวียงฮ่อ และ เมืองฝาง ต่อมาเมื่ออาณาจักรรุ่งเรืองขึ้น กษัตริย์พระองค์หลังๆ จึงย้ายเมืองหลวง จากเมืองเชียงลาวเดิม ซึ่งมีที่ตั้งเดิมอยู่ที่ ดอยตุงไปตั้งเมืองเชียงลาวใหม่ อยู่ที่ริมแม่น้ำโขงฝั่งขวา ปัจจุบันคือบริเวณอำเภอเชียงแสน

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 11 ประมาณพ.ศ.1110-1150 พวกขอม จากอาณาจักรเจนละ แผ่อำนาจ จากทางใต้ขึ้นมาและได้ครอบครองอาณาจักรโคตรบูรณ ไว้ในอำนาจแล้ว จึงยกกำลัง ขึ้นมาตีเอาอาณาจักรยวนเชียง อันเป็นรัฐฝ่ายใต้ของอาณาจักรอัยลาวไว้ในอำนาจได้ เป็นอันสิ้นยุคสมัยของอาณาจักรยวนเชียง

บรรดาราษฎรบ้างก็หลบหนีไปจากเมืองใหญ่ที่พวกขอมปกครอง บ้างก็คงจะอยู่ภายใต้การปกครองของขอม ดังนั้นไม่ว่าการปกครองและผู้ปกครองจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ประชาชนส่วนหนึ่งก็คงจะอยู่ในพื้นที่สี่บลูกหลาน เชื้อสาย เผ่าพันธุ์ ผสมผสาน ต่อเนื่องกันไป (หิรัญนครเงินยางเชียงราว, ออนไลน์, 2557)

1.3 อาณาจักรสุวรรณโคมคำ

พุทธศตวรรษที่ 11 ขอมมีอำนาจ เหนืออาณาจักรโคตรบูรณ(ปัจจุบันคือพื้นที่ภาคอีสานตอนบน) และได้ขยายอาณาเขต ยกกองทัพเข้ามาตีอาณาจักรยวนเชียงได้แล้วจึงตั้งเมืองขึ้นที่บริเวณที่เคยเป็นเมืองเชียงลาวใหม่ ของอาณาจักรยวนเชียงใกล้ฝั่งน้ำโขง (ปัจจุบันคือเมืองเชียงแสน) เรียกชื่อใหม่ว่า เมืองสุวรรณโคมคำ และขอมได้สร้างเมือง อุมงคเสลา อันเป็นเมืองเก่าของอาณาจักรยวนเชียง ซึ่งอยู่บริเวณ ต้นลำน้ำกก เป็นเมืองลูกหลวงของเมืองสุวรรณโคมคำ สันนิษฐานว่าปัจจุบัน เป็นพื้นที่ อำเภอฝาง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และเมืองยอนในเขตประเทศเมียนมา

อาณาเขตของอาณาจักรสุวรรณโคมคำของขอมในครั้งนั้น ทิศเหนือจดถึงเมืองหนองแส ทิศใต้จนฝายนาค (ลีสี่) ตะวันออกถึงแม่น้ำแตก (แม่น้ำแท้) ทิศตะวันตกถึงแม่น้ำตู แต่ขอมปกครอง ราษฎรชาวเมืองอย่างป่าเถื่อน ทารุณ ชาวเมือง อพยพหนีจากเมืองสุวรรณโคมคำ กระจัดกระจายออกไป ประกอบกับเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ อันเกิดจากแม่น้ำขรนที หรือแม่น้ำโขง ทำให้เมืองสุวรรณโคมคำล่มสลาย ขอมจึงย้ายไป อยู่รวมกันที่เมืองอุมงคเสลา ทิ้งให้เมืองสุวรรณโคมคำร้างไว้ (แต่ต่อมาคนไท จากอาณาจักรอ้ายลาวก็ได้มีการอพยพลงมาสร้างอาณาจักรใหม่ เรียกว่าอาณาจักร โยนก) เนื่องจากเมืองอุมงคเสลา มีภูเขาล้อมรอบเป็นกำแพงธรรมชาติ ขอมจึงสามารถตั้งอยู่เป็นอิสระ ดังเหมือนเป็นประเทศหนึ่งได้นาน ระยะเวลาที่ขอมตั้งอาณาจักรสุวรรณโคมคำสร้างเมืองสุวรรณโคมคำ และสร้าง เมืองอุมงคเสลา นับตั้งแต่ยึดเอา แคว้นยวนเชียงได้จากอาณาจักรอ้ายลาว และกษัตริย์ไทยที่สืบเชื้อวงศ์มาจากพระเจ้าหาญเสื่อ จากประมาณปี พ.ศ. 1100 ถึง ประมาณปี พ.ศ.1599 เป็นเวลาเกือบ 500 ปี ต่อมาขุนบรม กษัตริย์ อาณาจักรอ้ายลาว ที่ครองราชย์เมืองแฉก แคว้นสิบสองจุไทย มีพระราชโอรสองค์เล็กที่ประทับ ณ นครแสหลวง ทรงพระนามว่า พระเจ้าสิงหนวัติกุมาร ขุนบรมมอบไพร่พล จำนวนแสนครัวเรือนเศษ ให้อพยพไปสร้างอาณาจักรใหม่ พระเจ้าสิงหนวัติกุมาร จึงพาไพร่พลเหล่านั้น อพยพลงมาทางใต้ จนถึงบริเวณแถบที่ตั้งอาณาจักรแคว้นยวนเชียงแต่เดิม ได้ทรงทำสงครามกับขอม และทรงสร้างเมืองขึ้นใหม่ เรียกว่า เมืองโยนกนาคพันธ์ ที่บริเวณเมืองสุวรรณโคมคำ เดิมซึ่งขอมทิ้งร้างไว้ ชาว อ้ายลาว ที่อพยพมาก่อนๆ ก็มาเข้าด้วยเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะสาเหตุ กำลังไพร่พลพระเจ้าสิงหนวัติกุมารมีมาก และเข้มแข็ง เห็นว่าจะต่อต้านไม่ได้ อีกทั้งกำลังไพร่พลของพระเจ้าสิงหนวัติกุมาร ก็เป็นคนอ้ายลาวด้วยกัน และต้องการที่จะปลดแอกคนไทย ให้พ้นจากอำนาจขอมอยู่แล้ว ลำพังกำลังที่มีอยู่เดิม คงจะสู้ขอมไม่ได้ การรวมกำลังกับพระเจ้าสิงหนวัติกุมาร ย่อมดีกว่า และสามารถปลดแอกขอมได้แน่นอน ประกอบกับขณะนั้นขอมเอง มัวพะวงกับทำสงครามกับพวกเม็ง หรือชนชาติมอญ จึงเป็นโอกาสที่ฝ่ายที่อพยพมา ใหม่สามารถตั้งตัวได้

แต่จากการที่เมือง สุวรรณโคมคำล่มสลายลง เมื่อเกิดอุทกภัยในแม่น้ำโขง ทำให้ขอมไปรวมกันที่เมือง อุมงคเสลา ทำให้เมืองอุมงคเสลาเป็นเมืองใหญ่ มีกำลังเข้มแข็ง และมีอำนาจมากขึ้น ซึ่งต่อมาเมื่อปี พ.ศ.1580 ขอม ได้มาตีเอาเมืองโยนกนาคบุรี หรือโยนกนาคพันธ์ได้จากพระเจ้าฟ้างราช พระเจ้าฟ้างราชต้องเสด็จหนีไปอยู่ ณ เมืองสีทวง(เมืองสีตวง) และขอมอยู่ใต้อำนาจขอม จนกระทั่งต่อมาพระเจ้าพรหมมหาราช พระราชโอรสของพระเจ้าฟ้างราช ด้กู้อิสระภาพได้ สำเร็จปราบขอมพ่ายแพ้ ทรงจับไล่ขอมไป จนถึงเขตแดนเมืองเหล็กขิง หรือกำแพงเพชรในปัจจุบันได้ เมื่อปราบขอมเมืองอุมงคเสลาได้แล้ว พระเจ้าพรหมกุมารก็ทรงสร้างนครไชยปราการขึ้น ณ ที่บริเวณเมืองอุมงคเสลาเก่าของขอม ก็คือบริเวณเก่าของเมืองฝางนั่นเอง ปรากฏในตำนาน

โยนกว่า “ ฝ่ายพระเจ้าพรหมกุมารไม่ไว้ใจเชิงศึก เกรงว่าขอมจะยกกลับมาอีก จึงไปสร้างเมือง ณ ริมแม่น้ำฝางอันไหลไปต่อแม่น้ำกกฝั่งใต้ อันเป็นต้นทางขอมที่จะยกมา ครั้นสร้างเมืองสำเร็จแล้ว ขนานนามว่าเมืองไชยปราการ สำเร็จในวันพุธขึ้นสิบห้าค่ำเดือนยี่ เมืองนั้นอยู่ห่างจากเมืองโยนก เชียงแสน ระยะทางคนเดิน 2 วัน” เป็นอันจบสิ้น อาณาจักรสุวรรณโคมคำอย่างแท้จริง (อาณาจักรสุวรรณโคมคำ, ออนไลน์, 2557)

1.4 อาณาจักรโยนก (พุทธศตวรรษที่ 13-16)

ในประมาณปี พ.ศ.1280 พระเจ้าขุนบรม หรือฟี่ล่อ โกะะ ซึ่งปกครองแคว้นสิบสองจุไท โดยมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองแดง พระราชโอรสองค์เล็กทรงพระนามว่า พระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร ประทับ ณ นครแสหลวง ได้รับมอบไพร่พล จำนวนแสนครัวเรือนเศษ ให้อพยพไปสร้างอาณาจักรใหม่ พระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร จึงพาไพร่พลทั้งนั้น เป็นกองทัพอพยพลงมาจากใต้ จนถึงบริเวณแถบที่ตั้งอาณาจักรแคว้นยวนเชียงแต่เดิม ก็ทรงตั้งเมืองขึ้นใหม่ เรียกว่า เมืองโยนกนาคพันธ์ ในบริเวณ แคว้นสุวรรณโคมคำเก่า ได้ทรงทำสงครามกับขอมซึ่งมีอำนาจอยู่ในพื้นที่ ชาวไทยที่อพยพมาก่อนๆ ก็มาเข้าด้วยเป็นอันมาก เพราะเห็นว่า พระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร เป็นเชื้อวงศ์กษัตริย์จากราชธานีใหญ่ อีกทั้ง กำลังของ เจ้าสิงหนวัตติกุมารมีมาก และเข้มแข็ง กำลังทัพไพร่พลของพระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร ก็เป็นคนเผ่าไทยด้วยกัน และ ความต้องการ ที่จะปลดแอกคนไทย ให้พ้นจากอำนาจขอม ถ้าพึ่งกำลังตนเองที่มีอยู่เดิม คงสู้ขอมไม่ได้ รวมกำลังกับพระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร ย่อมดีกว่า และสามารถปลดแอกขอมได้แน่นอน ซึ่ง ฝ่ายขอมเอง ก็มีวาระงกับทำสงครามกับพวกเม็ง หรือชนชาติมอญ จึงเป็นโอกาสที่จะตั้งตัวได้ไม่ยาก ชาวไทยที่อพยพมาครั้งนี้ มาจากราชธานี และนครใหญ่ มีอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองดีกว่า ได้นำความเจริญมาด้วย และประกอบกับเห็นวาดังปรากฏในพงศาวดารชาติไทยว่า "พระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร ระดมไพร่พลลงกำลังสร้างปราการพระนคร และพระราชธานีเวศน์มณฑลเสร็จแล้ว ก็ขึ้นครองราชย์ เป็นปฐมกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระปฐมสุริยเทพฤทัยสุวรรณบพิตร โปรดให้ หาขุนไทย อันครองบ้านเล็กเมืองน้อย ที่อยู่ใกล้เคียงทั้งหลายมาถวายบังคม พวกหัวหน้าทั้งสิ้นเหล่านั้นก็พาบริวารมาอ่อนน้อมทั้งสิ้น ยอมขึ้นอยู่ในพระราชสมภาร เว้นแต่พวกกล่อมเมืองอุมงคเสลา หายอมมาอ่อนน้อมไม่" อาณาจักรโยนกนาคพันธ์เวลานั้น แผลอาณาเขตไปกว้างขวางมาก ตามตำนานโยนกกล่าวไว้ว่า ทิศตะวันออกไปจรดแดนล้านช้างดั่งเกี้ยว ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำคางหรือสาละวิน ทิศเหนือจรดแดนอ้ายลาว ทิศใต้จรดแดนแม่น้ำระมิงค์ อันเป็นเขตแดนลวะรัฐมหานคร คือลวะ วัรัฐ พระเจ้าสิงหนวัตติกุมาร เป็นปฐมกษัตริย์ไทยที่ครองโยนกนาคพันธ์ พระองค์เสด็จเสวยราชสมบัติประมาณปี พ.ศ.1316 ได้สืบสันตติวงศ์ต่อๆ กันมานานจนถึง 27 พระองค์ ก็ถึงรัชสมัยพระเจ้าฟ้างคราชประมาณปี พ.ศ.1580 พวกขอมเมืองอุมงคเสลา กลับมีอำนาจกล้าแข็งขึ้น ก็ยกทัพไพร่พลไปตีเอาเมืองโยนกนาคพันธ์ได้ พระเจ้าฟ้าง

คราชต้องเสด็จหนีไปอยู่ ณ เมืองสีทวง และยอมอยู่ใต้อำนาจขอม (เมืองสีทวง) จนกระทั่งต่อมาพระเจ้าพรหมมหาราช ได้กู้อิสรภาพชนชาติไทยสำเร็จ และปราบขอมพ่ายแพ้ ทรงขับไล่ขอมไป จนถึงเขตแดนเมืองฉะเชิง และกำแพงเพชรในปัจจุบันนี้

ในสมัยของพระเจ้าพรหม โอรสของพระเจ้าพังคราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่เป็นนักรบและมีความกล้าหาญ ได้ทำการต่อต้านพวกขอม ไม่ยอมส่งส่วย เมื่อขอมยกกองทัพมาปราบปรามก็ได้โจมตีขับไล่กองทัพขอมแตกพ่ายไป และยังได้แผ่อิทธิพลขยายอาณาเขตเข้าไปในดินแดนของขอม ยึดไปถึงเมืองฉะเชิง และล้านนา ล้านช้าง แล้วอัญเชิญพระเจ้าพังคราช พระราชบิดาให้กลับมาครองเมืองโยนกเชียงแสนเหมือนเดิม แล้วได้เปลี่ยนชื่อเมืองใหม่เป็น เมืองชัยบุรี ส่วนพระเจ้าพรหมได้เสด็จไปสร้างเมืองใหม่ทางใต้ของโยนกเชียงแสน คือเมืองชัยปราการ ให้พระเชษฐาชื่อ เจ้าทุกขิตราช เป็นพระอุปราช ปกครองเมือง นอกจากนั้นยังได้สร้างเมืองอื่นๆ ขึ้นอีก เช่น ชัยนารายณ์ นครพวงคำ เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าพังคราช พระเจ้าทุกขิตราชก็ได้ขึ้นครองเมืองชัยบุรี (โยนกเชียงแสน) ส่วนพระเจ้าพรหมและโอรสของพระองค์ได้ครองเมืองชัยปราการในสมัยต่อมา และเป็นระยะเวลาที่พวกขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง เมื่อหมดสมัยของพระเจ้าพรหม เป็นต้นไป อาณาจักรโยนกเชียงแสนเริ่มเสื่อมอำนาจลง กษัตริย์ล้วนอ่อนแอ หย่อนความสามารถ จนถึง พ.ศ. 1731 พวกมอญก็ได้ยกทัพเข้ายึดครองอาณาจักรขอม และได้แผ่อำนาจเข้ายึดเมืองโยนกเชียงแสน ซึ่งขณะนั้นมีพระเจ้าชัยศิริ โอรสของพระเจ้าพรหมเป็นกษัตริย์ปกครอง พระเจ้าชัยศิริไม่สามารถต่อต้านกองทัพมอญได้ จึงพากันเผาเมืองทิ้ง เพื่อไม่ให้เป็นที่พำนัก และเสบียงอาหารแก่พวกมอญ แล้วพากันอพยพลงมาทางใต้ ซึ่งในเวลาต่อมา ก็ได้มีพระมหากษัตริย์ไทยอีกพระองค์หนึ่ง ที่สืบเชื้อวงศ์นี้ไปสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้น คือพระเจ้าอู่ทอง ฉะนั้นพระเจ้าอู่ทอง คือพระมหากษัตริย์ที่อยู่ในราชวงศ์ในนครไชยปราการนั่นเอง ฉะนั้น พระองค์เมื่อครองราชสมบัติ จึงใช้พระราชวงศ์เชียงแสน เป็นอันสิ้นยุค อาณาจักรโยนกตั้งแต่นั้น(อาณาจักรโยนก, ออนไลน์, 2557)

1.5 อาณาจักรเวียงปรีक्षा

การล่มสลายของอาณาจักรโยนก อันเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้าชัยศิริ ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าพรหมมหาราชนั้น มีตำนานอยู่ 2 เหตุการณ์คือ

เรื่องราวที่ 1 คือประมาณปี พ.ศ.1702 กษัตริย์ไทยเมมาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระเจ้าเสื่อหาญฟ้า หรือเสื่อขวัญฟ้า ครองราชสมบัติอยู่ที่เมืองสะเทิม หรือสุพรรณาวดี มหาราชเมืองสุพรรณาวดีพระองค์นี้ พร้อมด้วยพระอนุชา ผู้ทรงฝิพระหัตถ์เข้มแข็งในการศึก ได้กรีธาทัพมาตีเอานครไชยปราการของพระเจ้าไชยศิริ และโยนกนาคนบุรีของพระเจ้ามหาชัยชนะพ่ายล่มสลายไป เมืองไชยปราการ ก็ล่มสลายไปแต่ครานั้น พระเจ้าไชยศิริได้อพยพไพร่พล หนีลงไป

ทางใต้ ไปถึงแคว้นแคว้นแดนเฉลี่ย (บางตำนานกล่าวว่า พ.ศ. 1731 พวกมอญก็ได้ยกทัพเข้ายึดครอบครองอาณาจักรขอม และได้แผ่อำนาจเข้ายึดเมืองโยนกเชียงแสน ซึ่งขณะนั้นเมืองไชยปราการ มีพระเจ้าชัยศิริ โอรสของพระเจ้าพรหมเป็นกษัตริย์ปกครอง พระเจ้าชัยศิริไม่สามารถต่อต้านกองทัพมอญได้ จึงพากันเผาเมืองทิ้ง เพื่อไม่ให้เป็นที่พำนัก และเสบียงอาหารแก่พวกมอญ แล้วพากันอพยพลงมาทางใต้ ก็ถือว่ามีความสอดคล้องกัน ซึ่งต่อมาภายหลัง ก็ได้มีพระมหากษัตริย์ไทยอีกพระองค์หนึ่ง ที่สืบเชื้อวงศ์นี้ไปสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้น คือพระเจ้าอู่ทอง ฉะนั้นพระเจ้าอู่ทองคือพระมหากษัตริย์ที่อยู่ในราชวงศ์ในนครไชยปราการนั่นเอง ฉะนั้น พระองค์เมื่อครองราชสมบัติจึงใช้พระราชวงศ์เชียงแสน)

แต่อีกตำนานหนึ่งบอกว่าเกิดจากแผ่นดินไหว คือกล่าวถึง อาณาจักรโยนก ว่าเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่เมื่อ 1,500 ปีที่แล้วเกิดแผ่นดินไหวหลายครั้ง ครั้งที่รุนแรงที่สุดทำให้อาณาจักรโยนกถึงกับจมหายไป กล่าวคือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1088 (มหาศักราช 467) พระเจ้ามหาไชยชนะเสวยราชย์ครองเมืองโยนกไชยบุรีได้ 1ปี อยู่มาวันหนึ่งเป็นวันเสาร์เดือนเจ็ด แรมเจ็ดค่ำ ครั้นค่ำลงในยามดึก แผ่นดินดั่งสะท้านสนั่นหวั่นไหวครั้งหนึ่งแล้วเงียบหายไป พอดกเข้ามขมิขมก็ดั่งสนั่นลั่นเลื่อนอีกครั้งหนึ่ง พอสว่างเข้าปัจฉิมยามก็ดั่งกึกก้องเป็นคำรบสาม แล้วเมืองโยนกนคร ไชยบุรีก็ทรุดล่มกลายเป็นหนองน้ำใหญ่ บรรดาพระเจ้าแผ่นดินและขัตติยวงศาข้าราชการและราษฎรทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้น ก็ถึงแก่กาลดับขันธไปทั้งหมด ครั้นรุ่งเช้า ขุนพันนาและชาวบ้านที่ตั้งอยู่นอกเมือง ก็พากัน ไปดู และพวกเขาก็ประชุมกันเลือกเอานายบ้านคนหนึ่งชื่อ ขุนล้ง ยกให้เป็นประธาน แล้วสร้างเมืองใหม่ขึ้นริมฝั่งแม่น้ำโขงทางทิศตะวันตก (เป็นทิศตะวันออกเวียงเก่าที่ล่มไป) ตั้งหลักเมืองในวันอังคารเดือนแปดขึ้นเจ็ดค่ำ ปีเมิงหม้า คือปีเถาะ มหาศักราชได้ 467 (พ.ศ.1088) ให้ชื่อเมืองว่า เวียงปริกษา ซึ่งในสภาพปัจจุบัน ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงแสนไปทางทิศใต้ประมาณ 3 ก.ม. เป็นที่ตั้งของเวียงเก่าแก่เวียงหนึ่ง เป็นเวียงที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของล้านนาไทย เพราะที่เมืองนี้เป็นแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการปกครองแบบ"ประชาธิปไตย"เวียงนี้มีชื่อในอดีตว่า"เวียงปริกษา"เพราะก่อนจะทำอะไรลงไปต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันก่อนทุกครั้ง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า"เชียงแสนน้อย" หลังจากที่ขุนล้งถึงแก่กรรมไปแล้วได้ผลัดเปลี่ยนประธานหรือประธานาธิบดีอีกหลายชั่วคน และเป็นเวลาติดต่อกันถึง 93 ปี จะนับว่าคนไทยเรารู้จักวิธีการ เลือกตั้งประธานาธิบดีก่อนชาติอื่นในโลก ก็คงจะได้

นักโบราณคดี ได้มีการอ้างถึงหลักฐานหลายชิ้นที่เชื่อมโยงให้เห็นว่าอาณาจักรโยนก หรือ "เวียงโยนกนาคพันธู์" ล่มสลายกลายเป็นหนองน้ำเพราะแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ โดยเฉพาะการพบหลักฐานโบราณวัตถุจำนวนหนึ่งในหนองน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับตำนานเอกสาร

โบราณ และหลักฐานแนวรอยเลื่อนทางธรณีวิทยา ยืนยันได้ว่าบริเวณนี้เคยเกิดแผ่นดินไหวจริง ปัจจุบัน คือพื้นที่ประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ช่วงรอยต่อระหว่าง อ.แม่จัน กับ อ.เชียงแสน หรือชาวบ้านเรียกว่า “เวียงหนองล่อง” มีผู้คนอาศัยไม่น้อยกว่า 100 ชุมชน แต่ตำนานเรื่องแผ่นดินไหวนี้ มีความคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับปีพ.ศ.อยู่มาก ประมาณ 700 ปี แต่ที่ทั้งสองตำนานมีความสอดคล้องกันคือ หลังจากอาณาจักรโยนก ล่มสลายไปแล้ว บรรดาประชาชนพลเมือง ที่เหลืออยู่พากันออกมาตั้งชุมชนกันอยู่เป็นหมู่เหล่าเล็กๆ น้อยๆ เป็นอิสระ โดยการรวมตัวเป็นแว่นแคว้นเล็กๆ คือ

1. พวกคนไทยที่นครโยนกนาคบุรี หรือไชยบุรี ไม่มีกษัตริย์ปกครอง ก็เลือกตั้งผู้ครองนครขึ้นให้เป็นหัวหน้าปกครองเมืองสืบๆ กันตั้งเมืองขึ้นใหม่เรียกว่า เวียงปริกษา
2. พวกคนไทยที่เป็นไทยเผ่าแคว้นจก มาพร้อมกับลาวจักรราชตั้งแต่แรก ก็ตั้งเมืองขึ้นบริเวณเชียงแสน เรียกว่าไชยบุรีเชียงแสน มีหัวหน้าปกครองชื่อ ปู่เจ้าลาวจก หรือปู่เจ้ากูปคำ

จนถึงสมัยพระเจ้าอนุธรรมหาราชแห่งอาณาจักรพุกามแผ่อำนาจครอบงำทั่วทั้งบริเวณ เวียงปริกษาก็ได้ตกอยู่ในอำนาจของพระเจ้าอนุธรรมหาราชด้วย (เวียงปริกษา, ออนไลน์, 2557)

1.6 อาณาจักรหิรัญนครเงินยาง

ครั้งอาณาจักรโยนกนาคพันธ์ ล่มสลายลง จะด้วยด้วยแสนยานุภาพของกษัตริย์ไทยมา หรือด้วยอำนาจของอาณาจักรมอญ หรือด้วยเหตุจากภัยธรรมชาติ ก็ตาม ในห้วงต้น บรรดาราชฎที่เหลืออยู่ได้รวมตัวกันจัดการบ้านเมืองเป็นอาณาจักร เวียงปริกษา ปกครองกันมาได้ประมาณ 93 ปี มีเรื่องราวที่ปรากฏหลักฐานต่อมาคือพระยาเทพวรดิศราช หรือ พญาอนิรุทธกษัตริย์แห่งทวารวดีได้เสด็จขึ้นมาสนับสนุนพญาลาวจักรราช ผู้มีเชื้อสายของปู่เจ้าลาวจก หรือ ผู้ที่ขายคอยตุ้งให้นครโยนกนาคพันธ์ สร้างพระธาตุคอยตุ้ง ขึ้นเป็นกษัตริย์ ของเวียงปริกษา พญาลาวจักรราช จึงตั้งชื่อให้ราชวงศ์ใหม่ของพระองค์นี้ว่า ราชวงศ์ลาวจักรราช หรือ ราชวงศ์ลาว หลังจากขึ้นครองราชเป็นกษัตริย์ พระองค์จึงทรงเปลี่ยนนามจากเวียงปริกษา เป็นเมืองหิรัญนคร โดยมีศูนย์กลางอยู่แถวๆแถบแม่น้ำสาย และคอยตุ้ง ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีเมืองไชยบุรีนครเป็นนครหลวง พระยาลาวจักรราช นั้นคาดว่าเดิมมีอำนาจอยู่ในเมืองเชียงลาว บริเวณคอยตุ้ง และ แม่น้ำสาย ต่อมาในยุคหลังจึงได้ขยายมาสู่เมืองเงินยาง หรือ เงินยง ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง พระองค์ มีราชบุตร 3 พระองค์ ได้แก่ ลาวกรอบ ลาวซ้าง และ ลาวแก้วแก้วมาเมือง โดยให้บุตรของพระองค์ครองเมืองต่างๆได้แก่

1. ลาวกรอบ ครอง เมืองเชียงของ
2. ลาวซ้าง ครอง เมืองของ

3. ลาวเก่าแก่วมาเมือง ครง เมืองเชียงลาว

นับรวมในสายราชวงศ์ลาวจักรราช หรือราชวงศ์ลาว มีกษัตริย์ปกครองสืบเนื่องถึง 24 รัชกาล ในระหว่างนั้นหลายองค์ได้มีการส่งราชบุตรของตนออกไปครองเมืองต่างๆ เช่น พระยา เชียงของ เชียงคำ ล้านช้าง น่าน ฯลฯ ดังนั้น เมืองทั้งหลายเหล่านี้จึงเป็นเครือญาติกัน

รายพระนามกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรหัสเงินยาง ยุคเมืองหัสเงินนคร

1. พญาลาวจักรราช (ลาวจก)
2. พญาลาวเก่าแก่วมาเมือง
3. พญาลาวเส้า (ลาวเส้า)
4. พญาลาวตั้ง (ลาวพัง)
5. พญาลาวกลม (ลาวหลวง)
6. พญาลาวเหลว
7. พญาลาวกั๊บ
8. พญาลาวคิม (ลาวกิน)

ยุคเมืองเงินยาง

1. พญาลาวเคียง
2. พญาลาวคิ้ว
3. พญาลาวเทิง (ลาวตั้ง)
4. พญาลาวทึง (ลาวเติง)
5. พญาลาวคน
6. พญาลาวสม
7. พญาลาวกวก (ลาวพวก)
8. พญาลาวกิว (ลาวกวิน)
9. พญาลาวจง
10. พญาจอมผาเรือง
11. พญาลาวเจิง (ลาวเจียง)
12. พญาลาวเงินเรือง
13. พญาลาวชิน (ลาวชิน)
14. พญาลาวมิง
15. พญาลาวเมือง (ลาวเมิง)
16. พญาลาวเมง (พระบิดาพญามังราย แห่งล้านนา)

ได้สืบเชื้อวงศ์มาจนถึง ขุนลาวเคียง หรือลาวเงินเรือง ก็ได้มาครองเมืองสีทวง และได้สร้างเมืองหิรัญนครเงินยาง หรือ เมืองเชียงแสน ขึ้นใหม่ ตรงเชียงเชียงแสนในปัจจุบันเป็นราชธานีอีกครั้งหนึ่ง และย้ายเข้าไปปกครองที่นั่น และได้สร้างเมืองฝางขึ้น เพื่อให้ลาวครวการาชนบุตรไปครองราชย์สมบัติ ได้สืบต่อมาจนถึงขุนลาวเม็งหรือลาวเมือง หรือลาวมิง ขุนลาวเม็งผู้นี้ ได้อภิเษกสมรสกับพระนางอ้วมิ่งจอมเมือง หรืออีกพระนามหนึ่งว่า พระนางเทพคำขยาย ราชธิดาท้าวรุ่งแกไชย เจ้าครองนครเชียงรุ่ง พญาลาวเมง ทรงสร้างเมืองเชียงราย ณ บริเวณเมืองไชยนาทรายณ์เก่าที่ร้างไป พระนางเทพคำขยายได้ประสูติพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า เจ้ามิ่งราย หรือ เจ้าเม็งราย ประสูติในปี พ.ศ.1780 ครั้นในปี พ.ศ.1803 เจ้าเม็งราย ก็ได้ขึ้นครองราชสมบัติ เป็นกษัตริย์ พระองค์ที่ 25 ของหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ในเมืองหิรัญนครเงินยาง ซึ่งลาวเคียง พระบรมอัยกาไปสร้างไว้ ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เกิดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 1805 พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริ จะรวบรวมแคว้นน้อยใหญ่ในอาณาบริเวณเดียวกันให้เป็นปึกแผ่น พระองค์ ได้โปรดให้เมืองเชียงราย เป็นราชธานีแห่งใหม่ เป็นการสิ้นสุดราชวงศ์ลาวจักรราช แห่ง หิรัญนครเงินยาง เริ่มต้น ราชวงศ์มิ่งราย แห่งอาณาจักรล้านนา นับแต่ขุนลาวเคียงไปสร้างเมืองหิรัญนครเงินยางจนสิ้นสุดการเป็นราชธานีรวมระยะเวลา ประมาณ 271 ปี (หิรัญนครเงินยาง, ออนไลน์, 2557)

1.7 อาณาจักรภูกามยาว

อาณาจักรภูกามยาว ตามตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1638 โดยขุนศรีจอมธรรม ราชบุตรขุนลาวเงิน หรือ ขุนเงินเจ้าผู้ครองเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ซึ่งขุนลาวเงินมีราชโอรส 2 องค์คือ ขุนชินและขุนศรีจอมธรรม เมื่อพระโอรสทั้งสององค์ทรงเจริญวัย ได้โปรดให้โอรสองค์แรกครองเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ส่วนองค์ที่สองคือขุนศรีจอมธรรมได้ทรงแบ่งพระราชทรัพย์และกำลังไพร่พลส่วนหนึ่งให้ไปสร้างเมืองใหม่ ขุนศรีจอมธรรมซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุ 25 พรรษา จึงได้นำกำลังพล ช้าง ม้า เดินทางจากเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน มาทางทิศใต้ รอนแรมมาถึง 7 คืน ได้พบเมืองร้างแห่งหนึ่งปลายเทือกเขาคว้น ทรงเห็นมีชัยภูมิเหมาะที่จะสร้างบ้านสร้างเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเมืองหนึ่ง นามว่า “สีหราช” อยู่เชิงเขาชมพู่หางคอยคว้น ลงไปจรดฝั่งแม่น้ำ มีสะพานคล้ายลูกน้ำเต้า มีหนองน้ำใหญ่อยู่ทางตะวันตก อันหมายถึงกวันพะเยา และทางทิศอีสานคือ หนองหวีและหนองแวง ต่อมารวมไพร่พลหัวเมืองต่างๆ ได้ 80,000 คน จัดแบ่งได้ 36 พันนา พันนาละ 500 คน มีเขตแคว้นแดนเมืองในครั้งกระโน้น ดังนี้

ทิศบูรพา จรดขุนผากาดจำบอน ตาดม้าน บางลีถ้ำ ไทรสามต้น สบห้วยปู้ น้ำพุ่งสบปั้ง ห้วยบ่อทอง ตาดชาววา กั่วแก้ว กั่วสามช่อง มีหลักหินสามก้อนฝังไว้กั่วถ้ำมี แม่น้ำสายตาคั่วซ้าง กั่วงัม กั่วเปี้ย คอยปางแม่่นาค

ทิศตะวันตก ไปง่ปุดห้วยแก้วคอยปุย แม่คาว ไปทางทิศใต้กัวรุหลาว ดอกจิก
จ้อง ขุนถ้ำ คอยตั้ง คอยหนอก ผาคอกว้ว แซ่ม่าน ไปจรดเอาคอยผาหลักไก่อ่ทาง

ทิศหรีดี มีเมืองในอำนาจปกครอง คือ เมืองงาว เมืองกาบ สะเอียบ เชียงม่วน
เมืองเทิง เมืองสระ เมืองออย สะสาว เมืองคอบ เชียงคำ เมืองล่อ เมืองเชียงแลง เมืองหงาว แซ่เหียง
แซ่ลูล ปากบ่อง เมืองป่าเป้า เมืองวัง แซ่ซ้อง เมืองปราบ แซ่ห่ม

ทิศใต้ สุดจรดนครเขลางค์และนครหริภุญชัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ต่อแดน ขรนคร (เชียงของ)

ขุนจอมธรรมปกครองไพร่ฟ้าประชาชนโดยตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม และยึด
มั่นในบวรพุทธศาสนา บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองด้วยโภคสมบัติ ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล ไพร่ฟ้าข้า
แผ่นดินตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ชื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ไม่มีสงครามเจ้า
ประเทศราชต่าง ๆ ก็มีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน ขุนจอมธรรมครองเมืองพะเยาได้ ๒ ปี มีโอรส ๑
พระองค์ ให้พระนามว่า “ขุนเจ็อง” ต่อมาอีก 3 ปี ได้ โอรสอีก 1 องค์ พระนามว่า “ขุนจอง” หรือ
“ชิง” ขุนจอมธรรมปกครองเมืองพะเยาได้ 24 ปี พระชนมายุได้ 49 พรรษา

ภายหลังขุนจอมธรรมสิ้นพระชนม์ขุนเจ็องได้ครองราชย์สืบแทน เมื่อ
พระชนมายุ 24 ปี ครองเมืองได้ 6 ปี มีข้าศึกแกว (ญวน) ยกทัพมาประชิดนครหิรัญเงินยางเชียงแสน
ขุนชินผู้เป็นลูก ได้ส่งสาส์นขอให้ส่งไพร่พลไปช่วย ขุนเจ็องได้รวบรวมไพร่พล เคลื่อนทัพเข้าตีข้าศึก
แตกกระจัดกระจายไป เมื่อขุนชินทราบเรื่องก็เลื่อมใสโสมนัสยิ่งนัก ทรงยกธิดาชื่อ “พระนางอ้วคำ
คอน” ให้ และสละราชสมบัตินครหิรัญเงินยางเชียงแสนให้ขุนเจ็องครองแทนเมื่อขุนเจ็องได้
ครองราชเมืองเงินยางแล้ว ทรงพระนามว่า “พระยาเจ็องธรรมมิกราช” ได้มอบสมบัติให้โอรสชื่อ
“ลาวเงินเรื่อง” ครองเมืองพะเยาแทน หัวเมืองใหญ่น้อยเหนือใต้ยอมอ่อนน้อม ได้ราชธิดาแกวมา
เป็นชายานามว่า “นางอู่แก้ว” มีโอรส ๓ พระองค์คือ ท้าวผาเรื่องยี่คำห้าว ท้าวสามชুমแสง ต่อมายก
ราชสมบัติเมืองแกวให้ท้าวผาเรื่อง ให้ท้าวคำห้าวไปครองเมืองล้านช้าง ท้าวสามชুমแสงไปครอง
เมืองน่าน

ขุนเจ็องได้ปราบ เมืองต่างๆ ที่ยังไม่ยอมสวามิภักดิ์ ทรงชนช้างกับศัตรูเสียที
ข้าศึกเพราะชราภาพ จึงถูกฟันคอขาดและสิ้นพระชนม์บนหลังช้าง พวกทหารจึงนำพระเศียรไป
บรรจุไว้ที่พระเจดีย์เมืองหิรัญนครเชียงแสน ขุนเจ็อง ครองราชย์สมบัติครองแคว้นล้านนาไทยได้
24 ปี ครองเมืองแกวได้ 17 ปี รวมพระชนมายุได้ 67 ปี

เมื่อขุนเจ็องได้ครองเมืองหิรัญนครเงินยางแล้ว ได้ให้โอรสชื่อว่า “ลาวเงินเรื่อง”
ขึ้นครองเมืองพะเยาแทน ท้าวลาวเงินเรื่อง ครองเมืองพะเยาได้ 17 ปี ก็สิ้นพระชนม์ ขุนแดงโอรส
ครองราชย์ต่อมาเป็นเวลา 7 ปี ขุนจอง ซึ่งเป็นน้องของขุนเจ็อง แย่งราชสมบัติ และได้ครองเมือง

พะเยาประมาณ 20 ปี และมีผู้ครองราชย์สืบต่อมาจนถึงพระยาจำเมืองกษัตริย์เมืองพะเยา องค์ที่ 9 ซึ่งเป็นราชบุตรของพ่อขุนมิ่งเมือง เมื่อพระชนมายุได้ 16 ชันษา พระบิดาส่งไปศึกษาที่สำนักสุกัณฑ์ฤทธิ เมืองลพบุรี จึงได้รู้จักกับพระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยโดยได้ศึกษาศิลปศาสตร์จากอาจารย์เดียวกันและทรงเป็นสหายกันตั้งแต่นั้นมาเมื่อเรียนจบก็เสด็จกลับเมืองพะเยา

ปีพุทธศักราช 1810 พ่อขุนมิ่งเมืองพระราชบิดาสืบพระชนม์ จึงได้ขึ้นครองราชย์แทน พ่อขุนจำเมืองเป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์เช่นเดียวกับพระร่วง เจ้าตำแน่งกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไม่ชอบสงคราม ปกครองบ้านเมืองด้วยความเที่ยงธรรม ผูกไมตรีจิตต่อประเทศราชและเพื่อนบ้าน ขุนเม็งรายเคยคิดยกทัพเข้าตีเมืองภูกามยาว พ่อขุนจำเมืองล่วงรู้เหตุการณ์ก่อนแทนที่จะยกทัพเข้าต่อต้าน ได้สั่งไพร่พลให้อยู่ในความสงบ สั่งให้เสนาอำมาตย์ออกต้อนรับโดยดี เชิญขุนเม็งรายเสวยพระกระยาหารและเลี้ยงกองทัพให้อิ่ม ขุนเม็งรายจึงเลิกการทำสงคราม แต่นั้นมาพ่อขุนจำเมืองจึงยกเมืองปลายแดน ซึ่งมีเมืองพาน เมืองเชียงเคี่ยน เมืองเทิง และเมืองเชียงของ ให้แก่ขุนเม็งราย และทำสัญญาปฏิญาณต่อกันจะเป็นมิตรต่อกันตลอดไป ฝ่ายพระร่วงซึ่งเป็นสหายคนสนิทก็ได้ถือโอกาสเยี่ยมพ่อขุนจำเมืองปีละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่เสด็จในฤดูเทศกาลสงกรานต์ได้มีโอกาสรู้จักขุนเม็งราย ทั้ง 3 พระองค์ ได้ชอบพอเป็นสหายกันกระทำสัตย์ปฏิญาณแก่กัน เมื่อปีพุทธศักราช 1816 พ่อขุนจำเมืองสิ้นพระชนม์ลง ขุนคำแดงและขุนคำลือได้สืบราชสมบัติ ต่อมาตามลำดับ ในสมัยขุนคำลือนี่เองที่เมืองพะเยาต้องเสียดินแดนไป คือพญาคำฟูราชวงศ์มังรายแห่งเมืองไชยনারายณ์ (เชียงราย) ได้ชักชวนพญากาวแห่งเมืองนันทบุรี (น่าน) ยกกองทัพเข้าตีเมืองภูกามยาว จนพังพินาศ หลังจากนั้นอาณาจักรภูกามยาวหรือพยาว ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรไชยনারายณ์ (เชียงราย) เรื่อยมา (อาณาจักรภูกามยาว, ออนไลน์, 2557.)

1.8 อาณาจักรหริภุญชัย (ประมาณ พ.ศ. 1206-1835)

มีตำนานเมืองเหนือเล่าว่า เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 1203 (บางตำนานบันทึกว่าสร้างขึ้นในราว พ.ศ. 1310) พระฤทธิวิลาสเทพได้ร่วมกับฤทธิผู้น้องได้แก่ พระฤทธิสุกกะทันตะ และพระฤทธิอนุสิสะ ผู้อยู่นครละโว้ และเชิญฤทธิจากทิศต่างๆ รวมทั้งสิ้น 100 คน โดยพระฤทธิสุเทพ เป็นประธาน ช่วยกันสร้างนครขึ้นใหม่เริ่มแต่เวลา 9.00 นาฬิกาของวันอาทิตย์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ปีชวด พุทธศักราช 1198 โดยมีชาวเมืองเดิมในพื้นที่ได้ มาร่วมกันสร้างเมืองใหม่ จนเป็นที่เรียบร้อยแล้วเมื่อ ปีพุทธศักราช 1203 พระฤทธิก็ให้นามเมืองใหม่นี้ว่า “นครหริภุญชัย” สร้างเมืองหริภุญชัย คล้ายรูปเปลือกหอย เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระฤทธิวิลาสเทพจึงได้ให้นายกะวะยะ นำสาส์นมาเชิญพระนางจามเทวี จาก พระเจ้ากรุงละโว้ เพื่อขอพระนางจามเทวีไปปกครองเมืองหริภุญชัย พระนางจามเทวี ได้อำนาจปราชญ์บัณฑิตและพระสงฆ์เป็นจำนวนอย่างละ 500 มีวัดลุ่มที่สำคัญที่นำมาครั้งนั้นก็คือ พระแก้วขาว 1 องค์ เวลานั้นประจำอยู่ที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับพระรอดหลวงก็มีประจำอยู่ที่วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน ฝีมือทำได้สวยงามมาก พระนางจามเทวีมีพระโอรส 2 องค์ เป็นฝาแฝด นามองค์พี่ชื่อ เจ้ามหันตยศ องค์น้องชื่อ เจ้านันตยศ ต่อมาพระนางจามเทวีได้ส่งพระราชโอรสองค์เล็กคือ อนันตยศ ไปสร้างเมืองนครลำปาง ส่วนพระมหันตยศ ผู้เป็นพี่ให้สืบราชสมบัติที่เมืองลำพูน

อาณาจักรหริภุญชัยคงจะก่อตัวขึ้นภายหลังการกำเนิดของอาณาจักรโยนกนาถพันธุ์ ไม่นานนัก และคงจะเจริญควบคู่กันมา หริภุญชัยเป็นอาณาจักรที่ขยาย ออกมาจากอาณาจักรทวารวดี จากเมืองละโว้ และคงมีคนเชื้อชาติต่างๆอาศัยอยู่ เพราะคำว่า จาม ซึ่งเป็นชื่อของพระนางจามเทวีนั้น น่าจะมีความ หมายถึง พระนางเป็นคนเชื้อชาติจามที่อยู่ในละโว้ในสมัยอาณาจักรทวารวดี ส่วนคำว่าเทวี มีความหมายว่า พระนางที่เป็นหม้ายซึ่งพระสวามีถึงแก่กรรมไปแล้ว พระสวามีของพระนางคือเจ้าราม หรือกษัตริย์แห่งเมืองราม ได้ถึงแก่กรรมก่อนพระนางจะขึ้นมา ลำพูน ดังนั้นพระนางจามเทวีจึงน่าจะเป็นคนเชื้อชาติจามที่อยู่ในดินแดนทวารวดี ซึ่งก็คือ เมืองละโว้ มีบางตำนานกล่าวว่า พระนางเป็นธิดาของกษัตริย์เมืองละโว้ เมื่อพระนางสร้าง เมืองหริภุญชัย ศิลปะที่ปรากฏจึงมักเป็นศิลปะ ของทวารวดี พระนางได้ทำนุบำรุงและก่อสร้างบ้านเมือง ทำให้ เมืองหริภุญชัย (ลำพูน) นั้นเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองยิ่ง สมัยนั้นปรากฏมีการใช้ภาษามอญโบราณในศิลาจารึกของหริภุญชัย มีหนังสือหมานชูของจีนสมัยราชวงศ์ถัง กล่าวถึงนครหริภุญไชยไว้ว่า เป็น“อาณาจักรกษัตริย์หญิง นู หวาง โกว”

เมืองหริภุญชัยมีพระนางจามเทวีเป็นกษัตริย์องค์แรกปกครอง สืบๆ กันมา มาจนถึง 49 พระองค์ มีพระยายีบาเป็นองค์สุดท้าย รวมอายุเมือง 618 ปี พระยายีบาก็ได้เสียดินแดนให้แก่พระยาเม็งรายเมื่อ จุลศักราช 643 (พุทธศักราช 1824) ปีมะโรง เดือน 6 ขึ้น 4 ค่ำ สาเหตุที่ต้องเสียดินแดนหริภุญชัยครั้งนี้เนื่องจากพระยายีบาไปหลงเชื่อขุนฟ้าเพราะความประจบสอพลอ จึงทำให้ชาวเมืองลำพูนต้องเดือนร้อนพากันจงเกลียดพระองค์อย่างมาก จึงเป็นเหตุให้พระยาเม็งรายเข้ายึดเมืองหริภุญชัยได้อย่างง่ายดาย

กษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรหริภุญชัยมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ซึ่งสันนิษฐานว่ารับอิทธิพลมาจากมอญ มีการสร้างวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย ทำให้อาณาจักรหริภุญชัยกลายเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานจนถึงปัจจุบัน เช่น เจดีย์วัดกู่กุดหรือวัดจามเทวี จังหวัดลำพูน เจดีย์ข้างขึ้น วัดพระธาตุหริภุญชัย เจดีย์วัดโลกโมฬีอาราม พระพุทธรูปศิลา เป็นต้น อาณาจักรหริภุญชัยที่รุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมสิ้นสุดลง เมื่อพ่อขุนมั่งรายหรือเม็งราย ผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ยกทัพมายึดได้ใน พ.ศ. 1835

รายนามกษัตริย์ ครองเมืองลำพูนหริภุญชัย ตามที่ได้มีผู้ค้นคว้าจากตำนานต่างๆ เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. พระนางจามเทวี เป็นปฐมกษัตริย์
2. พระมหันตยศพระโอรสองค์ที่ 1 ครองเมืองลำพูน พระอนันตยศ พระโอรสองค์ที่ 2 ครองเมืองลำปาง

3. พระยาภูมิัญญาราช
4. พระยาสุทนต์
5. พระยาสวรรณมัญช
6. พระยาสังสาร
7. พระยาปทุมราช
8. พระยากุลทေး
9. พระยาธรรมมิกราช
10. พระยามิลักษณ์มหาราช
11. พระยาโนการาช
12. พระยาพาลราช
13. พระยาฤๅษะราช
14. พระยาเสละราช
15. พระยาอุตตรา
16. พระยาโยจระราช
17. พระพรหมมัทธราช
18. พระยามุกขะราช
19. พระยาตระ
20. พระยาโฆวราช
21. พระยาภะระราช
22. พระยาจุลระ
23. พระยาพินไต่ย
24. พระยาสุเทวราช
25. พระยาเตโว
26. พระยาไชยะระราช
27. พระยาเสละ
28. พระยาตาญะราช
29. พระยาสักกีราช

30. พระยานันทะสะ
31. พระยาอินทวระ
32. พระยารัคนะคะราช
33. พระยาอิทตยราช
34. พระยาสัพพสิทธิ
35. พระยาเชษฐราช
36. พระยาจักรยะราช
37. พระยาถวิลยะราช
38. พระยาการาช
39. พระยาสิริปัญญาราช
40. พระยาเลทะนะราช
41. พระยาตัญญุราช
42. พระยาไทยอำมาตะ
43. พระยาอำมาตปะนะ
44. พระยาทาวะมะ
45. พระยากราช
46. พระยาเยทะ
47. พระยาอ้าย
48. พระยาเสตะ
49. พระยาธิบา (เป็นองค์สุดท้ายราชวงศ์จามเทวี)

ราวปี พ.ศ.1700- 1835 เป็นช่วงเวลาก่อนที่พระยาเม็งรายจะสถาปนาอาณาจักรล้านนาและเป็นยุคทองของ หริภุญไชย ในสมัยพระเจ้าอาทิตย์ราชได้สร้างพระธาตุหริภุญไชยขึ้นเป็นครั้งแรกสูง 6 ม. สามารถมองเห็นพระธาตุที่บรรจุอยู่ภายในได้ สมัยพระยาสวาทิทธิได้สร้างเสริมขึ้นไปจนสูง 12 เมตร พร้อมทั้งสร้างวัดมหาวันและบูรณะวัดมหาพล มีบันทึกว่า มีพระสงฆ์จากลังกาเดินทางมาหริภุญไชยในสมัยนี้ ปี พ.ศ. 1835 พระยาเม็งรายยกกองทัพเข้ามาโจมตีหริภุญไชยและยึดเมืองได้ในอีก 4 ปีต่อมา อาณาจักรหริภุญไชยที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 1311 ก็ต้องสูญเสียดำนาจ ให้กับพระยาเม็งราย รวมเวลา เป็นอาณาจักร 528 ปี ปัจจุบันโบราณสถานสำคัญของอาณาจักรหริภุญไชยนั้นก็คือ พระธาตุหริภุญไชย ที่จังหวัดลำพูน และยังมีเมืองโบราณเวียงมโน ตำบลหนองคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โบราณสถานที่ยังคงเหลืออยู่ที่บ้านสองแคว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และเวียงท่ากาน ที่ตำบลบ้านกลาง ต.สันป่าตอง

จังหวัดเชียงใหม่ บางหมู่บ้านของจังหวัดลำพูนนั้นพบว่า ยังมีคนพูดภาษามอญโบราณและอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญโบราณอยู่ (อาณาจักรหริภุญชัย, ออนไลน์, 2557)

1.9 อาณาจักรล้านนา

อาณาจักรล้านนา เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839 เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการปกครองของเมืองที่อยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระองค์ และได้ดำรงอยู่ต่อมา 600 ปีเศษจนถึง พ.ศ. 2442 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศยกเลิกหัวเมืองประเทศราชให้อาณาจักรล้านนาซึ่งอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชเปลี่ยนฐานะเป็นมณฑลพายัพ

พญามังราย เป็นโอรสของพญาลาวเมง กษัตริย์องค์ที่ 24 แห่งแคว้นหริภุญนคร หรือเงินยางเชียงแสน พระมารดาชื่อ นางอวมิ่งจอมเมือง หรือ นางเทพคำชาย ซึ่งเป็นธิดาของท้าวรุ่งแก่นไชย กษัตริย์ไทลื้อแห่งเมืองเชียงรุ่งเขตสิบสองปันนา พญามังรายประสูติเมื่อ พ.ศ.1782 ต่อมาเมื่อพระบิดาสวรรคตก็ได้ครองราชแทนใน พ.ศ. 1804 เป็นกษัตริย์ราชวงศ์ลาวจักราชองค์ที่ 25 ซึ่งเป็นองค์สุดท้าย หลังจากขึ้นครองราชแล้ว พญามังรายมีประสงค์จะสร้างอาณาจักรให้ยิ่งใหญ่จึงทรงรวบรวมเมืองต่างๆ เข้าไว้ในอำนาจ และทรงสร้างเมืองใหม่และย้ายราชธานีมายังเมืองที่สร้างใหม่ตามลำดับดังนี้ พ.ศ.1805 สร้างเมืองเชียงราย พ.ศ. 1816 สร้างเมืองไชยปราการ (อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน) พ.ศ. 1829 สร้างเวียงกุมกาม (อยู่ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่) เมื่อรวบรวมเมืองทางตอนบนในกลุ่มแม่น้ำกกได้เรียบร้อยแล้ว พญามังรายก็ขยายอำนาจลงมาทางใต้ ลงสู่ลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน ทรงใช้อุบายส่งคนไปเป็นไส้ศึกในแคว้นหริภุญชัยนานถึง 7 ปี คนของพระยามังรายยุยงชาวหริภุญชัยให้กระด้างกระเดื่องต่อพญาญีบา กษัตริย์แห่งหริภุญชัยได้สำเร็จ พญามังรายจึงยึดเมืองหริภุญชัยได้โดยง่ายเมื่อ พ.ศ. 1835

ต่อมาพญามังรายทรงเห็นว่า พื้นที่ระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และคอยสุเทพมีชัยภูมิเหมาะสมจึงสร้างราชธานีใหม่ขึ้น ขนานนามว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอาณาจักรล้านนา และพญามังรายทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์มังรายแห่งล้านนา

พญามังรายแห่งล้านนา พญาเจ้าเมืองแห่งพะเยา และพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัย เป็นศิษย์ร่วมสำนักเรียนเดียวกันที่เมืองละโว้ และเป็นสหายร่วมสาบานกัน เมื่อจะสร้างเมืองเชียงใหม่พญามังรายได้เชิญสหายทั้งสองพระองค์มาปรึกษาหารือด้วย การที่กษัตริย์ชาวไทย 3 พระองค์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเช่นนี้ ทำให้รัฐของคนไทยมีความมั่นคงและสามารถขยายอาณาเขตออกไปได้ เพราะไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง และเพื่อป้องกันการรุกรานของชาวจีนสมัยราชวงศ์มองโกล (เจ็งกิสข่าน) ที่ขยายอำนาจลงมาในภูมิภาคนี้ พญามังรายทรงควบคุมเมืองต่างๆ ให้

อยู่ในอำนาจได้อย่างสมบูรณ์ อาณาเขตล้านนาในสมัยพญามังราย ทิศเหนือคือเชียงรุ่ง เชียงตุง ทิศตะวันออกจดแม่น้ำโขง ทิศใต้ถึงลำปาง ทิศตะวันตกถึงแม่น้ำสาละวิน

พระมหากษัตริย์ที่มีความสำคัญของอาณาจักรล้านนาอีกพระองค์หนึ่งคือพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1948-2030) ทรงเป็น โอรสอันดับที่ 6 ของพญาสามฝั่งแกนเป็นกษัตริย์องค์ที่ 10 ของราชวงศ์ มังราย เดิมชื่อ ท้าวลก ครองเมืองพร้าว เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนา โดยใช้เวลาประมาณ 10 ปีสร้างอาณาจักรล้านนาให้เข้มแข็ง พระองค์ได้รับการยกย่องให้มีฐานะเป็น "ราชาธิราช" พระองค์ทรงแผ่ขยายขอบเขตอาณาของอาณาจักรล้านนาให้ยิ่งใหญ่และกว้างขวางกว่าเดิมคือด้านทิศเหนือถึง เมืองเชียงรุ่ง เมืองยอง ด้านทิศตะวันออก เมืองนันทบุรี (น่าน) แพร่ พุกขัง (ส่วนหนึ่งของอุดรดิตถ์) จรดถึง หลวงพระบาง ด้านทิศตะวันตก ขยายไปจนถึงรัฐฉาน (ตะวันตกเฉียงเหนือของพม่า) เช่น เมืองโลกา สีป้อ ยองหัวย ทรงทำสงครามกับอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นานถึง 25 ปี โดยมีสาเหตุมาจากความต้องการในการแผ่อิทธิพลเข้าไปในสุโขทัยของทั้งสองอาณาจักร ซึ่งพระบรมไตรโลกนาถ ทรงสักระบายอำนาจของพระเจ้าติโลกราช โดยเสด็จขึ้นครองเมืองพิษณุโลก ในพ.ศ. 2006 ในการทำสงครามกับล้านนา พระบรมไตรโลกนาถ นอกจากจะทรงใช้กำลังทหารโดยตรงแล้ว ยังใช้พุทธศาสนาและไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือ แต่ไม่สำเร็จ ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนในสมัยนั้นมีความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์มาก แต่ไม่มีฝ่ายไหนได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดจนถึงปี พ.ศ. 2018 อยุธยากับล้านนาก็เป็นไมตรีกันจนกระทั่งอาณาจักรล้านนาตกเป็นประเทศราชของพม่าในปี พ.ศ. 2101

อาณาจักรล้านนาได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่หลายครั้ง โดยในตอนต้นปกครองโดยกษัตริย์จากราชวงศ์มังรายตั้งแต่ พญามังราย ปี พ.ศ. 1839 จนถึงกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์มังรายคือพระนางวิสุทธิราชเทวีที่ครองราชย์ ในห้วง พ.ศ. 2107-2112 รวมห้วงเวลาของราชวงศ์มังราย จำนวน 282 ปี มีกษัตริย์ปกครอง 18 พระองค์ ซึ่งในห้วงปลายของราชวงศ์มังราย อาณาจักรล้านนา ก็ตกเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรตองอูในสมัยของบุเรงนองในห้วง พ.ศ. 2101-2139 คือ ตั้งแต่ กษัตริย์องค์ที่ 17 คือพระเจ้าเมกุฏิสุทธีวงศ์ ที่ครองราชย์ในห้วง พ.ศ.2094 - 2107

ในช่วงแรกนั้นทางพม่ายังไม่ได้เข้ามาปกครองเชียงใหม่โดยตรง เนื่องจากยุ่งกับการศึกกับกรุงศรีอยุธยา แต่ยังคงให้ "พระเจ้าเมกุฏิ" ทำการปกครองบ้านเมืองต่อตามเดิม แต่ทางเชียงใหม่จะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ ไปให้หงสาวดี ต่อมา "พระเจ้าเมกุฏิ" ทรงคิดที่จะตั้งตนเป็นอิสระ ฝ่ายพม่าจึงปลดออกและแต่งตั้ง "พระนางราชเทวี หรือ พระนางวิสุทธิเทวี" เชื้อสายราชวงศ์มังราย พระองค์สุดท้าย ขึ้นเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่แทน จนกระทั่งพระนางราชเทวีสิ้นพระชนม์ ทางฝ่ายพม่าจึงได้ส่งเจ้านายทางฝ่ายพม่ามาปกครองแทน เพื่อคอยดูแลความเรียบร้อย

ของเมืองเชียงใหม่ ในสมัยนั้นเมืองเชียงใหม่เกือบจะเป็นเมืองพระยามหานครของพม่าแล้ว อีกประการหนึ่งก็เพื่อที่จะเกณฑ์พลชาวเชียงใหม่ และ เตรียมเสบียงอาหารเพื่อไปทำศึกสงครามกับทางกรุงศรีอยุธยา

อาณาจักรล้านนาในฐานะเมืองขึ้นของพม่าไม่ได้มีความสงบสุข มีแต่การกบฏ แกร่งแย่งชิงอำนาจกันอยู่ตลอดเวลา อาณาจักรล้านนากลับมาเป็นประเทศราชของอาณาจักรอยุธยาอีกครั้งในห้วง พ.ศ. 2139-2158 แต่ก็ต้องกลับไปเป็นเมืองประเทศราชของ อาณาจักร อังวะ ในห้วงพ.ศ. 2158-2206 ต่อมา ราชวงศ์ของยาน สถาปนาอาณาจักรรัตนปุระอังวะอีกครั้ง จึงหันมาปกครองเชียงใหม่โดยตรง ในฐานะของแคว้นเชียงใหม่เมืองพระยามหานครของอาณาจักรอังวะ เริ่มนับจากปี พ.ศ.2207 พระเจ้าปเย ปฎิรูปการปกครองหัวเมือง รวมเอาล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพม่า ได้ใช้ล้านนาเป็นฐานสำคัญในการยกกองทัพเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา และเป็นช่วงที่กรุงศรีอยุธยาแตก ครั้งที่ 2

เมื่อถึงสมัยธนบุรี ผู้นำล้านนา ได้แก่พญาเจ้าบ้าน (บุญมา) และพระเจ้ากาวิละ ต้องการเป็นอิสระจากการยึดครองพม่า ซึ่งได้ยึดครองล้านนาตั้งแต่ สมัยพม่ายกทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยา จึงได้สวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขอกำลังสนับสนุนไปตีเชียงใหม่ สามารถยึดเมืองเชียงใหม่กลับคืนมาได้ เมื่อ พ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ จึงโปรดเกล้าให้พญาเจ้าบ้านเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ และ พระเจ้ากาวิละเป็นเจ้าเมืองลำปาง

ตอนปลายสมัยธนบุรี เมืองเชียงใหม่ถูกทิ้งร้างจนถึงสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฯ ได้โปรดเกล้าให้พระเจ้ากาวิละไปเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ แทนพญาเจ้าบ้านที่เสียชีวิตลง จนถึง พ.ศ. 2347 กองทัพล้านนาได้ร่วมกับกองทัพจากกรุงเทพฯ (รัตนโกสินทร์) ช่วยกันขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ ทำให้ล้านนาหลุดพ้นจากการยึดครองของพม่าได้สำเร็จ ล้านนาเป็นประเทศราชของไทย (กรุงรัตนโกสินทร์ฯ) เรื่อยมา จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ฯ ได้ประกาศรวมอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ ฯ โดยสถาปนาเป็น “มณฑลพายัพ” ของกรุงรัตนโกสินทร์ฯ เมื่อ พ.ศ. 2442

รายพระนามของกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักรล้านนาในยุคสมัยต่างๆ มีดังนี้

พระมหากษัตริย์ราชวงศ์มังราย จำนวน 18 พระองค์คือ

1. พระญามังรายมหาราช พ.ศ.1839-1860 (นับตั้งแต่สถาปนานครเชียงใหม่)
2. พระญาไชยสงคราม (เจ้าขุนคราม) พ.ศ.1860-1861
3. พระญาแสนภู พ.ศ.1862-1863 (ครองราชย์ครั้งที่1)
4. เจ้าขุนเครือ พ.ศ. 1862-1863 (ทรงยกทัพมาชิงราชสมบัติจากพญาแสนภูซึ่งเป็นหลาน)

สงครามชิงราชย์สมบัติระหว่างพระโอรสของพระญาชัยสงคราม 2 พระองค์ พ.ศ. 1863-1867 (ท้าวหน้าท่อม พ.ศ.1863-1867 และพระญาแสนภู พ.ศ. 1867 -1871 (ครองราชย์ครั้งที่ 2)

5. พระญาคำฟู	พ.ศ.1871-1877
6. พระญาผายู	พ.ศ. 1877-1910
7. พระญาเกือนา	พ.ศ. 1910-1931
8. พระญาแสนเมืองมา	พ.ศ. 1931-1954
9. พระญาสามฝั่งแกน	พ.ศ. 1954-1985
10. พระเจ้าติโลกราช	พ.ศ.1985-2030
11. พระญาขอดเชียงราย	พ.ศ. 2030-2038
12. พระญาเมืองแก้ว	พ.ศ. 2038-2068
13. พระญาเมืองเกษเกล้า	พ.ศ. 2068-2081 (ครองราชย์ครั้งที่ 1)
14. ท้าวทรายคำ	พ.ศ.2081-2086
พระญาเมืองเกษเกล้า	พ.ศ. 2086-2088 (ครองราชย์ครั้งที่ 2)
15. พระนางจिरประภามหาเทวี	พ.ศ.2088-2089
16. พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช	พ.ศ. 2089-2090 (พระนัดดาพระเกษเกล้าทรงมาจาก

ล้านช้าง)

ว่างกษัตริย์	พ.ศ.2090-2094
17. พระเจ้าเมกุสิสุทธีวงศ์	พ.ศ.2094- 2107
18. พระนางวิสุทธีราชเทวี	พ.ศ.2107-2121

บางฉบับไม่นับเจ้าขุนเครือเป็นพระมหากษัตริย์แห่งล้านนา บางฉบับนับการขึ้นครองราชย์ของพระเมืองเกษเกล้าทั้ง 2 ครั้ง ทำให้บางฉบับมีกษัตริย์ 17 พระองค์บ้าง 18 พระองค์บ้าง

แคว้นล้านนาในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรตองอู (พ.ศ. 2101-2139)

1. พระเจ้าเมกุสิสุทธีวงศ์	พ.ศ. 2094- 2107 (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2101

ปกครองภายใต้อำนาจพม่า)

2. พระนางวิสุทธีราชเทวี	พ.ศ. 2107-2121
3. พระเจ้าสาวถินรตรามังชอศรีมังสรธาช่อ	พ.ศ. พ.ศ. 2121-2150

แคว้นล้านนาในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรอยุธยา (พ.ศ. 2139 - 2158)

1. พระเจ้าสาวถินรตรามังชอศรีมังสรธาช่อ	พ.ศ. 2121-2150
2. พระช้อย	พ.ศ. 2150-2151 (ครองราชย์ครั้งที่ 1)
3. พระชัยทิพ	พ.ศ. 2151-2156

พระช้อย

พ.ศ. 2156-2158 (ครองราชย์ครั้งที่ 2)

แคว้นล้านนาในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรอังวะ (พ.ศ. 2158-2206)

1. พระเจ้าศรีสองเมือง(วงศ์น่าน) พ.ศ. 2158-2174 (ต่อมาได้ทรงแข็งเมืองต่อพม่าจึงถูกจับกุมตัวไปอังวะ)

2. พญาหลวงทิพยเนตร

พ.ศ. 2174-2198

3. พระแสนเมือง

พ.ศ. 2198-2202

4. พระเจ้าเมืองแพร์

พ.ศ. 2202-2215

ต่อมา ราชวงศ์ของยานสถาปนาอาณาจักรรัตนปุระอังวะอีกครั้ง จึงหันมาปกครองเชียงใหม่โดยตรง ในฐานะของแคว้นเชียงใหม่ เมืองพระยามหานครของอาณาจักรอังวะ เริ่มนับจากปี พ.ศ. 2207 พระเจ้าปเย ปฏิรูปการปกครองหัวเมือง รวมเอาล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพม่า ได้ใช้ล้านนาเป็นฐานสำคัญในการยกกองทัพเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา และเป็นช่วงที่กรุงศรีอยุธยาแตก ครั้งที่ 2

แคว้นเชียงใหม่ในฐานะหัวเมืองของอาณาจักรอังวะ (พ.ศ. 2207-2270)

1. พระเจ้าเมืองแพร์

พ.ศ. 2202 -2215

2. อุปราชอึ้งแซะ

พ.ศ. 2215-2218

3. เจพุดราย

พ.ศ. 2218-2250

4. มังแรนร่า

พ.ศ. 2250-2270

แคว้นเชียงใหม่ในฐานะหัวเมืองอิสระ (พ.ศ. 2270-2306)

1. เทพลิงห์

พ.ศ. 2270 – 2270

2. องค์กรคำ

พ.ศ. 2270 -2302

3. องค์กรจันทร์

พ.ศ. 2302-2304

4. เจ้าจีหุด (อดีตภิกษุวัดดวงดี)

พ.ศ.2304-2306

แคว้นเชียงใหม่ในฐานะหัวเมืองของอาณาจักรอังวะ (พ.ศ. 2306-2317)

1. โป่อกัยคามินี (โป่อะเกียะคามูณี)

พ.ศ. 2306-2311

2. โป่มะยู่ง่วน

พ.ศ. 2311-2317

นครล้านนา ในฐานะประเทศราชสมัยราชอาณาจักรธนบุรี

พระยาหลวงวชิรปราการ(พญาเจ้าบ้าน) พ.ศ.2317-2319

นครล้านนา ในฐานะประเทศราชสมัยราชอาณาจักรรัตนโกสินทร์

1. พระเจ้าบรมราชธิเบศรกาวิละ

พ.ศ.2325-2356

2. พระเจ้าช้างเผือกธรรมลังกา

พ.ศ.2356 (2358) – 2364

3. เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น	พ.ศ.2364 (2366)-2368
4. เจ้าหลวงพุทธวงศ์	พ.ศ.2368 (2369) -2389
5. พระเจ้ามโหตรประเทศ	พ.ศ.2389 (2390) -2397
6. พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์	พ.ศ. 2397 (2399) -2413
7. พระเจ้าอินทวิชยานนท์	พ.ศ. 2413 (2416) -2439
8. เจ้าอินทวโรสุริยวงศ์	พ.ศ. 2439 (2444) -2452
9. มหาอำมาตย์โท พลตรี เจ้าแก้วนวรรฐ	พ.ศ.2452 (2454)-2482

ปีที่ วงเล็บไว้คือปีที่ได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ที่กรุงเทพฯ(อาณาจักรล้านนา , ออนไลน์, 2557)

1.10 อาณาจักรสุโขทัย

ในกลางพุทธศตวรรษที่ 17 นั้น อาณาจักรขอมหรือเขมรโบราณได้มีอำนาจครอบครองดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ได้ทั้งหมดและมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองละโว้หรือ ลวรัฐ ต่อมา ในปลายรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อำนาจของอาณาจักรขอมได้เริ่มอ่อนแอลง คนเชื้อสายชาวสยามหรือคนไทย ภายใต้การนำของพ่อขุนศรีนาวนำถม จึงได้คิดหาทางก่อตั้งรัฐอิสระไม่ขึ้นต่ออำนาจการปกครองของพวกขอม ที่เมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย

พ่อขุนศรีนาวนำถมมีโอรสองค์หนึ่ง คือพ่อขุนผาเมือง ต่อมาได้อภิเษกกับนางสิขรเทวี ธิดาของกษัตริย์ขอม จึงมีฐานะเป็นพระราชบุตรเขยของกษัตริย์ขอม ได้รับพระราชทานนามจากกษัตริย์ขอมว่า “ศรีอินทราธิบดี”พร้อมกับพระขรรค์ชัยศรี ต่อมาเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ ขุนนางขอมชื่อ “สบาดโปลญล่ำพง”ได้ เข้ายึดกรุงสุโขทัย

ต่อมาราว พ.ศ. 1783 พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด(โอรสพ่อขุนศรีนาวนำถม) ได้ร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาวหรือพ่อขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยาง(เข้าใจว่าเป็นอำเภอนครไทย อยู่ในจังหวัดพิษณุโลก) รวบรวมกำลังทำการขับไล่ขอม สบาดโปลญล่ำพง ขุนนางขอมออกจากกรุงสุโขทัยได้สำเร็จ แล้วได้ทำการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของอาณาจักรของชาวสยาม เนื่องจากพ่อขุนผาเมืองนั้นมีฐานะเป็นพระราชบุตรเขยของกษัตริย์ขอม ดังนั้นพ่อขุนผาเมืองจึงได้นำนาม “ขุนศรีอินทราธิบดี”และพระขรรค์ชัยศรีมอบให้พ่อขุนบางกลางหาวสำหรับการสถาปนาเป็นกษัตริย์ในนาม “พ่อขุนศรีอินทราธิบดี”(เพื่อให้ขอมเข้าใจว่าพระราชบุตรเขยของขอมได้ครองเมืองนี้อยู่)

พ่อขุนศรีอินทราธิบดีได้ทรงปกครองอาณาจักรสุโขทัย เป็นกษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์พระร่วงโดยมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด ด้วยความเป็นพระสหายของพ่อขุนทั้งสองและเครือญาติสนิททางการสมรส คือ พระมเหสีของพ่อขุนศรีอินทราธิบดี

นั้นมีเชื้อพระวงศ์เป็นพระขนิษฐาของพ่อขุนผาเมือง มีพระนามว่า นางเสือง ซึ่งต่อมาได้มีโอรสเสวยราชสมบัติปกครองอาณาจักรสุโขทัยให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาถึง 2 พระองค์ คือ พ่อขุนบานเมืองและพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ราชวงศ์พระร่วงปกครองอาณาจักรสุโขทัย โดยมีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรก และมีพระมหากษัตริย์สืบต่อมารวม 9 พระองค์ ตลอดเวลาเกือบ 200 ปี ดังนี้.

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	(พ.ศ.1792 – ไม่ปรากฏ)
พ่อขุนบานเมือง	(พ.ศ. ไม่ปรากฏ – พ.ศ. 1822)
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช	(พ.ศ.1822-พ.ศ.1841)
พระยาเลอไทย	(พ.ศ. 1841– ไม่ปรากฏ)
พระยาร่วงนำถม	(พ.ศ. ไม่ปรากฏ – พ.ศ.1890)
พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)	(พ.ศ.1890 – พ.ศ.1911)
พระมหาธรรมราชาที่ 2	(พ.ศ.1911 –พ.ศ.1942)
พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสยลือไท)	(พ.ศ.1942 – พ.ศ.1962)
พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल)	(พ.ศ. 1962 – พ.ศ. 1981)

เริ่มต้นอาณาจักรในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์นั้น มีอาณาเขตไม่กว้างขวางนัก มีเมืองสุโขทัยกับเมืองศรีสัชนาลัย (เมืองสวรรค์โลกเก่า) เป็นราชธานีทั้งสองเมือง นอกจากนี้ก็มีหัวเมืองขึ้นทางริมลำน้ำปิง ยม น่าน เพียงไม่กี่เมือง เมื่ออาณาจักรสุโขทัยได้รับการสถาปนาขึ้นมาเป็นอิสระจากขอมได้นั้น เจ้าเมืองต่างๆ ในดินแดนใกล้เคียงกับสุโขทัยยอมรับในความสามารถของผู้นำสุโขทัย จึงอ่อนน้อมโดยสันติรวมอยู่กับอาณาจักรสุโขทัย แต่เจ้าเมืองบางเมืองคิดว่าตนมีอำนาจเข้มแข็งพอ จึงมิได้อ่อนน้อมต่อกรุงสุโขทัย และก่อสงครามขึ้นเพื่อแข่งขันการมีอำนาจ ในบรรดาเจ้าเมืองประเภทหลังนี้ ปรากฏว่าขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด (เมืองฉอดปัจจุบันเป็นเมืองร้าง อยู่ที่ด่านแม่สอดทางทิศตะวันตกของจังหวัดตาก) ได้ยกทัพมาตีเมืองตากอันเป็นเมืองในอาณาเขตของสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์จึงยกทัพไปปราบ เกิดสงครามครั้งสำคัญขึ้นในการรบครั้งนี้พระราชโอรสองค์เล็ก ซึ่งมีชันษา 19 ปี ได้เข้าชนช้างกับขุนสามชนจนได้รับชัยชนะ ทำให้กองทัพเมืองฉอดแตกพ่ายไป พ่อขุนศรีอินทราทิตย์จึงประทานนามพระราชโอรสว่า พระรามคำแหง เพื่อเป็นการบำเหน็จ ชีคครั้งนี้ทำให้เกียรติยศชื่อเสียงของพระโอรสแผ่ไปทั่ว นับแต่นั้นมาพระรามคำแหงได้เป็นกำลังสำคัญของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ในการทำศึกสงคราม สร้างกำลังรบให้สุโขทัยเข้มแข็งพอที่จะป้องกันตนและปราบศัตรูได้ราบคาบ เป็นผลดีแก่อาณาจักร คือ มีความมั่นคง และมีอำนาจทางการเมืองเหนืออาณาจักรอื่นๆ และเป็นรากฐานให้ชาติบ้านมีความเจริญก้าวหน้าสืบต่อมา

ขุนบาลเมืองหรือพ่อขุนปาลราช โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ขึ้นครองในปีใดไม่ปรากฏ ประมาณว่า พ.ศ. 1800 สวรรคตปี พ.ศ. 1820 – 1822

ขุนรามคำแหง โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์หรืออนุชาของพ่อขุนบาลเมืองขึ้นครองราชประมาณก่อน พ.ศ. 1820 (บางแห่งว่า พ.ศ. 1822) รัชกาลพ่อขุนรามคำแหง กรุงสุโขทัยมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าไปจากเดิมมาก เป็นต้นว่ามีการปกครองเข้มแข็ง ไกล่ลี้ดราษฎรไพร่ฟ้าประชาชนมีความอยู่ดีกินดี มีการนำชลประทานมาใช้ทางการเกษตร ทำให้ได้ผลดีขึ้น การอุตสาหกรรมมีความก้าวหน้า มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ การเศรษฐกิจ และการเมืองมั่นคง ทำให้มีอำนาจทางการเมืองแผ่ไปกว้างใหญ่ไพศาล จนได้รับการเทิดพระเกียรติด้วยพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในภายหลัง มีอาณาเขตแผ่ออกไปกว้างขวางมาก มีเมืองสำคัญคือ เมืองสุโขทัย กับเมืองชเลียง(ศรีสัชนาลัย) ดินแดนทิศเหนือถึงเมืองแพร่ อำเภอปัว จังหวัดน่าน (เมืองพลัว) ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงหลวงพระบาง(ชะวา) ดินแดนด้านทิศใต้ถึงคณฑี(บ้านโพน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร) พระบาง(นครสวรรค์) แพรก(อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท) สุพรรณภูมิ(สุพรรณบุรี) ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช(นครศรีธรรมราช)จรดฝั่งทะเล ดินแดนด้านทิศตะวันออก ถึงสรวลวง(พิจิตร) สองแคว(พิษณุโลก) ลุมบาจาย(อำเภอหล่มเก่า ในเพชรบูรณ์) เวียงจันทน์ เวียงคำ ถึงฝั่งแม่น้ำโขง ดินแดนด้านทิศตะวันตกถึงลอด(อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก) หงสาวดี จด สมุทรห้าเป็นแดน(อ่าวเบงกอล) ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 ทำให้ไทยมีตัวหนังสือประจำชาติ มีความเจริญรุ่งเรืองทางวรรณกรรม ก่อให้เกิดวรรณคดีล้ำค่าสืบมา ทรงเป็นองค์พุทธศาสนูปถัมภก ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบต่อจากรัชกาลก่อน โดยนิมนต์พระภิกษุที่เคร่งครัดในทางพระวินัยและพระปริมัตต์จากเมืองนครศรีธรรมราชมาเป็นผู้สั่งสอน เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกัน คือ แบบเถรวาท หรือ หินยาน พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทหรือ หินยานได้เป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พระยาเลอไทย พระราชโอรสของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ครองราชย์ประมาณ 40 ปี พระยาเลอไทยทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาพระไตรปิฎกจนแตกฉาน มุ่งปฏิบัติจนแตกฉาน มุ่งปฏิบัติธรรม บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง การศึกษาพระธรรมและภาษาบาลีได้เริ่มขึ้นและเจริญก้าวหน้าในรัชกาลนี้

พระยาร่วงนำถม พระอนุชาของพระยาเลอไทย เมื่อราชาภิเษกแล้วได้ทรงแต่งตั้งพระยาลิไท(พระราชโอรสของพระยาเลอไทย) ไปปกครองเมืองศรีสัชนาลัย อันเป็นเมืองที่ถือว่ารัชทายาทแห่งราชบัลลังก์จะพึงครองก่อนเป็นพระมหากษัตริย์ในรัชกาลนี้ได้มีการปราบปรามเมืองต่างๆ ที่แข็งเมืองมาตั้งแต่รัชกาลพระยาเลอไทยแต่ไม่สำเร็จ ทั้งยังไม่สามารถแก้ไขความเสื่อมโทรม และ

ความแตกแยกภายในได้ ตอนปลายรัชกาลจึงเกิดจลาจลขึ้น พระยาสิทธิโทวงศ์รัชทายาทจึงยกกำลังจากเมืองศรีสัตนาคนหุต เข้าเมืองสุโขทัยเพื่อปราบจลาจล

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) พระราชโอรสของพระยาเลอไท (รัชกาลที่ 4) หลังจากปราบการจลาจลในกรุงสุโขทัยได้สำเร็จ และขึ้นครองราชย์แล้วทรงพิจารณาเห็นว่า เกิดความแตกแยกและขาดความไว้วางใจกันในอาณาจักร จึงทรงริเริ่มรวบรวมกำลังอำนาจ สร้างความสามัคคีเพื่อพัฒนาบ้านเมืองใหม่ ทำให้สุโขทัยเข้มแข็งขึ้น ใน พ.ศ. 1893 เมืองสุพรรณภูมิและเมืองละโว้ (ลพบุรี) ได้รวมกันตั้งอาณาจักรอยุธยาขึ้น มีพระเจ้าอู่ทองเป็นกษัตริย์ประกาศเป็นอาณาจักรอิสระไม่ขึ้นต่อสุโขทัย และเมืองลาว ก็ได้ขยายอาณาเขตเข้ามาจดแดนของอาณาจักรสุโขทัย ทรงตระหนักในภัยที่อาจเกิดขึ้นได้ จึงได้รวบรวมหัวเมืองต่างๆ สนธิกำลังรักษาบ้านเมืองไว้ได้อย่างปลอดภัย นอกจากนี้พระองค์พยายามฟื้นฟูอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นที่ยอมรับของอาณาจักรใกล้เคียง ด้วยการสร้างกำลังกองทัพทำศึกสงครามมยกทัพไปตีเมืองแพะ และปราบหัวเมืองต่างๆ อาณาเขตของสุโขทัยในสมัยของพระองค์ลดลงจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมากกว่าครึ่ง ทรงศรัทธาพระพุทธศาสนามาก พระองค์ทรงผนวชอยู่หนึ่งพรรษา โดยทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชชาวลังกา ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่เมืองนครพน (ปัจจุบันคือ เมืองเมะตะมะ หรือมะตะบัน) มาเป็นพระอุปัชฌาย์ในการผนวชของพระองค์ พระองค์ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง มีการสร้างพระพุทธรูปโดยจำลองรอยพระพุทธรูปมาจากประเทศลังกา สร้างสถาปัตยกรรมพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองนครชุม และสร้างศาสนสถานอื่นๆ เป็นการชักชวนให้ประชาชนจากเมืองต่างๆ มานมัสการสถานศักดิ์สิทธิ์ที่พระองค์สร้างขึ้น ช่วยให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา และง่ายแก่การเผยแผ่ปฏิบัติธรรมะ ส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทรงนิพนธ์หนังสือ เถกมิกถา (เถกมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง) หนังสือเล่มนี้ จัดเป็นวรรณคดีล้ำค่าที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงนิพนธ์เพื่อนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาเผยแผ่เพื่อประพฤติปฏิบัติ เป็นการปลูกฝังธรรมะให้ประชาชนรู้จักประพฤตินทางที่ชอบและดีงาม มีการนำสวรรค์และนรกมาแสดงเป็นรูปธรรมเพื่อให้ประชาชนเห็นผลของการประพฤติดี ประพฤติชั่ว ปรากฏว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนมาก

พระมหาธรรมราชาที่ 2 พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เหตุการณ์สำคัญในรัชกาลนี้ คือ กรุงสุโขทัยได้ตกเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรอยุธยา ใน พ.ศ. 1921 ขณะที่พระมหาธรรมราชาที่ 2 ขึ้นครองราชย์นั้น พระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) แห่งอาณาจักรอยุธยา มีพระราชประสงค์จะรวมชนชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นเป็นปึกแผ่นเป็นอาณาจักรเดียวกัน จึงยกทัพบุกรุกอาณาจักรสุโขทัยหลายครั้ง ครั้งสำคัญ คือ ใน พ.ศ. 1921 ได้ยกไปตีเมืองชากังราวพระมหาธรรมราชาที่ 2 ทรงเห็นว่า จะสู้รบต่อไปไม่ได้จึงยอมอ่อนน้อมต่ออยุธยา พระบรม

ราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) จึงโปรดให้ครองสุโขทัยต่อไปในฐานะเมืองประเทศราช จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1931 สุโขทัยจึงประกาศตนเป็นอิสระจากอยุธยา

พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสยลือไท) พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 2 ในรัชสมัยนี้พระองค์ได้ทำสัญญากับเจ้าเมืองน่าน ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อถูกอาณาจักรอื่นรุกราน สุโขทัยจึงมีความสงบในระยะเวลาหนึ่ง พระองค์ทรงมีพระราชโอรส 2 พระองค์ คือ พระยาบาลเมือง กับ พระยาราม แต่มิได้ทรงแต่งตั้งให้พระองค์ใดเป็นรัชทายาท ดังนั้นเมื่อเสด็จสวรรคตพระยาบาลเมือง กับ พระยาราม จึงชิงราชสมบัติกันเป็น โอกาสให้สมเด็จพระอินทราชา แห่งอาณาจักรอยุธยา เสด็จมาระงับการจลาจล และไกล่เกลี่ยการแย่งชิงราชสมบัติครั้งนี้ ทรงอภิเษกให้พระยาบาลเมืองครองเมือง และพระอินทราชา ทรงขอพระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 3 อภิเษกสมรสกับเจ้าสามพระยาพระราชโอรสของพระองค์ นับเป็นครั้งแรกที่ราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยกับราชวงศ์สุพรรณภูมิแห่งกรุงศรีอยุธยามีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน

พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल) พระยาบาลเมือง ได้รับการอภิเษกให้ครองกรุงสุโขทัย (ในฐานะประเทศราชของอยุธยา) ทรงพระนามว่า พระเจ้าสุริยวงศ์บรมपालมหาธรรมราชา นับว่าพระองค์ได้ทรงเป็นพระมหาธรรมราชาที่ 4 ต่อจากพระราชบิดา (พระมหาธรรมราชาที่ 3) เมื่อพระองค์สวรรคตใน พ.ศ. 1981 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงส่งพระรามศวร (พระราชโอรสซึ่งประสูติจากพระอัครชายาที่เป็นพระธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 3) ขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัย ทำให้อาณาจักรสุโขทัยรวมกับอาณาจักรอยุธยาเป็นอาณาจักรเดียวกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และนับเป็นการสิ้นสุดของอาณาจักรสุโขทัย (อาณาจักรสุโขทัย, ออนไลน์, 2557)

2. พื้นที่ภาคกลาง

2.1 อาณาจักร พุันทัน (พุทธศตวรรษที่ 6-11)

อาณาจักรพุันทัน เป็นอาณาจักรเก่าแก่ ของขอมโบราณ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นอาณาจักรขอมยุคแรก ที่สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6 โดย ชาวจีนเรียกว่า อาณาจักรพุันทัน โดยเพี้ยนมาจากคำว่า พนม หมายถึง ภูเขา มีเมืองหลวงชื่อ วยาฐปุระ ถ้าจะเทียบเคียงกับอาณาจักรร่วมสมัย ก็น่าจะเป็นยุคเดียวกับ อาณาจักรขวนเชียง(พ.ศ.590 - 1150)ซึ่งมีพื้นที่อิทธิพล อยู่ทางเหนือบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำละว้านที หรือแม่น้ำสาย และที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำกุกนที หรือแม่น้ำกก ความเป็นมาแรกเริ่มตามที่มีข้อมูลปรากฏของอาณาจักรพุันทันคือ เมื่อเจ้าชายจากอินเดียชื่อ “โกณฑัญญะ” (จีนว่า โกณฑิยะ) เดินทางโดยทางเรือมาถึง ดินแดนแห่งนี้แล้ว จะด้วยวิธีการใดไม่ปรากฏ แต่สามารถยึดครองดินแดนบริเวณปากแม่น้ำโขง และได้ประมุขของชาวพื้นเมืองเป็นชายา (จีนเรียกว่าพระนาง ลิวเย่) พระชายาผู้นี้ น่าจะเป็นเชื้อสายกษัตริย์ในราชวงศ์ของพุันทันจึงได้ตั้ง

อาณาจักรฟูนันขึ้นตามชื่อของราชวงศ์กษัตริย์ฟูนันเดิม กษัตริย์ องค์ต่อๆ มาของอาณาจักรฟูนันได้มีการขยายอาณาเขต ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในยุคของขุนพลฟันชิมัน(Fan Shihman) ได้ขึ้นเป็นเจ้าครองนครฟูนัน ทรงขยายอาณาจักรฟูนัน โดยสามารถยึดครองอาณาจักร ฉูตुकุณ จิวจิ และเตียนซุน อาณาจักรฟูนันมีความเจริญสูงสุดประมาณ พ.ศ. 800 -900 โดยมีอิทธิพลเหนืออาณาจักรต่างๆ ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา และอาณาจักรทางใต้ไปจนถึงปลายแหลมมลายู นอกจากนี้อาณาจักรฟูนันยังมีอำนาจไปถึงดินแดนบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนใต้ของเวียดนาม ศูนย์กลางของอาณาจักรฟูนันปัจจุบันนักวิชาการยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าศูนย์กลางของอาณาจักรฟูนันอยู่บริเวณใด มีข้อสันนิษฐานดังนี้ คืออยู่ทางใต้ของเขมรในปัจจุบัน บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงที่เมืองออกแก้วหรือบาพนม หรืออาจจะอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ที่เมืองอู่ทอง (สุพรรณบุรี) หรือนครปฐมโบราณ สันนิษฐานว่า เมืองสำคัญของอาณาจักรฟูนัน ในประเทศเวียดนามคือ เมืองออกแก้วหรือเมืองออกแหว ในประเทศไทยคือ เมืองจันเสน(นครสวรรค์) เมืองอู่ทอง(สุพรรณบุรี) เมืองนครชัยศรี(นครปฐม) เมืองศรีมโหสถ(ปราจีนบุรี)เมือง โนนสูง(นครราชสีมา)เมือง ศรีเทพ(เพชรบูรณ์) และเมืองละโว้(ลพบุรี)โดยเฉพาะที่เมืองอู่ทองและศรีมโหสถ ทั้งสองเมืองอาจเป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อค้าขายทางทะเลเพราะปรากฏร่องน้ำใหญ่ที่เรือเดินทะเลสามารถเข้าจอดได้ ลักษณะการเมืองการปกครองของอาณาจักรฟูนัน ได้รับอิทธิพลจากอินเดียตามคติ เทวราชา ถือว่า กษัตริย์เป็นเทพเจ้า มีลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์มีสถานภาพเป็นสมมติเทพ มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบัญชาการทางทหาร และการพิพากษาคดีเลียนแบบกฎหมายมนูธรรมศาสตร์ของชาวอินเดียมาใช้เป็นแบบอย่างกฎหมายของตน อาณาจักรฟูนันแห่งนี้มีความเจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 9 แล้วเริ่มเสื่อมในพุทธศตวรรษที่ 10 ต่อมาอาณาจักรแห่งนี้ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรเจนละ (ในเขมร) เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11 จากนั้นอาณาจักรฟูนันก็สูญหายไป เนื่องจากได้เกิดมีอาณาจักรขอมขึ้นมาแทนในดินแดนของอาณาจักรฟูนันเดิม ในยุคของอาณาจักรฟูนันนี้ ได้มีการถ่ายทอดความเชื่อถือเกี่ยวกับการนับถือภูเขว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และผู้ปกครองนั้นอยู่ในฐานะเจ้าแห่งภูเขาให้กับพวกในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ความเชื่อนี้ฟูนันรับมาจากอินเดียเรื่องเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาลดังนั้นผู้ปกครองของฟูนันและผู้ปกครองอาณาจักรอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีการอ้างพราหมณ์ไว้ในราชสำนักในฐานะที่พราหมณ์เป็นผู้รู้ความเป็นไปของสุริยจักรวาล เป็นผู้ที่สามารถตั้งศูนย์กลางของจักรวาล (สัญลักษณ์ของจักรวาลคือภูเขา) และประกอบพิธีกรรมการสถาปนา กษัตริย์ให้อยู่ในฐานะเทวดาผู้สิงสถิตอยู่บนยอดเขา ทำให้ฐานะของกษัตริย์มีความมั่นคงทางการเมืองเพิ่มขึ้น พวกขอมใช้คำว่า พนม นำหน้าชื่อเมืองหลวง ความเสื่อมของอาณาจักรฟูนัน เกิดจากพวกขอมที่อยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรฟูนันได้มีกำลังเข้มแข็งขึ้นจึงทำให้อาณาจักรฟูนันเสื่อมลง กษัตริย์ขอมชื่อ ภาวรมัน ยกทัพมาตี จน

อาณาจักรฟูนันต้องได้รับความพ่ายแพ้ เมืองขึ้นของอาณาจักรฟูนันได้ตั้งตนเป็นอิสระและตั้งแต่นั้นมาฟูนันก็ถูกขอมกลืนชาติจนหมดอย่างไรก็ตามขอมก็ได้รับเอาอารยธรรมต่างๆมาจากอาณาจักรฟูนัน มรดกทางวัฒนธรรมของอาณาจักรฟูนัน มีการสืบทอดรูปแบบทาง สถาปัตยกรรม การก่อสร้าง หลังคาอาคารที่เป็นชั้นซ้อนกันเต็มๆ ตัวอย่างเช่น การทำหลังคาโบสถ์และวิหารในปัจจุบัน

ดินแดนซึ่งที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ แต่เดิมนั้น เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน ดังนั้น ก็สามารถถือได้ว่าบรรดาผู้คน ศิลปะ วัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมาของคนไทย ส่วนหนึ่งก็สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากอาณาจักรฟูนัน เหมือนกัน ในขณะที่เดียวกัน ก็ถือได้ว่าคนเขมรบางส่วน และคนไทยบางส่วนก็ มีความเป็นมาร่วมกันเกี่ยวพันกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เปรียบเสมือนคนชั้นลูกหลานเหลน ที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน และบรรพบุรุษของไทยและเขมรก็มีทรัพย์สินสมบัติมากมายที่สืบทอดมาให้ลูกหลาน จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาใคร่ครวญว่า ลูกหลานควรหรือไม่ที่จะมาทะเลาะเบาะแว้ง เพื่อแย่งชิงมรดก หรือควรจะสมัครสมานสามัคคีกันช่วยกันทะนุบำรุงรักษา มรดกต่างๆของบรรพบุรุษในอดีต อย่างรู้คุณค่าสืบไป ทรานนันทเท่านาน(อาณาจักรฟูนาน, ออนไลน์, 2557)

2.2 อาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16)

อาณาจักรทวารวดี เป็นอาณาจักรของชาวมอญ ที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 – 16 มีพื้นที่อยู่ ทางแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ตั้งแต่เมืองเพชรบุรี ราชบุรี ขึ้นไปทางเหนือจนถึงเมืองลำพูน มีเมืองนครปฐม เป็นศูนย์กลาง ถ้าเทียบเคียงกับอาณาจักรร่วมสมัยน่าจะตรงกับยุคสมัยของอาณาจักรสุวรรณภูมิคำ ที่มีพื้นที่อิทธิพลอยู่บริเวณ เมืองอุมกเสลา ลุ่มน้ำกก จนถึง เมืองเชียงลาว (เชียงแสน)ลุ่มน้ำโขง และอาณาจักรเจนละที่มีอิทธิพลบริเวณพื้นที่ปัจจุบันเป็น ประเทศกัมพูชาและดินแดนภาคอีสานตอนล่างของประเทศไทยแถบลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์

อาณาจักรทวารวดีนี้ตั้งอยู่ระหว่างเมืองศรีเกษตร (พม่า) และอีสานปุระ (ขอม) นักโบราณคดีได้สำรวจพบโบราณสถาน และพระพุทธรูป ของยุคทวารวดี ที่สร้างตามแบบฝีมือช่างในสมัยราชวงศ์คุปตะของอินเดีย (พ.ศ.860 – 1150) เป็นจำนวนมากที่นครปฐม และแถบเมืองที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เรื่อยไปทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงเมืองนครราชสีมา และเมืองบุรีรัมย์ จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ ทำให้เชื่อได้ว่าชนชาติมอญโบราณได้ตั้งอาณาจักรทวารวดี (บางแห่งเรียก ทวารวดี) ขึ้นในภาคกลางของดินแดนสุวรรณภูมิ และมีชุมชนเมืองสมัยทวารวดีสำคัญหลายแห่งได้แก่ เมืองนครชัยศรี (นครปฐมโบราณ น่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร ใน ลุ่มแม่น้ำท่าจีน) เมืองอู่ทอง (จังหวัดสุพรรณบุรีในลุ่มแม่น้ำท่าจีน) เมืองพงตึก (จังหวัดกาญจนบุรี ใน

ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง) เมืองละโว้ (จังหวัดลพบุรี ในลุ่มแม่น้ำลพบุรี) เมืองคูบัว (จังหวัดราชบุรี) เมือง
 อุตะเกา (บ้านอุตะเกา อ.มโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) เมืองบ้านด้าย (ต.หนองเต่า
 อ.เมือง จ.อุทัยธานี ในแควตากแคด) เมืองชัยจำปา (บ้านชัยจำปา จังหวัดชัยนาทในลุ่มแม่น้ำป่าสัก)
 เมืองซิดจิน (อยู่ในจังหวัดสระบุรี) บ้านคูเมือง (ที่อำเภออินทรบุรี) บ้านหนองปรัง อำเภอเขาชัย
 จังหวัดเพชรบุรี รวมทั้งหมู่บ้านในเขตอำเภอบ้านหมี่ และโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

ชุมชนเมืองสมัยทวารวดีในภาคเหนือ พบที่เมืองจันเสน (ต.จันเสน อ.ตาคี
 จ.นครสวรรค์ ลุ่มแม่น้ำลพบุรี) เมืองบึงโคกช้าง (ต.ไผ่เขียว อ.สว่างอารมณ์ จ.อุทัยธานี ในแควตาก
 แคด ลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง) เมืองศรีเทพ (จ.เพชรบูรณ์ ลุ่มแม่น้ำป่าสัก) เมืองหริภุชชัย (จ.ลำพูน
 ลุ่มแม่น้ำปิง) และเมืองบน (อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) ชุมชนเมืองสมัยทวารวดีที่
 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเมืองโบราณสมัยทวารวดี อยู่ที่เมืองพระรถ (ต.หน้าพระธาตุ อ.พนัสนิคม
 จ.ชลบุรี) มีถนนโบราณติดต่อกับเมืองศรีเพโล ซึ่งเป็นเมืองท่าสมัยพุทธศตวรรษที่ 15-21 (อยู่ที่
 ต.หนองไม้แดง อ.เมือง จ.ชลบุรี ลุ่มแม่น้ำบางปะกง) ซึ่งพบเครื่องถ้วยจีนและญี่ปุ่นจากเตาอะริตะ
 แบบอิมาริ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22 และติดต่อกับเมืองสมัยทวารวดีที่อยู่ใกล้เคียงกันเช่นเมือง
 ศรีมโหสถ (อ.โคกปีบ จ.ปราจีนบุรี) เมืองดงละคร (จ.นครนายก) เมืองท้าวอุทัย และบ้านคูเมือง
 (จ.ฉะเชิงเทรา) ทวารวดีได้รับอิทธิพลจากอินเดียหลายอย่าง เช่น ด้านการปกครอง ได้รับความเชื่อเรื่อง
 การปกครองโดยกษัตริย์ สันนิษฐานว่าการปกครองสมัยทวารวดีแบ่งออกเป็นแคว้น มีเจ้านาย
 ปกครองตนเอง แต่มีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ การแบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็นชนชั้น
 ปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครอง จากการศึกษาการค้นพบจารึกโบราณที่เขียนด้วยภาษามอญ ใน
 บริเวณจังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท ลพบุรี และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 สันนิษฐานว่าชาวมอญหรือคนที่พูดภาษาตระกูลมอญ – เขมร เป็นเจ้าของอารยธรรมของทวารวดี
 และการที่อาณาจักร ทวารวดีตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง และอยู่ใกล้ทะเล
 ทำให้มีพ่อค้าต่างชาติ เช่น อินเดีย เข้ามาติดต่อค้าขาย ทำให้ทวารวดีได้รับอิทธิพลของ
 พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนแบบแผนการปกครองจากอินเดีย เกิดการ
 ผสมผสานจนกลายเป็นอารยธรรมทวารวดี และได้แพร่หลายไปยังภูมิภาคต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 ดังได้พบโบราณสถาน โบราณวัตถุสมัยทวารวดีกระจายอยู่ทั่วไป เช่นที่ เมืองนครชัยศรี
 (นครปฐม) เมืองอู่ทอง (สุพรรณบุรี) เมืองละโว้ (ลพบุรี) เมืองศรีเทพ (เพชรบูรณ์) เรื่อยไปทางภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงเมืองนครราชสีมา และเมืองบุรีรัมย์ เมืองฟ้าแดดสงยาง (กาฬสินธุ์)
 รวมทั้ง เมืองไชยา (สุราษฎร์ธานี) เป็นต้น

ชุมชนเมืองสมัยทวารวดีจึงเป็นดินแดนของชนชาติมอญโบราณ มีศูนย์กลางที่
 เมืองนครปฐมโบราณ (ลุ่มแม่น้ำท่าจีนหรือนครชัยศรี) กับเมืองอู่ทองและเมืองละโว้ (ลพบุรี) ต่อมา

ได้ขยายอำนาจขึ้นไปถึงเมืองหริภุญชัยหรือลำพูน มีหลักฐานเล่าไว้ว่า ราว พ.ศ.1100 พระนางจามเทวีราชธิดาของเจ้าเมืองลวปุระหรือละโว้ (ลพบุรี) ได้อพยพผู้คนขึ้นไปตั้งเมืองหริภุญชัยที่ลำพูน

เมืองนครปฐมซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีนั้น ในสมัยแรกๆ ประมาณพ.ศ.300 เคยมีอำนาจสูงสุดครั้งหนึ่งได้มีการสร้างพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเชื่อว่าบรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ตอนแรกสร้างมีลักษณะคล้ายสถูปแบบสาญจี ที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างไว้ในอินเดีย เมื่อพุทธศตวรรษที่ 3-4 และมีการพบจารึกภาษาปัลลวะ บาลี สันสกฤต และภาษามอญ ที่บริเวณพระปฐมเจดีย์และบริเวณใกล้เคียงพบจารึกภาษามอญอักษรปัลลวะ บันทึกเรื่องการสร้างพระพุทธรูป อายุราว พ.ศ. 1200 ปี (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานพระปฐมเจดีย์) และพบจารึกมอญที่ลำพูน อายุราว พ.ศ. 1628 (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย จังหวัดลำพูน) ต่อมานครปฐมก็ได้เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16) มีปูชนียสถานที่ใหญ่โตสร้างไว้เป็นจำนวนมาก และยังมีเหลือปรากฏเป็นโบราณสถานอยู่ในปัจจุบัน เช่น วัดพระประโทนเจดีย์ วัดพระเมรุ วัดพระงาม และวัดคอนยายหอม เป็นต้น โบราณสถานที่ค้นพบล้วนเป็นฝีมือประดิษฐ์งดงาม มีเครื่องประดับร่างกายสตรีทำด้วยดีบุก เงิน และทอง รูปปูนปั้น มีหลักฐานทางโบราณวัตถุหลายชิ้นที่แสดงถึงการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ เช่น จีน และที่จังหวัดสุพรรณบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ได้พบเหรียญเงินที่มีจารึก “ทวารวดี” ประทับอยู่ด้วย

นครปฐมมีกษัตริย์ปกครองหลายพระองค์ เพราะปรากฏว่าได้พบปราสาทราชวังเหลือซากอยู่ เช่น ตรงเนินปราสาทในพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐมเป็นเมืองที่มีการทำเงินขึ้นใช้เอง มีการค้นพบหลักฐาน เงินตราสมัยนั้นหลายรูปแบบ เช่น รูปสังข์ ประสาท ตราแพะ ตราปรูณกลศ (หมอน้ำที่มีน้ำเต็ม) จึงเป็นสิ่งยืนยันว่า อาณาจักรทวารวดีเป็นอาณาจักรที่มีความรุ่งเรืองมากอาณาจักรหนึ่ง สำหรับเมืองอู่ทองนั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำจรเข้สามพัน เดิมเป็นสาขาของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเปลี่ยนทางเดินด้วย ก็ได้ปรากฏหลักฐานสำคัญหลายอย่างซึ่งให้เห็นว่าเมืองอู่ทองมีฐานะเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งของอาณาจักรทวารวดี เมืองนครไชยศรีโบราณ พบโบราณวัตถุสมัยทวารวดีจำนวนหนึ่ง ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หลักฐานสำคัญของพุทธศาสนาสมัยทวารวดีมีการพบที่ วัดโพธิ์ชัยเสมาราม เมืองฟ้าแดดสงยาง (หรือฟ้าแดดสูงยาง) อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โกลีแม่่น้ำชีได้ค้นพบเสมานินจำนวนมาก เป็นเสมานินทรายสมัยทวารวดี ขนาดใหญ่อายุราว ๑,๒๐๐ ปี มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยนครวัดของอาณาจักรขอม ใบเสมานินนั้นจำหลักเรื่องพุทธประวัติโดยได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะแบบคุปตะของอินเดีย และได้พบเสมานินบางแห่งมีจารึกอักษรปัลลวะของอินเดียด้วย

อาณาจักรทวารวดีมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ประมาณ 200 ปี จึงค่อยๆ เสื่อมลง จึงถูกพวกขอมซึ่งขณะนั้นกำลังรุ่งเรืองก็ถือโอกาสตีเมืองของอาณาจักรทวารวดี ได้ทีละเมือง สอง

เมือง จนถึง พ.ศ. 1500 อาณาจักรทวารวดีก็เสื่อมลง และตกอยู่ในอำนาจของพวกขอม พวกขอมได้กวาดต้อนผู้คนไปเป็นเชลย นำไปใช้เป็นทาสทำงานต่างๆ จึงนับว่าเป็นการสิ้นสุดยุคของอาณาจักรทวารวดี (สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้กล่าวถึงการสิ้นสุดของอาณาจักรทวารวดีไว้ว่า “พระเจ้าอนุรุทธมหาราชแห่งเมืองพุกามประเทศพม่า ทรงยกกองทัพเข้ามาโจมตีอาณาจักรทวารวดี จนทำให้อาณาจักรทวารวดีสลายสูญไป) (อาณาจักรทวารวดี, ออนไลน์, 2557)

2.3 อาณาจักรละโว้(ลวรัฐ) (พุทธศตวรรษ ที่ 11-19)

ตามข้อมูลที่ปรากฏ เกี่ยวกับเมืองละโว้ มีข้อมูลอยู่ในพงศาวดารเหนือ พอจะสรุปได้ว่าเมืองละโว้มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 1002 แล้ว มีเมืองลพบุรีเป็นเมืองหลวง ตั้งอยู่ทางภาคกลางในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีอาณาเขตตั้งแต่ชายนาทลงมาจนถึงเขตประจวบคีรีขันธ์ ทางด้านตะวันตก จดมะริด ทวาย ด้านตะวันออกจรดนครราชสีมา ลพบุรีเคยเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรทวารวดีมาก่อน เคยมีความรุ่งเรืองในด้านพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ ตำนานบุลลศาสน์ กล่าวว่าพระเจ้ากรุงละโว้ได้ส่ง พระนางจามเทวี ราชธิดาไปครอง เมืองหิริภุญชัย (ลำพูน) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนภาคเหนือ และจากการขุดค้นทางโบราณคดี ปรากฏว่าตั้งแต่อาณาจักรขอมมาจนถึงอาณาจักรพัฒนาคัม จังหวัดลพบุรี ล้วนแต่มีหลักฐานเกี่ยวกับมนุษย์ในอดีตที่ยาวนานมาแล้ว จากชุมชนขนาดย่อมขยายเป็นเมืองเล็กๆ จนกระทั่งรวมตัวกันเป็นอาณาจักรหรือเขตปกครองที่เป็นส่วนย่อยของประเทศ ราวพุทธศตวรรษที่ 10-12 ละโว้กลายเป็นอาณาจักรหรือเมืองขนาดใหญ่แล้ว และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-14 อาณาจักรละโว้มีความรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา อาณาจักรละโว้มีความเจริญมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีอิทธิพลครอบคลุมดินแดนภาคกลางตอนบน ตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์เรื่อยมาจนถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยบางส่วน ศูนย์กลางของอาณาจักรละโว้ในตอนต้นสันนิษฐานว่าอยู่ที่เมืองลพบุรี และประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ได้ย้ายมาอยู่ที่เมืองอโยธยา ภายหลังต่อมาเมื่อใน พ.ศ. 1893 ได้มีการสถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้นนั้นให้ละโว้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เมื่อเทียบเคียงกับอาณาจักรร่วมสมัยก็จะพบว่าอาณาจักรละโว้ อยู่ในยุคเดียวกันกับอาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรเจนละ พื้นที่อิทธิพลบางส่วนก็ถือว่าเป็นพื้นที่เดียวกัน ประกอบกับตามหลักฐานเกี่ยวกับอาณาจักรทวารวดีบ่งบอกว่า ทวารวดีได้รับอิทธิพลจากอินเดียหลายอย่าง เช่น ด้านการปกครอง ได้รับความเชื่อเรื่องการปกครองโดยกษัตริย์ สันนิษฐานว่าการปกครองสมัยทวารวดีแบ่งออกเป็นแคว้น มีเจ้านายปกครองตนเอง แต่มีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ การแบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็นชนชั้นปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครอง จึงมีความเป็นไปได้ว่าละโว้ ก็เป็นแคว้นหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบของอาณาจักรทวารวดี ดังนั้นข้อมูลบางประการที่ปรากฏเป็นหลักฐานเกี่ยวกับอาณาจักรละโว้ อาจจะเป็นข้อมูลของอาณาจักรทวารวดี ขณะเดียวกัน ข้อมูล

บางประการที่เกี่ยวกับอาณาจักรทวารวดี ก็อาจจะหมายถึงข้อมูลของอาณาจักรละโว้ก็เป็นไปได้ แต่การล้อมอำนาจของ ทั้งสองอาณาจักรนี้ไม่พร้อมกันก็น่าจะเป็นเพราะการขยายอำนาจของขอมนั้นค่อยๆ ลิดรอนอำนาจเดิมในพื้นที่ด้วยการตีเอาเมืองต่างๆ ของอาณาจักรทวารวดีไปที่ละเมืองสองเมือง จึงทำให้ความเป็นอาณาจักรทวารวดีสูญสิ้นไปก่อน ความเป็นอาณาจักรละโว้ หลังจากพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา อาณาจักรขอมได้ขยายอิทธิพลเข้ามายังบริเวณนี้ ทำให้ความสำคัญของอาณาจักรละโว้ลดลง อิทธิพลศิลปวัฒนธรรมของขอมได้แพร่เข้ามาในดินแดนประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และเลมมาทางตะวันตกได้แก่ ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี และในช่วงเวลาดังกล่าวละโว้เป็นศูนย์กลางที่สำคัญทางภาคกลาง จึงได้รับอิทธิพลศิลปะขอม โดยนำมาผสมผสานรูปแบบให้เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ได้แก่ พระปราสาทสามยอด และเทวสถานปราสาทแขก จังหวัดลพบุรีแม้จะมีลักษณะสถาปัตยกรรมรูปพระปราสาทตามขอม แต่เป็นการสร้างเลียนแบบขอมเท่านั้นเอง ทางด้านประติมากรรม ศิลปะลพบุรีมักมีส่วนผสมกับศิลปะทวารวดี ทั้งนี้เพราะถิ่นที่ตั้งของอาณาจักรละโว้ ก็เป็นพื้นที่ของอาณาจักรทวารวดี ที่อยู่ร่วมสมัยกัน ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 17 การค้าขายระหว่างอาณาจักรละโว้กับจีนเจริญรุ่งเรืองขึ้น แต่เนื่องจากอยุธยาตั้งอยู่ใกล้ทะเลซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมกว่า ศูนย์กลางการค้าขายจึงเปลี่ยนจากลพบุรีไปอยู่ที่อยุธยา และในที่สุดเมื่อพระเจ้าอู่ทองสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรอยุธยา อาณาจักรละโว้ก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา จึงเป็นอันสิ้นสุดความเป็นอาณาจักรละโว้ตั้งแต่นั้นมา(อาณาจักรละโว้, ออนไลน์, 2557)

2.4 อาณาจักรอยุธยา

เดิมอาณาจักรสุโขทัยมีอำนาจลงไปถึงเมืองอู่ทอง ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 1887 พระเจ้าอู่ทองซึ่งครองเมืองอู่ทอง เห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยอ่อนแอ ก็คิดเกรงว่าเมืองมอญและเมืองเชียงใหม่จะเข้ามายึดอำนาจครอบงำ เอาบ้านเมืองอู่ทองเป็นอาณาเขตด้านใต้ จึงทำการรวบรวมหัวเมืองด้านใต้ให้เข้มแข็ง เมื่อมอญตั้งตัวเป็นอิสระได้ เมืองอู่ทองจึงตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับเมืองสุโขทัยต่อไปด้วย แต่ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 1890 เมืองอู่ทองเกิดเหตุกันดารน้ำ เนื่องจากลำน้ำจรเข้สามพันต้นเหือดแห้งด้วยสายน้ำเปลี่ยนทางเดิน มาทางแม่น้ำสุพรรณใหม่ และกันดารน้ำมากขึ้นจนถึงกับขาดกระพังขังน้ำไว้จำนวนมาก ก็ไม่มีน้ำเพียงพอ จนเป็นเหตุให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บเป็นโรคห่า ผู้คนล้มตาย พระเจ้าอู่ทองเห็นว่าจะแก้ไขรักษาผู้คนไว้ต่อไปไม่ได้แล้วจึงทิ้งเมืองอู่ทองอพยพขึ้นมาตั้งชุมชนพักพิงที่เมืองอโยธยา ตรงตำบลเวียงเหล็ก (บริเวณวัดพุทธไธสวรรย์) เนื่องจาก เป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหาร เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ลุ่มและหนองน้ำขังอยู่ทั่วไป มีลำ

น้ำสำคัญทุกสายไหลมารวมกันที่เมืองอโยธยา ทำให้เมืองอโยธยากลายเป็นเมืองสำคัญ คือเป็นเมืองท่าเหมือนปากน้ำและประตูบ้าน พระเจ้าอู่ทองจึงยึดเอาเมืองอโยธยาเป็นที่ตั้งมั่น

หลักฐานพงศาวดารเหนือกล่าว อาณาจักรอโยธยา ได้พัฒนาขึ้นมาจากศูนย์กลาง การปกครองเดิมได้แก่เมืองละโว้ โดยที่เมืองอโยธยาหรืออโยธยาศรีรามเทพนครนั้น เป็นเมืองโบราณที่มีมาก่อนพุทธศตวรรษ 18 ก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะทำการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา เมืองอโยธยาเดิม มีฐานะเป็นเมืองท่าสำคัญของรัฐละโว้ หรือลวรัฐ ซึ่งมีอำนาจในดินแดนนี้มาตั้งแต่สมัยทวารวดี ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเบ็ญที่ทางฝั่งตะวันออกของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน การย้ายศูนย์กลางการปกครองจากเมืองละโว้มายังเมืองอโยธยา นั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการขยายตัวทางการค้าทางทะเลโดยเฉพาะจีน เพราะ อโยธยาอยู่ใกล้ทะเลกว่าละโว้และอยู่ในบริเวณชุมทางของแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำลพบุรี จึงเป็นชุมทางสินค้าที่สำคัญทั้งจากดินแดนภายในและดินแดนภายนอก อโยธยามีความเจริญรุ่งเรืองจากการค้าขาย เนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนที่มีทางออกสู่ทะเลได้สะดวกประกอบกับมีชนหลายกลุ่ม หลายเผ่าพันธุ์ จากถิ่นต่างๆ และมีกษัตริย์จากหลายราชวงศ์ผลัดเปลี่ยนกันปกครอง วัฒนธรรมหลายอย่างได้รับการสืบทอดมาจากเมืองละโว้ ประชาชนของอาณาจักรอโยธยา ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาท และมหายาน (อาจารย์วาท)

เมื่อพระเจ้าอู่ทอง ทรงพาชาวอู่ทองอพยพมาอยู่ที่เมืองอโยธยาเดิมเป็นที่ตั้งมั่นได้ 3 ปีก็เห็นว่าฝั่งตัวเกาะริมหนองโสน (บึงพระราม) มีทำเลดีจึงได้สร้างพระนคร และสร้างวังที่ริมหนองโสนนั้น พระอู่ทองได้ทำการสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นใหม่ และตั้งเป็นอาณาจักรอิสระขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1893 อาณาจักรอโยธยามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางการเมือง และทางเศรษฐกิจกับเมืองละโว้ และเมืองสุพรรณภูมิ อาณาเขตในสมัยนั้นด้านเหนือจดเมืองนครสวรรค์ ด้านตะวันตกได้เมืองทวาย และเมืองตะนาวศรี ด้านตะวันออกนั้นติดชายแดนขอม และด้านใต้มีอาณาเขตตลอดแหลมมาลายู ครั้นเมื่ออาณาจักรสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง กรุงศรีอยุธยาก็เข้มแข็ง หลังจากนั้นกรุงสุโขทัยต้องยอมอ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 1921 แต่ก็ยังคงมีกษัตริย์ครองและสืบราชวงศ์กษัตริย์ครองเมือง และได้รวมเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน โดยมีกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อาณาจักรอโยธยามีความเจริญรุ่งเรืองต่อมา ถึงกับได้นามว่าเป็นอาณาจักรทองแห่งพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยอยู่นาน 417 ปี มีพระมหากษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น 34 พระองค์นับรัชกาลได้ 35 รัชกาล ดังนี้

ราชวงศ์เชียงแสน

1. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)พ.ศ. 1893–1912 (19 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญ คือ สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จัดระเบียบการปกครองแบบจตุสดมภ์

2. สมเด็จพระรามาธิบดี (ครองราชย์ครั้งแรก)พ.ศ. 1912 (1 ปี) สมเด็จพระรามาธิบดี (ครองราชย์ครั้งที่สอง)พ.ศ. 1931–1938 (ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ สงครามชนะล้านนา ดินนครเมืองหลวงของเขมร (ขอม) ได้

3. สมเด็จพระรามาธิบดีราชาธิราช พ.ศ. 1938–1952 (14 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ สุโขทัยประกาศอิสรภาพ

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

1. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) พ.ศ. 1913–1931 (18 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญ คือ สุโขทัยยอมอยู่ใต้อำนาจอยุธยา

2. พระเจ้าทองจันทร์ หรือ พระเจ้าทองล้าน พ.ศ. 1931 (7 วัน)

3. สมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ 1 พ.ศ. 1952– 1967 (15 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคืออยุธยากลับมีอำนาจเหนือสุโขทัยอีก

4. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) พ.ศ. 1967–1991 (24 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญ คือ รัชชอาณาจักรเขมร รวมสุโขทัยเข้ากับอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1981

5. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1991–2031 (40 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือปฏิรูปการปกครองรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ประกาศใช้ระบบศักดินา

6. สมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ 2 พ.ศ. 1992–2034 (22 ปี) แทรก สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พ.ศ. 2031–2034 (3 ปี) ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ไม่มีรัชกาลนี้

7. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระบรมราชา)พ.ศ.2034–2072 (38 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ หล่อพระศรีสรรเพชญ์ โปรดุเสสเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย

8. สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 พ.ศ. 2076

9. สมเด็จพระรัชฎาธิราชกุมารพ.ศ. 2076 (5 เดือน)

10. สมเด็จพระชัยราชาธิราช พ.ศ. 2077–2089 (12 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคืออยุธยาทำสงครามกับพม่าเป็นครั้งแรก ล้านนาขอมเป็นประเทศราชของอยุธยา

11. สมเด็จพระยอดฟ้า หรือ พระแก้วฟ้าพ.ศ. 2089–2091 (2 ปี) แทรกขุนวรวงศาธิราช พ.ศ. 2091 (42 วัน) ไม่นับเป็นราชวงศ์

12. สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช (พระเจ้าช้างเผือก)ครองราชย์ครั้งแรก พ.ศ. 2091 – 2097 (6 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ไทยเสียดสมเด็จพระสุริโยทัยในการรบกับพม่า เมื่อ พ.ศ. 2091 ไทยแพ้พม่าในสงครามช้างเผือก พ.ศ. 2106

13. สมเด็จพระมหินทราธิราชครองราชย์ครั้งแรก พ.ศ. 2097 (1 ปี) แทรก สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชครองราชย์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2097–2111 แทรก สมเด็จพระมหินทราธิราช ครองราชย์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2098–2112 มีเหตุการณ์สำคัญ คือ เสียกรุงอยุธยา ครั้งที่ 1 แก่พม่า เมื่อ พ.ศ. 2112

หมายเหตุ สักราชตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระชัยราชาธิราชถึงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยังมีข้อมูลที่ต้องศึกษาและตรวจสอบอีก ยังไม่มีข้อมูล พบว่าบางแห่งสรุปสักราชรวมไว้ครั้งเดียวว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช พ.ศ. 2091–2111 (20 ปี) สมเด็จพระมหินทราธิราช พ.ศ. 2111–2112 (1 ปี)

สำหรับสักราชตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นต้นไป น่าจะเป็นสักราชที่ถูกต้องกว่าสักราชที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ดังนี้

ราชวงศ์สุโขทัย

1. สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1 พ.ศ. 2112–2133 (21) มีเหตุการณ์สำคัญ คือ อยุธยาเป็นประเทศราชของพม่า 15 ปี เขมรโจมตีไทยหลายครั้ง พระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพจากพม่า เมื่อ พ.ศ. 2127

2. สมเด็จพระนเรศวรมหาราชาธิราช หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 2 พ.ศ. 2133–2148 (15 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ไทยชนะพม่าในสงครามยุทธหัตถี พ.ศ. 2135 ไทยขยายอาณาเขตออกไปกว้างขวางออกไปกว้างขวางกว่าสมัยใดๆ

3. สมเด็จพระเอกาทศ หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 3 พ.ศ. 2148–2163 (15 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ส่งทูตไปฮอลันดา นับเป็นทูตไทยคณะแรกที่ไปยุโรป

4. สมเด็จพระศรีเสาวภาคย์ หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 4 พ.ศ. 2163 (ไม่ถึงปี)

5. สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม หรือ สมเด็จพระบรมราชาที่ 1 พ.ศ. 2163–2171 (8 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ พบรอยพระพุทธรูปทศบาลสระบุรี ทรงนิพนธ์กาพย์มหาชาติ

6. สมเด็จพระเชษฐาธิราช หรือ สมเด็จพระบรมราชาที่ 2 พ.ศ. 2171–2173 (2 ปี)

7. สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ พ.ศ. 2173 (36 วัน)

ราชวงศ์ปราสาททอง

1. สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 5 พ.ศ. 2173–2198 (25 ปี) เหตุการณ์สำคัญ คือ ได้เขมรเป็นเมืองประเทศรา

2. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชัย หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 6 พ.ศ. 2198 (1 ปี)
3. สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 7 พ.ศ. 2199 (3 เดือน)
4. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 พ.ศ. 2199–2231 (32 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ส่งออกพระวิสุทธิสุนทร (โกษาปาน) เป็นทูตไปฝรั่งเศส รับวิทยาการจากชาติตะวันตกเข้ามา มาก เป็นยุคทองของวรรณคดี

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

1. สมเด็จพระเพทราชา หรือ สมเด็จพระมหาบุรุษ พ.ศ. 2231–2246 (15 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสสิ้นสุดลง การค้ากับต่างประเทศลดลง เกิดกบฏในเมืองต่างๆ 4 ครั้ง
2. สมเด็จพระเจ้าเสือ หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 พ.ศ. 2246–2251 (6 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ เรื่องราวของพันท้ายสรสิงห์
3. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 พ.ศ. 2251–2275 (24 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ขุดคลองมหาไชยเชื่อมแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีน
4. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พ.ศ. 2275–2301 (26 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ ส่งสมณทูตไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกา มีความรุ่งเรืองด้านวรรณกรรม กวีสำคัญได้แก่ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร (เจ้าฟ้ากุ้ง)
5. สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 พ.ศ. 2301 (2 เดือน)
6. สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ หรือ สมเด็จพระบรมราชาที่ 3 พ.ศ. 2301–2309 (9 ปี) มีเหตุการณ์สำคัญคือ เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แก่พม่า เมื่อ พ.ศ. 2310 เป็นอันสิ้นสุดสมัยอยุธยาเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายที่ครองกรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุงใน พ.ศ. 2310

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พ.ศ. 2310–2325 (14 ปี) ได้กอบกู้ชาติและรวบรวมอาณาจักรสยามเป็นปึกแผ่น ภายหลังได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์ครองอาณาจักรสยาม แต่สร้างกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแทนกรุงศรีอยุธยา ซึ่งปรากฏว่าที่ได้รับความเสียหายจากการเสียกรุงเมื่อ พ.ศ. 2310 จึงนับเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา

2.5 อาณาจักรธนบุรี (พ.ศ. 2310 – 2325)

เมืองธนบุรี เคยเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลที่สำคัญของสยาม มาตั้งแต่ก่อนสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2091 โดยมีชื่อเมืองในพงศาวดารว่า “เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” โดยมีบางกอกหรือบางเกาะเป็นชุมชนอยู่ในเมืองธนบุรี นี้ด้วย หลังพม่าเข้าตีและยึดกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว บ้านเมืองก็ระส่ำระสาย เกิดจลาจลวุ่นวายทั่วไป แต่เพราะความสามารถของพระยาตาก หรือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้รวบรวมคนไทยต่อสู้เอาชนะพม่า และสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็น

ราชธานีของไทยต่อจากกรุงศรีอยุธยา โดยใช้เวลาเพียงประมาณ 7 เดือน ไทยก็กลับเป็นอิสระได้อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาพระยาตากประเมินสถานการณ์ว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องเสียแก่พม่าในอีกไม่นาน ดังนั้น ในเดือนยี่ ปีก่อ อัฐศก วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2309 ก่อนกรุงแตกราว 3 เดือน พระยาตากซึ่งขณะนั้นมีอายุ 32 ปี จึงนำทหารไทยจีน ราว 500 คน(บางแห่งว่า 200 คน) ตีฝ่าพม่าออกจากวัดพิชัย นอกกำแพงกรุงศรีอยุธยา (ปัจจุบันคือวัดพิชัยสงคราม ใกล้สถานีรถไฟอยุธยา ริมแม่น้ำป่าสัก) เส้นทางที่ใช้ในครั้งนี้น่าขนานนามกษัตริย์ วรลงมาจะเชิงเทราไปทางใต้ เลียบฝั่งทะเลจนเข้าเขตเมืองระยอง และที่เมืองระยองนี้เองที่พระยาตากได้ประกาศตั้งตนเป็นเจ้า ด้วยความเห็นชอบของบรรดาทหารและผู้คนที่ตั้งปวง กิตติศัพท์การมีชัยชนะเหนือผู้ต่อต้านระหว่างการเดินทาง ทำให้เจ้าตากมีสมักรพรรคพวกมากขึ้น จนในที่สุดก็สามารถตีได้หัวเมืองชายทะเลตะวันออกทั้งหมด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ที่จันทบุรี ถึงปลายปี พ.ศ. 2310 หกเดือนหลังจากกรุงแตก พระยาตากได้รวบรวมผู้คนและศาสตราวุธอยู่ที่เมืองจันทบูรณ(จันทบุรี) ได้ยกกำลังออกจากเมืองจันทบูรณ ด้วยเรือประมาณ 100 ลำเศษ ไพร่พลอีกประมาณ 5000 คน ผ่านชลบุรี ถึงปากน้ำบางเจ้าพระยา แล้วบุกเข้าตีป้อมวิชัยประสิทธิ์ ที่เมืองธนบุรีเกิดการปะทะกับกองกำลังของนายทองอิน ซึ่งพม่าแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษากรุง นายทองอินถูกจับประหารชีวิต และเดินทางกลางคืนเข้าไปตีค่ายโพธิ์สามต้นของพม่า (อยู่ในอำเภอบางปะหัน ใกล้ทะเลน้อยคลองข้างทางเหนือของเมืองอยุธยา) กองทัพของพระยาตากเข้าโจมตี ค่ายโพธิ์สามต้นตั้งแต่เก้าโมงเช้าถึงเที่ยงก็ตีได้สำเร็จ สู้กับพระยาตากองหัวหน้าทหารพม่าตายในที่รบ ทหารพม่าพากันหนีกลับไปเมืองพม่า อาณาจักรสยามจึงเป็นอิสระจากอำนาจของพม่า เมื่อเวลาบ่ายโมงเศษ ในวันศุกร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จุลศักราช 1129 ตรงกับวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2310 รวมเวลาที่อาณาจักรสยามยุคกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่สองในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2310 ตกอยู่อำนาจพม่าเป็นเวลา 7 เดือน เจ้าตากจึงได้อำนาจการปกครองประเทศกลับคืนจากพมานับแต่เวลานั้น บรรดาเจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ตลอดจนผู้คนทั้งปวงจึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 หรือพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2310 แต่คนทั่วไปนิยมเรียกพระองค์ตามความเคยชินว่า พระเจ้าตากสิน ในการสร้างบ้านเมืองนั้นพระองค์ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองใหญ่ที่เสียหายเกินจะซ่อมแซมและห่างไกลจากทะเล จึงทรงให้ย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาสถาปนาเมืองธนบุรีศรีสมุทรเป็นเมืองหลวง

ในระบอบที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 นั้น มีคนไทยพยายามตั้งตัวเป็นใหญ่ โดยการรวบรวมคนตั้งเป็นชุมนุมหรือก๊กต่างๆ ชุมนุมที่สำคัญๆ นอกเหนือจากชุมนุมของพระยาตาก (สิน) เองแล้ว ได้แก่ ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก ชุมนุมเจ้าพิมาย ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช และชุมนุมเจ้าพระฝาง เมื่อทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ทรงใช้เวลาประมาณ 3 ปี ปรานปรามชุมนุมต่างๆ ให้อยู่ในอำนาจของกรุงธนบุรี ทำให้คนไทยที่เคยแตกแยกกันกลับเข้ามารวมตัวเป็นปึกแผ่นได้ใหม่

เหตุการณ์ตอนปลายสมัยธนบุรี ในปลายรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ได้บันทึกไว้ว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีพระสติปัญญาเพื่อนไป เข้าพระทัยว่าทรงบรรลุโศคาบันและจะให้พระสงฆ์กราบไหว้พระองค์ซึ่งเป็นคฤหัสถ์ บ้านเมืองจึงเกิดความระส่ำระสาย นอกจากนี้ราษฎรทั่วไปยังได้รับความเดือดร้อนจากข้าราชการที่ทุจริต กดขี่เหง หาประโยชน์ส่วนตัว เป็นเหตุให้ราษฎรละทิ้งบ้านเรือนหนีเข้าป่าไปเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็ได้เกิดกบฏขึ้นที่อยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีรับสั่งให้พระยาสุรศักดิ์ขึ้นไปสอบสวน แต่พระยาสุรศักดิ์กลับไปเข้ากับพวกกบฏ และยกพวกมาปล้นพระราชวังที่กรุงธนบุรี ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2324 บังคับให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชออกผนวช และคุมพระองค์ไว้ที่พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม แล้วพระยาสุรศักดิ์ได้ตั้งตนเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทน เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ทราบข่าวการก่อกบฏในกรุงธนบุรี ก็ยกทัพกลับจากการตีเขมร แต่ยังคงกองทัพบางส่วนตั้งมั่นคุมเชิงอยู่ และไม่ให้อำนาจแก่กรมขุนอินทรพิทักษ์ พระราชโอรสของพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งคุมกองทัพอยู่ด้วย สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเดินทางมาทางเมืองปราจีนบุรี ซึ่งบรรดาขุนนางผู้ใหญ่มาคอยต้อนรับอยู่แล้ว เสด็จลงเรือข้ามแม่น้ำไปยังพระราชวังกรุงธนบุรีขึ้นประทับบนศาลาลูกขุนมหาดไทย เพื่อพิจารณาวินิจฉัยเหตุการณ์บ้านเมืองไม่ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ขุนนางและประชาราษฎร์เดือดร้อนไปทั่ว จึงรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษ บรรดาขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พ่อค้าและอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงจึงพร้อมกันทูลอัญเชิญขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 นั้นเอง

2.6 อาณาจักรรัตนโกสินทร์

ตอนต้น รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 ขณะเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้นครองราชย์นั้น บ้านเมืองยังอยู่ในสภาพทรุดโทราเสียหายมาก หลังจากพระองค์ตัดสินพระทัยย้ายราชธานี มาตั้งใหม่ที่บางกอก ทางฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำเจ้าพระยา ก็โปรดให้สร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการแข็งแรงมั่นคงสำหรับป้องกันข้าศึก และทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นในบริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นหลักพระนคร เพื่อให้เป็นมิ่งขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนว่า ไทยเราได้ฟื้นฟูขึ้นแล้วเหมือนเมื่อครั้งสมัยข้างเมืองดี ทรงฟื้นฟูประเทศทุกด้านทุกสาขา โดยเฉพาะทางด้านศาสนาโปรดให้ทำการสังคายนาสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้องสมบูรณ์เช่นเดียวกับกฎหมายก็โปรดให้ชำระเรียบร้อยใหม่ให้ถูกต้องดั้งเดิม เพราะทั้งสองอย่างนี้ถูกพม่าเผาทำลายไปเสียมาก ส่วนการรักษาเอกราชและความมั่นคงของประเทศนั้น ได้ทรงทำศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านที่มุ่งรุกรานไทย และได้เจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศ

มหาอำนาจตะวันตกที่เริ่มจะเข้าติดต่อกับไทยด้วยการฟื้นฟูชาติบ้านเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงเป็นการฟื้นฟูในทุกด้าน พอสรุปเป็นหัวข้อได้ ดังนี้

1. การดำเนินการด้านการเมือง

การดำเนินการด้านการเมืองในสมัยฟื้นฟูบ้านเมือง (รัชกาลที่ 1-2-3) มีหัวข้อควรศึกษา ดังนี้

- 1.1 การสงครามกับพม่า
- 1.2 ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ
- 1.3 ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก

2. การดำเนินการด้านการปกครอง

ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงใช้ในการปกครองประเทศนั้นทรงเอาแบบอย่างซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดในการปกครองประเทศ มีอัครมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่ง ที่เรียกว่า จตุสดมภ์ ขึ้นอยู่ในบังคับบัญชาโดยตรงที่แตกต่างออกไป คือ ทรงแบ่งการปกครองพระราชอาณาเขตออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การปกครองส่วนกลาง การปกครองหัวเมือง และการปกครองประเทศราช โดยให้มีการบังคับบัญชา ดังนี้

การปกครองส่วนกลาง

สมุหพระกลาโหม มียศและราชทินนามว่า เจ้าพระยามหาเสนา ใช้ตราขสิทธิ์เป็นตราประจำตำแหน่ง มีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งด้านการทหารและพลเรือน สมุหนายก ราชทินนามไม่ทรงกำหนดแน่นอน ที่ใ้ช้อยู่ก็มี เจ้าพระยาจักรี บดินทร์เดชาอนุชิต รัตนพิพิธ ฯลฯ ใช้ตราราชสิทธิ์เป็นตราประจำตำแหน่ง มีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งด้านการทหารและพลเรือน จตุสดมภ์ มีดังนี้

กรมเวียง หรือ กรมเมือง เสนาบดี คือ เจ้าพระยาอมรราช มีตราพระยมทรงสิทธิ์เป็นตราประจำตำแหน่ง มีหน้าที่ดูแลกิจการทั่วไปในพระนคร

กรมวัง เสนาบดี คือ พระยาธรรมา ใช้ตราเทพดาทรงพระนนทิกการ (พระโค) เป็นตราประจำตำแหน่ง มีหน้าที่ดูแลพระราชวังและตั้งศาลชำระความ

กรมคลัง หรือ กรมท่า ใช้ตราบัวแก้วเป็นตราประจำตำแหน่งมีเสนาบดีดำรงตำแหน่งตามหน้าที่รับผิดชอบ คือ

ฝ่ายการเงิน ตำแหน่งเสนาบดีคือ พระยาราชภักดี

ฝ่ายการต่างประเทศ ตำแหน่งเสนาบดีคือ พระยาศรีพิพัฒน์

ฝ่ายตรวจบัญชีและดูแลหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ตำแหน่งเสนาบดีคือ พระยา
พระคลัง

กรมนา เสนาบดีมีตำแหน่ง พระยาพลเทพ ใช้ตราพระพิรุณทรงนาค เป็นตรา
ประจำตำแหน่งมีหน้าที่ดูแลที่นาหลวง เก็บภาษีข้าว และพิจารณาคดีความเกี่ยวกับที่นา

การปกครองหัวเมือง

การปกครองหัวเมือง คือการบริหารราชการแผ่นดินในหัวเมืองต่างๆ ซึ่งแบ่ง
ออกเป็นหัวชั้นในกับหัวเมืองชั้นนอก หัวเมืองชั้นใน (เดิมเรียกว่าเมืองลูกหลวงหรือเมืองหน้าด่าน)
ได้แก่ หัวเมืองที่กระจายรายล้อมอยู่รอบเมืองหลวง ถือเป็นเมืองบริวารของเมืองหลวง ไม่มีศักดิ์เป็น
เมืองอย่างแท้จริง เพราะไม่มี เจ้าเมือง มีเพียงผู้รั้ง ซึ่งไม่มีอำนาจอย่างเจ้าเมือง จะต้องฟังคำสั่งจาก
เมืองหลวง หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองทั้งปวง (นอกจากเมืองหลวง เมืองชั้นใน และเมืองประเทศ
ราช) เมืองเหล่านี้จัดแบ่งระดับเป็นเมืองชั้น เอก โท ตรี ตามขนาด จำนวนพลเมืองและความสำคัญ
แต่ละเมืองยังอาจมีเมืองเล็กๆ (เมืองจัตวา) อยู่ใต้สังกัดได้อีกด้วย เจ้าเมืองของเมืองเหล่านี้มีอำนาจ
สิทธิ์ขาดในเมืองของตน แต่ต้องปฏิบัติตามพระบรมราชโองการและนโยบายของรัฐบาลที่เมือง
หลวง ตามเขตการรับผิดชอบ คือ

หัวเมืองเหนือและอีสาน อยู่ในความรับผิดชอบของ สมุหนายก

หัวเมืองใต้ (ตั้งแต่เมืองเพชรบุรีลงไป) อยู่ในความรับผิดชอบของ สมุห
พระกลาโหม

หัวเมืองชายทะเลตะวันออก (นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สาครบุรี
ชลบุรี บางละมุง ระยอง จันทบุรี และตราด) อยู่ในความรับผิดชอบของ เสนาบดีกรมพระคลัง
คือ พระยาพระคลัง)

การแต่งตั้งเจ้าเมือง เมืองเอก พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเอง (พิษณุโลก
นครราชสีมา นครศรีธรรมราช ถลาง และสงขลา) เมืองโท ตรี และจัตวา เสนาบดีผู้รับผิดชอบเป็น
ผู้แต่งตั้ง

การปกครองประเทศราช

ประเทศราชของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่

1. ล้านนาไทย (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงแสน)
2. ลาว (หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์)
3. เขมร
4. หัวเมืองมลายู (ปัตตานี ไทรบุรี กลันตัน ตรังกามู)

ประเทศราชเหล่านี้มีเจ้าเป็นผู้ปกครองกันเอง ความผูกพันที่มีต่อกรุงเทพฯ คือ การส่งเครื่องราชบรรณาการต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ตามกำหนดเวลา และช่วยราชการทหารตามแต่ กรุงเทพฯ จะมีใบบอกแจ้งไป ภารกิจของกรุงเทพฯ คือ ปกป้องดูแลมิให้ข้าศึกศัตรูโจมตีประเทศราชเหล่านี้

3. การฟื้นฟูเศรษฐกิจ

เมื่อสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นใหม่ฯ นั้น การค้าขายกับต่างประเทศยังมีน้อย เนื่องจากมีปัญหาภายในและยังต้องทำสงครามรบพุ่งกับพม่า ครั้นภายหลังที่กองทัพไทยเอาชนะพม่าได้อย่างเด็ดขาดในสงครามทำดินแดนใน พ.ศ. 2329 แล้ว ขวัญและกำลังใจของประชาราษฎร์ก็อยู่ในระดับสูงยิ่ง บรรดาหัวเมืองมลายู เช่น ไทรบุรี กลันตัน ตรัง กานู ซึ่งได้กิตติศัพท์แสนยานุภาพของกองทัพไทย ต่างพากันสวามิภักดิ์ยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา จึงเป็นที่เชื่อถือของประเทศใกล้เคียงและเข้ามาติดต่อค้าขายด้วย ทำให้การเศรษฐกิจของกรุงรัตนโกสินทร์แจ่มใสขึ้น นับแต่ปี พ.ศ. 2330 เป็นต้นมา การค้าขายทางสำเภากับจีน อินเดีย ชวา มลายู และญวน เป็นไปอย่างกว้างขวาง และต่อมาก็มีชาติตะวันตกต่างๆ เข้ามาติดต่อค้าขาย สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจการค้าเริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็คือ ได้มีการปรับปรุงจัดทำเงินตราขึ้นใหม่ให้มีจำนวนเพียงพอที่จะใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนค้าขาย เงินตราที่ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นเงินพดด้วง เช่นเดียวกับที่เคยใช้กันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา (โลหะเงิน ทำเป็นแท่งกลมม้วนเข้าหากัน มีลักษณะเหมือนกับตัวด้วง)

4. การฟื้นฟูและพัฒนาด้านสังคมวัฒนธรรม

โครงสร้างของสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังมีลักษณะเหมือนกับสังคมอยุธยา คือ มีการแบ่งชนชั้น ถึงแม้จะไม่มีมีการแบ่งวรรณะอย่างอินเดีย แต่ฐานะความเป็นอยู่ของผู้คนก็แตกต่างกัน เช่น ไพร่ (สามัญชน) จะมีโอกาสเลื่อนฐานะของตนจนกระทั่งเป็นขุนนางได้ จะต้องเป็นผู้มีการศึกษา หรือมีความสามารถพิเศษ หรือมีความดีความชอบ จนเจ้านายยอมรับเท่านั้น สภาพสังคม สังคมไทยแบ่งประชาชน เป็น 4 ชนชั้น เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ได้แก่

เจ้านาย ได้แก่ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ขุนนางและข้าราชการต่างๆ พวกนี้มีความเป็นอยู่ดี ฐานะร่ำรวย มีสิทธิพิเศษหลายอย่าง

ไพร่ เป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ทาส เป็นผู้ที่ไม่มีอิสระในตัวเอง แบ่งเป็นประเภทต่างๆ คือ ทาสเชลย ทาสในเรือนเบี้ย ทาสสินไถ่ ทาสได้มาจากบิดามารดา ทาสที่เลี้ยงไว้เมื่อเกิดทุกข์ภัย ทาสที่ช่วยมาจากทัพไทย และทาสท่านให้ ทาสคนใดที่ทำความดีความชอบต่อบ้านเมือง ก็สามารถเลื่อนฐานะ

ตนเองสูงขึ้นเป็นขุนนางได้ ส่วนขุนนางถ้าทำความผิดร้ายแรงก็อาจถูกลดฐานะลงเป็นทาสได้ เช่นนั้น แม้สังคมไทยจะมีการแบ่งเป็นชนชั้นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ก็ไม่เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกัน เพราะสังคมไทยมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นพื้นฐาน ทำให้การฟื้นฟูและพัฒนาสังคมใน สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว การฟื้นฟูและพัฒนาสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีหัวข้อการศึกษา ดังนี้

การทำนุบำรุงพระศาสนา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้ทรงประกาศเมื่อสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ว่า ...ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์พระพุทธศาสนา... ซึ่งการก็เป็นดังพระราชปณิธาน พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้รับการฟื้นฟูและทำนุบำรุงอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

การสังคายนาพระไตรปิฎก พระไตรปิฎก คือคัมภีร์บรรจุพระธรรมคำสั่งสอน ทั้งปวงในพระพุทธศาสนา เมื่อกรุงศรีอยุธยาล่มสลายลง คัมภีร์เหล่านี้ได้ถูกทำลายสูญหายไปบ้าง มีผู้คิดทำซ่อมแซมขึ้นใหม่ก็ไม่ลงรอยกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 จึงมีพระราชดำริให้มีการชำระพระไตรปิฎก คือ มีการทำสังคายนาขึ้นที่วัดมหาธาตุ ใช้เวลาประมาณ 5 เดือน เมื่อจดหมวดหมู่พระธรรมคำสั่งสอนได้แล้วก็ให้จาร (จารึก) ลงบนใบลาน คัดลอกเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้น ปิดทองทั้งปกหน้าและด้านข้างเรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับทองใหญ่ หรือ ฉบับทองทึบ แล้วอัญเชิญประดิษฐานไว้ในตู้ประดับมุกในหอพระมณเฑียรธรรม กลางสระวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง

การกวาดล้างพระธรรมวินัย ในสมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงศึกษาพระธรรม และได้เข้าไปจัดการทางศาสนา จนเกิดความวุ่นวายขึ้น เล่ากันว่าพระองค์ได้ทำโทษพระสงฆ์ที่ไม่ยอมรับว่าทรงบรรลุนิสาสัย การพระศาสนาในสมัยของพระองค์จึงสับสน พระสงฆ์เกิดแตกหมู่คณะ เกิดหย่อนยานพระธรรมวินัย พระสงฆ์บางส่วนไม่สนใจเล่าเรียนพระไตรปิฎก นอกจากนั้นยังมีการเทศน์ด้วยคำหยาบตลกคะนอง ไม่เป็นไปตามเนื้อหาของธรรมะ และเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติของฆราวาส เกิดความวุ่นวายขึ้นทั่วไป พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ออกกฎหมายสำหรับสงฆ์ขึ้นหลายฉบับ ช่วยให้การศาสนาดีขึ้น ถึงรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้สำรวจความประพฤติของพระสงฆ์เมื่อพบว่ารูปใดไม่ตั้งอยู่ในพระธรรมวินัย ก็ให้จับสึกเสีย ทำให้คณะสงฆ์มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีขึ้นเรื่อยมา

การสถาปนารัฐธรรมนูญ เมื่อสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์นั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 4) ได้เสด็จออกผนวช และ

ศึกษาพระไตรปิฎกจนแตกฉานทรงพบว่าคำสอนและข้อปฏิบัติต่างๆ ที่มีมาแต่โบราณวิบัติไปเป็นอันมาก พระภิกษุสงฆ์ก็มีได้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน จึงมีพระประสงค์จะสังคายนาคณะสงฆ์เสียใหม่ ประจวบกับมีพระเถระรามัญรูปหนึ่งผู้ฉลาดในวินัยและรู้พุทธวจนะดี ทั้งชำนาญในอักษรวิธสีมาแสดงชี้แจงให้เกิดความเลื่อมใส พระองค์จึงรับเอาวินัยวงศันั้นไว้เป็นข้อปฏิบัติรวมถึงเรื่องการครองจีวรด้วย และได้ทรงประกาศศาสนาพรหมจรรย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ทรงตั้งฝ่ายคณะสงฆ์ขึ้นใหม่เป็น ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เมื่อ พ.ศ. 2372 แต่มิได้ให้เลิกคณะสงฆ์เดิม และเรียกคณะเดิมว่า ฝ่ายมหานิกาย หลักธรรมของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ซึ่งสมเด็จพระเจ้านั่งอาเชอ เจ้าฟ้ามงกุฎได้ทรงตั้งขึ้นใหม่นี้มีผลทำให้คณะสงฆ์ไทยมีการปรับปรุงการปฏิบัติเพิ่มขึ้น พระพุทธศาสนาวงศ์ซึ่งเสื่อมมาตั้งแต่ครั้งเสียกรุงเก่าได้ค่อยๆ กลับเข้าสู่ความถูกต้องทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงสืบมาตราบนานเท่าทุกวันนี้

การส่งสมณทูตไปลังกา สมัยรัชกาลที่ 2 ได้มีพระภิกษุชาวลังกา ชื่อ พระศาสนวงศ์ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและต้นโพธิ์ลังกามาถวายใน พ.ศ. 2357 ไทยได้ส่งสมณทูตออกไปยังลังกาทวีป เพื่อสอบสวนพระศาสนา ทั้งหมด 9 รูปด้วยกัน มีพระอาจารย์ดีกับพระอาจารย์เทพเป็นหัวหน้า และได้นำหน่อพระศรีมหาโพธิ์มาจากลังกา 6 ต้น ถือว่าเป็นต้นโพธิ์ที่สืบเชื้อสายมาจากต้นโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่พุทธคยา โปรดเกล้าฯ ให้นำไปปลูกที่นครศรีธรรมราช 2 ต้น ที่กลันตัน 1 ต้น วัดสุทัศน์เทพวราราม 1 ต้น วัดสระเกศ 1 ต้น และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ 1 ต้น สมัยรัชกาลที่ 3 พระสงฆ์เดินทางไปลังกาเพื่อขอยืมพระไตรปิฎกมาตรวจสอบกับของไทย 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2385 ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2387 พระไตรปิฎกสมัยนี้จึงเป็นที่ยอมรับว่ามีความถูกต้องมากที่สุด

การสร้างและบูรณะวัดวาอาราม ศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย พระราชกรณียกิจส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์เกือบทุกรัชกาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ การสร้างและปฏิสังขรณ์วัด วัดที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในเขตพระบรมมหาราชวังชั้นนอก เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับวัดพระศรีสรรเพชญ์สมัยอยุธยา และวัดมหาธาตุสมัยสุโขทัย เป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตหรือพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร วัดนี้จึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัดพระแก้ว”

วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นวัดกลางพระนคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นมีขนาดใหญ่เช่นเดียวกับวัดพนัญเชิงสมัยอยุธยา เป็นที่ประดิษฐานของพระศรีศากยมุนีหรือพระโต หล่อด้วยโลหะ ซึ่งอัญเชิญมาจากวิหารหลวงวัด

มหาธาตุ สุโขทัย วัดนี้เดิมรัชกาลที่ 1 พระราชทานนามเดิมว่า วัดมหาสุทธาวาส ชาวบ้านเรียกว่า “วัดพระโต”

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เดิมชื่อ วัดโพธาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ใช้เวลา 12 ปี (พ.ศ. 2332 – 2344) และได้พระราชทานนามว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ต่อมาเปลี่ยนเป็น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในสมัยรัชกาลที่ 4 วัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่จากวัดพระศรีสรรเพชญ์ กรุงศรีอยุธยา และพระพุทธรูปสาวกปฐมมากร วัดคูหาสวรรค์ กรุงธนบุรี ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ใช้เวลา 16 ปี โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ ราชบัณฑิตและช่างทุกสาขา ให้ช่วยกันชำระตำราในแขนงวิชา แพทย์แผนโบราณ ยาแก้โรค ตำราหมอนวด กวีนิพนธ์ ฯลฯ โดยจารึกไว้บนแผ่นศิลาตามเสาและผนังรายรอบบริเวณวัดเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า วัดนี้จึงจัดว่าเป็น มหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย

วัดอรุณราชวราราม เป็นวัดโบราณซึ่งสร้างแต่ครั้งอยุธยา เดิมเรียก วัดมะกอก แล้วเปลี่ยนเป็น วัดแจ้ง ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (ต่อมาคือพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ได้ทรงสร้างพระอุโบสถใหม่ และเมื่อขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า วัดอรุณราชวราราม ภายหลังเปลี่ยนเป็น วัดอรุณราชวราราม วัดนี้มีพระประติมากรรมที่สำคัญและงดงามมาก

การฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งแสดงให้เห็นวัฒนธรรมความเจริญรุ่งเรืองของชาติ พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงทรงฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติมาช้านานตั้งแต่สมัยอยุธยา นำมาปรับใช้ในทุกด้าน พอสรุปได้ดังนี้

ประเพณีเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (พิธีขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์) พระราชพิธีโสกันต์ (พิธีโกนจุกของพระราชวงศ์) พระราชพิธีพระเมรุมาศ (พิธีเผาศพ) พระราชพิธีฉัตรมงคล (พิธีฉลองพระเศวตฉัตรในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก) พระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ฯลฯ

ประเพณีเกี่ยวกับบ้านเมือง มีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีอาพาธพินาศ (พิธีปิดเป่าโรคภัยมิให้เบียดเบียน) พระราชพิธีพืชมงคล (พิธีปลุกพืชเอาฤกษ์ชัย) ฯลฯ

ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีพิธีวิสาขบูชา พิธีอาสาฬหบูชา พิธีมาฆบูชา พิธีเข้าพรรษา-ออกพรรษา พิธีบวชนาค เทศน์มหาชาติ สวดภาณยักษ์ ฯลฯ

ประเพณีพราหมณ์ มีพิธีโล้ชิงช้า พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีโกนจุก ฯลฯ

ประเพณีชาวบ้าน มีพิธีในโอกาสสำคัญๆ เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ทำขวัญ นาค เผาศพ พิธีตรุษสงกรานต์ พิธีสารท การละเล่นต่างๆ เช่น การเล่นเพลงสั๊กวา เพลงเรือ เพลง น้อย ลิเก ลำตัด ฟ้อนเล็บ หนังตะลุง หมอลำ

การส่งเสริม วรรณกรรม ศิลปกรรม และการศึกษา

วรรณกรรม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชสำนักจัดว่าเป็นศูนย์กลางของ วรรณกรรมและเป็นที่ยอมรับบรรดา กวีทั้งหลาย ซึ่งมีทั้งองค์พระมหากษัตริย์ เจ้านาย และบุคคล ชรรมดา วรรณคดีที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แก่ รามเกียรติ์ ราชชาธิราช และสามก๊ก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ในฐานะที่ทรงเป็นกวี ได้ทรงพระราชนิพนธ์ บทละครไว้หลายเรื่อง แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ บทละครเรื่องอิเหนา กวีเอกสมัยนี้คือ สุนทรภู่ ซึ่งมีผลงานชิ้นเยี่ยมหลายประการด้วยกัน มีทั้งบทละคร เสภา นิราศ บทเห่ และกลอน อาทิ เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน นิราศภูเขาทอง กลอนสุภาภิตสอนหญิง ที่ดีเด่นที่สุด คือ พระอภัยมณี

สถาปัตยกรรม ศิลปะต่างๆ ได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจังจนกลับเจริญรุ่งเรือง เหมือนดังสมัยอยุธยา สถาปัตยกรรมที่สร้างอย่างประณีตงดงาม ทรงคุณค่ายิ่งของชาติ ได้แก่ พระบรมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม และวัด ราชโอรสาราม ซึ่งทั้ง 3 วัดหลังนี้เป็น วัดประจำพระองค์รัชกาลที่ 1, 2, และ 3 ตามลำดับ นอกจากนี้ แล้ว พวกช่างสิบหมู่ ยังร่วมกันสร้างผลงานไว้มากมาย อาทิ เครื่องราชูปโภคของพระองค์พระ มหากษัตริย์ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ตู้พระไตรปิฎกกลายรดน้ำ และเครื่องถ้วย ชามเบญจรงค์ เป็นต้น

จิตรกรรม งานจิตรกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังคงเลียนแบบกรุงศรี อยุธยา เช่น ภาพวาดในพระอุโบสถ หรือพระวิหาร ตั้งแต่เหนือระดับหน้าต่างขึ้นไปจนถึงเพดาน มักจะเป็นภาพเทพชุมนุม ส่วนช่วงระหว่างช่องหน้าต่างจะวาดภาพพุทธประวัติ หรือทศชาติชาดก ผนังด้านหลังพระประธานวาดภาพเรื่องไตรภูมิ และผนังตรงหน้าพระประธานวาดภาพพระพุทธเจ้า ตอนมารผจญ เช่น ภาพจิตรกรรมในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระราชวังบวรสถานมงคล และภาพ จิตรกรรมที่วัดระฆังโฆสิตาราม และวัดดุสิตาราม ธนบุรี ฝาผนังด้านตะวันออกและตะวันตกใน พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผลงานในรัชกาลที่ 1

ในรัชกาลที่ 2 ผลงานด้านจิตรกรรมไม่มีให้เห็นเด่นชัด เนื่องจากงานก่อสร้าง ที่สำคัญจะแล้วเสร็จ ในรัชกาลที่ 3 ผลงานด้านจิตรกรรมในรัชกาลที่ 3 จึงมีปรากฏเป็นอันมาก จัดเป็นรัชสมัยที่รุ่งเรืองด้านจิตรกรรมที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น งานจิตรกรรมในรัชกาลนี้ มีอิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นมีการติดต่อค้าขายกับจีน

ประกอบกับรัชกาลที่ 3 เองก็ทรงนิยมด้วย เห็นได้ชัดจากพระอารามหลวง ซึ่งสร้างในรัชกาลนี้ อาคารจะสร้างแบบจีนเป็นส่วนมาก จิตรกรเอกที่มีฝีมือชั้นครูมีผลงานดีเด่นในรัชกาลนี้ คือ หลวงวิจิตรเจษฎา หรือที่เรียกทั่วไปว่า ครูทองอยู่ และ ครูคง หรือที่เรียกทั่วไปว่า คงเป๊ะ ผลงานของท่านทั้งสองนี้ถือว่าเป็นมรดกทางจิตรกรรมที่ล้ำค่าอย่างยิ่งภาพจิตรกรรมที่สำคัญในรัชกาลนี้ ได้แก่ ภาพเขียนในพระอุโบสถและพระวิหาร วัดสุทัศนเทพวราราม และในพระอุโบสถ วัดสุวรรณาราม และที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม วัดบางยี่ขัน เป็นต้น

การศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะระบบการศึกษายังคงคล้ายคลึงกับในสมัยอยุธยาตอนปลายและธนบุรี ศูนย์กลางของการศึกษาที่สำคัญมีอยู่ 2 แห่ง คือ วัด และ วัด พวกขุนนางหรือผู้ดีมีตระกูลมักส่งบุตรหลานของตนเข้าไปฝึกอบรมตามวัดและราชสำนัก ถ้าเป็นชายมักฝากตัวเข้าเป็นมหาดเล็กเพื่อจะได้ศึกษาวิชาการต่างๆ และเรียกรู้การใช้อาวุธในยามสงคราม ผู้หญิงฝึกอบรมวิชาแม่บ้านแม่เรือน การเย็บปักถักร้อย สำหรับการศึกษาในวัด พวกสามัญชนมักนำลูกหลานที่เป็นผู้ชายไปฝากตัวไว้กับพระตามวัด เป็นลูกศิษย์สำหรับใช้สอย หรือบวชอยู่กับพระที่วัดแล้วแต่ความเหมาะสม ส่วนพระจะเป็นผู้สอนให้หัดเขียนอ่าน วิชาหนังสือ วิชาด้านพระศาสนา เช่น ภาษาบาลี สันสกฤต และขอม และฝึกอบรมให้รู้จัก ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ด้วย สำหรับเด็กผู้หญิงนิยมให้ได้รับการฝึกอบรมที่บ้าน การเรียนหนังสือภาษาไทย เดิมยังใช้หนังสือ จินดามณี เป็นแบบเรียน ต่อมาหมอบรัดเลย์ (Bradley) มิชชันนารีชาวอเมริกัน ซึ่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้พิมพ์หนังสือ ประถม ก กา ออกจำหน่าย ะยะนี้ยังไม่มีโรงเรียนเป็นหลักแหล่ง ต้องไปศึกษาตามสำนักต่างๆ เช่น สำนักเจ้าพระยาศรีธรรมราช สำนักพระพุทธรโฆษาจารย์แห่งวัดพุทไธสวรรย์ การเรียนที่สำคัญอีกแบบหนึ่ง คือ การศึกษาวิชาชีพตามบรรพบุรุษสืบตระกูลถ่ายทอดกันต่อๆ มา เช่น แพทย์ นักกฎหมาย ครูอาจารย์ หรือมีการสืบทอดอาชีพกันเป็นกลุ่มตามอาชีพของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ช่างถม ช่างทอง ช่างปั้น ช่างแกะสลัก โดยจะอยู่กันเป็นแหล่งๆ เช่น บ้านหมอบ้านบาตร บ้างช่างหล่อ เป็นต้น สำหรับการศึกษาสมัยใหม่ โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ เริ่มมีปรากฏบ้าง โดยพวกมิชชันนารี ซึ่งเข้ามาสอนศาสนาเป็นผู้ดำเนินการ แต่จำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงพระราชวงศ์และขุนนางข้าราชการชั้นสูงเท่านั้น

อาณาจักรรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 4 ถึง รัชกาลที่ 6 ก่อนหน้าที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จะเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากพระเชษฐาธิราช (พระนั่งเกล้าฯ) ใน พ.ศ. 2394 นั้น ประเทศมหาอำนาจตะวันตกสองชาติ คือ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้น (อังกฤษส่งทูตเข้ามาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 2 อเมริกาเข้ามาในรัชกาลที่ 3) ในช่วงเวลาที่

รัชกาลที่ 3 ทรงราชย์อยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ออกผนวช ระหว่างผนวช ได้ทรงศึกษาทั้งพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ รวมทั้งได้ศึกษาภาษาละตินกับบาทหลวงคาทอลิก และศึกษาภาษาอังกฤษจากมิชชันนารีชาวอเมริกัน ดังนั้น นอกจากจะทรงแตกฉานในวิทยาการสมัยใหม่แล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ยังทรงสนิทสนมกับชาวตะวันตก รวมทั้งพวกพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขายเป็นอย่างดี ทำให้ทรงทราบเหตุการณ์และอิทธิพลของชาวตะวันตกที่กำลังเข้าครอบงำประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย และอาณาบริเวณอื่นๆ ของโลกทรงเห็นความจำเป็นที่เกิดขึ้น 2 ประการ คือ

ประการแรก วิทยาการ และความเจริญก้าวหน้าแบบตะวันตก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอนาคตของประเทศ คนไทยควรจะได้เรียนรู้ไว้ เพื่อจะได้เข้าใจความคิดของชาวตะวันตก และนำความรู้นั้นมาพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมกัน

ประการที่สอง เนื่องจากทรงทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอินเดีย พม่า และจีน ทำให้พระองค์ตระหนักว่า ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังแผ่ขยายเข้ามาในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นสัญญาณเตือนให้ทราบว่าถึงเวลาแล้วที่ไทยต้องยอมรับอารยธรรมตะวันตกเข้ามาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย

ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ จึงทรงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ปรับปรุงบ้านเมือง ทั้งยังทรงสนับสนุนให้ขุนนาง ข้าราชการบริวาร และพ่อค้าประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้วิทยาการและความคิดใหม่ๆ จากชาวตะวันตกอีกด้วย การมองการณ์ไกล ซึ่งเป็นพระราชวิจรรณญาณอันชาญฉลาดของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นี้ จะเห็นได้จากการทรงเตรียมการอย่างดีเลิศในการให้การศึกษาแบบตะวันตกแก่เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ จนเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 5 จึงทรงสืบทอดเจตนารมณ์ของพระราชบิดานำประเทศไทยไปสู่ยุคใหม่ สร้างความเจริญและรักษาชาติบ้านเมือง คงความเป็นเอกราชไว้ได้ จนสามารถพัฒนาให้เป็นชาติที่เจริญก้าวหน้าชาติหนึ่งในปัจจุบัน

นโยบายผ่อนหนักเป็นเบา

สนธิสัญญาเบาริง สมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย (Queen Victoria) แห่งอังกฤษ ได้ส่ง เซอร์ จอห์น เบาริง (Sir John Bowring) เป็นหัวหน้าคณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีและเจรจาการค้าถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2398 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ก็ทรงจัดการต้อนรับอย่างสมเกียรติยิ่ง เทียบได้กับการต้อนรับคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในรัชสมัยพระนารายณ์มหาราชสร้างความพอใจให้แก่ เซอร์ จอห์น เบาริง มาก ทำให้การเจรจาไม่ยาวนานนัก สามารถลงนามในสนธิสัญญาได้ในวันที่ 18 เมษายน 2398 เรียกกันทั่วไปว่า สนธิสัญญาเบาริง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

อังกฤษขอตั้งสถานกงสุลในไทย เพื่อคอยดูแลผลประโยชน์ของคนอังกฤษ และคนในบังคับอังกฤษ ถ้าเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนไทยหรือกระทำความผิด ให้คนเหล่านี้ขึ้นศาลกงสุลอังกฤษเท่านั้น

คนอังกฤษมีสิทธิเช่าที่ดินในไทยได้ แต่ถ้าจะซื้อที่ดินต้องอยู่ในเมืองไทยมาแล้ว 10 ปีขึ้นไป

อังกฤษมีสิทธิเช่าสร้างวัด และเผยแพร่คริสต์ศาสนาได้อย่างเสรี

ให้ไทยยกเลิกการเก็บภาษีปากเรือ ให้เก็บแต่เพียงภาษีขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3 ส่วน ภาษีขาออกให้เสียเพียงครึ่งเดียว

เปิดโอกาสให้พ่ออังกฤษกับราษฎรไทยค้าขายกันอย่างเสรี

สินค้าต้องห้ามมี 3 อย่าง คือ ข้าว ปลาเกลือ และอังกฤษสามารถนำฝิ่นเข้ามาขายให้แก่เจ้าภาษี โดยไม่ต้องเสียภาษี แต่ถ้าเจ้าภาษีไม่ซื้อให้นำกลับไป ถ้าลักลอบขาย จะถูกริบฝิ่น

ถ้าไทยทำสนธิสัญญากับชาติอื่น โดยยกประโยชน์ให้ชาตินั้นๆ นอกเหนือจากที่ทำให้อังกฤษในครั้งนี้ ก็ต้องทำให้อังกฤษด้วย

ภายใน 10 ปี จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขสนธิสัญญานี้ไม่ได้ เว้นแต่จะยินยอมทั้งสองฝ่ายและต้องบอก แก่ล่วงหน้าเป็นเวลา 1 ปี

การเสียดินแดน

การเสียดินแดนของไทยเป็นการเสียให้แก่ชาติตะวันตกเพียง 2 ชาติ คือ ฝรั่งเศสและอังกฤษรวมทั้งสิ้น 6 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการเสียให้แก่ฝรั่งเศส ครั้งแรกเสียไปในตอนปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 หลังจากนั้นเป็นการเสียดินแดนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทั้งสิ้น การเสียดินแดนเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายในการรักษาเอกราชของชาติ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเร่งปรับปรุงชาติบ้านเมืองให้เจริญทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ และการเสด็จประพาสยุโรปเพื่อผูกมิตรกับชาติมหาอำนาจในยุโรปถึง 2 ครั้งของพระองค์ เป็นเครื่องยืนยันพระราชวิริยะอุตสาหะของพระองค์ที่จะรักษาเอกราชของชาติไว้ ทุกครั้งที่ทรงยินยอมเสียดินแดนไปนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นกรณีที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ทั้งสิ้น

ครั้งที่ 1 – 5 เสียให้แก่ฝรั่งเศส

ครั้งที่ 1 เสียเขมรทั้งประเทศให้แก่ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2410 (ปลายรัชกาลที่ 4) เมื่อได้ญวนแล้วฝรั่งเศสเห็นว่าแม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศเขมร หากได้เขมรอีกประเทศหนึ่งก็อาจใช้แม่น้ำโขงติดต่อค้าขายกับประเทศจีนได้ จึงเข้าตีสนิทกับเขมร ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย และ

บังคับให้สมเด็จพระนโรดม พระเจ้าแผ่นดินเขมร ทำสัญญายกเขมรให้อยู่ภายใต้อำนาจของฝรั่งเศส อ้างว่าเขมรเคยเป็นของญวน เมื่อญวนเป็นของฝรั่งเศสแล้ว เขมรก็ต้องเป็นของฝรั่งเศสด้วย สมเด็จพระนโรดมทรงมีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ว่าทรงถูกบังคับ แต่ไทยก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ในที่สุดไทยก็ต้องลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศส ยอมรับว่าเขมรเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2410

ครั้งที่ 2 เสียแคว้นสิบสองจุไทให้แก่ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2431 (รัชกาลที่ 5) พ.ศ. 2431 ฝรั่งเศสขอทำสนธิสัญญากับไทย เพื่อตั้งสถานกงสุลที่หลวงพระบาง โดยให้นายปาวี (Monsieur August Pavie) เป็นกงสุลประจำ ต่อมาพวกฮ่อเข้าปล้นเขตแดนไทยจนถึงหลวงพระบาง ไทยจึงรีบยกทัพไปปราบ ปรากฏว่าสามารถขับไล่พวกฮ่อออกจากเขตแดนไทยได้ทั้งหมด แต่ฝรั่งเศสยังคงยึดแคว้นสิบสองจุไท และหัวพันทั้งห้าทั้งหกไว้ไม่ยอมยกทัพกลับไป โดยอ้างว่าจะคอยปราบปรามพวกฮ่อ

ครั้งที่ 3 เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) การเสียดินแดนใน ร.ศ. 112 เป็นการเสียดินแดนที่สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่ไทยมาก เพราะถูกรังแกจากชาติมหาอำนาจโดยไม่อาจป้องกันตัวเองได้ ฝรั่งเศสใช้วิธีการเดิม คือ อ้างว่าญวนและเขมรเคยมีอำนาจเหนือลาวมาก่อน เมื่อญวนกับเขมรเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสดินแดนต่างๆ เหล่านี้ก็ควรตกเป็นของฝรั่งเศสด้วย ใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) ฝรั่งเศสส่งเรือรบ 2 ลำ มาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยา ทหารได้ทำการยิงสู้ไม่สำเร็จ มีคนได้รับบาดเจ็บและเรือเสียหายมาก นายปาวีซึ่งเป็นกงสุลฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ จึงยื่นคำขาด ซึ่งไทยยอมปฏิบัติตามบางส่วน ทำให้นายปาวีไม่พอใจ จึงถอนทูตออกจากไทยและใช้กองเรือปิดล้อมอ่าวไทยทันที รัฐบาลไทยจึงต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสทุกประการ วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 นี้ นับว่าไทยสูญเสียดินแดนครั้งสำคัญมากที่สุด โดยต้องยอมยกอาณาจักรลาวเกือบทั้งหมดให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ 4 เสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2446 ขณะที่เกิดข้อพิพาทเป็นวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 นั้น ฝรั่งเศสถือโอกาสส่งกองทัพไปยึดจันทบุรีไว้ อ้างว่าเพื่อเป็นประกันให้ไทยปฏิบัติตามเงื่อนไข ครั้นไทยปฏิบัติตามเงื่อนไข คือ ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ไปแล้ว ฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมถอนออกไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่า เมืองจันทบุรีอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ จึงเจรจาขอแลกเปลี่ยนดินแดนที่อยู่ห่างไกลให้แทน โดยยอมยกเมืองมโนไพรและเมืองจำปาศักดิ์ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเมืองปากเซ (ในลาวตอนใต้) กับเมืองไชยบุรีและเมืองแก่นท้าว ซึ่งเป็นดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามกับหลวงพระบาง (ในลาวตอนเหนือ) ให้ฝรั่งเศสแทน ฝรั่งเศสจึงยอมถอนทหารออกจากเมืองจันทบุรี แต่ด้วยเล่ห์เพทุบาย

ทหารที่ยกออกไปนั้นกลับไปยึดเมืองตราดไว้แทน ซึ่งเป็นเหตุให้ไทยต้องเสียดินแดนครั้งที่ 5 การเสียดินแดนครั้งนี้ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนลาวทั้งหมดให้ฝรั่งเศส

ครั้งที่ 5 เสียมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2449 มณฑลบูรพา คือ ดินแดนเขมรส่วนใน ซึ่งไทยปกครองเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักร (แยกต่างหากจากประเทศเขมร) ได้แก่ ดินแดนที่เป็นเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐ และเมืองศรีโสภณ ไทยต้องยอมทำสัญญายกให้ฝรั่งเศสเพื่อแลกเปลี่ยนกับเมืองตราดและเกาะต่างๆ ที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ลงไปจนถึงเกาะกูดที่ฝรั่งเศสยึดไว้ โดยฝรั่งเศสยอมผ่อนผันให้คนเอเชียซึ่งจดทะเบียนอยู่ในบังคับของฝรั่งเศส ภายหลังจากวันลงนามในสัญญามายังขึ้นอยู่ในอำนาจศาลไทย (แต่ศาลกงสุลของฝรั่งเศสก็ยังคงสามารถพิจารณาคดีความขัดแย้งระหว่างคนไทยกับคนฝรั่งเศสได้เหมือนเดิม) ดินแดนที่เสียให้แก่ฝรั่งเศสครั้งนี้ เมื่อถึงรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยึดคืนมาได้ แต่เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ต้องคืนให้ฝรั่งเศสอีก

ครั้งที่ 6 เสียดินแดนไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิสให้แก่อังกฤษ พ.ศ. 2452 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2452 นายเอ็ดเวิร์ด สโตรเบล ซึ่งเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวอเมริกันเสนอให้ไทยแลกหัวเมืองมลายูกับการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับอังกฤษในประเทศไทย และขอกู้เงินสร้างทางรถไฟสายใต้ การดำเนินงานนี้ประสบผลสำเร็จ มีการลงนามในสนธิสัญญา วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2452 มีใจความสำคัญ คือ รัฐบาลไทยยอมยกดินแดนรัฐมลายู คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้อังกฤษ ฝ่ายอังกฤษยอมให้คนในบังคับอังกฤษทั้งยุโรปและเอเชีย ซึ่งได้จดทะเบียนไว้กับกงสุลก่อนทำสัญญานี้ให้ไปขึ้นกับศาลต่างประเทศ ส่วนคนในบังคับอังกฤษที่จดทะเบียนหลังทำสนธิสัญญานี้ให้ไปขึ้นศาลไทย โดยมีที่ปรึกษาทางกฎหมายเป็นชาวยุโรปเข้าร่วมพิจารณาด้วย แต่ศาลกงสุลของอังกฤษก็ยังมีสิทธิจะถอนคดีของคนไทยในบังคับอังกฤษไปพิจารณาได้

ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยึดคาบสมุทรมลายูทั้งหมดได้ และได้คืนดินแดนส่วนนี้ให้ไทย และเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ดินแดนนี้จึงถูกยึดกลับคืนไปให้อังกฤษ

รัชกาลที่ 7 – ปัจจุบัน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จสวรรคตในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ ขณะดำรงพระยศเป็นกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาที่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบต่อ เถลิงพระปรมาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ขึ้นครองราชย์นั้น เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในเมืองหลวงและข้าราชการผู้มีการศึกษาทั่วไปได้รับข่าวสารและแนวคิดสมัยใหม่จากสื่อสารมวลชนในสมัยนั้นอย่างกว้างขวาง มีหนังสือพิมพ์รายวันออกจำหน่ายหลายฉบับและยังมีวารสารต่างๆ อีกกว่าร้อยฉบับ ประชาชนสามารถทราบเรื่องราวเหตุการณ์บ้านเมืองของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้รู้เห็นวิถีแก้ปัญหาบ้านเมืองด้วยวิธีการแบบตะวันตกที่ประชาชนทั่วไปมีสิทธิมีส่วนในการปกครองประเทศ โดยที่ทุกคนสามารถปกครองประเทศได้ตามความคิดหรือแนวนโยบายของตนเองด้วยการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามกระบวนการต่างๆ มีสมเหตุสมผลน่าเลื่อมใส กระแสความคิดเรื่องรัฐธรรมนูญ และการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงแพร่ไปในหมู่ประชาชนอย่างรวดเร็วและกว้างขวางยิ่งขึ้น แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยได้ก่อตัวมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เนื่องจากบ้านเมืองเริ่มพัฒนาตามแบบอารยธรรมตะวันตก ผู้คนมีการศึกษามากขึ้น มีชาวต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายและพำนักอยู่ในประเทศไทยมากขึ้น มีนักหนังสือพิมพ์ที่เป็นคนสามัญเขียนบทความเรียกร้องประชาธิปไตย เช่น เทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นต้น ทำให้คนไทยบางส่วนเริ่มสนใจกิจการบ้านเมืองตามแนวคิดตะวันตกและผู้สนใจเหล่านี้ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นต้น พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงตระหนักในความจริงข้อนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แม้จะยังไม่ทรงเห็นความเพราะทรงเห็นว่ายังไม่เหมาะสมและยังไม่ถึงเวลาอันควร แต่ก็เคยทรงมีพระราชปรารภกับบรรดาขุนนางข้าราชการอยู่บ่อยๆ ถึงคำว่า ปาร์เลียมেন্ট (รัฐสภา) และ คอนสติติวชัน (รัฐธรรมนูญ) แสดงให้เห็นว่า ความคิดเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยได้อยู่ในพระราชดำริของพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว มีหลักฐานแสดงว่าพระมหากษัตริย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้ทรงปูพื้นฐานเพื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ด้วยกันทุกพระองค์ (ประวัติศาสตร์ชาติไทย, ออนไลน์, 2551)

3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1 อาณาจักรโคตรบูร (พุทธศตวรรษที่ 11 – 15)

อาณาจักรโคตรบูรนั้นจะถือกำเนิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับอาณาจักรทวารวดีคือประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ครั้นต่อมาเมื่ออาณาจักรขอมรุ่งเรืองขึ้นและแผ่อำนาจเข้ามาโคตรบูรเสื่อมสลายลงในพุทธศตวรรษที่ 15 โคตรบูรเคยเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองในบริเวณที่เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และตอนกลางของลาวปัจจุบัน เชื่อว่าศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครพนม ตำบลนอรังคราตุ ซึ่งเป็นตำบลของหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่า เมืองโคตรบูรตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณเมืองท่าแขกเก่าในเขตประเทศลาวปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแสดงไว้ในหนังสือแสดงบรรยายพงศาวดารสยามว่าโคตรบูรหรือพนมเป็นอาณาจักรหนึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่นครพนมคำว่า

พนมนั้นจีนเรียกว่า ฟุ่หนัน จากพระวินัยจันนี้ ทำให้เข้าใจว่าอาณาจักรโคตรบูรและฟุ่หนันอาจเป็นอาณาจักรเดียวกัน หรือมีละแ่นั้นนครพนม ซึ่งเป็นที่ตั้งอาณาจักรโคตรบูรก็เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรฟุ่หนันด้วยจึงอาจสรุปได้ว่าอาณาจักรโคตรบูรตั้งอยู่ในบริเวณที่คาบเกี่ยวกับบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรฟุ่หนันมาก่อน และคงจะได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธจากอาณาจักรฟุ่หนัน จึงมีการสร้างพระเจดีย์ที่เรียกว่า พระธาตุพนม ขึ้นเป็นลิ่งเคารพบูชาทางศาสนาพุทธสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในพุทธศตวรรษที่ 14-15 ครั้งสมัยอาณาจักรทวารวดีมีอำนาจอยู่นั้น บริเวณสองฟากแม่น้ำโขงได้มีการตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่เรียกว่าอาณาจักรศรีโคตรบูร หรือ โคตรบูร แปลว่า เมืองตะวันออก โดยมีพระยาโคตรบอง เป็นผู้ครองนคร ดินแดนแห่งนี้มีเมืองสำคัญคือ เวียงจันทน์ หรือเวียงจันทน์ หนองหานหลวง(สกลนคร) มรุกขนคร(นครพนม) เมืองจันทบุรี ศรีสัตนาคนหุต ล้านช้างร่มขาว(หลวงพระบาง) เชียงใหม่ เชียงแสน เชียงรุ่ง เป็นต้น (อาณาจักรโคตรบูรณ์, ออนไลน์, 2557)

3.2 อาณาจักรเจนละ

อาณาจักรเจนละ หรือเจิ้นละ อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ ของอาณาจักรทลินยี (จามปา) ปัจจุบันนี้คือประเทศกัมพูชาและดินแดนภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทยแถบลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นพื้นที่ ของจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ เดิมทีอาณาจักรเจนละเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรฟุ่หนันต่อมาได้มีกำลังกล้าแข็งจึงประกาศอิสรภาพในพุทธศตวรรษที่ 11 เจ้าชายจิตรเสน แห่งอาณาจักรเจนละ(ต่อมารองราชย์เป็นพระเจ้ามเหศวรธรรมัน) ได้ยกทัพไปบูรณาอาณาจักรฟุ่หนันแถบฝั่งแม่น้ำโขง บริเวณจามปาศักดิ์หรือปราสาทวัดพู และแม่น้ำมูล ในระหว่าง พ.ศ. 1110-1150 ในสมัยนั้นพระโอรสของพระองค์คือพระเจ้าอีสานธรรมัน ได้ทำการปราบปรามและครอบครองดินแดนของอาณาจักรฟุ่หนันได้ทั้งหมดทรงตั้งเมืองอีสานปุระ ขึ้นทางเหนือของเมืองกัมปงธม โดยมีปราสาทสัมโบร์ไพรกุกเป็นสัญลักษณ์ ชนชาติเจนละเป็นต้นตระกูลของเขมรโบราณหรือขอม พลเมืองของอาณาจักรเจนละประกอบด้วยชนเผ่าขอมในเขมร และขอมที่อพยพตามลำแม่น้ำโขงกับพวกจามจากเมืองจำปาศักดิ์ ชนชาตินี้ได้รับวัฒนธรรมสืบมาจากอาณาจักรฟุ่หนัน เช่น การสร้างวัดบนภูเขาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร และลัทธิที่นับกษัตริย์นั้นเป็นผู้แทนอารยธรรมจากอินเดีย อาณาจักรเจนละตั้งศูนย์กลางอยู่ตอนเหนือของทะเลสาบเขมรมีเมืองหลวงอยู่ใกล้เมืองกำปงธมในปัจจุบัน ชนชาติเจนละแบ่งออกเป็นสองพวกคือพวกเจนละบก อยู่ในที่สูง อยู่บริเวณดินแดนลาวตอนใต้เช่น เมืองโคตรบอง เมืองเศรษฐปุระ (บริเวณปราสาทวัดภู แวงจำปาศักดิ์) เมืองสุวรรณเขตแขวงท่าแขก ประเทศลาว ลงมาถึงแถบจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ส่วนพวกเจนละน้ำ อยู่บริเวณทะเลสาบเขมร ประกอบด้วยเมืองสวายเรียง เมืองกระเต็ย และเมืองเสียมราฐ เมืองศรีมโหสถ (อยู่ในอำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี) (อาณาจักรเจนละ, ออนไลน์, 2557)

3.3 อาณาจักรอีสานปุระ

อาณาจักรอีสานปุระ เป็นอาณาจักรโบราณ รุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 ครอบคลุมพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างของไทย ตอนบนของประเทศกัมพูชา และลาวตอนใต้ สถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าอีสานวรมัน ผู้สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์เจนละ คือพระเจ้ามเหศวรระวรมัน หรือที่จิตรเสน ผู้ครองแคว้นเจนละ ที่ทรงครอบครองดินแดนในพื้นที่อีสานตอนใต้และลาวทางตอนใต้แถบวัดภู หลังจากที่ได้รับ การสืบทอดอำนาจจากพระเจ้าจิตรเสน พระเจ้าอีสานวรมัน เสด็จขึ้นครองราชย์ (ราวพ.ศ. 1153-1198) ได้ทำสงครามกับอาณาจักรฟูนัน ที่ยึดของพื้นที่ทางตอนใต้ ควบรวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน ซึ่งเป็นการสูญเสียอาณาจักรฟูนัน และได้สถาปนาศูนย์กลางการปกครองขึ้นใหม่ ชื่อว่า"อีสานปุระ (อาณาจักรอีสานปุระ, ออนไลน์, 2557)

4. ภาคใต้

4.1 อาณาจักรสุวรรณภูมิ

ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในปัจจุบันกำลัง ดำเนิน ยุทธศาสตร์สำคัญ ในการร่วมเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน หรือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์กรระหว่างประเทศ ที่ได้รับการส่งเสริมความร่วมมือใน 3 ประเด็นหลักคือ

4.1.1 ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ PSC)

4.1.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC)

4.1.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือASCC)

อาณาบริเวณนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยต่อเนื่องยาวนานนับหลายพัน ปี จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่าในพื้นที่สุวรรณภูมินี้ มีร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต มีผู้คน มีประเพณี วัฒนธรรม มีอาณาจักร มีการต่อสู้ มีพัฒนาการมาตามลำดับ หมุนเวียนความเจริญรุ่งเรือง ไปตามกาล ตามหลักไตรลักษณ์คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป มีคำเรียก สุวรรณภูมิ อีกชื่อหนึ่งว่า สุวรรณทวีป แปลว่า เกาะทอง เมื่อสันนิษฐานจากสองคำนี้ ทำให้ได้ข้อสรุปอย่างน้อย 2 อย่าง คือ

สุวรรณภูมิ เป็นดินแดนที่เป็นแผ่นดินใหญ่

สุวรรณทวีป คือ เกาะที่อยู่ติดกับสุวรรณภูมิ

และเนื่องจากในคัมภีร์ชาดก กล่าวว่า สุวรรณภูมิอยู่ทางทิศตะวันออกของอินเดีย เมื่อพิจารณาจากแผนที่โลก จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า สุวรรณภูมิ คือส่วนที่เป็นแผ่นดินได้แก่ ประเทศพม่า ไทย มาเลเซีย กัมพูชา ลาว เวียดนาม ส่วนสุวรรณทวีปซึ่งเป็นเกาะ น่าจะได้แก่ เกาะชวา สุมาตรา หรืออินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เฉพาะในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ปรากฏหลักฐาน อาณาจักรต่างๆตั้งแต่ ในยุค พุทธศตวรรษที่ ๒ ตามที่กล่าวแล้ว ในสมัย พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์บัลลังก์ กรุงปาฏลิบุตร บรรดาเชื้อพระวงศ์เหล่าเสนาอำมาตย์ที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ถูกกวาดล้างเช่นฆ่าอย่างทารุณโหดร้าย พระองค์ได้รับสมญานามว่า “จันทาโสก” สันนิษฐานว่า ในสมัยนั้น พวกที่รอดชีวิตคงหลบหนีลี้ภัยลงเรือข้ามมหาสมุทรเข้ามายังดินแดนคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทยจำนวนมาก ต่อมาเมื่อกองทัพของ พระเจ้าอโศกมหาราช ได้บุกลงมาโจมตี เมืองโคสาลี ราชธานีของ อาณาจักรกสิงคราช (แคว้น โอริสา ในปัจจุบัน) จารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชกล่าวว่า ทหารของฝ่ายกสิงคราช ถูกฆ่าฟันบาดเจ็บล้มตายลงนับแสน ถูกจับเป็นเชลยศึกหลายแสนคน ที่รอดชีวิตคงหลบหนีลี้ภัยเข้ามายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมกับนำศิลาปวิทยาอันรุ่งเรืองเข้ามาเผยแพร่ให้แก่ชาวพื้นเมืองและราชสำนักในสมัยนั้น ในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกา ซึ่งเขียนขึ้นราว พ.ศ. 1043 โดยอ้างอิงมาจากคัมภีร์อรรถกถา มหาวงศ์ ที่ได้สูญหายไปแล้วนั้น ได้มีบันทึกไว้ว่า เมื่อราว พ.ศ. 236 สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช มีอำนาจสูงสุดและแผ่ไพศาลไปทั่วชมพูทวีป ตั้งเมืองหลวงที่กรุงปาฏลิบุตร ได้ทรงอุปถัมภ์ศาสนาพุทธ มีการทำสังคายนา ครั้งที่ 3 และส่งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิไปประกาศพระศาสนา นอกจากจะส่งไปทั่วทุกรัฐในอินเดียแล้ว ยังส่งไปต่างประเทศอีกด้วย เช่น ลังกา และสุวรรณภูมิ เป็นต้น พระโศณะและอุตตระ เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิแต่ก็คงไม่ใช่เป็นผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เพียงกลุ่มเดียวคงมีหลายกลุ่ม หลายเหล่า หลายศาสนาและหลายนิกาย เพราะสุวรรณภูมิคือเป้าหมายของการค้าทางทะเล จึงน่าจะมีผู้คนลัทธิศาสนาต่างๆ ผ่านเข้ามา ซึ่งในระยะนี้น่าจะมีทั้งพุทธ พราหมณ์ และฮินดู ยิ่งกว่านั้นการรับนับถือศาสนาน่าจะเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจดุลพินิจของบุคคลที่เป็นเจ้าเมืองและผู้ปกครองด้วย จึงปรากฏให้เห็นจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีทั้งพุทธ พราหมณ์ ฮินดู และพุทธมหายานปะปนกันอยู่ทั่วไป นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ศูนย์กลาง ความเจริญของอาณาจักรสุวรรณภูมิ อยู่ที่ตอนกลางของคาบสมุทร เนื่องจากเป็นจุดกึ่งกลางในการเชื่อมต่อ การเดินทะเล การขนถ่ายสินค้าระหว่างการเดินทางเรือทางทะเลด้านทิศตะวันตกของคาบสมุทร กับทะเลด้านทิศตะวันออก เมืองท่าสำคัญด้านฝั่งตะวันตกได้แก่ พื้นที่บริเวณ อำเภอตะกั่วป่าจังหวัดพังงา และอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และขนถ่ายสินค้าไปมาสู่เมืองท่าสำคัญด้านทิศตะวันออก ได้แก่พื้นที่ อำเภอพุนพิน อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนอาจกล่าวได้ว่าดินแดนในบริเวณดังกล่าวน่าจะเป็นที่ตั้งของ “อาณาจักรสุวรรณภูมิ

ยุคแรก” ซึ่งมี “เมืองพันพาน” เป็นเมืองหลวงของอาณาจักร ตามบันทึกคัมภีร์มหาวงศ์กล่าวถึงรายละเอียดว่า เมื่อ พ.ศ. 296 “เจ้าชายสุมิตร” ราชโอรสของ “พระนางสังฆมิตรดาเถรี” และเป็นพระราชนัดดาของ “พระเจ้าอโศก” เสด็จลงเรือจาก “กรุงอนูราชปุระ” ไปยัง “กรุงสุวรรณปุระ” เรื่องราวของเจ้าชายแห่งราชวงศ์โมริยะเสด็จมายัง “กรุงสุวรรณปุระ” ในสมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 3 ปรากฏหลักฐานอยู่ใน “ตำนานสุวรรณปุระวงศ์” และตำนานเก่าแก่ของประเทศศรีลังกาและอาณาจักรศรีวิชัย “เจ้าชายสุมิตร” ได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาของ พระเจ้ากรุงสุวรรณปุระ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อมา ตำนานดังกล่าวระบุว่า ทรงเป็นผู้สถาปนา “ราชวงศ์สุวรรณปุระ” ขึ้นใน “สุวรรณภูมิ”

ต่อมาได้ เปลี่ยนนามราชวงศ์ใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นมาของบรรพบุรุษของพระองค์ว่า “ไศเลนทรวงศ์” แปลว่า พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่เหนือภูเขา เพื่อแสดงนัยความหมายให้รู้ว่าทรงสืบเชื้อสาย “ศากยะวงศ์” มาอย่างไรและสืบราชวงศ์ลงมากระทั่งถึงสมัยจักรวรรดิศรีวิชัยเรื่องอำนาจและล่มสลายไปในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ด้วยเหตุนี้ ราชวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองบ้านเมืองในคาบสมุทรมลายูใต้ของประเทศไทย จึงอ้างว่า พระองค์เป็นราชวงศ์เดียวกับ พระพุทธเจ้า ซึ่งราชวงศ์ไศเลนทร์ นี้มีความรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยอาณาจักร ศรีวิชัย ในพุทธศตวรรษ ที่ ๑๒ มีอาณาเขตครอบคลุมมลายู เกาะชวา เกาะสุมาตรา ช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา และบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย พื้นที่อาณาจักรแบ่งได้สามส่วน คือส่วนคาบสมุทรมลายู เกาะสุมาตรา และหมู่เกาะชวา (อาณาจักรสุวรรณภูมิ, ออนไลน์, 2557)

ดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นอาณาจักรอาเซียนเคยมีศูนย์กลางอยู่ที่ จว.สุราษฎร์ธานี จว.นครศรีธรรมราช จว.กระบี่ และจว.พังงา นี้เอง ศาสนาพุทธเคยรุ่งเรืองไปทั่วทั้งดินแดน ปรากฏหลักฐานชัดเจนไม่ว่าจะเป็นบนเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย ในประเทศมาเลเซีย แม้กระทั่งใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังมีปัญหาอยู่ในปัจจุบัน ศาสนาพุทธก็รุ่งเรืองตลอดมา จนถึงสมัยอาณาจักรลังกาสุกะจึงมีการเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นศาสนาอื่นด้วยเหตุผลส่วนตัวของผู้ปกครองในยุคนั้น อดีตเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและผ่านไปแล้วไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ อนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น การอยู่กับปัจจุบัน และทำปัจจุบันให้ดีที่สุด เพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นต่างหาก จึงเป็นเรื่องที่ควรจะต้องกระทำ

4.2 อาณาจักรคันธูลี

แคว้นคันธูลี ตั้งอยู่เหนือแคว้นพันพันทางแหลมสุวรรณภูมิ รุ่งเรืองอยู่ในช่วง พศ.ที่ 4 - 8 แต่รุ่งเรืองอยู่ได้ไม่นานก็ถูกรวมเข้าอยู่ในรัฐพันพัน ใน พศ.ที่ 7 และพันพันเจริญรุ่งเรืองมากมีอาณาเขตจดคาบสมุทรมลายู หลังจากนั้นแคว้นพันพันได้ย้ายเมืองไปตั้งอยู่ริมทะเลและสถาปนาชื่อเมืองใหม่ว่าเมืองโพ-ธิ ที่จีนเรียกว่าโพ-ชิใน พศ. ที่ 12 ชื่อนี้บางทีก็บันทึกว่า ศรี

โพธิ์ ศรีโพธิ หรือสิริโพธิ ต่อมาภายหลังเจริญมากมีการส่งทูตติดต่อกับจีนหลายครั้ง(ปัจจุบัน ต.คัน
ธูลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี อยู่ทางทิศเหนือของจว.สุราษฎร์ ฯ ติดกับ อ.ละแม จว.ชุมพร)
(อาณาจักรคันธูลี, ออนไลน์, 2557)

4.3 อาณาจักรพัน พัน

อาณาจักรพัน - พัน เป็นอาณาจักรที่มีความรุ่งเรืองจากการติดต่อค้าขาย
ทางทะเล อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 8 – 12 อาณาจักรพัน - พันเคยตกอยู่ในอาณานิคมของอาณาจักร
พุนัน นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าอาณาจักรพัน-พัน อาจจะมีศูนย์กลางอยู่ในเขตอำเภอพุนพิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี(อ.พุนพิน จว.สุราษฎร์ธานี อยู่ตอนกลางของ จว.สุราษฎร์) ทั้งนี้เพราะ
พงศาวดารจีนสมัยราชวงศ์เหลียง จดบันทึกเรื่องราวรายละเอียดไว้ว่า ประเทศพัน-พัน ตั้งอยู่ตรงอ่าว
ใหญ่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหลินยี่ก๊ก (อาณาจักรจามปา) มีทะเลน้อยคั่นอยู่เดินทางโดยเรือ
ลำเภจาก เกียวเจา (มณฑลเกียวเจาทางตอนกลางของประเทศเวียดนาม)ถึงประเทศนี้ใช้เวลาในราว
40วัน พระเจ้าแผ่นดิน ประเทศพัน-พาน ทรงพระนามว่า “หยางหลีซี” ขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อ
จาก “พระเจ้าหยางเตวเหลียง” ซึ่งเป็นพระราชบิดา กำแพงเมืองพัน-พาน ทำด้วยไม้ล้อมรอบเมือง
พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในประสาท เสด็จออกว่าราชการในท้องพระโรง ประทับนั่งบนบัลลังก์
ทองคำสลักเป็นรูปมังกร (พระยานาค) เหล่าเสนามหาอำมาตย์ที่เข้าเฝ้า นั่งคุกเข่าประนมมือสูงเหนือ
บ่า ตำแหน่งเสนาบดีชั้นสูงประเทศพัน-พาน มีอยู่ 4 ตำแหน่ง (จตุสดมภ์) คือ ไปลังโซลัม คุณหลุนดิ
เย คุณหลุมโปโฮ คุณหลุนโปติโลกัน ส่วนตำแหน่งเสนาบดีผู้ปกครองหัวเมืองเรียกว่า นาเย็น
ตำแหน่ง นาเย็น ตรงกับตำแหน่งขุนนางจีนเรียกว่า ซูซี และ เชียงหลิง ทหารประเทศนี้ใช้ศิลาทำ
เป็นหัวลูกศร ใช้หอกทำด้วยเหล็ก พลเมืองของประเทศพัน-พาน ส่วนมากอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ มี
วัดใหญ่ของพุทธศาสนาอยู่ 10 วัด ภิกษุและนางชีจำนวนมาก ต่างศึกษาหลักธรรมของพระพุทธเจ้า
ภิกษุและนางชีกินอาหารได้ทุกชนิด แต่ไม่ดื่มสุรา มีวัดอยู่แห่งหนึ่งที่ถือพระวินัยเคร่งครัดมาก ภิกษุ
และนางชีที่วัดนั้นไม่กินเนื้อสัตว์(มังสวิวัติ) ชาวเมืองพัน-พาน เรียกภิกษุในพุทธศาสนาว่า “ท่าน”
ส่วนใหญ่ชอบอ่านนิยายเรื่องอสูรราช (รามเกียรติ์) ในประเทศนี้มีพราหมณ์จำนวนมากจากอินเดีย
เข้ามาแสวงหาความร่ำรวย ไม่ทำงานการอะไรนอกจากท่องคัมภีร์พระเวทและทำตัวให้เป็นที่โปรด
ปรานของพระเจ้าแผ่นดินโดยรับใช้อย่างใกล้ชิด ในสมัย ยวนเซีย (พ.ศ.967-987) สมัยเสียวเซีย
(พ.ศ.1000-1072) พระเจ้าแผ่นดินประเทศพัน-พาน ทรงโปรดให้ราชทูตคุมเครื่องราชบรรณาการมา
ถวายพระจักรพรรดิ ในปีที่ 1 และปีที่ 4 แห่งรัชกาลต้าตุง (พ.ศ.1070-1072) พระเจ้ากรุงพัน-พาน
ทรงโปรดให้ราชทูตนำพระทันตธาตุ 1 องค์ สลุประบายสีและของหอมนานาชนิดมาถวายพระ
จักรพรรดิ ต่อมาอีก 6 ปี (พ.ศ. 1078) พระเจ้ากรุงพัน-พาน ทรงโปรดให้ราชทูตนำพระธาตุหลาย
องค์ สลูปลีต่าง ๆ ใบบพระศรีมหาโพธิ์ขนมหวานและของหอมมาถวายพระจักรพรรดิ จะเห็นได้ว่า

หลักฐานการติดต่อทางพระราชไมตรีระหว่างกษัตริย์ “อาณาจักรพัน-พาน” กับ จักรพรรดิฉินใน สมัยราชวงศ์เหลียง ซึ่งมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 967 แต่ผลการขุดค้นแหล่งโบราณคดีในคาบสมุทรภาคใต้ ของประเทศไทย บริเวณ “เส้นทางข้ามคาบสมุทรจุดเชื่อมโลก” พบศิลปวัตถุเก่าแก่มาก่อนสมัย ประวัติศาสตร์มากมาย และก่อนสมัยเริ่มต้นติดต่อทางพระราชไมตรีกับราชสำนักจีนเป็นเวลานาน (อาณาจักรพัน พัน, ออนไลน์, 2557

4.4 อาณาจักรศรีวิชัย(พุทธศตวรรษที่12-18)

เมื่ออาณาจักรพุนันล่มสลายลงในพุทธศตวรรษที่ 11 นั้น ดินแดนทาง แหลมทองได้เกิดการตั้งอาณาจักรศรีวิชัย (จีนเรียก ซิลิโพซิ หรือ คันโทลี หรือโคยง) ขึ้นภายใต้การ นำของราชวงศ์ ไสเลนทร์ มีอาณาเขตครอบคลุมแหลมมลายู เกาะชวา เกาะสุมาตรา ช่องแคบมะละ กา ช่องแคบซุนดา และบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ทำให้อาณาจักรศรีวิชัยสามารถควบคุม เส้นทางค้าขายระหว่างจีนกับอินเดียรวมทั้งอาหรับเปอร์เซียและยุโรปได้ อาณาจักรศรีวิชัยนี้มีอาณา เขตตั้งแต่เมืองปาเล็มบังในเกาะสุมาตราของ อินโดนีเซียขึ้นมาถึงบริเวณแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอลำเลียด จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเมืองท่า(ตามพรลิงค์หรือท่าพะลิงค์)ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการพบศิลาจารึกภาษามลายูเกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัยนี้ที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช หลังจากอาณาจักรศรีวิชัยหมดอำนาจลงก็ถูกทิ้งร้างมาจนถึงสมัยอยุธยา พุทธศาสนาจึงได้ฟื้นฟูขึ้น โดยมีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะที่ขนาดใหญ่จากหินที่เขานางเอ อยู่หลังสวนโมกข์ มีอยู่ประมาณ 300-400 องค์ สำหรับคำว่า ไชยา นั้นน่าจะนำมาจากคำว่า ศรีวิชัย ซึ่งขุดพบศิลาจารึกพ.ศ.1318 ที่ ระบุชื่อ พระยาศรีวิชัยนั้นว่า ศรีวิชัยนทรราชา,ศรีวิชัยศวรภูบดี และศรีวิชัยนฤบดี ที่หมายถึง พระ เจ้าแผ่นดินเมืองศรีวิชัย นั้นหมายถึงศูนย์กลางอำนาจของพวก ไสเรนทร(ราชาแห่งจอมเขา)อยู่ที่ บริเวณเมืองไชยาซึ่งเหมาะสมที่จะติดต่อกับอินเดียโดยเฉพาะที่เบ็งกอล และเป็นเหตุให้พระอวโลกิ เทศวร โภทิสัตว์ที่เป็นฝีมือของช่างแบบปาละแท้เดินทางมาประดิษฐานที่เมืองไชยาได้โดยเฉพาะ การติดต่อมหาวิทยาลัยนาลันทาซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนามหาสถานในเบ็งกอล จนมีความ ปรากฏในจารึกแผ่นทองแดงพบที่นาลันทาเมื่อพ.ศ. 1392 ว่าด้วยการที่ไสเรนทรอุปถัมภ์ มหาวิทยาลัยแห่งนั้นไปจากไชยา เมืองไชยาโบราณนี้เดิมเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่าเมือง ตามพรลิงค์ (เมืองนครศรีธรรมราช) ซึ่งมีชุมชนเมืองเก่า และสร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยา เจดีย์ที่วัด แก้ว เจดีย์ที่วัดเวียง เจดีย์ที่วัดหลง และพระอวโลกิตเกศวรอย่างชวาอยู่จำนวนมากโดยเฉพาะ พระอวโลกิตเกศวร ขนาดเท่าคนที่มีชื่อเสียงรู้จักกันดี เส้นทางติดต่อนั้นมีแม่น้ำหลวง(แม่น้ำตาปี) ไหลผ่าน เมื่อสำรวจเส้นทางน้ำพบว่าไปได้ถึงคีรีรัฐซึ่งมีทางข้ามไปลงที่แม่น้ำตะกั่วป่าได้อย่าง สบาย น่าจะเป็นเส้นทางเดินของชาวอินเดียทางหนึ่ง สำหรับเมืองตามพรลิงค์นั้นมีพระมหาธาตุองค์ เดียว เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในสมัยหลัง และมีหาดทรายแก้วกับลุ่มแม่น้ำน้อย ประการสำคัญอ่าวบ้าน

คอนนั้นเป็นแหล่งที่เรือสินค้าจากจีนใช้เป็นท่าจอดเรือในสมัยโบราณได้ และรอบอ่าวบ้านคอนนั้นก็เป็นแหล่งเกษตรกรรมสำคัญ ในจารึกพ.ศ.1773ระบุว่าพระเจ้าจันทกษัตริย์ยังมีอำนาจอยู่เหนือดินแดนรอบอ่าวบ้านคอนสำหรับเมืองครหินนั้นน่าจะอยู่แถวใต้เขมรลงมาทางฉนวนหรือแถวคอคอดกระพุทธศาสนาแบบมหายานเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรศรีวิชัย หลวงจันอึ้งจิง เคยเดินทางจากเมืองกวางตุ้งประเทศจีนทางเรือของอาหรับผ่านพุนั้น มาพักที่อาณาจักรศรีวิชัยนี้ ในเดือน 11 พ.ศ. 1214 เป็นเวลาสองเดือน ก่อนที่จะเดินทางต่อผ่านเมืองไทรบุรี ผ่านหมู่เกาะคนเปลือยนิโคบาร์ ถึงเมืองท่าตามรลิตที่อินเดีย เพื่อสืบพระพุทธศาสนา หลวงจันอึ้งจิงบันทึกไว้ว่า ประชาชนทางใต้ของแหลมมลายูส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งได้อิทธิพลมาจากพ่อค้ามุสลิมอาหรับ ที่เดินทางผ่านเพื่อไปยังประเทศจีน ศาสนาอิสลามได้เผยแผ่ไปยัง มะละกา กลันตัน ตรังกานู ปาหัง และปัตตานีจนกลายเป็นรัฐอิสลามไป ต่อมาในพ.ศ.1568(ค.ศ.1025) อาณาจักรศรีวิชัยถูกอาณาจักรโจฬะ จากอินเดียตะวันออกเฉียงใต้ ยกทัพเรือเข้าโจมตีทำให้อ่อนกำลังลง หลังจากนั้นในพ.ศ.1940 อาณาจักรศรีวิชัยได้ตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรมัชปาหิตที่มีอำนาจจากชวา อาณาจักรสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นได้แผ่อำนาจลงมายังหัวเมืองต่างๆตลอดแหลมมลายู และมีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองสำคัญที่คอยดูแลหัวเมืองทางใต้ (อาณาจักรศรีวิชัย, ออนไลน์, 2557)

4.5 อาณาจักรตามพรลิงค์หรือตัมพะลิงค์(พุทธศตวรรษที่ 7-19)

อาณาจักรตามพรลิงค์ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอาณาจักรนครศรีธรรมราชนั้น เป็นอาณาจักรโบราณที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธศตวรรษที่ 7 มีศูนย์กลางอยู่ที่นครศรีธรรมราชในปัจจุบัน(อาจจะเป็นบริเวณบ้านท่าเรือ หรือบ้านพระเวียง) อยู่ทางด้านเหนือของอาณาจักรลังกาสุกะ(บริเวณปัตตานี) มีอาณาเขตทางตะวันออก และตะวันตกจรดทะเลอันดามันถึงบริเวณที่เรียกว่าทะเลนอก ซึ่งเป็นบริเวณจังหวัดกระบี่ในปัจจุบัน คำว่า "ตามพ" เป็นภาษาบาลี แปลว่า ทองแดง ส่วน "ลิงค์" เป็นเครื่องหมายบอกเพศ เขียนเป็นอักษรภาษาอังกฤษว่า Tambalinga หรือ Tanmaling หรือ Tamballinggam จีนเรียก ตันเหมยหลิง หรือโพ-ลิง หรือโฮลิง (แปลว่าหัวแดง) บางที่เรียกว่า เซียะ โท้ว(แปลว่าดินแดง) อาณาจักรตามพรลิงค์ มีกษัตริย์สำคัญคือพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช และพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช อาณาจักรตามพรลิงค์นี้เป็นเส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ไปยังอาณาจักรสุโขทัยและดินแดนทั่วแหลมมลายู เนื่องจากอาณาจักรตามพรลิงค์กับศรีลังกามีความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องมาแต่สมัยโบราณ อาณาจักรตามพรลิงค์มีศูนย์กลางอยู่ที่นครศรีธรรมราช(อาจจะเป็นบริเวณบ้านท่าเรือ หรือบ้านพระเวียง)อยู่ทางด้านเหนือของอาณาจักรลังกาสุกะ(บริเวณปัตตานี)มีอาณาเขตทางตะวันออกและตะวันตกจรดทะเลอันดามันถึงบริเวณที่เรียกว่าทะเลนอกซึ่งเป็นบริเวณจังหวัดกระบี่ในปัจจุบัน คำว่าตามพเป็นภาษาบาลี แปลว่า ทองแดง ส่วนลิงค์ เป็นเครื่องหมายบอกเพศ เขียนเป็นอักษร

ภาษาอังกฤษว่า Tambalinga หรือ Tanmaling หรือ Tambalinggam จีนเรียก ตันเหมยหลิว หรือโพลิง หรือโฮลิ่ง(แปลว่าหัวแดง) บางทีเรียกว่า เซียะโท้ว(แปลว่าดินแดง) อาณาจักรตามพรลิงค์ มีกษัตริย์สำคัญคือพระเจ้าศรีธรรมมา โศกราชและพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราชซึ่งทรงสามารถรวบรวมพวกมลายูและแขกทมิฬเข้าไว้ได้อำนาจอาณาจักรตามพรลิงค์นี้เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ไปยังอาณาจักรสุโขทัยและดินแดนทั่วแหลมมลายู พระภิกษุจากนครศรีธรรมราชเคยเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาถึงประเทศลังกา ในพุทธศตวรรษที่ 7 อาณาจักรตามพรลิงค์ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพุนัน ต่อมาใน พ.ศ.1318 อาณาจักรตามพรลิงค์ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย และพ.ศ.1568 ได้ถูกพวกโจฬะจากอินเดียยกทัพมารุกราน ในพ.ศ.1658 ได้มีการส่งคณะทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนราชวงศ์ซ้อง ที่เมืองไคฟง พุทธศตวรรษที่16 อาณาจักรตามพรลิงค์ได้ส่งไพร่พลไปช่วยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 สร้างเมืองนครธมพ.ศ.1813 อาณาจักรตามพรลิงค์ได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลของอาณาจักร ลังกาสู่กะพ.ศ.1837 เมืองนครศรีธรรมราชได้เข้าร่วมอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย และ พ.ศ.1893 เมืองนครศรีธรรมราชได้เข้าร่วมกับอาณาจักรอยุธยา อาณาจักรตามพรลิงค์นี้ประกอบด้วยเมือง 12 เมือง คือ สายบุรี ปัตตานี กลันตัน ปาหัง ไทรบุรี พัทลุง ตรัง ชุมพร บ้านทาสมอ สงขลา ตะกั่วป่า และครหิหรือกระบี่ ใช้สัตว์ประจำปีเป็นตราประจำเมือง เช่นสายบุรีใช้ตราหนู ปัตตานีใช้ตราวัว กลันตันใช้ตราเสือ ปาหังใช้ตรากระทาย เรียงลำดับไป สำหรับเมืองบันทาสมอซึ่งใช้ตราลิงนั้นนักโบราณคดีบางท่านเช่น หม่อมเจ้าจันทรจิรายุ รัชนี สันนิษฐานว่าอยู่ที่เมืองกระบี่ซึ่งอาจเป็นที่มาของชื่อเมืองกระบี่ในปัจจุบัน จดหมายเหตุจีนระบุว่า นครโฮลิ่ง(ตามพรลิงค์)ส่งทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนใน พ.ศ.1291,1310,1311,1356,1358 และพ.ศ.1361 ต่อมาได้มีการเรียกชื่ออาณาจักรตามพรลิงค์ใหม่ว่าอาณาจักรศรีธรรมราชภายหลังเมื่ออยู่ในอำนาจอาณาจักรสุโขทัยได้เปลี่ยนมาเป็น เมืองศรีธรรมราช อาณาจักรตามพรลิงค์ มี เมืองรอง ที่สำคัญ อยู่ 2 เมือง เมืองแรกคือ เมืองไชยา ตั้งอยู่ถัดไปทางด้านใต้ ศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี กำเนิดขึ้นพร้อมๆ กับเมืองตามพรลิงค์ ในระยะแรกต่างเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อกัน ต่อมาในยุคหลังเมืองไชยากลับขึ้นกับอาณาจักรตามพรลิงค์ในฐานะเมืองอุปราช และคงจะอยู่ในฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองที่สอง คือ เมืองสทิง คือ บริเวณโดยรอบทะเลสาบสงขลา จังหวัดสงขลาและพัทลุงส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเมือง นครศรีธรรมราชในสมัยอยุธยา (อาณาจักรตามพรลิงค์, ออนไลน์, 2557)

4.6 อาณาจักรนครศรีธรรมราช

จากหลักฐานที่พบจดบันทึกไว้ในสมุดข่อยโบราณในหอสมุดแห่งชาติ มีชาวนครศรีธรรมราชท่านหนึ่งซึ่งสนใจศึกษาวิชาโหราศาสตร์ ได้ค้นคว้าพบดวงชะตาเมืองนครศรีธรรมราช สถาปนาขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดี แรม 12 ค่ำ เดือน 3 ปีเถาะ จุลศักราช 649 ตรงกับ

พ.ศ. 1830 ซึ่งเป็นการสถาปนาหลังจากอาณาจักรศรีวิชัยได้ล่มสลายไปแล้ว เนื่องจากอาณาจักรศรีวิชัย มีอายุ อยู่ในช่วง พ.ศ. 1000- 1800 กษัตริย์ผู้สถาปนา อาณาจักรนครศรีธรรมราช (จังหวัด นครศรีธรรมราช) คือพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระเจ้าศรีธรรมโศกราช มีพระอนุชา 3 พระองค์ องค์รองชื่อ พระเจ้าจันทรภาณุ ซึ่งเป็นพระนามฐานันดรตำแหน่งอุปราช องค์สุดท้ายทรงพระนามว่า พระเจ้าพงษาสุระ เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระเชษฐาสวรรคต องค์รองพระเจ้าจันทรภาณุ ขึ้นเสวยราชย์ ราชแทน เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรนครศรีธรรมราช พระองค์ก่อนสวรรคต กษัตริย์พระองค์ต่อมาก็เป็นพระเจ้าศรีธรรมราชโศกราชแทน ดังเช่นเมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระองค์พี่สวรรคต พระเจ้าจันทรภาณุ ก็ได้รับพระนามว่า พระเจ้าศรีธรรมราชโศกราช เช่นเดียวกัน แต่คนทั่วไป ก็มักจะเรียกจนติดปากว่า พระเจ้าจันทรภาณุ หรือในอีกชื่อหนึ่งของพระองค์คือ จตุคามรามเทพ ราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช มีที่มาจากกษัตริย์ผู้สถาปนา อาณาจักรนครศรีธรรมราช (จังหวัดนครศรีธรรมราช) "ราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช" เป็นราชวงศ์หนึ่ง ของชาวสยามที่เคยมีอำนาจปกครอง อาณาจักรนครศรีธรรมราช ซึ่งปกครองเมืองใหญ่ต่างๆ ในคาบสมุทรมลายูของไทย จำนวน 12 เมือง เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร เมื่อสมัยสุโขทัยเรื่องอำนาจ ของอาณาจักรไทยทางภาคเหนือและภาคกลาง อาณาจักรนครศรีธรรมราช เองก็มีอำนาจรุ่งเรืองในภาคใต้ อาณาจักรนครศรีธรรมราชเป็นมิตรที่ดีต่ออาณาจักรสุโขทัย มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มีส่งพระสงฆ์ไปยังอาณาจักรสุโขทัย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังไม่ปรากฏหลักฐานเป็นที่แน่ชัดว่า อาณาจักรนครศรีธรรมราชยอมเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ของประเทศไทยในปัจจุบัน ตั้งแต่ในสมัยใด แต่จากการสันนิษฐานคาดว่า อาณาจักรนครศรีธรรมราชยอมเข้ามาเป็นประเทศราชของอาณาจักรไทยในสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาในประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ที่ปรากฏในหลักฐานที่เด่นชัดที่สุดคือในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชพระองค์มีพระมเหสี 4 พระองค์ หนึ่งในนั้นคือพระมเหสีจากราชวงศ์ศรีธรรมมาโศก ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่นิยมปฏิบัติในสมัยโบราณ ที่จะให้อาณาจักรของตน มีความสัมพันธ์กับกับอภิราชอาณาจักรหนึ่ง เพื่อเป็นมิตรกันจะได้เกื้อหนุน ช่วยเหลือกัน (อาณาจักรนครศรีธรรมราช, ออนไลน์, 2557)

4.7 อาณาจักรมณฑลปาหิต

เป็นชื่ออาณาจักรหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอำนาจอยู่ระหว่างปี พ.ศ.1836 - 2063 มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ชาวภาคตะวันออก (ใกล้เมืองสุรabayaในปัจจุบัน) แต่อิทธิพลไปครอบครองดินแดนที่เป็นหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกเฉียงเหนือและกวมเบสภาคเหนือ และข้ามฟากมาครอบงำรัฐต่าง ๆ ในแหลมและคาบสมุทรมลายู รวมทั้งปัตตานี ซึ่งขณะนั้นเรียกว่าลังกาสุกะ และกลันตันมีหลักฐานหลายแห่งกล่าวถึงความเป็นมาของอาณาจักรมณฑลปาหิต คือ ก่อนเกิดอาณาจักรนี้ในชาวตะวันออก มีรัฐหรืออาณาจักรเล็ก ๆ หลายอาณาจักร แต่

อาณาจักรที่มีอาณาพรมมากที่สุดได้แก่ อาณาจักรสิงหัดสำหรับ ซึ่งพระเจ้าเกนอังกทงตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ.1763 สามารถปราบอาณาจักรจระกละและอาณาจักรกะทริได้สำเร็จ ต่อมาในสมัยพระเจ้ากฤต นคร (พ.ศ.1811 - 1835) ร่วมสมัยกับพ่อขุนรามคำแหง ฯ แห่งกรุงสุโขทัย เป็นกษัตริย์ชาวองค์แรก ที่ยกกองทัพไปปราบอาณาจักรศรีวิชัยที่สุมาตราได้ และได้ยึดครองบางส่วนของเกาะสุมาตรา ได้ เกาะบาหลิ มะทราส่วนหนึ่งของเกาะบอร์เนียว และเกาะใกล้เคียงอื่น ๆ และเริ่มมีสงครามกับไทย เรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือช่องแคบมะละกาด้วยในปีสุดท้ายแห่งรัชกาลนี้ คณะทูตจีนจากราชสำนัก จีน (จักรพรรดิเฉียนหลง) ได้มาทวงเครื่องบรรณาการ (จิ้มก้อง) พระเจ้ากฤตนครทรงพิโรธให้จับ ฑูตราชทูตมาตัดหู และกรีดหน้าแล้วปล่อยตัวไป หลังจากนั้นไม่นานเจ้าชายชัยขัตตวงศ์แห่งกะทริได้ ก่อการขบถยึดอำนาจไว้ได้ พระเจ้ากฤตนครสิ้นพระชนม์ในที่รบ ระเด่นวิชัยราชบุตรเขยของ พระองค์ หนีภัยไปซ่อนตัวอยู่ที่มณฑลปาหิตในปี พ.ศ.1836 จักรพรรดิเฉียนหลงได้ส่งกองเรือมา แก่แก่น ระเด่นวิชัยได้เข้าร่วมกับกองทัพจีน ยกกำลังเข้าล้อมอาณาจักรสิงหัดสำหรับปราบเจ้าชาย ชัยขัตตวงศ์ได้แล้วระเด่นวิชัยได้ระดมกำลังขับไล่ทหารจีนออกไปจากขวาได้ แล้วขึ้นครองราชย์สืบ แทน แต่ได้ย้ายราชธานีไปสร้างราชธานีใหม่ ณ ที่ตั้งค่ายมณฑลปาหิตเรียกอาณาจักรใหม่ว่า อาณาจักรมณฑลปาหิต ตั้งแต่ปี พ.ศ.1836 อาณาจักรมณฑลปาหิตมีกษัตริย์ปกครองเจ็ดองค์ ต่อมาได้มีการ ก่อการขบถจนกลายเป็นสงครามกลางเมืองยืดเยื้อ ทำให้อำนาจของอาณาจักรมณฑลปาหิต อ่อนกำลัง ลงรัฐต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในอำนาจต่างก็ตั้งตัวเป็นอิสระ เจ้าชายปรเมศวรได้อพยพลี้ภัยไปสร้างเมืองมะ ละกาขึ้นที่แหลมมลายู อาณาจักรมณฑลปาหิตเสื่อมสลายไปเพราะอาณาจักรมะละกา ซึ่งเข้ารีตศาสนา อิสลามแล้วยกกองทัพไปรุกรานมณฑลปาหิต เมื่อปี พ.ศ.2021 โอรสของกษัตริย์โบนัง ผู้เป็นกษัตริย์ องค์สุดท้ายของมณฑลปาหิต พร้อมด้วยเจ้านาย และบริวารได้ลี้ภัยไปอาศัยอยู่ในเกาะบาหลิ (อาณาจักรมณฑลปาหิต, ออนไลน์, 2557)

4.8 อาณาจักรลังกาสุกะ

อาณาจักรลังกาสุกะ (พุทธศตวรรษที่ 7-11) อาณาจักรลังกาสุกะ แห่งนี้ได้ตั้งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 7 แล้วเจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 11 ขณะที่อาณาจักร พุณันเริ่มเสื่อมอำนาจลง อาณาจักรลังกาสุกะตั้งอยู่ทางใต้ของอาณาจักรตามพรลิงก์ในคาบสมุทรมลายู บริเวณมัสยิดแห่งกรือเซะ ในบริเวณที่ปัจจุบันอยู่ระหว่างอำเภอเมืองปัตตานีกับอำเภอยะหริ่ง และบริเวณอำเภอยะรัง ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปัตตานี พวกชาวเรียก “นครกิริติงมา” มีอาณา เขตครอบคลุมถึงทางเหนือตะกั่วป่าและตรัง ทางใต้ตลอดแหลมมลายู ลังกาสุกะมีการติดต่อกับจีน ใน พ.ศ. 1052 ตามจดหมายเหตุจีนระบุว่า “เป็นเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ กษัตริย์ประทับอยู่บนภูเข้างมีหลังคาทำด้วยผ้าสีขาว แวดล้อมด้วยองครักษ์ที่มีท่าทางดุร้าย และทหารตีกลองถือธงสีต่าง ๆ ประชาชนทั้งชายหญิงไว้ผมปล่อยยาว ใส่เสื้อไม่มีแขน” อาณาจักรลังกาสุกะนี้ ถูกอาณาจักรพุณัน

โจมตีในพุทธศตวรรษที่ 11 แล้วกลายเป็นเมืองขึ้นมา ลังกาสูกะเป็นนครรัฐตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 รุ่งเรืองยาวนานถึง 1,400 ปี จึงเสื่อมสลายไป ไม่ใช่เพราะถูกอำนาจใดเข้าตี หากแต่ทะเลออยห่างตัวเมืองออกไปทุกที จนผู้คนพากันทิ้งเมือง ซ้ำโดนน้ำท่วมโคลนถมทับตัวเมืองแทบหมด เพิ่งขุดเจอซากไม้นานมานี้เอง เชื่อกันว่าคนในหมู่บ้านกาแลจินอ อ.เมืองปัตตานีปัจจุบันคือผู้สืบเชื้อสายชาวเมืองลังกาสุกะ ที่เป็นลูกครึ่งชาวจีนกับคนพื้นเมืองที่ต้องทิ้งเมืองเก่ามาอยู่ในปัตตานีเมื่อ 1,000 กว่าปีที่แล้ว อาณาจักรโบราณยิ่งใหญ่ที่เชื่อว่ามีพื้นที่คลุมไปถึงตอนเหนือมาเลเซีย เพราะพบสิ่งก่อสร้างโบราณ แบบเดียวกับที่พบในปัตตานีแถวริมฝั่งแม่น้ำบูจิงและป่าดงลาวาส (ปากแม่น้ำลาวาส) ในรัฐเคดาห์ หนังสือเหล่านั้นเรียกอย่างจืดชืดไม่ดึงดูดใจสักนิดว่า "เมืองโบราณยะรัง" เพราะซากเมืองเก่าพบที่ อ.ยะรัง ทั้งที่มีความเก่าแก่รุ่งเรืองมาก่อน อาณาจักรศรีวิชัยและอาณาจักรทวารวดีตั้ง 500 ปี ศรีวิชัยและทวารวดีตั้งในพุทธศตวรรษที่ 12 ลังกาสูกะเป็นนครรัฐที่โลกตะวันตกตะวันออก รู้จักกันแล้ว ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เมืองโบราณยะรังจึงไม่ใช่เมืองเก่าธรรมดา หากแต่เป็นเมืองท่านครรัฐยิ่งใหญ่ สมัยโบราณเก่ากึกในภูมิภาคนี้โดยแท้ เมืองโบราณที่ กรมศิลปากร กำลังขุดแต่งอยู่ที่ อำเภอยะรัง ในขณะนี้คือ ศูนย์การปกครอง อาณาจักรลังกาสุกะ ในเมื่อบันทึก ชาวอินเดียและ ชาวอาหรับ ที่เรียกเมืองนี้ว่า "ลังกาสุกะ" กับบันทึก ของชาวจีนที่เรียก "หลาง หย่า ซุ่ย" ล้วนระบุทิศทางและ ที่ตั้งตรงกันหมด น.ส.พรทิพย์ พันธูโกวิท หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ โบราณคดี ผู้ควบคุมการขุดแต่งและ บูรณะมาตั้งแต่แรกถึง 16 ปี อธิบายว่า ปัตตานีวันนี้คือดินแดนเกิดใหม่ เมื่อทะเลออยห่างฝั่งออกไปทุกที ลังกาสูกะเลยกลายเป็น เมืองภายในแผ่นดินอยู่ห่างชายฝั่งทะเล ในวันนี้เกือบ 25 กม. ชายฝั่งบริเวณท่าเรือใหญ่ครั้งโน้น ปัจจุบันนี้คือ คลองปลาและหมู่บ้านกาแลนูซา (ท่าเรือใหญ่) หมู่บ้านเทียระยา (หมู่บ้านเสากระโดงเรือ) ต.ตันหยงลูโละ อ.เมือง ปัตตานี ร่องรอยทางโบราณคดี ชี้ให้เห็นว่ามีลักษณะเป็นเมืองเรียงกันถึง 3 เมืองด้วยกัน ได้แก่ เมืองที่กำลังขุดอยู่ที่บ้านวัด บ้านจาละ และบ้านปราว (พระราชวัง) อำเภอยะรัง บ้านปราวอยู่ริมทะเล มีลักษณะ ค่ายคูประตูล้อมรอบตามมุมเมือง คาดว่าน่าจะเป็นประชาคม 3 แห่ง ที่อยู่ร่วมกันมากกว่าเมือง โดยรวมแล้วพื้นที่ดังกล่าวนี้ พบร่องรอยทางโบราณคดีถึงกว่า 40 แห่ง ลงมือขุดไปเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น ชื่นใหญ่ ๆ ที่กำลังขุดอยู่เป็นศาสนสถานใน ศาสนาพราหมณ์และ พุทธศาสนา ทั้งพบคำจารึกภาษาปัลลวะอินเดียโบราณและภาษาสันสกฤตด้วย บ่งบอกอย่างเด่นชัด แรกเริ่มนั้นชาวลังกาสุกะนับถือศาสนาพราหมณ์ เปลี่ยนมาถือพุทธ แล้วเปลี่ยนมาเป็นอิสลามตามลำดับ ลังกาสูกะเฟื่องเนื่องมาจากที่ตั้งเป็นกึ่งกลางเส้นทางค้าขายโลกตะวันตกและตะวันออก เป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและศูนย์ค้าเครื่องเทศสินค้าสำคัญของภูมิภาคนี้ ที่ดังที่สุดได้แก่ไม้หอม และกำยาน ซึ่งอินเดีย อาหรับยังยุโรปต่างต้องการอย่างมาก น่าเชื่อว่ากำยานชั้นดีที่สุดเป็นกำยานลังกาสุกะ เพราะเครื่องหอมทำจากกำยานที่โลกอาหรับ และชาติมุสลิมใช้อย่าง

กว้างขวาง เนื่องจากเป็นเครื่องหอม ที่ไม่มีแอลกอฮอล์เจือปนไม่ผิด หลักทางศาสนาที่ชื่อว่า "ไซมิสเบนโซอิน" ที่ยังใช้กันมาจนทุกวันนี้ ลังกาสูกะเป็นท่าเรือ ส่งออกที่ใหญ่มาก ลังกาสูกะอาจเป็นอาณาจักรเดียวในโลกที่ล่มสลายไปไม่ใช่เพราะการสงครามหรือโรคระบาด หากเกิดจากทะเลถอยห่างออกไปเรื่อย ๆ เมื่อไม่สามารถทำมาหากินได้เหมือนเดิม ผู้คนก็อพยพทิ้งบ้านทิ้งเมือง ไปอยู่ที่อื่นกันหมด พร้อม ๆ กับอาณาจักรอื่นใกล้เคียงเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาแทนที่ อาณาจักรลังกาสุกะเป็นอาณาจักรโบราณ มีศูนย์กลางตั้งอยู่บริเวณ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี[3] มีอาณาเขตปกครองกว้างขวางครอบคลุมคาบสมุทรมลายูตอนล่างทั้งหมด โดยพัฒนามาจากเมืองท่าเล็กๆ ของชาวพื้นเมืองจนเติบโตเป็นรัฐและมีฐานะเป็นอาณาจักรมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นศูนย์กลางการค้าและศาสนา จนได้ล่มสลายไปในต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันปรากฏร่องรอยศาสนสถานประเภทสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่ จำนวน 33 แห่ง ในพื้นที่ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตร

จากตำนาน ไทรบุรี ปัตตานี กล่าวถึงเมืองลังกาสุกะ ของพระเจ้ามะโรงมหาราชหรือราชามารงมหาราช ต่อมากำว่าลังกาสุกะค่อย ๆ เลือนหายไป กลายเป็นคำว่าปัตตานี ดารุสซาลามเข้ามาแทนที่ จดหมายเหตุราชวงศ์เหลียง (พ.ศ. 1045-1099) บันทึกไว้ว่าอาณาจักรลังกาสุกะ สถาปนาขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 7 มีอำนาจปกครองระหว่างสองฝั่งทะเล คือด้านตะวันตกจรดไทรบุรี และด้านตะวันออกที่ปัตตานีข้อความในจดหมายเหตุนี้สอดคล้องกับตำนานไทรบุรีปัตตานี

ปอล วิดลีย์ (Paul Wheatly) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องแหลมมลายู มีความเห็น ว่าตำนานไทรบุรี ๗ มีลักษณะเหมือนเทพนิยาย แต่งขึ้นเมื่อชาวอินเดียเดินทางมาถึงหัวเมืองมลายูราวพุทธศตวรรษที่ 6 และเขาแสดงความคิดเห็นไว้ว่า ลังกาสูกะ ไม่ควรไปซ้ำซ้อนกับไทรบุรีน่าจะอยู่ทางปัตตานีทั้งหมด

ดี.จี.อี. ฮอลล์ (D.G.E. Hall) ได้กล่าวถึงรัฐเก่าแก่สามรัฐในแหลมมลายู คือรัฐหลังยะลิว (ลังกาสุกะ) ต้นหม่าหลิง (ตามพรลิงก์ หรือนครศรีธรรมราช) ตักโกลา (ตะกั่วป่า) ต่อมารัฐทั้งสามนี้ตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรพูนันซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีกองเรือยิ่งใหญ่ อยู่ในทะเลจีนตอนใต้ เมื่อตกอยู่ใต้อำนาจแล้วก็รับเอาวัฒนธรรมต่างๆ มาจากอินเดียต่อมาพุทธศตวรรษที่ 11 อาณาจักรพูนันเสื่อมสลายลง รัฐต่าง ๆ ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลก็แยกตัวเป็นอิสระ ลังกาสูกะภายใต้การนำของพระเจ้าภคทัตที่พูนันพูนันของตนเองได้อย่างรวดเร็ว พุทธศตวรรษที่ 14-15 ลังกาสูกะกลับตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย พระเจ้าราเชนทร์โจระที่ 1 แห่งอินเดีย ยกทัพเรือเข้ามา ยึดรัฐต่าง ๆ ของศรีวิชัย ลังกาสูกะก็พลอยถูกยึดไปด้วย ต่อมาอีกอาณาจักรมัชปาหิตแห่งชวา กลับเข้ามา มีอำนาจ และชื่อลังกาสุกะค่อยเลือนจางหายไป แสดงว่าอาณาจักรลังกาสุกะนั้นอยู่ที่ปัตตานีนี้เอง และต้องนับถือพุทธศาสนาด้วยเพราะเมื่อเกิดการขุดค้นขึ้นพบทั้งศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา เช่น

สลูปลำคัญในพระพุทธศาสนาที่อำเภอยะรัง ที่ได้บูรณะตกแต่งแล้วก็แสดงถึงดินแดนในพระพุทธศาสนา และลังกาสุกะต้องมีอายุประมาณ 1,500 ปีมาแล้ว นับว่าเก่าแก่มาก แต่พึงรู้จักกันจริงไม่กี่ปีมานี้

การเข้ามาของศาสนาอิสลาม กล่าวคือ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 10 (ประมาณ พ.ศ. 1500 เศษ) ศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าสู่ปัตตานีและปาหัง ก่อนที่จะเข้าสู่มาละกา ในช่วงนั้นกษัตริย์หรือสุลต่านเมืองปัตตานีสัมปาย ไม่มีหมอในปัตตานีรักษาได้ เกิดการตีฆ้องร้องป่าวหาผู้รักษามีแขกปาชายจากสุมาตราชื่อเช็กสะอิ หรือ เช็กซาฟิยัดดิน ได้ขันอาสารักษาสุลต่าน แต่ขอคำมั่นสัญญาว่าถ้ารักษาหายแล้ว พระองค์จะต้องเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อได้รับการรักษาหายแต่เมื่อหายแล้วสุลต่านไม่ยอมเปลี่ยนศาสนาเลยป่วยหนักอีก กลับมารักษากันใหม่ขอคำสัญญากันอีกกลับไปกลับมาเช่นนี้ถึง 3 ครั้ง สุลต่านเลยต้องยอมเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลาม หมอผู้รักษาได้รับการแต่งตั้งเป็น คาโต๊ะ สะรี ยารา ฟาก่าฮ์ (ผู้รู้ทางศาสนาขอดีเยี่ยม)เมื่อเจ้าเมืองเปลี่ยนศาสนาใหม่ โอรส ธิดา ขุนนาง และชาวเมืองก็เริ่มเปลี่ยนศาสนาตามเป็นศาสนาอิสลาม ต่อจากนั้นก็เริ่มมีการทำลาย พระพุทธรูป พุทธสถาน เทวรูป และเทวาลัย อาณาจักรที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาอยู่หลายปีจึงมี โบราณวัตถุทางพุทธศานาน้อยเต็มที หรือแทบจะไม่มีเลย ก็มีพบบ้างกันที่ยะรังเมืองโบราณ (อาณาจักรลังกาสุกะ, ออนไลน์, 2557)

พระมหากษัตริย์ในดินแดนไทยในประวัติศาสตร์

ชาติไทย เป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์มาต่อเนื่องยาวนานจนถึงปัจจุบันที่ได้ชื่อว่าประเทศไทย จากการค้นคว้าพบหลักฐานว่าเป็นเวลานับพันปีที่พอจะสามารถกล่าวอ้างได้คือตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ยุคบ้านเชียง (2,500 ปี ก่อนพุทธศักราช) และ ยุคบ้านเก่า (2,000 ปี ก่อนพุทธศักราช) ไปสู่ยุคอาณาจักรต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ห้วงเวลาที่แสนจะยาวนานนี้มีเรื่องราวที่บรรพชนไทย ได้ สร้างสมเอาไว้มากมายล้วน แต่ทรงคุณค่า เป็นมรดกแห่งชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้ไทยเราเป็นชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นที่รู้จักและเชิดหน้าชูตาแก่ชาวโลกไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ตลอดจนลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ไม่เหมือนชาติใดในโลก สิ่งที่เป็นหลักชัย เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย นำพาคนไทยผ่านยุคสมัยต่างๆมาจนถึงปัจจุบัน คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาจนถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความผูกพัน กับประเทศไทยมายาวนานกว่า สถาบันทางการเมืองใดๆ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีแต่สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องภาษาไทย วรรณกรรม ประติมากรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ล้วนแต่สร้างรากเหง้าเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่น่าภาคภูมิใจ ทำความสงบร่มเย็น ให้เกิดแก่พสกนิกรชาวไทย เป็นเครื่องผูกมัด โยงยึดจิตวิญญาณของคนไทยให้เกาะเกี่ยวกันอย่างมั่นคง มาช้านาน สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักที่ ค้ำ พุง และนำพาชาติไทย ตั้งแต่อดีตในยุคสร้างอาณาจักร รักษาแผ่นดิน ต่อสู้กับผู้รุกราน ต่อต้านพวกล่าอาณานิคม มาจนถึงยุคประชาธิปไตยโลกาภิวัตน์ ยามใดที่เกิดวิกฤตในบ้านเมืองสถาบันกษัตริย์ก็จะช่วยคลี่คลาย ขจัดภัยให้ประเทศไทยกลับคืนสู่สภาวะสงบเรียบร้อย ทุกคราวไป ดังนั้นคนไทยทุกคนจะต้องช่วยกัน เชิดชู ส่งเสริม ด้วยการถวายความจงรักภักดีให้ สถาบันกษัตริย์คงอยู่คู่ประเทศไทยตลอดไป เพราะความเป็นประมุขของชาติของพระมหากษัตริย์ จะเป็นหลักประกันถึงที่พึ่งสุดท้ายของคนไทย ที่จะทำให้ประชาชนไทยมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในทางการเมือง การปกครอง ไม่แกว่งกว้าง ไม่แตกแยก ไม่ล่มจม มีจุดร่วมของการประสานใจ มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ที่น่าภาคภูมิใจ ไม่ด้อยกว่าชาติใดในโลก สถาบันพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะเป็นหลักชัยของชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมไทย มีความผูกพัน ไม่แตกแยก และมีความสุข สงบร่มเย็นเช่นในอดีต เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศไทย ในแต่ละห้วงเวลา แต่ละยุคสมัยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นผู้นำประชาราษฎร์สร้างความเจริญรุ่งเรือง และฟื้นฝ่าวิกฤตนานาจนทำให้เป็นมรดกตกทอดจนมาเป็นประเทศไทยในปัจจุบันมากมายหลายพระองค์เช่น

1. ลวจักรราช หรือละวะจักรราชหรือ ลวจักรเทวราช กษัตริย์สมัยอาณาจักร เชียงลาว พศว. 2
2. พระเจ้าหาญเสื่อ กษัตริย์สมัย อาณาจักรขวนเชียง พศว. 5
3. พระเจ้าโกณฑิณยะชัชรมัน กษัตริย์สมัยอาณาจักรพูนัน พศว. 11
4. เจ้าชายจิตรเสน (พระเจ้ามเหศวรมัน)กษัตริย์สมัยอาณาจักรเจนละ พศว. 11
5. พระเจ้าภคทัต กษัตริย์สมัยอาณาจักรลังกาสุกะ พศว. 11
6. พระเจ้าอีสานวรมัน กษัตริย์สมัยอาณาจักรอีสานบูรระ พศว. 12
7. พระเจ้ากรุงศรีวิชัยหรือศรีวิชัยเขนทรราชา กษัตริย์สมัยอาณาจักรศรีวิชัย พศว. 12
8. พระเจ้าสิงหนวัติกุมารหรือ พระปฐมสุริยเทพฤทัยสุวรรณบพิตร กษัตริย์สมัยอาณาจักรโยนกนาคพันธ์ พศว. 13
9. พระนางจามเทวี กษัตริย์สมัย อาณาจักรหริภุญชัย พศว. 13
10. พระเจ้าพังคราช กษัตริย์สมัย อาณาจักร โยนกนาคพันธ์ พศว. 15

11. พระเจ้าพรหมมหาราช กษัตริย์สมัยอาณาจักรโยนกนาคนพันธุ พศว. 15
12. พระยาภาววรรณดิศราช หรือ พญาอนิรุทธ กษัตริย์สมัยอาณาจักรทวารวดี พศว. 16
13. พญาลาวจกราช กษัตริย์สมัย อาณาจักรหิรัญนครเงินยาง พศว. 17
14. ขุนศรีจอมธรรม กษัตริย์สมัย อาณาจักรภูกามยาว พศว. 17
15. ขุนเจืองธรรมิกราช กษัตริย์สมัย อาณาจักรภูกามยาว พศว. 17
16. พญาลาวเมง (พระบิดาพญามังราย)กษัตริย์สมัยสมัย อาณาจักรหิรัญนครเงินยาง พศว. 18
17. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กษัตริย์สมัย อาณาจักรสุโขทัย พศว. 19
18. พญาธิปา กษัตริย์สมัยอาณาจักรหริภุญชัย พศว. 19
19. พญาเมือง กษัตริย์สมัยอาณาจักรภูกามยาว พศว. 19
20. พญามังราย กษัตริย์สมัยอาณาจักรล้านนา พศว. 19
21. พ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์สมัย อาณาจักรสุโขทัย พศว. 19
22. พระเจ้าศรีธรรมโศกราช กษัตริย์สมัยอาณาจักรตัมพะลิงค์หรืออาณาจักรนครศรีธรรมราช พศว. 19
23. พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช กษัตริย์สมัยอาณาจักรนครศรีธรรมราช พศว. 19
24. พระเจ้าอู่ทอง กษัตริย์สมัย อาณาจักรอยุธยา พศว. 19
25. พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์สมัยอาณาจักรล้านนา พศว. 20
26. พระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์สมัย อาณาจักรอยุธยา พศว. 20
27. พระนเรศวรมหาราช กษัตริย์สมัย อาณาจักรอยุธยา พศว. 22
28. พระเจ้าตากสินมหาราช กษัตริย์สมัย อาณาจักรธนบุรี พศว. 24
29. พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กษัตริย์สมัยอาณาจักร รัตนโกสินทร์ พศว. 24
30. พระปิยะมหาราช กษัตริย์สมัยอาณาจักร รัตนโกสินทร์ พศว. 24
31. พระภัทรมหาราช กษัตริย์สมัยอาณาจักร รัตนโกสินทร์ พศว. 25

หลักการและหลักธรรมของศาสนาพุทธ ที่พุทธศาสนิกชนควรรู้และปฏิบัติ

ประเทศไทยนั้นถือว่าเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา ดังนั้นจึงปรากฏมีลัทธิ ศาสนาต่างๆจำนวนมากในประเทศไทย แต่ศาสนาที่มีศาสนิกจำนวนมากเป็นส่วนใหญ่ของ

ประเทศไทยคือศาสนาพุทธ ประมาณ 93.4 เปอร์เซ็นต์ ศาสนา อิสลามประมาณ 5.2 เปอร์เซ็นต์ ศาสนาคริสต์ ประมาณ 0.80 เปอร์เซ็นต์ จึงถือได้ว่าศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทยตามปกติแล้วศาสนาจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้บุคคลยึดมั่นในคุณงามความดี ตามอุดมการณ์ของแต่ละศาสนา ศาสนาเป็นเครื่องช่วยให้ผู้ที่นับถือศาสนาเดียวกันมีความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะเป็นสาวกของศาสดาคนเดียวกัน จนกระทั่งบางศาสนาผู้นับถือศาสนาเดียวกันจะมีความเป็นปึกแผ่น สามัคคีกันทั้งโลกจนกลายเป็นพลังทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับชาติที่นับถือศาสนานั้นๆ แต่ศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติในประเทศไทยปรากฏว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษารับรู้แก่นแท้ของศาสนา ไม่ได้รับรู้หลักธรรมคำสอนที่แท้จริงของศาสนา ดังนั้นชาวพุทธไทยส่วนใหญ่จึงมีทัศนคติความเชื่อส่วนตัวที่ไม่เหมือนกับหลักการ หลักธรรมของศาสนาพุทธ ถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วคนไทยส่วนใหญ่เหมือนคนไม่มีศาสนา เป็นคนเชื่อถือ โชคลาง อำนาจลึกลับ บางครั้งปราศจากเหตุผล ศาสนาไม่สามารถผูกมัดจิตใจคนไทยให้เป็นพลังทางสังคม ให้เป็นพลังอำนาจของชาติเช่นศาสนาอื่นๆ ได้ ดังนั้นบุคคลากรด้านทหารควรจะได้ศึกษาให้มีความรู้ในหลักการ หลักธรรม คำสอน ที่แท้จริงของศาสนา ไม่ใช่รู้แค่เปลือกนอก ผิดๆ ถูกๆ ที่ไม่ใช่สาระสำคัญ เพื่อให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของเรา สำหรับศาสนาอื่นที่ผู้นับถือศาสนานั้นๆ ในประเทศไทยส่วนใหญ่ก็ได้ศึกษาและปฏิบัติศาสนกิจของแต่ละศาสนาโดยเคร่งครัดอยู่แล้ว ในบริบทของการทำงานเพื่อศาสนาของกองทัพนั้นนับว่ามีความสำคัญยิ่งทีเดียว แต่ ตามความจริงโดยข้อมูล ที่ปรากฏอยู่ แสดงให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงไปก็เป็นศาสนาอื่นๆ ทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ฯลฯ งานเพื่อศาสนาของกองทัพนั้นควรจะทำอะไรแก้ไขไหนจึงจะส่งผลถึงความ มั่นคงได้ ตามอุดมการณ์ ความเข้าใจต่อ อุดมการณ์ หลักการและวิธีการของแต่ละศาสนา น่าจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่ทหารควรจะได้รับรู้ เพื่อที่จะได้สามารถปฏิบัติตนให้บรรลุอุดมการณ์ของกองทัพได้ ศาสนาพุทธมี ความชัดเจนในเรื่อง อุดมการณ์ของศาสนิกชน หลักการในการปฏิบัติศาสนกิจ และวิธีการในการเผยแผ่ศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ สรุปได้คือ

อุดมการณ์ ของศาสนาพุทธ 3 ประการ ได้แก่ ความอดทน การมุ่งสู่นิพพาน ความไม่เบียดเบียน ความสงบ

หลักการ ในการปฏิบัติของศาสนาพุทธ 3 ประการคือ สิล สมาธิ ปัญญา

วิธีการในการเผยแผ่ศาสนาพุทธ 6 ประการคือ ไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย เกรงครัดในศีล รู้จักประมาณในการกิน อยู่ในที่อันสงบ และ หมั่นฝึกฝนจิตใจ (“วันอาสาฬหบูชา”ออนไลน์, 2551.)

ถ้าทหารเราได้มีความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ และ ช่วยกันทำให้ผู้ที่ประกาศตนว่านับถือศาสนาพุทธ ได้ยึดถือตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ประเทศไทยก็จะมีสภาพการต่างๆสมกับที่เป็นเมืองพุทธจริงๆ ไม่ต้องให้ใครมาตั้งคำถามว่า ไหนว่าคนไทยนับถือศาสนาพุทธ แล้วทำไมเมืองพุทธจึงเป็นอย่างนี้ จนบางท่าน ให้ความเห็นในเชิงเปรียบเทียบในความเข้าใจในแก่นแท้ของศาสนาว่า ชาวพุทธในประเทศไทยมีน้อยมาก ส่วนใหญ่คนไทยเป็นคนไม่มีศาสนา คนไทยส่วนใหญ่ เป็นคนเชื่อถือในสิ่งลึกลับ คล้ายๆมนุษย์ในยุคโบราณ หลักการ และหลักธรรมของศาสนาพุทธที่กำลังพลของกองทัพที่นับถือศาสนาพุทธควรจะมีความรู้ เข้าใจ และปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่

1. พุทธประวัติ
2. ธรรมจักรกัปปวัตตสูตรอันเป็นพระธรรมบทแรกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
3. กาลามสูตรอันเป็นเครื่องแสดงถึงการใช้ปัญญาในการดำรงชีวิต
4. โอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งเป็นบทสรุปของหลักการของศาสนาพุทธตลอดจนอุดมการณ์ของศาสนา และวิธีปฏิบัติตนของผู้เผยแผ่ศาสนาในเป็นที่เลื่อมใส
5. ไตรสิกขา คือแก่นแท้ของศาสนาที่ชาวพุทธต้องศึกษาเรียนรู้ อันประกอบด้วย สីล สมาธิ และปัญญา
6. วิธีการบำเพ็ญบุญในศาสนาพุทธ
7. กรรมฐาน ซึ่งเป็นวิธีการในการปฏิบัติในการศึกษาเกี่ยวกับสมาธิและปัญญา
8. หลักมงคลชีวิต 38 ประการอันเป็นวิธีการในการดำรงชีวิตแบบชาวพุทธตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ประเด็นต่างๆดังกล่าวมีข้อมูลโดยสรุปดังนี้

1. พระพุทธประวัติ(โดยย่อ)

สกุลกำเนิดและปฐมวัย ก่อนพุทธศักราช 80 ปีพระนางสิริมายาราชธิดาของกษัตริย์โกถียวงศ์ผู้ครองกรุงเทวทหะ พระมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ทรงประสูตพระโอรส เมื่อวันศุกร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีจอ ณ สวนลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ (ปัจจุบัน คือ ตำบลรุมมินเด ประเทศเนปาล)

หลังจากประสูติ อีตีดาบสเป็นมหาฤๅษีอยู่ ณ เชิงเขาหิมพานต์เป็นที่เคารพของราชสกุลได้รับ ทราบข่าวการประสูตของพระกุมารจึงเดินทางมาเยี่ยม และได้ทำนายว่า ถ้าพระกุมารอยู่ครองมรวาตจะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก 5 วันหลังประสูติพระเจ้าสุทโธทนะพร้อมทั้งพระนางสิริมามายา พระประยูรญาติได้จัดพิธีขนาน พระนามพระราชกุมารว่า สิทธัตถะ โดยเชิญพราหมณ์ 108 คนมาเลี้ยง แล้วได้คัดเลือก เอาพราหมณ์ชั้นยอด 8 คนให้

เป็นผู้ทำนวยลักษณะพระกุมาร เมื่อประสูติได้ 7 วัน พระมารดาที่เสด็จทิวงคต พระเจ้าสุทโธทนะ จึงมอบให้พระนางประชาบดี ซึ่งเป็นพระขนิษฐา ของพระนางสิริมหามายา เป็นผู้เลี้ยงดู เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะพระชนมายุ 8 พรรษา ได้ทรงศึกษาในสำนักครุวิศวะมิตร พระองค์ทรงศึกษาได้อย่างรวดเร็ว มีความจำดีเลิศ และทรงพระปรีชาสามารถในการกีฬา ชีม้า ฟันดาบ และยิงธนู

อภิเษกสมรส ภายหลังที่พระราชาบิดาไม่ต้องการให้เจ้าชายสิทธัตถะทรงออกบวช พระองค์ทรงพอพระทัยที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นองค์จักรพรรดิจึงใช้ความพยายามทุกวิถีทางเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะพระชนมายุได้ 16 พรรษา พระราชาบิดาได้โปรดให้สร้างปราสาท 3 หลัง ให้ประทับใน 3 ถดู และทรงส่งขอพระนางโสธราพิมพา พระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ แห่งกรุงเทวทหะ อยู่ในตระกูลโกถิยวงศ์ให้อภิเษกด้วย เจ้าชายสิทธัตถะได้เสวยสุขสมบัตินพระชนมายุ 29 พรรษา พระนางยโสธราภักดิ์ประสูติพระโอรส ทรงพระนามว่าราหุล

ออกบรรพชา เสด็จออกบรรพชา เจ้าชายสิทธัตถะทรงเบื่อหน่ายใน โลภียวิสัยถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงสมบรูณ์ด้วยทรัพย์สมบัติอย่างเหลือล้น พระองค์ก็ยังคงตริตrongถึงชีวิตคนฝักใฝ่พระทัยคิดค้นหาวิธีทางดับทุกข์ ที่มนุษย์เรามีมากมาย พระองค์คิดว่า ถ้ายังอยู่ในเพศมราวาส พระองค์คงหาทางแก้ทุกข์ อันเกิดจากความแก่ ความเจ็บ ความตายไม่ได้แน่ พระองค์จึงตัดสินใจเสด็จออกบวช โดยพระองค์ทรงม้กัณฐกะ คู่แม่่น้ำโณมา ณ ที่นี้พระองค์ทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต และมอบหมายเครื่องประดับและม้กัณฐกะให้นายฉันทะนำกลับไปยังกรุงกบิลพัสดุ์

เข้าศึกษาในสำนักดาบส การแสวงหาธรรม ระยะเวลาหลังจากทรงออกบวชแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงศึกษา ในสำนักอาฬารดาบส ที่กรุงราชคฤห์ อาณาจักรมคธ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากสำนักนี้แล้ว พระองค์ทรงเห็นว่าไม่ใช่หนทางในการหลุดพ้นจากทุกข์ตามที่พระองค์ได้ทรงมุ่งหวังไว้พระองค์จึงลาอาฬารดาบสและอุททกดาบสเดินทางไปแถบแม่น้ำคยา ในตำบลอุรุเวลาเสนานิคมแห่งกรุงราชคฤห์ อาณาจักรมคธ

บำเพ็ญทุกรกิริยา การบำเพ็ญทุกรกิริยา เมื่อพระองค์ทรงเปลี่ยนพระทัย ที่จะคิดค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยพระองค์เอง แทนที่จะทรงเล่าเรียนในสำนักอาจารย์แล้ว พระองค์เริ่มด้วยการทรมานพระวรกาย ตามวิธีการของโยคี เรียกว่า การบำเพ็ญทุกรกิริยา บริเวณแม่น้ำ เนรัญชรานั้น พระมหานบุรุษได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลา 6 ปี พระองค์ก็ยังคงมิได้ค้นหาทางหลุดพ้นจากทุกข์ได้ พระองค์ทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา แล้วกลับมาเสวยพระกระยาหาร เพื่อบำรุงพระวรกายให้แข็งแรง จะได้มีกำลังในการคิดค้นพบวิธีใหม่ ในขณะที่พระมหานบุรุษได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยานั้น ได้มีปัญจวัคคีย์มาคอยปรนนิบัติรับใช้ ด้วยความหวังว่า พระมหานบุรุษได้ตรัสรู้แล้วพวกตนจะได้รับการถ่ายทอดบ้าง และเมื่อพระมหานบุรุษ ล้มเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ก็ได้ชวนกันละทิ้งมหานบุรุษไปทั้งหมด เป็นผลทำให้พระมหานบุรุษได้อยู่ตามลำพัง ในที่สงบเงียบ

ปราศจากสิ่งรบกวนทั้งปวง ปัญจวัคคีย์ไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี พระองค์ได้ทรงตั้งพระสติ และเดินทางกายกลาง คือ การปฏิบัติในความพอเหมาะพอควร

ตรัสรู้ ตอนเช้าวันเพ็ญเดือน 6 ปีระกา ก่อนพุทธศักราช 45 นางสุชาดา ได้นำข้าวมธุปายาสเพื่อไปบวงสรวงเทวดา ครั้นเห็นพระมหาบุรุษประทับที่โคนต้นไทร ด้วยอาการสงบ นางคิดว่าเป็นเทวดา จึงถวายทอดข้าวมธุปายาสแล้ว เสด็จไปริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตอนเย็นวันนั้นเอง พระองค์ได้กลับมายังต้นโพธิ์ที่ประทับ พบคนหาบหน้ำชื้อโสตถิยะ คนหาบหน้ำชื้อได้ถวายหน้ำชื้อให้ พระองค์ปูลาด ณ ใต้ต้นโพธิ์ แล้วขึ้นประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า แม้เลือดในกายของเราจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตาม ถ้ายังไม่พบธรรมวิเศษแล้ว จะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด เมื่อทรงตั้งจิตอธิษฐานแล้ว พระองค์ก็ทรงสำรวมจิตให้สงบแน่วแน่ พระองค์เริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิต และในที่สุด ทรงชนะความลึกลับแห่งฤทธิ์ ทรงบรรลุความสำเร็จ เมื่อพระองค์ทรงรู้เห็นอย่างนี้ จิตก็พ้นจากกิเลสทั้งปวง พระองค์ก็ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา ในวันเพ็ญ เดือน 6 ปีระกาธรรมสูงส่งที่พระพุทธรเจ้าตรัสรู้นั้น คือ อริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

ประกาศพระศาสนาครั้งแรก การแสดงปฐมเทศนา วันขึ้น 14 ค่ำ เดือนอาสาฬหะ (เดือน 8) ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันพระพุทธรเจ้าเสด็จไปหาปัญจวัคคีย์ พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในขณะที่ทรงแสดงธรรมนั้น ท่านโกณฑัญญะได้ธรรมจักกั คือ พระโศคาบัน ได้ทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัยของสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกการบวชครั้งนี้ว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” พระอัญญาโกณฑัญญะ จึงเป็นพระภิกษุรูปแรกในพุทธศาสนา

การประกาศพระพุทธรศาสนา เมื่อพระองค์ มีสาวกเป็นพระอรหันต์ 60 องค์ และก็ได้ออกพรรษาแล้ว ทรงพิจารณาเห็นสมควรว่า จะออกไปประกาศศาสนา ให้เป็นที่แพร่หลายได้แล้ว พระองค์จึงเรียกประชุมสาวกทั้งหมด แล้วตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราได้พ้อจากบ่วงทั้งปวงทั้งชนิดที่เป็นทิพย์ และชนิดที่เป็นของมนุษย์แล้ว แม้ท่านทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน เราทั้งหลายจงพากันจาริกไปยังชนบททั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนเกิด อย่าไปรวมกันทางเดียวถึงสองรูปเลย จงแสดงธรรมให้งาม ทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ เกิด จงประกาศพรหมจรรย์ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสเบาบางนั้นมีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม ย่อมจะเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมคงจักมีอยู่ แม้ตัวเราก็จะไปยังอูรเวลาเสนาณิกม เพื่อแสดงธรรมเช่นกัน " พระองค์ทรงส่งสาวกออกประกาศศาสนาพร้อมกันทีเดียว 60 องค์ ไป 60 สาย คือ ไปกันทุกสารทิศทีเดียว แม้พระองค์เองก็ไปเหมือนกัน ไม่ใช่แต่สาวกอย่างเดียวเท่านั้น นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของบุคคลที่จะเป็นผู้นำทีเดียว สาวกทั้ง 60

องค์เมื่อได้รับพุทธบัญชาเช่นนั้น ก็แยกย้ายกันไปประกาศศาสนาตามจังหวัด อำเภอ และตำบลต่างๆ ทำให้กุลบุตรในดินแดนถิ่นฐานต่าง ๆ เหล่านั้น หันมาสนใจมากเลื่อมใสมากขึ้น บางคนขอบวช แต่สาวกเหล่านั้นยังให้บวชเองไม่ได้ จึงต้องพากุลบุตรเหล่านั้นมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อให้พระองค์บวชให้ ทำให้ได้รับความลำบากในการเดินทางมาก ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้สาวกเหล่านั้นอุปสมบทกุลบุตรได้ โดยโกนผมและทวนคราเสียก่อน แล้วจึงให้นุ่งห่มผ้าซ้อนด้วยน้ำฝาด นุ่งคุกเข่าพนมมือกราบภิกษุแล้วเปล่งว่าจาว่า "ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ" รวม 3 ครั้ง การอุปสมบทนี้เรียกว่า "ติสรณคณุปสัมปทา" คือ อุปสมบทโดยวิธีให้ปฏิญาณตนเป็นผู้ถึงสรณคณ

ตั้งแต่พรรษาที่ 1 ที่พระองค์ได้สาวกเป็นพระอรหันต์จำนวน 60 องค์แล้ว พระองค์ก็ได้อาศัยพระมหากรุณาคุณ ทำการประกาศเผยแผ่คำสอน จนได้สาวกเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นพุทธบริษัท 4 ขึ้น อย่างแพร่หลายและมั่นคง การประกาศศาสนาของพระองค์ ได้ดำเนินการไปอย่างเข้มแข็ง โดยการจาริกไปยังหมู่บ้าน ชนบทน้อยใหญ่ ในแคว้นต่าง ๆ ทั่วชมพูทวีปตลอดเวลาอีก 44 พรรษา คือพรรษาที่ 2-45 ดังนี้

พรรษาที่ 2 เสด็จไปยังเสนานิคมในตำบลอุรุเวลา ในระหว่างทางได้สาวกกลุ่มภททวคคีย์ 30 คน และที่ตำบลอุรุเวลาได้ ชฎิล 3 พี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะ นทิกัสสปะ และคยวคคัสสปะ กับศิษย์ 1,000 คน เทศนาอาทิตตปริยายสูตร ที่คยวคคัสสะ เสด็จไปยังราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ กษัตริย์เสนียะพิมพิสาร ทรงถวายสวนเวฬุวัน แต่คณะสงฆ์ ได้สารีบุตร และ โมคคัลลานะ เป็นสาวก อีก 2 เดือนต่อมาเสด็จไปยังกบิลพัสดุ์ ทรงพำนักที่ นิโครธาราม ได้สาวกมากมาย เช่น นันทะ ราหุล อานนท์ เทวทัต และพระญาติอื่นๆ อนาถปิณฑิกะ เศรษฐี อารธนาไปยังกรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล ถวายสวนเชตะวันแต่คณะสงฆ์ ทรงจำพรรษาที่นี่

พรรษาที่ 3 นางวิสาขาถวายบุพพาราม ณ กรุงสาวัตถี ทรงจำพรรษาที่นี่

พรรษาที่ 4 ทรงจำพรรษาที่เวฬุวัน ณ กรุงราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ

พรรษาที่ 5 โปรดพระราชาบิดาจนได้บรรลุมรรคผล ทรงไถ่เกลียดข้อพิพาทระหว่าง พระญาติฝ่ายสักกะ กับพระญาติฝ่ายโกถิยะเกี่ยวกับการใช้น้ำ ในแม่น้ำ โรหิณี ทรงบรรพชาอุปสมบทพระนางปชาบดีโคตมี และคณะเป็นภิกษุณี

พรรษาที่ 6 ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ในกรุงสาวัตถี ทรงจำพรรษาบนภูเขามังกลุบรรพต

พรรษาที่ 7 ทรงเทศนาและจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี ระหว่างจำพรรษาเสด็จขึ้นไปยังสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ โปรดพุทธมารดาด้วยพระอภิธรรม

พรรษาที่ 8 ทรงเทศนาในแคว้นภัคคะ ทรงจำพรรษาในสวนเกสกลาวัน

พรรษาที่ 9 ทรงเทศนาในแคว้นโกสัมพี

พรรษาที่ 10 คณะสงฆ์แห่งโกสัมพีแตกแยกกันอย่างรุนแรง ทรงตกเดือนไม่เชื่อฟัง จึงเสด็จไปประทับ และจำพรรษาในป่าปาลิเลยกะ มีช้างเชือกหนึ่งมาเฝ้าพิทักษ์ และรับใช้ตลอดเวลา

พรรษาที่ 11 เสด็จไปยังกรุงสรวดี คณะสงฆ์แห่งโกสัมพีปรองดองกันได้ ทรงจำพรรษาในหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ เอกนาลา

พรรษาที่ 12 ทรงเทศนาและจำพรรษาที่เวรัญชา เกิดความอดอยากรุนแรง

พรรษาที่ 13 ทรงเทศนาและจำพรรษาบน ภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ 14 ทรงเทศนาและจำพรรษาที่กรุงสรวดี ราชทูตขอบรรพชาอุปสมบท

พรรษาที่ 15 เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ สุปพุทธะถูกแผ่นดินสูบเพราะขัดขวางทาง
โคจร

พรรษาที่ 16 ทรงเทศนาและจำพรรษาที่ อาลวี

พรรษาที่ 17 เสด็จไปยังกรุงสรวดี กลับมายังอาลวีและทรงจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ 18 เสด็จไปยัง อาลวี ทรงจำพรรษาบน ภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ 19 ทรงเทศนาและจำพรรษาที่บน ภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ 20 โจร องคุลิมาลย์ กลับใจเป็นสาวก ทรงแต่งตั้งให้พระอานนท์ รับใช้ใกล้ชิด ตลอดกาล ทรงจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์ ทรงเริ่มบัญญัติวินัย

พรรษาที่ 21 - 44 ทรงยึดเอาเขตวัน และบุพพารามในกรุงราชคฤห์ เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ และเป็นที่ประทับจำพรรษา เสด็จพร้อมสาวก ออกเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ตามแคว้นต่าง ๆ โดยรอบ

พรรษาที่ 45 และสุดท้าย พระเทวทัต คิดปลงพระชนม์ กลิ้งก้อนหิน จนเป็นเหตุให้พระบาทห่อโลหิต ทรงได้รับการบำบัดจากหมอชีวก

ทรงปรินิพพาน

การเสด็จปรินิพพาน หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงปัจฉิมโอวาท ซึ่งวันนั้นตรงกับวันเพ็ญเดือนวิสาขะ (เดือน 6) ในยามสุดท้ายของวันนั้น ณ ป่าไม้สาละ(สาละวันอุททยาน) ของกษัตริย์มัลลกรุงกุกตินารา พระองค์ได้ประทับใต้ต้นสาละคู่ หลังจากตรัสโอวาทให้แก่พระอริยสงฆ์แล้ว พระองค์มิได้ตรัสอะไรอีกแล้วเสด็จปรินิพพาน ด้วยพระอาการสงบ ซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์นัก ที่วันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้าตรงกัน คือ วันเพ็ญเดือน 6 (สำนักงาพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ออนไลน์, 2557)

2. ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร

ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร เป็นปฐมเทศนา เทศนากัณฑ์แรก ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง แก่พระปัญจวัคคีย์ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสธรรมจักรกัปปวัตตสูตรนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรม ปราศจาก ธุลีปราศจากมลทิน ก็ได้เกิดขึ้นแก่ท่านพระโกณฑัญญะ นับเป็นพระสงฆ์ สาวกองค์แรกใน พระพุทธศาสนา วันนั้นเป็นวันเพ็ญกลางเดือนอาสาฬหะหรือเดือน 8 เป็นวันที่พระรัตนตรัยครบ บริบูรณ์ บังเกิดขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก คือมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบบริบูรณ์ ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร มีเนื้อหาแสดงถึงการปฏิเสธส่วนที่สุดสองอย่าง และเสนอแนวทางดำเนิน ชีวิตโดยสายกลางอันเป็นแนวทางใหม่ให้มนุษย์ มีเนื้อหาแสดงถึงขั้นตอนและแนวทางในการ ปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงอริยสัจทั้ง 4 คืออริยมรรคมีองค์ 8 โดยเริ่มจากทำความเข้าใจให้ถูกทางสายกลาง ก่อน เพื่อดำเนินตามขั้นตอนการปฏิบัติรู้เพื่อละทุกข์ทั้งปวง เพื่อความดับทุกข์ อันได้แก่นิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เนื้อหาที่เป็นประเด็นหลักในพระพุทธพจน์ที่ปรากฏใน ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร โดยสรุปมีดังนี้

ส่วนที่สุดสองอย่าง

ส่วนที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วย กามสุขในกามทั้งหลาย เป็นกรรมอันเลว เป็นของชาวบ้านเป็นของปวชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ ประกอบด้วยประโยชน์ การประกอบความเห็นผิดเห็นน้อยแก่ตน (เช่น บำเพ็ญทุณกรกิริยา) เป็นความ ลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

ปฏิบัติทางสายกลาง

ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้น ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ นิพพาน ปฏิบัติทางสายกลางนั้น ได้แก่อริยมรรคมีองค์แปด คือ

ปัญญาเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)

ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ)

เจรจาชอบ (สัมมาวาจา)

การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ)

เลี้ยงชีวิตชอบ (สัมมาอาชีวะ)

พยายามชอบ (สัมมาวายามะ)

ระลึกรู้ชอบ (สัมมาสติ)

ตั้งจิตชอบ (สัมมาสมาธิ)

อริยสังคี

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ว่าด้วยหลักความจริงที่เกิดจากพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อันเป็นหลักสัมพันธแห่งเหตุผลที่ไม่แปรผันทำให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตามหลักสามารถก้าวพ้นจากความเป็นปุถุชนที่หนาด้วยกิเลสสู่ภาวะแห่งอริยบุคคลที่ประเสริฐสุดด้วยคุณธรรมได้อย่างแท้จริง หลักความจริงที่ว่านี้ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติตรัสเรียกว่า อริยสังคี 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อริยสังคี แปลความหมายว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ซึ่งเรียกกันสั้นๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่ละประการมีความหมายที่ควรทราบดังนี้

1. ทุกข์ ความทุกข์ ความที่กายและใจทนสภาพบีบคั้นได้ยาก เป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ เป็นผลที่เนื่องมาจากเหตุปัญหของชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่ามนุษย์ทุกคนมีทุกข์เหมือนกัน ทั้งทุกข์ขั้นพื้นฐานและทุกข์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกข์ขั้นพื้นฐาน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการเกิด การแก่ และการตาย ส่วนทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากการประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากไม่ได้ตั้งใจปรารถนารวมทั้งทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ อาทิ ความยากจน

2. สมุทัย เหตุที่เกิดทุกข์ คือ กิเลสตัณหาที่กระตุ้นจิตใจให้ส่ายแส่หาอารมณ์ที่ปรารถนา อยากได้อะไรอยากมีอยากเป็น และอยากพ้นไปจากภาวะไม่ปรารถนา เป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ต้องละ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์ทั้งหมดซึ่งเป็นปัญหาของชีวิต ล้วนมีเหตุให้เกิดเหตุ นั่น คือ ตัณหาอันได้แก่ความอยากได้ต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยความยึดมั่น

3. นิโรธ ความดับทุกข์ คือ ภาวะที่เป็นผลจากการดับตัณหาและสามารถพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาด เป็นภาวะที่ต้องทำให้ประจักษ์แจ้ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์คือปัญหาของชีวิตทั้งหมดที่สามารถแก้ไขได้นั้นต้องแก้ไขตามทางหรือวิธีแก้

4. มรรค ข้อปฏิบัติให้ลู่ถึงความดับทุกข์ ซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการ อันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างหรือทางดำเนินชีวิตที่ดีเลิศ จัดเป็นเหตุที่ควรเจริญ คือ ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงนิโรธ โดยสรุปเป็นหลักแห่งการศึกษาปฏิบัติสำคัญได้ 3 ประการคือ ศีล สมาธิ ปัญญา

อริยสังคีทั้ง 4 ประการนี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า สามุกกัณฺฐิกเทสนา หมายถึง พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดงเองโดยไม่ต้องปรารภคำถามหรือการทูลขอร้องของผู้ฟังอย่างการแสดงธรรมในเรื่องอื่นๆ อริยสังคี 4 ประการ เป็นวิธีการแห่งปัญญา ดำเนินการแก้ปัญหามาตามเหตุผล ตามเหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหของบุคคลด้วยปัญญาของตัวเองเป็นสังฆธรรมความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด อยู่ในเพศหรือภาวะใด จะต้องประสบด้วยกันทั้งสิ้น (สำนักงานพระพุทธศาสนา, ออนไลน์, 2557.)

3. กาลามสูตร

กาลามสูตร คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวกาลามะ หมู่บ้านเกษตรตติคม แคว้นโกศล (เรียกอีกอย่างว่า เกสปุตตสูตร ก็มี กาลามสูตรเป็นหลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใด ๆ อย่างมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ มีอยู่ 10 ประการ ได้แก่

มา ออนุสวเนน	- อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามๆ กันมา
มา ปรมุปราย	- อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา
มา อิติกิราย	- อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
มา ปิฎกสมุปทานเนน	- อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
มา ตกุกเหตุ	- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
มา นยเห	- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุমান
มา อากการปริวิตุกุเกน	- อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
มา ทิฎฐินิซฆมานกุนนุติยา	- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
มา ภพพรูปตา	- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
มา สมโณ โน ครูติ	- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศลหรือมีโทษเมื่อนั้นพึงละเสีย และเมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นกุศลหรือไม่มีโทษ เมื่อนั้นพึงถือปฏิบัติ ("พระไตรปิฎก ฉบับฉบับทุกข์", 2541 : 41-42) จัดทำโดย (สุชีพ บุญญาภาพ, มปป. : 510) (ปัญญา ใช้อย่าง และคณะ, 2541 : 620-621)

4. โอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์ เป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็น "ปาติโมกข์" ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตลอดปฐมโพธิกาล คือ 20 พรรษาแรก เฉพาะครั้งแรกในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (เดือน 3) หลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาติโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต ซึ่งมีเพียงครั้งเดียวในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งๆ (อรรถกถาแสดงไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดง "โอวาทปาติโมกข์" นี้ ด้วยพระองค์เอง ท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ตลอด 20 พรรษาแรก หลังจากนั้นทรงบัญญัติให้พระสงฆ์แสดง "อาณาปาติโมกข์" แทน)

ความหมายของโอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์มักถูกกล่าวถึงในแง่หลักธรรม 3 อย่าง ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามพระพุทธพจน์ อาจสรุปใจความได้เป็นสามส่วน คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ดังนี้

พระพุทธพจน์คาถาแรก ทรงกล่าวถึงอุดมการณ์อันสูงสุดของพระภิกษุและบรรพชิตในพระพุทธศาสนา อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น อันอาจเรียกได้ว่า อุดมการณ์ 4 ของพระพุทธศาสนา ได้แก่

ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนาอื่นพึงยึดถือและเป็นสิ่งที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช เช่น ประสงค์ร้อนได้เย็น ประสงค์เย็นได้ร้อน

การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน

พระภิกษุและบรรพชิตในพระธรรมวินัยนี้(เช่นภิกษุณี สามเณร สามเณรี ลิกขมานา)ไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการเบียดเบียนทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใดๆ พึงเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายมีความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น

พระพุทธพจน์คาถาที่สอง ทรงกล่าวถึง "หลักการอันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้งปวง โดยย่อ" หรือ หลักการ 3 กล่าวกันว่าเป็นการสรุปรวบยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ ได้แก่

การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

มีผู้อธิบายว่าทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา

พระพุทธพจน์คาถาที่สาม หมายถึงวิธีการที่ธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์ พระภิกษุที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีเป็นจำนวนมากให้ใช้วิธีการเหมือนกันเพื่อจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและถูกต้องเป็นธรรม ได้แก่ วิธีการทั้ง 6

การไม่กล่าวร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่กล่าวร้ายโจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น)

การไม่ทำร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่ใช้กำลังบังคับข่มขู่ด้วยวิธีการต่างๆ)

ความสำรวมในปาติโมกข์ (รักษาความประพฤติให้สม่ำเสมอ)

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร (เสพปัจจัยสี่อย่างรู้ประมาณพอเพียง)
ที่นั้งนอนอันสงัด (สันโดษไม่กลุกกลีด้วยหมู่คณะ)

ความเพียรในอธิจิต (พัฒนาจิตใจเสมอมิใช่ว่าเอาแต่สอนผู้อื่นแต่ตนเองไม่
กระทำตามที่สอน)

วันมาฆบูชา วันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ (อาจ อาสภมมหาเถระ,
ออนไลน์, 255.)

5. ไตรสิกขา (The Threefold Training)

คือการศึกษา ทั้ง 3 มีหัวข้อตามหลักของพระพุทธศาสนาดังนี้

อริสัทธิศึกษา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้
ชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality)

อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่
(Training

n Higher Mentality หรือ Concentration)

อธิจิตปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้น ไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็น
ตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

ไตรสิกขานี้ เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป ได้ปรากฏใน
หลักที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ

สพพปาปสส อกรรม การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (ศีล)

กุสลสสุปสมปทา การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม (สมาธิ)

สจิตตปริโยทปน การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา)

(พุทธธรรม พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2557)

5.1 ศีล (บาลี: สิล) คือข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อ
ควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาคือ
ห้ามที่ใช้แก้ปัญหาค้นพื้นฐาน 5 ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่ง
กันและกันในสังคมประโยชน์ของศีลในขั้นพื้นฐานคือทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเอง
และผู้อื่น ทำให้สามารถที่จะทำให้อจิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ ในระดับของบรรพชิต ศีลจะมี
จำนวนมาก เพื่อกำกับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรสามารถครองตนในสมณภาวะได้อย่างสมบูรณ์ และ
เอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ในขั้นสูงต่อไปได้ความหมายของศีลนั้นแปลได้หลายความหมาย
โดยศัพท์แปลว่า ความปกติกายวาจา กล่าวคือความปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาด
ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความ

สุจริตทางกายวาจาและอาชีพ และยังมักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า "อิทธิศีลสิกขา" อันได้แก่
ข้อปฏิบัติขั้นต้นเพื่อการฝึกตนในทางพระพุทธศาสนาด้วย

ระดับของศีลในทางพระพุทธศาสนา

ศีล แบ่งเป็น 3 ระดับ คือจตุศีล (ศีลอย่างน้อย) ได้แก่ กหัญญุศีลทั้ง 2 คือ
ศีล 5 และอาชีวัฏฐมกศีล มัชฌิมศีล (ศีลอย่างกลาง) ได้แก่ บรรพชาศีลทั้ง 2 คือได้แก่อัญญุศีล
และทสศีล มหาศีล (ศีลอย่างสูง) ได้แก่ อุปสมบททั้ง 2 คือ ภิกษุณีวินัย และภิกษุวินัย

ปญฺจศีล (ศีล 5) หรือเรียกวานิจจศีล (คือถือนีเอ็งนิจจ)

อาชีวัฏฐมกศีล (ศีลกุศลกรรมบท 10) หรือเรียกว่าอาทิพรหมจริยาศีล
(หรือเรียกอีกอย่างว่า นวศีล)

อัญญุศีล (ศีล 8) หรือเรียกว่าอุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ)

ทสศีล (ศีล 10)

ภิกษุณีวินัย (ศีล 311)

ภิกษุวินัย (ศีล 227)

(พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต); ออนไลน์, 2557)

5.2 สมาธิ ในความหมายของพจนานุกรม แปลว่า ที่ตั้งมั่นแห่งจิต แต่สมาธิ
ในความหมายของการฝึกปฏิบัติ คือการทำใจให้หนึ่ง ซึ่งต่างจากร่างกายที่ยังเคลื่อนไหวอย่างแข็งแรง
แต่จิตใจนั้นตรงกันข้าม คือจิตใจหวั่นไหวย่อมอ่อนแอ แต่หากหยุดนิ่งเฉยได้แล้วจะยังมีพลัง
เหมือนการรวมไฟกัสของแสงให้เป็นจุดเดียวกัน ย่อมมีพลังที่จะจุดไฟให้ติดได้

ระดับของสมาธิในพุทธศาสนา

ขณิกสมาธิ สมาธิค้อยๆ เล็กน้อย ที่ใช้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้
อ่านหนังสือ หรือขับรถ

อุปจารสมาธิ สมาธิที่แน่วแน่นมากกว่าขณิกสมาธิ แต่แน่วแน่นน้อยกว่า
อัปปนาสมาธิ

อัปปนาสมาธิ สมาธิที่ไม่หวั่นไหว หมายถึงสมาธิระดับฌานสมาบัติ
ปฐมฌานขึ้นไป

การทำสมาธิในพุทธศาสนา

การทำสมาธิ ตามหลักของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้แสดงพระ
ธรรมเทศนาไว้ถึง 40 วิธี ทุกวิธีล้วนเป็นไปเพื่อจุดหมายเดียว คือการทำให้จิตใจสงบแต่ที่วิธีการมี
เยอะนั่น ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า สมถกรรมฐาน เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นฐานนิสัยของแต่ละคน
โดยพระพุทธองค์ทรงแบ่งพื้นฐานนิสัยไว้ 6 ประเภท เรียกว่า จริต 6 อาทิเช่น คนที่มีราคะจริต คือ

หลงใหลในของสวยงามง่าย ควรพิจารณาความไม่งาม (อสุภะ) ความไม่เที่ยง- ความไม่แน่นอนในสังขารต่างๆ (อนิจจัง) เพื่อให้ใจไม่ติดในราคะได้ง่ายจะได้ทำสมาธิได้ง่าย เพราะเมื่อหลับตาทำสมาธิแล้ว ใจเราชอบอะไร คู่ไหนอะไร ก็จะมีภาพนั้นปรากฏขึ้นมาในใจ การเพ่งกสิณเพื่อการทำสมาธิภาวนา แม้แนวทางในการปฏิบัติสมาธิภาวนาจะมีอยู่ด้วยกันหลายแนวทาง แต่การที่จิตจะเข้าสู่สมาธิได้นั้นจิตจำเป็นจะต้องมีเครื่องมือ (อุบายกรรมฐาน) เพื่อให้จิตใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าสู่สมาธิ ซึ่งอุบายกรรมฐานก็มีอยู่ด้วยกันทั้งหมดสี่สิบสองและอีกสี่อุบายวิธี แต่ละอุบายวิธี ต่างมีความสำคัญและสามารถนำไปใช้ให้เกิดผลได้จริง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครจะถูกจริตกับกรรมฐานกองใด และหากว่าใครมีจริตตรงกับกรรมฐานกองใด ก็จะสามารถนำกรรมฐานกองนั้นไปใช้ได้อย่างได้ผล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งในเรื่องการปฏิบัติสมาธิภาวนา และเรื่องการเข้าฌานทั้งรูปฌานและอรุฌาน ได้ทรงชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติสมาธิภาวนาด้วยการใช้อุบายกรรมฐานไว้ทั้งหมดสี่สิบสองด้วยกัน ซึ่งภายใต้กรรมฐานทั้งสี่สิบสองนั้นจะประกอบไปด้วยกรรมฐานที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเพ่งกสิณอยู่ถึงสิบสอง อีกทั้งการเพ่งกสิณยังเป็นกรรมฐานกองแรกๆ ของกรรมฐานทั้งหมด (เป็นอุบายวิธีต้นๆ ในการปฏิบัติกรรมฐาน) นั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงว่า การเพ่งกสิณจัดเป็นอุบายวิธีในการทำสมาธิที่มีดีอยู่ในตัวอย่างแน่นอน

5.3 ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน, รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ, รู้สิ่งที่ดีควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงปัญญาไว้ถึง 3 ระดับ ซึ่งปัญญาทุกประเภทนั้นต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีอะไรสำคัญมากน้อยไปกว่ากัน เนื่องจากการจะข้ามสะพานไปได้ ต้องเดินผ่านตั้งแต่ ต้นสะพาน ผ่านกึ่งกลางสะพาน แล้วจึงจะถึงปลายสะพาน ข้ามฟากได้ ปัญญา 3 ระดับก็เป็นฉันทันนั้น คือเริ่มจาก เข้าใจว่าอะไรคือ กุศลและอกุศล, เข้าใจกระบวนการธรรมชาติ ตั้งแต่กฎแห่งกรรม ถึงไตรลักษณ์, และสุดท้าย จึงตระหนักถึงสภาวะของทุกข์และแนวทางการดับทุกข์ (อริยสัจ) ปัญญา 3 ประการที่ว่ามี ได้แก่

1. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการฟังหมายถึง เอาปัญญาความรู้ ความเข้าใจจากการอ่านและการฟัง ทบทวนศึกษาซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกระทั่งมีพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้อง และแม่นยำ ในอรรถและพยัญชนะ

2. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการคิดพิจารณา หมายถึง ปัญญาที่ได้จากการคิดใคร่ครวญ พินิจพิจารณา ให้เกิดความเข้าใจอย่างตถกผลึกตามขั้นตอนของเหตุผล และความสัมพันธ์ต่างๆ โดยมีใช้การ จดจำหลายๆ แต่สามารถมองสภาพปรมาัตถ์ธรรมออกด้วยจินตนาการ เข้าใจถึงเป้าหมาย และรายละเอียดธรรมะได้ตรงทาง ไม่ว่าจะป็นนัยตรงหรือเชิงประยุกต์ เพียงแต่มีใจอยู่ในฐานะเป็น "ผู้เห็นด้วยตนเอง" ก็เท่านั้น

3. ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการภาวนา หมายถึง ปัญญาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางการเจริญปัญญา แล้วประจักษ์แจ้งในความมิใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ของขั้นที่ 5 เพราะประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรมเท่านั้น แม้ 'ใจ' หรือ 'วิญญาณ' ก็ไม่ใช่ตัวตน เมื่อเห็นแล้ว ก็จะไม่เหลือคุณค่าสาระใดๆ ที่จะต้องยึดถือให้เกิดความทุกข์ทรมาน บีบคั้นจิตใจอีกต่อไป

การเจริญปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ คนเราทุกคนต้องอาศัยปัญญาเป็นเสมือนแสงสว่างส่องทางในการดำเนินชีวิต หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ให้ลุล่วงได้เป็นอย่างดี ซึ่งมนุษย์หรือที่เกิดมาในโลกนี้จะมีพื้นฐานทางปัญญาแต่กำเนิดหรือสัญชาตญาณ หรือสามัญสำนึก เรียกว่า สหชาติปัญญา คือปัญญาที่เกิดมาพร้อมกับชาติ จะเรียกว่า 'ไอคิว' ก็ได้ แต่เป็นปัญญาที่มีอยู่ในระดับปกติทั่วไป ไม่แก่กล้า บางคนที่มี สหชาติปัญญาน้อยหรือมีไอคิวต่ำ ก็เรียกว่า ปัญญาอ่อน ซึ่งต่ำกว่าคนปกติ ตามธรรมดาตามนุษย์ที่เกิดมาโดยทั่ว ๆ ไป นั่นย่อมมีปัญญาติดตัวมาทุกคน แต่ถ้าจะพัฒนาให้มีปัญญาอยู่ในระดับสูงขึ้นไป มีปัญญาความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ รอบรู้ ถึงอุบายวิธีที่จะละเว้นความชั่วหันมาประพฤติความดี จนมีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ จะต้องอาศัย การฝึกฝนอบรมปัญญาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ด้วยการปฏิบัติ กัมมัฏฐาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

สมถกัมมัฏฐาน คืออุบายสงบใจหรือวิธีฝึกอบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ เพื่อเป็นการระงับนิเวรอันเป็นสิ่งปิดกั้นจิตไว้ไม่ให้บรรลุความดี

วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ อุบายเรื่องปัญญาหรือวิธีฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ ตามที่เป็นจริงโดยการพิจารณา ขั้นที่ 5 ให้เห็นถึงนามรูป เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง โดยอาศัยหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ประกอบการพิจารณาซึ่งจะสามารถทำลายอวิชชาลงได้ สมถะและวิปัสสนาต่างก็เป็นปัจจัยซึ่งกันและกันกล่าวคือ เมื่อปฏิบัติสมาธิจนสงบจิตใจไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้อบรมปัญญาได้ เมื่อเกิดปัญญารู้แจ้งก็จะกำจัดอวิชชาลงได้ ซึ่งจะส่งผลมายังจิตให้สงบ เยือกเย็นมากยิ่งขึ้น (นุรพา ศคฺชไทย, 2551: 21) (พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก สติปัฏฐานสูตร เล่ม 17 : 628-629) (ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่ม 17 : 112) (ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่ม 17, 255 : 250) (พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี จิตตูปปาตกัณฑ์ กามาวจรกุศล เล่ม 75 : 360) (พราหมณสูตรและอรรถกถา เล่ม 30: 13) (ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่ม 17: 252) (สารัตถปกาลินี อรรถกถาสังยุตตนิคาย มหาวารวรรค เล่ม 31: 166)

6. วิธีการบำเพ็ญบุญในพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนา การทำบุญมีด้วยกัน 10 วิธี เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 หรือ สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการ ได้แก่

6.1 ให้ทาน หรือ ทานมัย อัน หมายถึง การให้ การสละ หรือการเผื่อแผ่ แบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น เพราะการให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้เราไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้งสิ่งที่เราบริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับ และสังคมโดยรวม การให้ทานนี้อยู่ที่ใหนๆ ก็ทำได้ และไม่จำเป็นต้องเงิน เช่น การแบ่งของกินให้กับแม่บ้านที่ทำงาน หรือยาม เป็นต้น ข้อสำคัญ สิ่งที่บริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่น ควรเป็นสิ่งยังใช้ได้ มิใช่เป็นการกำจัดของเหลือใช้ที่หมดอายุ หมดคุณภาพให้ผู้อื่น ผลการให้ทานดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความปิติอิ่มเอิบใจ

6.2 รักษาศีล หรือ สิลมัย คำว่า ศีล หมายถึง ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการปฏิบัติทางกายและวาจา เช่น ศีล 5 ศีล 8 หรืออาจจะหมายถึงการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศีล เป็นการฝึกฝนมิให้ไปเบียดเบียนผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลด ละ เลิก ความชั่ว มุ่งให้กระทำความดี อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต มิให้ตกต่ำลง เช่น ไม่ไปเป็นชู้เป็นกิ๊กกับใครที่ทำงาน ทำให้ครอบครัวเขาไม่แตกแยก เป็นแม่ค้าไม่โกหกหลอกลายของไม่ดีแก่ลูกค้า เป็นพ่อบ้านไม่กินเหล้าเมายา ทำให้ลูกเมียมีความสุข เพื่อนบ้านก็สุข เพราะไม่ต้องทนฟังเสียงรบกวน จากการทะเลาะวิวาทกัน เหล่านี้ล้วนเป็นการรักษาศีล และเป็นหนึ่งในการทำบุญอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผลบุญข้อนี้จะทำให้เรากลายเป็นคนเยือกเย็น สุขุมด้วย

6.3 เจริญภาวนา หรือภาวนามัย เป็นการทำบุญอีกรูปแบบ ที่มุ่งพัฒนาจิตใจ และปัญญา ทำให้จิตใจสงบ เห็นคุณค่าสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งในข้อนี้หลายคนอาจจะทำเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น นั่งสมาธิ วิปัสสนา แต่หลายคนอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องยากเกินกำลัง ดังนั้น อาจจะทำงานๆ ด้วยวิธีการสวดมนต์เป็นคาถาสั้นๆ บูชาพระที่เราเคารพบูชาก่อนนอนทุกคืน เช่น คาถาพระพุทธเจ้าชนะมาร คาถาหลวงปู่ทวด เป็นต้น การสวดมนต์เป็นประจำ อย่างน้อยก็เป็นการน้อมนำจิตใจของเรา ไปสู่สิ่งที่เป็นมงคลในชีวิต เป็นการเตือนสติให้เรายึดมั่นในการประพฤติปฏิบัติชอบ ตามสังคัลศีลธรรมที่เรานับถือ และผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดปัญญาแก่ผู้ปฏิบัติ

6.4 การอ่อนน้อมถ่อมตน หรือ อปจายนมัย หลายคนคงคิดไม่ถึงว่า การประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน จะถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการอ่อนน้อมถ่อมตนไม่ว่าจะเป็นผู้น้อยประพฤติต่อผู้ใหญ่ และการที่ผู้ใหญ่แสดงตอบด้วยความเมตตา หรือการอ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม รวมถึงการให้เกียรติ ให้ความเคารพต่อความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของ

บุคคล หรือสังคมอื่นที่แตกต่างจากเรานั้น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตนของเรา ช่วยให้สังคมทุกระดับเกิดความเข้าใจต่อกัน และช่วยให้ชาติบ้านเมืองเกิดความสงบสุข จึงถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดความเมตตาต่อกัน

6.5 การช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ หรือ ไวยาวัจจมัย พุดง่าย ๆ ว่า เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่สังคมาบข้าง ในการทำกิจกรรมความดีต่างๆ เช่น ช่วยพ่อแม่ค้าขายไม่นั่งดูคายน ช่วยสอดส่องดูแลบ้านให้เพื่อนบ้าน ยามที่เขาต้องไปธุระต่างจังหวัด ช่วยงานเพื่อนที่ทำงานให้แล้วเสร็จทันเวลา ให้กำลังใจแก่เพื่อนที่มีความทุกข์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นบุญอีกแบบหนึ่ง และผลบุญในข้อนี้ก็ช่วยทำให้เกิดความรักความสามัคคีขึ้นด้วย

6.6 การให้ผู้อื่นมาร่วมทำบุญกับเรา หรือ ปัตติทานมัย กล่าวคือ ไม่ว่าจะทำบุญอะไร ก็เปิดโอกาสให้คนอื่นได้มาร่วมทำบุญด้วย ไม่ใช่เหนียว หรือกบฏเพราะอยากได้บุญใหญ่ไว้คนเดียว เช่น จะทำบุญสร้างระฆัง ก็ให้คนอื่นได้ร่วมสร้างด้วย ไม่คิดจะทำเพียงคนเดียว เพราะคิดว่าทำบุญระฆัง จะได้กุศลกลายเป็นคนเด่นคนดัง เลยอยากดังเดียว ไม่อยากให้ใครมาร่วมด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ถือเป็นการทำบุญในข้อนี้ด้วย ผลบุญดังกล่าว จะช่วยให้เราเป็นคนใจกว้าง และปราศจากอคติต่างๆ เพราะพร้อมเปิดใจรับผู้อื่น

6.7 การอนุโมทนาส่วนบุญ หรือ ปัตตานุโมทนา มัย คือ การยอมรับหรือยินดีในการทำความดีหรือทำบุญของผู้อื่น เมื่อใครไปทำบุญมาก็รู้สึกชื่นชมยินดีไปด้วย โดยไม่คิดอิจฉา หรือระแวงสงสัยในการทำความดีของผู้อื่น เช่น เพื่อนเดินทางไปสักการะสังเวชนียสถานมา ก็ร่วมอนุโมทนา ที่เขามีโอกาสได้ไปทำบุญ ในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ไม่อิจฉาเขา แม้เราไม่ได้ไป ก็อย่าไปคิดอิจฉาว่า เขาได้ไปเพราะชู้รักออกเงินให้ เป็นต้น การไม่คิดในแง่ร้าย จะทำให้เรามีจิตใจไม่เศร้าหมอง แต่จะแช่มชื่นอยู่เสมอ เพราะได้ยินดีกับกุศลผลบุญต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แม้จะมีได้ทำเองโดยตรงก็ตาม

6.8 การฟังธรรม หรือ ธรรมสวนมัย การฟังธรรม จะทำให้เราได้ฟังเรื่องที่ดี มีประโยชน์ทั้งต่อสติปัญญา และการดำเนินชีวิต ซึ่งการฟังธรรมนี้ ไม่จำเป็นต้องไปฟังที่วัด หรือจากพระท่านโดยตรง แต่อาจจะฟังจากเทป ซีดี หรือเป็นการฟังจากผู้รู้ต่างๆ และธรรมในที่นี้ ก็มิได้หมายถึงแต่เฉพาะหลักธรรม ในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเรื่องจริง เรื่องดีๆ ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้ และปัญญา ผลบุญข้อนี้จะทำให้ผู้ฟังเกิดการรู้แจ้งเห็นจริงยิ่งขึ้น

6.9 การแสดงธรรม หรือ ธรรมเทศนามัย คือการให้ธรรมะหรือข้อคิดที่ดีๆ แก่ผู้อื่น ด้วยการนำธรรมะหรือเรื่องดีๆ ที่เป็นประโยชน์ไปบอกต่อ หรือให้คำแนะนำให้เขาได้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดี เช่น สอนวิธีการทำงานให้ แนะนำหลักธรรมที่ดีที่เราได้ยินได้ฟังมา และปฏิบัติ

ได้ผลแก่เพื่อนๆ เป็นต้น ผลบุญในข้อนี้ นอกจากจะทำให้ผู้อื่นได้รับรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว ยังทำให้ผู้บอกกล่าวได้รับการยกย่องสรรเสริญอีกด้วย

6.10 การทำความเห็นให้ถูกต้อง เหมาะสม หรือ ทิฏฐชุกกรรม คือ การไม่ถือทิฐิ เอาแต่ความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ แต่ให้รู้จักแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาความคิดเห็น และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ให้ถูกต้องตามธรรมอยู่เสมอ หรือจะพูดง่ายๆ ว่า ให้คิดและประพฤติตนให้ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมก็ได้ ซึ่งข้อนี้แม้จะเป็นข้อสุดท้ายแต่ก็สำคัญยิ่ง เพราะไม่ว่าจะทำบุญใดทั้ง 9 ข้อที่กล่าวมา หากมิได้ตั้งอยู่ในทำนองคลองธรรม การทำบุญนั้นก็ไม่มีบริสุทธิ และให้ผลได้ไม่เต็มที่ ดังจะได้กล่าวถึงเกณฑ์การวัดบุญต่อไปสำหรับการทำบุญ ที่จะให้ได้ผลบุญมากหรือน้อย นั้น มีหลักเกณฑ์อยู่ 3 ประการคือ

6.10.1 ผู้รับ จะต้องเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมความดี แต่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นพระสงฆ์ หรือนักบวช จะเป็นคนทั่วไปก็ได้ ถ้าผู้รับดี ผู้ทำก็ได้บุญมาก หากผู้รับไม่ดี ก็อาจจะทำให้เราได้บุญน้อย เพราะเขาอาจอาศัยผลบุญของเรา ไปทำชั่วได้ เช่น ให้เงินช่วยเหลือเพื่อนๆ กลับเอาไปปล่อยกู้ สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เป็นต้น

6.10.2 วัตถุประสงค์ของที่ให้ต้องบริสุทธิ์หรือได้มาโดยสุจริต เป็นของที่เหมาะสมและมีประโยชน์ต่อผู้รับ เช่น ให้เสื้อผ้าของเล่นแก่เด็กกำพร้า เป็นต้น ของที่ให้ดีผู้ทำก็ได้บุญมาก หากได้มาโดยทุจริต แม้จะเอาไปทำบุญก็ได้บุญน้อย

6.10.3 ผู้ให้ ต้องมีศีลมีธรรมและมีเจตนาที่เป็นบุญกุศลในการทำ จึงจะได้บุญมาก นอกจากนี้ เจตนาหรือจิตใจในขณะที่ทำบุญ ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญกล่าวคือ ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ หากผู้ให้มีความตั้งใจดี ตั้งใจทำ เมื่อทำแล้วก็เบิกบานใจ คิดถึงบุญกุศลที่ได้ทำเมื่อใด จิตใจก็ผ่องใสเมื่อนั้น เช่นนี้ก็จะทำให้ผู้ทำได้บุญมาก ถ้าไม่รู้สึกละอายใจลงตามเจตนา (พระชาย วรธัมโม, พระไพศาล วิสาโล, ออนไลน์, 2522)

7. กรรมฐาน

กรรมฐาน หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต สิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจิต หรืออุบายหรือกลวิธีเหนี่ยวนำให้เกิดสมาธิ กรรมฐานจึงเป็นสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนด เพื่อให้จิตสงบอยู่ได้ ไม่เที่ยวเคล็ดเลื่อนลอยฟุ้งซ่าน ไปอย่างไรจุดหมาย

กรรมฐาน 2 อย่าง

ในคัมภีร์ทางพระอภิธรรมบรรยายเกี่ยวกับกรรมฐานไว้ว่า การงานที่เป็นเหตุแห่งการบรรลุธรรม และแบ่งกรรมฐานเป็นสองอย่าง คือ

สมถะ เป็นอุบาย การยังกิเลส นิ वर्ณทั้งหลายให้สงบ ระงับ

วิปัสสนา เป็นปัญญา เห็นโดยอาการต่างๆ มีความไม่เที่ยง เป็นต้น

กรรมฐาน 40

กรรมฐาน 40 เป็นอุบาย 40 วิธีที่ใช้ฝึกจิตให้เกิดสมาธิ ก็คือสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนด เพื่อชักนำให้เกิดสมาธิ พอจิตกำหนดจับสิ่งนี้เข้าแล้ว จะชักนำให้จิตแน่วแน่อยู่กับสิ่งนี้ จนเป็นสมาธิได้มั่นคงและเร็วที่สุด กรรมฐาน 40 แบ่งเป็น 7 หมวดคือ

1. กสิณกรรมฐาน 10 อย่าง ได้แก่

ภูตกสิณ 4 (กสิณคือมหาภูตรูป) ได้แก่ ปฐวีกสิณ อาโปกสิณ เตโชกสิณ
วาโยกสิณ

วรรณกสิณ 4 ได้แก่ นีลกสิณ ปิตกสิณ โลหิตกสิณ โอทาทกสิณ

กสิณอื่นๆ ได้แก่ อาโลกกสิณ อากาศกสิณ

2. อสุภกรรมฐาน 10 อย่าง ได้แก่ การพิจารณาซากศพระยะต่างๆรวมกัน 10 ระยะ ตั้งแต่ศพเริ่มขึ้นอืด ไปจนถึงศพที่เหลือแต่โครงกระดูก

3. อนุสสติกรรมฐาน 10 อย่าง ได้แก่ อารมณ์ถึงามที่ควรระลึกถึงเนื่องๆ ได้แก่ พุทธานุสติ ัมมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติ จาคานุสติ เทวดานุสติ มรณสติ กายคตาสติ อานาปานสติ อุปสมมานุสติ

4. พรหมวิหารกรรมฐาน 4 อย่าง ได้แก่

เมตตา คือ ปรารถนาดี มีไมตรีอยากให้นมนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย มีความสุขทั่วหน้า
กรุณา คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

มุทิตา คือ พลอยมีใจแช่มชื่นบาน เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และเจริญอกงาม
ประสพความสำเร็จยิ่งขึ้นไป

อุเบกขา คือ วางจิตเรียบสงบ สม่่าเสมอ เที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นมนุษย์
สัตว์ทั้งหลาย ได้รับผลดีร้าย ตามเหตุปัจจัยที่ประกอบ ไม่เอนเอียงไปด้วยชอบหรือชัง

5. อรูปกรรมฐาน 4 อย่าง ได้แก่ อากาสนัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ
อาภิญญัญญาตนะ เนวสัญญานา สัญญาตนะ

6. อาหารปฏิกูลสติปัญญา 1 อย่าง ได้แก่ กำหนดหมายความเป็นปฏิกูลในอาหาร

7. จตุธาตววิภูฐาน 1 อย่าง ได้แก่ กำหนดพิจารณาธาตุ 4 คือ พิจารณาเห็น
ร่างกายของตน โดยสักว่าเป็นธาตุ 4 แต่ละอย่างๆ

การที่จะเรียนปฏิบัติกรรมฐาน 40 วิธี ผู้ปฏิบัติ หรืออาจารย์ผู้สอนศิษย์ควรจะ
รู้อารมณ์อุปนิสัยของตนเอง หรือลูกศิษย์เสียก่อน ถ้าไม่แน่ใจว่ามีจริตอะไรมากกว่าจริตอื่นๆ ใน
6 จริต ก็ให้เรียนพระกรรมฐาน แบบกลางๆ เหมาะกับอุปนิสัยจริตทุกอย่าง เรื่องกรรมฐานกับจริตมี

ความสำคัญมาก ถ้าไปปฏิบัติไม่ถูกจริตจะไม่ก้าวหน้าทางธรรม ทำให้ถึงจุดหมายปลายทางพระนิพพานช้ามาก คือ ต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไป นักปฏิบัติเพื่อมาน โลภีๆ หรือเพื่อมรรคผลนิพพานก็ตาม ควรรู้อาการ หรืออารมณ์ หรือจริตอุปนิสัยของจิต เพราะเป็นผลดีมีกำไรในการปฏิบัติเพื่อการละเลิกสตัณหอาอุปาทานได้รวดเร็ว สมาธิที่ตั้งมั่นวิปัสสนาญาณจะแจ่มใส มรรคผลนิพพานก็ปรากฏเร็วไว จริยา หรือจริต หรืออุปนิสัยของคนมี 6 ประเภท

1. ราคะจริต มีนิสัยรักความเป็นระเบียบงดงาม รักความสวยงาม
2. โทสะจริต เป็นคนมีนิสัยโมโหหงุดหงิดง่ายชอบทำอะไรเร็วไว
3. โมหะจริต ชอบหลงรักง่ายๆ
4. ศรัทธาจริต เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายเชื่อฟังง่ายไม่คิด
5. พุทธะจริต มีนิสัยอยากรู้ อยากเห็น อยากพิสูจน์ชอบค้นคว้า
6. วิตกจริต เป็นคนชอบคิดมาก วิตกกังวลด้วยเรื่องเล็กเรื่องใหญ่เก็บมาคิด

ทั้งหมด (กรรมฐาน, ออนไลน์, 2557)

8. มงคลชีวิต 38 ประการ

การไม่คบคนพาล ท่านว่าลักษณะของคนพาลมี 3 ประการคือ

1. คิดชั่ว คือการมีจิตคิดอยากได้ในทางทุจริต มีความพยาบาท และมีฉันทิฐิคือเห็นผิดเป็นชอบ
2. พูดชั่ว คือคำพูดที่ประกอบไปด้วยวจีทุจริตเช่น พูดเท็จ พูดต่อเสียด พูดคำหยาบ ละพูดเพื่อเจ้า
3. ทำชั่ว คือทำอะไรที่ประกอบด้วยกายทุจริตเช่น การฆ่าสัตว์ ลักขโมย น้อ โกง นุศคร่าอณาจาร ประพฤติผิดในกาม

รูปแบบของคนพาล มีข้อควรสังเกตคือ

1. ชอบแนะนำไปในทางที่ผิด หรือที่ไม่ควรแนะนำ อาทิเช่น แนะนำให้ไปเล่นการพนัน ให้ไปลักขโมย ให้กินยาบ้า ให้เสพยา ชวนไปนุศคร่าอณาจารเป็นต้น เหล่านี้ถือว่าเป็นพาล
2. ชอบทำในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ อาทิเช่น ไม่ทำงานตามหน้าที่ของตนให้เรียบร้อย แต่กลับชอบจะไปก้าวก่ายยุ่งกับหน้าที่การงานของผู้อื่น หรือไปจับผิดเพื่อนร่วมงาน แกล้ง ยุขง นินทาวาร้ายกันและกันเป็นต้น
3. ชอบทำผิดโดยเห็นสิ่งผิดเป็นของดี อาทิเช่น การสูบบุหรี่ได้เป็นฮีโร่ เห็นคนที่ซื้อสัตย์เป็นคนโง่ไม่กินตามน้ำ ชอบรับสินบน ทุจริตในหน้าที่ หรือช่วยพวกพ้องให้พ้นจากความผิดเป็นต้น

4. จะโกรธเคืองเมื่อพูดเตือน อาทิเช่น การเตือนเรื่องการเที่ยวเตร่ เตือนเรื่องการดื่มเหล้า กลับบ้านดึก เตือนเรื่องการคบเพื่อนเป็นต้น คนพวกนี้จะโกรธเมื่อได้รับการตักเตือนและไม่รับฟัง

5. ไม่มีระเบียบวินัย อาทิเช่น ไม่เข้าคิวตามลำดับก่อนหลัง แต่ชอบแซงคิวอย่างหน้าด้านๆ ทั้งขณะลงคลอง หรือข้างทาง ไม่เคารพกฎหมายของบ้านเมือง หรือของท้องถิ่นเป็นต้น

การคบบัณฑิต บัณฑิต หมายถึงผู้ทรงความรู้ มีปัญญา มีจิตใจที่งาม และมีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง รู้ดีรู้ชั่ว (ไม่ใช่คนที่จบปริญญาโดยนัย) มีลักษณะดังนี้คือ

1. เป็นคนคิดดี คือการไม่คิดละโมภ ไม่พยายามปกป้องร้ายใคร รู้จักให้อภัย เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ความกตัญญูรู้คุณเป็นต้น

2. เป็นคนพูดดี คือวจีสุจริต พูดจริง ทำจริงไม่โกหก ไม่พูดหยาบ ถากถาง นินทาว่าร้าย

3. เป็นคนทำดี คือทำอาชีพสุจริต มีเมตตา ทำทานเป็นปกตินิสัย อยู่ในศีลธรรม ทำสมาธิภาวนา

รูปแบบของบัณฑิต มีข้อควรสังเกตคือ

1. ชอบชักนำในทางที่ถูกที่ควร อาทิเช่นการชักนำให้เลิกทำในสิ่งที่ผิด ตักเตือนให้ทำความดีอย่างเช่น ให้เลิกเล่นการพนันเป็นต้น

2. ชอบทำในสิ่งที่เป็นธุระ อาทิเช่นการทำหน้าที่ของตนให้ลุล่วง และใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ไม่ก้าวก่ายเรื่องของผู้อื่นเว้นแต่จะได้รับการร้องขอ

3. ชอบทำและแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควร อาทิเช่นการพูดและทำอย่างตรงไปตรงมา แนะนำการทำทานที่ถูกต้อง ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น

4. รับฟังดี ไม่โกรธ อาทิเช่นเมื่อมีคนมาว่ากล่าวก็ไม่ถือโทษ หรือโกรธ หรือทำอวดดี แต่จะรับฟังแล้วนำไปพิจารณาโดยยุดิธรรม แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง

5. ระเบียบกฎกติกาบรรยาที่ดี อาทิเช่นการรักษาระเบียบวินัยขององค์กร เพื่อให้หมู่คณะมีความเป็นระเบียบ และการดำเนินงานไม่สับสน หรือการรักษาความสะอาด ปฏิบัติและเคารพกฎ ของสถานที่ ไม่ทำตามอำเภอใจ

การบูชาบุคคลที่ควรบูชา การบูชา คือการแสดงความเคารพบุคคลที่เรานับถือ ยกย่อง เลื่อมใสในบุคคลคนนั้น ซึ่งการบูชาแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ

1. อามิสบูชา คือการบูชาด้วยสิ่งของเช่น การนำเงินให้พ่อแม่ไว้ใช้จ่าย หรือมอบทรัพย์สินให้พ่อแม่ หรือการนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบูชาพระก็ถือเป็นอามิสบูชาเป็นต้น

2. ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนา การฝึกจิตให้ไม่ฟุ้งซ่าน เห็นความจริงในความเป็นไปของโลกเป็นต้น บุคคลที่ควรบูชา มีดังนี้คือ

1. พระพุทธเจ้า (คงไม่ต้องอธิบาย)
2. พระปัจเจกพระพุทธเจ้า หมายถึงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา
3. พระมหากษัตริย์ผู้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม
4. บิคามารดา
5. ครูอาจารย์ ที่มีความรู้ดี มีความสามารถ และประพฤติดี
6. อุปัชฌาย์ หรือผู้บังคับบัญชาที่มีความประพฤติดี ตั้งอยู่ในธรรม

การอยู่ในถิ่นอันสมควร ถิ่นอันสมควรควรประกอบด้วยสิ่งแวดล้อม 4 อย่าง ได้แก่

1. อาวาสเป็นที่สบาย หมายถึงอยู่แล้วสบาย เช่นสะอาด เดินทางไปมาสะดวก อากาศดี เป็นแหล่งชุมชน ไม่มีแหล่งอบายมุขเป็นต้น
2. อาหารเป็นที่สบาย หมายถึงอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เช่นมีแหล่งอาหารที่สามารถจัดซื้อหาได้ง่าย เป็นต้น
3. บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึงที่ที่มีคนดี จิตใจโอบอ้อมอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีศีลธรรม ไม่มีโจร นักเลง หรือใกล้แหล่งอิทธิพล เป็นต้น
4. ธรรมะเป็นที่สบาย หมายถึงมีที่พึ่งด้านธรรมะ มีที่พึ่งธรรมเช่น มีวัดอยู่ในละแวกนั้น มีโรงเรียนหรือแหล่งศึกษาหาความรู้ เป็นต้น

เคยทำบุญมาก่อน ขึ้นชื่อว่าบุญนั้น มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

1. ทำให้กาย วาจา และใจ สะอาดได้
2. นำมาซึ่งความสุข
3. ติดตามไปได้ หมายถึงบุญจะติดตัวเราไปได้ตลอดจนถึงชาติหน้า
4. เป็นของเฉพาะตน หมายถึงขอยืม หรือแบ่งกันไม่ได้ ทำเองได้เอง
5. เป็นที่มาของโภคทรัพย์ทั้งหลาย คือว่าผลของบุญจะบันดาลให้เกิดขึ้นได้เองโดยไม่ได้หวังผล
6. ให้มนุษย์สมบัติ ทิพย์สมบัติ และนิพพานสมบัติแก่เราได้ หมายถึงความสมบูรณ์งแต่ทางโลก จนถึงนิพพานได้เลย
7. เป็นปัจจัยให้ถึงซึ่งนิพพาน ก็คือเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้บรรลุถึงนิพพานได้เร็วขึ้นเมื่อปฏิบัติ

8. เป็นเกราะป้องกันภัยในวิภวสงสาร หมายถึงในวงจรการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือที่เรียกว่าเวียนว่ายตายเกิดนั้น บุญจะคุ้มครองให้ผู้นั้นเกิดในที่ดี อยู่อย่างมีความสุข หรือตายอย่างไม่ทรมาน ขึ้นอยู่กับกำลังบุญที่สร้างสมมา การทำบุญนั้นมีหลายวิธี แต่พอสรุปได้สั้นๆดังนี้คือ

- 8.1 การทำทาน
- 8.2 การรักษาศีล
- 8.3 การเจริญภาวนา

การตั้งตนชอบ หมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย ด้วยความถูกต้องและสุจริต อยู่ในสัมมาอาชีพ มีแผนการที่จะไปให้ถึงจุดหมายนั้นด้วยความไม่ประมาท มีการเตรียมพร้อม และมีความอดทนไม่ละทิ้งกลางคัน

ความเป็นพหูสูต คือเป็นผู้ที่ฟังมาก เล่าเรียนมาก เป็นผู้รอบรู้ โดยมีลักษณะดังนี้คือ

1. รู้ลึก คือการรู้ในสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆอย่างหมดจดทุกแง่ทุกมุม อย่างมีเหตุมีผล รู้ถึงสาเหตุจนเรียกว่าความชำนาญ

2. รู้รอบ คือการรู้จักช่วงสังเกตุในสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่นเหตุการณ์แวดล้อมเป็นต้น
3. รู้กว้าง คือการรู้ในสิ่งใกล้เคียงกับเรื่องนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน สัมพันธ์กันเป็นต้น
4. รู้ไกล คือการศึกษาถึงความ เป็นไป ได้ ผลในอนาคตเป็นต้น

ถ้าอยากจะเป็นพหูสูตก็ควรต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ

1. ความตั้งใจฟัง ก็คือชอบฟัง ชอบอ่านหาความรู้ และค้นคว้าเป็นต้น
2. ความตั้งใจจำ ก็คือรู้จักวิธีจำ โดยตั้งใจอ่านหรือฟังในสิ่งนั้นๆ และจับใจความให้ได้
3. ความตั้งใจท่อง ก็คือท่องให้รู้โดยอัตโนมัติ ไม่ลืม ในสิ่งที่ เป็นสาระสำคัญ
4. ความตั้งใจพิจารณา ก็คือการรู้จักพิจารณา ตรึกตรองในสิ่งนั้นๆอย่างทะลุปรุโปร่ง
5. ความเข้าใจในปัญหา ก็คือการรู้อย่างแจ่มแจ้งในปัญหาอย่างถ่องแท้ด้วยปัญญา

การรอบรู้ในศิลปะ

ศิลปะ คือสิ่งที่แสดงออกถึงความงดงาม และมีความสุนทรีย์ โดยลักษณะของมันมี

ดังนี้คือ

1. มีความประณีต
2. ทำให้ของดูมีค่ามากขึ้น
3. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. ไม่ทำให้เกิดความกำเริบ
5. ไม่ทำให้เกิดความพยายาม
6. ไม่ทำให้เกิดความเบียดเบียน

ถ้าท่านอยากเป็นคนมีศิลปะ ควรต้องฝึกให้มีคุณสมบัติเหล่านี้ไว้ในตัวคือ

1. มีศรัทธาในความงดงามของสิ่งต่างๆ
2. หมั่นสังเกตและพิจารณา
3. มีความประณีต อารมณ์ละเอียดอ่อน
4. เป็นคนสุขุม มีความคิดสร้างสรรค์

9. มิวินัยที่ดี วินัย ก็คือข้อกำหนด ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมให้มีความเป็นระเบียบนั่นเอง มีทั้งวินัยของสงฆ์และของคนทั่วไป สำหรับของสงฆ์นั้นมีทั้งหมด 4 อย่างหรือเรียกว่า อนุคาริยวินัย ส่วนของบุคคลทั่วไปเรียกว่า อาคาริยวินัยก็มี 10 อย่าง คือการละเว้นจากกุศลกรรม 10 ประการ

อนุคาริยวินัยของพระมีดังนี้

1. ปาฏิโมกขสังวร คือการอยู่ในศีลทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ การผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งก็ถือว่าต้องโทษแล้วแต่ความหนักเบา เรียงลำดับกันไปตั้งแต่ ขึ้นปราชิก สังฆาทิเสส ฎลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุกภาสิต เป็นต้น (ความหมายของแต่ละคำมันต้องอธิบายเยอะ จะไม่กล่าวในที่นี้)

2. อินทริยสังวร คือการสำรวมอายตนะทั้ง 5 และกาย วาจา ใจ ให้อยู่กับร่องกับรอย โดยอย่าไปเพลิดเพลินติดกับสิ่งที่มาสัมผัสเหล่านั้น

3. อาชีวาปาริสุทธิสังวร คือการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ นั่นก็คือการออกบิณฑบาตไม่ได้เรียกร้อง เรียไรหรือเที่ยวขอเงินชาวบ้านมาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของตัวเอง

4. ปัจจยปัจจเวกขณะ คือการพิจารณาในสิ่งของทั้งหลายถึงคุณประโยชน์โดยเนื้อแท้ของสิ่งของเหล่านั้นอย่างแท้จริง โดยใช้เพื่อบริโภค เพื่อประโยชน์ ความอยู่รอด และความเป็นไปของชีวิตเท่านั้น

วินัยสำหรับฆราวาส หรือบุคคลทั่วไป เรียกว่าอาคาริย วินัย มีดังนี้ (อกุศลกรรมบถ 10 ประการ)

1. ไม่ฆ่าชีวิตคน หรือสัตว์ไม่ว่าน้อย ใหญ่
2. ไม่ลักทรัพย์ ยักยอกเงิน สิ่งของมาเป็นของตัวเอง
3. ไม่ประพฤติผิดในกาม ผิดลูกผิดเมีย ข่มขืนกระทำชำเรา
4. ไม่พูดโกหก หลอกลวงให้หลงเชื่อ หรือชวนเชื่อ
5. ไม่พูดส่อเสียด นินทาว่าร้าย ยุยงให้คนแตกแยกกัน
6. ไม่พูดจาหยาบคาย ให้เป็นที่แสดงของคนอื่น
7. ไม่พูดจาไร้สาระ หรือที่เรียกว่าพูดจาเพื่อเจ้า ไม่มีสาระ เหตุผล หรือประโยชน์

อันใด

8. ไม่โลภอยากได้ของเขา คือมีความคิดอยากเอาของคนอื่นมาเป็นของเรา
9. ไม่คิดร้าย ผูกใจเจ็บ แค้น ปองร้ายคนอื่น
10. ไม่เห็นผิดเป็นชอบ เช่น เห็นว่าพ่อแม่ไม่มีความสำคัญ บุญหรือกรรมไม่มีจริง เป็นต้น

10. กล่าววาจาอันเป็นสุภาษิต คำว่าวาจาอันเป็นสุภาษิตในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงว่า ต้องเป็นคำร้อยกรอง ร้อยแก้ว เป็นคำคมบาดใจมีความหมายลึกซึ้งเท่านั้น แต่รวมถึงคำพูดที่ดี มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง ซึ่งสรุปว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้

1. ต้องเป็นคำจริง คือข้อมูลที่ถูกต้อง มีหลักฐานอ้างอิงได้ ไม่ได้ปั้นแต่งขึ้นมาพูด
2. ต้องเป็นคำสุภาพ คือพูดด้วยภาษาที่สุภาพ มีความไพเราะในถ้อยคำ ไม่มีคำหยาบ โทน หรือคำด่า
3. พูดแล้วมีประโยชน์ คือมีประโยชน์ต่อผู้ฟังถ้าหากนำแนวทางไปคิด หรือปฏิบัติในทางสร้างสรรค์
4. พูดด้วยจิตที่มีเมตตา คือพูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจต่อผู้ฟัง
5. พูดได้ถูกกาลเทศะ คือพูดในสถานที่เหมาะสม และในเวลาที่เหมาะสม โดยความเหมาะสมจะมีมากน้อยเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่พูด

11. การบำรุงบิดามารดา ท่านว่าพ่อแม่ท่านเปรียบได้เป็นทั้ง ครูของลูก เทวดาของลูก พรหมของลูก และอรหันต์ของลูก ความหมายโดยละเอียดมีดังต่อไปนี้คือ ที่ว่าเป็นครูของลูก เพราะว่าท่านได้คอยอบรมสั่งสอนลูก เป็นคนแรกก่อนคนอื่นใดในโลก ที่ว่าเป็นเทวดาของลูก เพราะว่าท่านจะคอยปกป้อง ค้ำครอง เลี้ยงดู ประคบประหงมมาตั้งแต่อ่อนแอแต่อก บำรุงให้เติบโตใหญ่เป็นอย่างดี ไม่ให้เกิดอันตรายต่อลูกในทุกด้าน ที่ว่าเป็นพรหมของลูก เพราะว่าท่านมีพรหมวิหาร ๔ นั่นก็คือ มีเมตตา หมายถึงความเอ็นดู ความปรารถนาดีต่อลูกในทุกๆด้าน ไม่มีที่สิ้นสุด มีกรุณา หมายถึงให้ความกรุณาต่อลูก ลูกอยากได้อะไรก็หามาให้ลูก ให้การศึกษาเล่าเรียน ส่งเสียเท่าที่มีความสามารถจะให้ได้ มีมุทิตา หมายถึงความรักที่ยอมสละได้แม้ชีวิตของตัวเองเพื่อลูก ยอมเสียสละได้ทุกอย่าง และมีอุเบกขา หมายถึงการวางเฉย ไม่ถือโกรธเมื่อลูกประมาท ชน ทำผิดพลาด เพราะความไร้เดียงสา หรือเพราะความไม่รู้ ที่ว่าเป็นอรหันต์ของลูก เพราะว่าท่านมีคุณธรรม 4 ประการอันได้แก่ เป็นผู้มิอุปการะคุณต่อลูก คืออุปการะเลี้ยงดูมาด้วยความเหน้อยยาก กว่าที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้มิพระเดชพระคุณต่อลูก คือให้ความอบอุ่นเลี้ยงดู ปกป้องจากภัยอันตรายต่างๆ นานา เป็นเนืองนาบุญของลูก คือลูกเป็นส่วนหนึ่งของกรรมดีที่พ่อแม่ได้ทำไว้ และเป็นผู้รับผลบุญที่

พ่อแม่ได้สร้างไว้แล้วทางตรง เป็นอาหุไนยบุคคล คือเป็นเหมือนพระที่ควรแก่การเคารพนับถือและรับของบูชา เพื่อเทอดทูนไว้เป็นแบบอย่าง การทดแทนพระคุณบิดามารดาท่านสามารถทำได้ดังนี้ ระหว่างเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็เลี้ยงดูท่านเป็นการตอบแทน ช่วยเหลือเป็นธุระเรื่องงานให้ท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไปไม่ทำเรื่องเสื่อมเสีย รวมทั้งประพฤติดนให้ควรแก่การเป็นสืบทอดมรดกจากท่าน ครั้นเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศกุศลให้ท่าน ส่วนการเป็นลูกกตัญญูต่อพ่อแม่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าท่านกล่าวว่าไว้ดังนี้

1. ถ้าท่านยังไม่มีศรัทธา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือพยายามให้ท่านมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องการทำดี
2. ถ้าท่านยังไม่มีศีล ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศีล คือพยายามให้ท่านเป็นผู้รักษาศีล 5 ให้ได้
3. ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ ให้ท่านถึงพร้อมด้วยการให้ท่าน คือพยายามให้ท่านรู้จักการให้ด้วยเมตตาโดยไม่หวังผลตอบแทน
4. ถ้าท่านยังไม่ทำสมาธิภาวนา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยปัญญา คือพยายามให้ท่านหัดนั่งทำสมาธิภาวนาให้ได้

12. การสงเคราะห์บุตร คำว่าบุตรนั้น มีอยู่ 3 ประเภทได้แก่

1. อภิชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเหนือกว่าบิดา มารดา
 2. อนุชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเสมอบิดา มารดา
 3. อวชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถต่ำกว่าบิดา มารดา
- การที่เราเป็นพ่อ เป็นแม่ของบุตรนั้น มีหน้าที่ที่ต้องให้กับลูกของเราคือ

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ปลุกฝัง สนับสนุนให้ทำความดี
3. ให้การศึกษาหาความรู้
4. ให้ได้คู่ครองที่ดี (ใช้ประสบการณ์ของเราให้คำปรึกษาแก่ลูก ช่วยดูให้)
5. มอบทรัพย์ไว้ในโอกาสอันควร (การทำพินัยกรรม ก็ถือว่าเป็นสิ่งถูกต้อง)

13. การสงเคราะห์ภรรยา เมื่อว่าด้วยเรื่องคนที่จะมาเป็นคู่ครองของชาย หรือที่เรียกว่าจะมาเป็นภรรยา นั้น ในโลกนี้ท่านแบ่งลักษณะของภรรยาออกเป็น 7 ประเภทได้แก่

1. วรกาภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพชรฆาต เป็นพวกที่มีจิตใจคิดไม่ดี ชอบทำร้าย อดค่าทอสาปแช่ง คิดฆ่าสามี หรือมีชู้กับชายอื่น
2. โจริภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยโจร เป็นคนล้างผลาญ สร้างหนี้สิน หาได้เท่าไรก็ไม่พอ หรือเอาเรื่องในบ้านไปโพทนาให้คนข้างนอกรับรู้ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

3. อัยยภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยนาย เป็นคนชอบข่มสามีให้อยู่ในอำนาจไม่ให้เกียรติสามีเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น ชอบสั่งการหรือเอาแต่ใจตัวเอง เห็นสามีเป็นคนไร้ความสามารถ แต่ตัวเองเป็นผู้นำ

4. มาตภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยแม่ คือผู้ที่มีความรักต่อสามีอย่างสุดซึ้ง ไม่เคยทอดทิ้งแม้ยามทุกข์ยาก ป่วยไข้ ไม่ทำให้มีเรื่องสะเทือนใจ

5. ภคินีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยน้องสาว คือผู้ที่มีความเคารพต่อสามีในฐานะพ่อบ้าน แต่ขัดใจกันบ้างตามประสาคนใกล้ชิดกันแล้วก็ให้อภัยกัน โดยไม่คิดพยาบาท เดินตามแนวทางของสามี ต้องฟังพาสามี

6. สขีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพื่อน ต่างคนต่างก็มีอะไรที่เหมือนกัน ความสามารถพอกัน ไม่จำเป็นต้องฟังพากัน ไม่ค่อยขอมกัน เป็นตัวของตัวเอง แต่ก็รักกันและช่วยเหลือกัน โดยต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัวเอง

7. ทาสีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยคนรับใช้ คือภรรยาที่อยู่ภายใต้คำสั่งสามี โดยไม่มีข้อโต้แย้ง สามีเป็นผู้เลี้ยงดู สั่งอะไรก็ทำอย่างนั้นแม้จะไม่เห็นด้วยก็ไม่ออกความเห็น ออกทนทำงานตามหน้าที่ตามแต่สามีจะสั่งการ แม้ถูกคุด่า เจียนตีก็ยังทนอยู่ได้โดยไม่โต้ตอบ ท่านว่าคนที่จะมาเป็นสามี ภรรยาได้ดี หรือคู่สร้างคู่สมนั้น ควรต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. สมสัทธา คือ มีศรัทธาเสมอกัน
2. สมลีลา คือ มีศีลเสมอกัน
3. สมจาคะ คือ มีการเสียสละเหมือนกัน
4. สมปัญญา คือ มีปัญญาเสมอกัน

เมื่อได้แต่งงานกันแล้ว แต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่ที่ต้องทำดังนี้

สามีมีหน้าที่ต่อภรรยาคือ

1. ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา คือการแนะนำเปิดเผยว่าเป็นภรรยา ไม่ปิดบังกับผู้อื่น และให้เกียรติภรรยาในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ด้วย

2. ไม่ดูหมิ่น คือไม่ดูถูกภรรยาเมื่อทำไม่เป็น ทำไม่ถูก หรือเรื่องชาติตระกูล การศึกษาว่าต่ำด้อยกว่าตน แต่ต้องสอนให้

3. ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา คือการ ไปมีเมียน้อยนอกบ้าน เลี้ยงด้อย หรือเที่ยวเตร่หาความสำราญกับหญิงบริการ

4. มอบความเป็นใหญ่ให้ในบ้าน คือการมอบธุระทางบ้านให้กับภรรยาจัดการ รับฟังและทำตามความเห็นของภรรยาเกี่ยวกับบ้าน

5. ให้เครื่องแต่งตัว คือให้มีความสุขกับภรรยาเรื่องการแต่งตัวให้พอดี เพราะสตรีเป็นผู้รักสวยรักงามโดยธรรมชาติ

ฝ่ายภรรยาก็มีหน้าที่ต้องตอบแทนสามีคือ

1. จัดการงานดี คืองานบ้านการเรือนต้องไม่บกพร่อง ดูแลด้านความสะอาด ทำนุบำรุงรักษา ด้านโภชนาการให้เรียบร้อยดี
2. สงเคราะห์ญาติสามีดี คือให้ความเอื้อเฟื้อญาติฝ่ายสามี เท่าที่ตนมีกำลังพอทำได้ ไม่ได้หมายถึงเรื่องทรัพย์สินเงินทองอย่างเดียว
3. ไม่ประพฤตินอกใจสามี คือไม่คบชู้ หรือปันใจให้ชายอื่น ซื่อสัตย์ต่อสามีคนเดียว
4. รักษาทรัพย์ให้อย่างดี คือรู้จักรักษาทรัพย์สินไว้ไม่ให้หมดไปด้วยความสิ้นเปลือง แต่ก็ไม่ถึงกับตระหนี่
5. ขยันทำงาน คือไม่เกียจคร้านเอาแต่ออกงาน นอน กิน หรือเที่ยวแต่อย่างเดียว ต้องทำงานบ้านด้วย

14. การทำงานไม่ให้ล้าช้า ว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้งานค้างค้ำงั้นสรุปลักษณะได้เพราะว่า

1. ทำงานไม่ถูกกาล
2. ทำงานไม่ถูกวิธี
3. ไม่ยอมทำงาน

หลักการงานให้เสร็จลุล่วงมีดังนี้

1. ฉันทะ คือมีความพอใจในงานที่ทำ
2. วิริยะ คือมีความตั้งใจ พากเพียรในงานที่ทำ
3. จิตตะ คือมีความเอาใจใส่ในงานที่ทำ
4. วิมังสา คือมีการคิดพิจารณาทบทวนงานนั้น

15. การให้ทาน การให้ทาน คือการให้ที่ไม่หวังผลตอบแทน โดยหมายให้ผู้ได้รับได้พ้นจากทุกข์ แบ่งออกเป็น 3 อย่างได้แก่

1. อามิสทาน คือการให้วัตถุ สิ่งของ หรือเงินเป็นทาน
2. ธรรมทาน คือการสอนให้ธรรมะเป็นความรู้เป็นทาน
3. อภัยทาน คือการให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเรา ไม่จองเวร หรือพยายาม

การให้ทานที่ถือว่าเป็นความดี และได้บุญมากนั้นจะประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ

1. วัตถุบริสุทธิ์ คือเป็นของที่ได้มาโดยสุจริต ไม่ได้ไปขโมยโกงมา โกงมา หรือได้มาด้วยวิธีแบบขล

2. เจตนาบริสุทธิ์ คือมีเจตนาดี ผ่องใสเบิกบาน ไม่รู้สึกเสียดายสิ่งที่ให้ ตั้งแต่ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้

3. บุคคลบริสุทธิ์ คือให้กับผู้รับที่มีศีลธรรม ตัวผู้ให้เองก็ต้องมีศีลที่บริสุทธิ์ การให้ทานที่ถือว่าไม่ดี และยังเป็นบาปกรรมถึงเราทางอ้อมอีกด้วย ได้แก่

1. ให้สุรา ยาเสพติด เป็นต้น (ถ้าเขาเมาแล้วขับรถชนตาย เราก็มีส่วนบาปด้วย)
2. ให้อาวุธ (ถ้าอาวุธนั้นถูกเอาไปใช้ประหารชีวิต บาปก็มาถึงเราด้วย)
3. ให้มหรสพ คือการบันเทิงทุกรูปแบบ
4. ให้สัตว์เพศตรงข้ามเพื่อผสมพันธุ์ อันนี้รวมถึงการจัดหาสาวๆ ไปบำเรอผู้มีอำนาจหรือผู้น้อยด้วย เป็นต้น

5. ให้ภาพลามก หรือสิ่งพินปัลลามก เพราะทำให้เกิดความกำหนัด เกิดกามกำเริบ (เมื่อดูแล้วเกิดไปจุดคร่า ข่มขืนใคร บาปก็ตกทอดมาถึงเราด้วย)

16. การประพฤตินิธรรม การประพฤตินิธรรม ก็คือการปฏิบัติให้เป็นไป แบ่งออกได้เป็น 3 อัน ได้แก่ กายสุจริต คือ

1. การไม่ฆ่าสัตว์ หมายถึงรวมหมดตั้งแต่สัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ และมนุษย์
2. การไม่ลักทรัพย์ หมายถึงรวมถึงการคอร์ปชั่น ไปหลอกหลวง ปล้นจี้ชาวบ้านด้วย
3. การไม่ประพฤตินิคม หมายถึงรวมถึงการคบชู้ นอกใจภรรยา และการข่มขืนด้วย

วจีสุจริต คือ

1. การไม่พูดเท็จ คือการพูดแต่ความจริง ไม่หลอกหลวง
2. การไม่พูดคำหยาบ คือคำที่ฟังแล้วไม่รื่นหู เกิดความรู้สึกไม่สบายใจรวมหมด
3. การไม่พูดจาต่อเสียด การนินทาว่าร้าย
4. การไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล คือการพูดที่ไม่เป็นสาระ หาประโยชน์อันใดมิได้

มโนสุจริต คือ

1. การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น คือการนี้กอยากได้ของเขามาเป็นของเรา
2. การไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น คือการนี้กอยากให้คนอื่นประสบเคราะห์กรรม คิดจะทำร้ายผู้อื่น

3. การเห็นชอบ คือมีความเชื่อความเข้าใจในความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

17. การสงเคราะห์ญาติ ลักษณะของญาติที่ควรให้การสงเคราะห์ เมื่ออยู่ในฐานะ ดังนี้คือ

1. เมื่อยากจนหาที่พึ่งมิได้
2. เมื่อขาดทุนทรัพย์ในการค้าขาย
3. เมื่อขาดยานพาหนะ
4. เมื่อขาดอุปกรณ์ทำมาหากิน
5. เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย
6. เมื่อคราวมีธุระการงาน
7. เมื่อคราวถูกใส่ความหรือมีคดี

การสงเคราะห์ญาติ ทำได้ทั้งทางธรรมและทางโลกได้แก่ ในทางธรรม ก็ช่วยแนะนำ ให้ทำบุญกุศล ให้รักษาศีล และทำสมาธิภาวนา ในทางโลก ก็ได้แก่ สังคหวัตถุ 4

1. ให้ทาน คือการสงเคราะห์เป็นทรัพย์สิน หรือเงินทองเพื่อให้เขาพ้นจากทุกข์หรือความลำบากตามแต่กำลัง
2. ไข้ป่วยจา คือการพูดเจรจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน สุภาพ และประกอบไปด้วยความปรารถนาดี
3. มีอิตถจริยา คือการประพฤติดนให้เป็นประโยชน์กับเขา อาจช่วยเหลือด้วยแรงกาย กำลังใจ หรือด้วยความสามารถที่มี
4. รู้จักสมานัตตตา คือการวางตัวให้เหมาะสม อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ถือตัว

18. ทำงานที่ไม่มีโทษ งานที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ไม่ผิดกฎหมาย คือทำให้ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง
2. ไม่ผิดประเพณี คือแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่เดิม ควรดำเนินตาม
3. ไม่ผิดศีล คือข้อห้ามที่บัญญัติไว้ในศีล 5
4. ไม่ผิดธรรม คือหลักธรรมทั้งหลายอาทิเช่น การพนัน การหลอกลวง ส่วนอาชีพต้องห้ามสำหรับพุทธศาสนิกชนได้แก่
 1. การค้าอาวุธ
 2. การค้ามนุษย์
 3. การค้ายาพิษ
 4. การค้ายาเสพติด
 5. การค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า

19. ละเว้นจากบาป บาปคือสิ่งที่ไม่ดี เสีย ความชั่วที่ติดตัว ซึ่งไม่ควรทำ ท่านว่าสิ่งที่ทำแล้วถือว่าเป็นบาปได้แก่ อกุศลกรรมบถ 10 คือ

1. ฆ่าสัตว์
2. ลักทรัพย์
3. ประพฤติผิดในกาม
4. พุคเท็จ
5. พุคส่อเสียด
6. พุคคำหยาบ
7. พุคเพ้อเจ้อ
8. โลกอยากได้ของเขา
9. คิดพยาบาทปองร้ายคนอื่น
10. เห็นผิดเป็นชอบ

20. ตำรวมจากการดื่มน้ำเมา ว่าด้วยเรื่องของน้ำเมานั้น อาจทำมาจากแป้ง ข้าวสุก การปรุงโดยผสมเชื้อ หรืออะไรก็ได้แต่ที่ดื่มแล้วทำให้มีเมามา เช่น เบียร์ ไวน์ ไม่ใช่แค่เหล้าเท่านั้น ล้วนมีโทษอันได้แก่

1. ทำให้เสียทรัพย์ เพราะต้องนำเงินไปซื้อหาทุกอย่างที่เงินจำนวนเดียวกันนี้สามารถนำเอาไปใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้มากกว่า
2. ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ซึ่งนำไปสู่ความวุ่นวาย เจ็บตัว หรือถึงแก่ชีวิต และคดีความ เพราะน้ำเมาทำให้ขาดการยับยั้งชั่งใจ
3. ทำให้เกิดโรค โรคที่เกิดเนื่องมาจากการดื่มสุราล้วนแล้วแต่บั่นทอนสุขภาพกาย จนถึงตายได้เช่น โรคตับแข็ง โรคหัวใจ โรคความดัน
4. ทำให้เสียชื่อเสียง เมื่อคนเมาไปทำเรื่องไม่ดีเข้าเช่น ไปลวนลามสตรี ปล่อยตัว ปล่อยใจ ก็ทำให้วงศ์ตระกูล และหน้าที่การงานเสื่อมเสีย
5. ทำให้ลืมตัวไม่รู้จักอาย คนเมาทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ทำสิ่งที่คนมีสติจะไม่ทำ เช่น แก้วฟ้าเดิน หรือนอนในที่สาธารณะเป็นต้น
6. ทอนกำลังปัญญา ทานแล้วทำให้เซลล์สมองเริ่มเสื่อมลง ก็จะทำให้สุขภาพและปัญญาเสื่อมถอย ความสามารถโดยรวมก็ด้อยลง

21. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ธรรมในที่นี้ก็คือหลักปฏิบัติที่ทำแล้วมีผลในทางดี และเป็นจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงโปรดแนะทางไว้

คนที่ประมาทในธรรมนั้นมีลักษณะที่สรุปได้ดังนี้คือ

1. ไม่ทำเหตุดี แต่จะเอาผลดี
 2. ทำตัวเลว แต่จะเอาผลดี
 3. ทำย่อหย่อน แต่จะเอาผลมาก
- สิ่งที่ไม่ควรประมาทได้แก่

1. การประมาทในเวลา คือการปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปโดยไม่ทำอะไรให้เกิดประโยชน์ หรือผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น
2. การประมาทในวัย คือคิดว่าอายุน้อย ไม่ต้องทำความเพียรก็ได้เพราะยังต้องมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น
3. การประมาทในความไม่มีโรค คือคิดว่าตัวเองแข็งแรงไม่ตายง่ายๆ ก็ปล่อยปละละเลย เป็นต้น
4. การประมาทในชีวิต คือการไม่กำหนดวางแผนถึงอนาคต คิดอยู่แต่ว่ายังมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น
5. การประมาทในการทำงาน คือไม่ขยันตั้งใจทำให้สำเร็จ ปล่อยตามเรื่องตามราว หรือปล่อยให้ดินพอกหางหมู เป็นต้น
6. การประมาทในการศึกษา คือการไม่คิดศึกษาเล่าเรียนในวัยที่ควรเรียน หรือขาดความเอาใจใส่ที่เพียงพอ
7. การประมาทในการปฏิบัติธรรม คือการไม่ปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว เป็นต้น

22. มีความเคารพ ท่านได้กล่าวว่สิ่งที่ควรเคารพมีอยู่ดังนี้

1. พระพุทธเจ้า
2. พระธรรม
3. พระสงฆ์
4. การศึกษา
5. ความไม่ประมาท คือการดำเนินตามหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาอื่นๆ ด้วยความเคารพ
6. การสนทนาปราศรัย คือการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือนด้วยความเคารพ

23. มีความถ่อมตน ความอ่อนน้อมถ่อมตนคือการไม่แสดงออกถึงความสามารถที่ตัวเองมีอยู่ให้ผู้อื่นทราบเพื่อข่มผู้อื่น หรือเพื่อโอ้อวด การไม่อวดดี เข้อยิ่งจงหอง แต่แสดงตนอย่างสงบเสงี่ยม

ท่านว่าไว้ว่าโทษของการอวดคตินั้นมีอยู่ดังนี้คือ

1. ทำให้เสียคน คือไม่สามารถกลับมาอยู่ในร่องในรอยได้เหมือนเดิม เสียอนาคต
2. ทำให้เสียมิตร คือไม่มีใครคบหาเป็นเพื่อนด้วย ถึงจะมีก็ไม่ใช่เพื่อนแท้
3. ทำให้เสียหมู่คณะ คือถ้าต่างคนต่างถือดี ก็ทำให้ไม่สามารถตกลงกันได้ ในที่สุดก็ไม่ถึงจุดหมาย หรือทำให้เป็นที่เบียดเบียนของผู้อื่น

การทำตัวให้เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนนั้นมีหลักดังนี้คือ

1. ต้องคบกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดีมีศีลมีธรรม คอยตักเตือนหรือชักนำไปในทางที่ดีที่ถูกที่ควร
2. ต้องรู้จักคิดไตร่ตรอง คือการรู้จักคิดหาเหตุผลอยู่ตลอดถึงความเป็นไปในธรรมชาติของมนุษย์ ต่างคนย่อมต่างจิตต่างใจ และรวมทั้งหลักธรรมอื่นๆ
3. ต้องมีความสามัคคี คือการมีความสามัคคีในหมู่คณะ อะลุ่มอล่วยในหลักการ ตักเตือน รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล

ท่านว่าลักษณะของคนถ่อมตนนั้นมีดังนี้

1. มีกิริยาที่นอบน้อม
2. มีวาจาที่อ่อนหวาน
3. มีจิตใจที่อ่อนโยน

สรุปแล้วก็คือ สมบูรณ์พร้อมด้วยกาย วาจา และใจนั่นเอง

24. มีความสันโดษ คำว่าสันโดษไม่ได้หมายถึงการอยู่ลำพังคนเดียวอย่างเดียวก็หาไม่ แต่หมายถึงการพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ในของของตัว ซึ่งท่านได้ให้นิยามที่เป็นลักษณะของความสันโดษเป็นดังนี้ คือ

1. ขาดลาภสันโดษ หมายถึงความยินดีตามมีตามเกิด คือมีแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น เป็นอยู่อย่างไรก็ควรที่จะพอใจ ไม่คิดน้อยเนื้อต่ำใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่
2. ขาดพลสันโดษ หมายถึงความยินดีตามกำลัง เรามีกำลังแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น ตั้งแต่กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังบารมี หรือกำลังความสามารถเป็นต้น
3. ขาดสารูปสันโดษ หมายถึงความยินดีตามควร ซึ่งโยงโย่ไปถึงความพอเหมาะพอควรในหลายๆเรื่อง เช่นรูปลักษณะของตนเอง และรวมทั้งฐานะที่เราเป็นอยู่

25. มีความกตัญญู คือการรู้จักคุณ และตอบแทนท่านผู้นั้น บุญคุณที่ว่ามีไว้ว่าตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยิ่ง ท่านว่าสิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้

1. กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ควรกตัญญูก็คือใครก็ตามที่มีบุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์ เป็นต้น
2. กตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่สัตว์ที่มีคุณต่อเราช่วยทำงานให้เรา เราก็ควรเลี้ยงดูให้ดีเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หรือสุนัขที่ช่วยเฝ้าบ้าน เป็นต้น
3. กตัญญูต่อสิ่งของ ได้แก่สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเราเช่น หนังสือที่ให้ความรู้แก่เรา อุปกรณ์ทำมาหากินต่างๆ เราไม่ควรทิ้งขว้าง หรือทำลายโดยไม่เห็นคุณค่า

26.การพึงธรรมชาติตามกาล เมื่อมีโอกาส เวลา หรือตามวันสำคัญต่างๆ ก็ควรต้องไปพึงธรรมชาติบ้างเพื่อสดับตรับฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์ในหลักธรรมนั้นๆ และนำมาใช้กับชีวิตเราเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ท่านว่าเวลาที่ควรไปพึงธรรมนั้นมีดังนี้คือ

1. วันธรรมสวนะ ก็คือวันพระ หรือวันที่สำคัญทางศาสนา
2. เมื่อมีผู้มาแสดงธรรม ก็อย่างเช่น การฟังธรรมตามวิทยุ การที่มีพระมาแสดงธรรมตามสถานที่ต่างๆ หรือการอ่านจากสื่อต่างๆ
3. เมื่อมีโอกาสอันสมควร อาทิเช่นในวันอาทิตย์เมื่อมีเวลาว่าง หรือในงานมงคล งานบวช งานกฐิน งานวัด เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้ฟังธรรมที่ดีควรต้องมีดังนี้คือ

1. ไม่ดูแคลนในหัวข้อธรรมว่าง่ายเกินไป
2. ไม่ดูแคลนในความรู้ความสามารถของผู้แสดงธรรม
3. ไม่ดูแคลนในตัวเองว่าโง่ ไม่สามารถเข้าใจได้
4. มีความตั้งใจในการฟังธรรม และนำไปพิจารณา
5. นำเอาธรรมนั้นๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล

27.มีความอดทน ท่านว่าลักษณะของความอดทนนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นดังต่อไปนี้คือ

1. ความอดทนต่อความลำบาก คือความลำบากที่ต้องประสบตามธรรมชาติ ซึ่งอาจมาจากสภาพแวดล้อม เป็นต้น
2. ความอดทนต่อทุกขเวทนา คือทุกข์ที่เกิดจากสังขารของเราเอง เช่นความไม่สบายกาย เป็นต้น
3. ความอดทนต่อความเจ็บใจ คือการที่คนอื่นทำให้เราต้องผิดหวัง หรือพูดจาให้เจ็บช้ำใจ ไม่เป็นอย่างที่หวัง เป็นต้น
4. ความอดทนต่ออำนาจกิเลส คือสิ่งชั่ววุ่นทั้งหลายถือเป็นกิเลสทั้งทางใจและทางกาย อาทิเช่นความนึกโลกอยากได้ของเขา หรือการพ่ายแพ้ต่ออำนาจเงิน เป็นต้น

วิธีทำให้มีความอดทนคือ มีหิริโอตฺตปปะ

1. หิริ ได้แก่การมีความละเอียดอ่อนบอบ การที่รู้ว่าเป็นบาปแล้วยังทำอีกก็ถือว่าไม่มี
ความละเอียดเลย

2. โอตฺตปปะ ได้แก่การมีความเกรงกลัวในผลของบาปนั้นๆ

28.เป็นผู้ว่าง่าย ท่านว่าผู้ว่าง่ายนั้นมีลักษณะที่สังเกตได้ดังนี้คือ

1. ไม่พูดกลบเกลื่อนเมื่อได้รับการว่ากล่าวตักเตือน คือการรับฟังด้วยดี ไม่ใช่แก้ตัว
แล้วปิดประตูความคิดไม่รับฟัง

2. ไม่นิ่งเฉยเมื่อได้รับการเตือน คือการนำคำตักเตือนนั้นมาพิจารณาและแก้ไข
ข้อบกพร่องนั้นๆ

3. ไม่จับผิดผู้ว่ากล่าวสั่งสอน คือการที่ผู้สอนอาจจะมีความผิดพลาด เนื่องจากความ
ประมาท เราควรให้อภัยต่อผู้สอน เพราะการจับผิดทำให้ผู้สอนต้องอับอายขายหน้าได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่
ไม่ดีงาม

4. เคารพต่อคำสอนและผู้สอน คือการรู้จักสัมาคารวะต่อผู้ทำให้คำสอน และ
เคารพในสิ่งที่ผู้สอนได้นำมาแนะนำ

5. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน คือไม่แสดงความเยโส ถือตัวว่าอยู่เหนือผู้อื่นเพราะสิ่ง
ที่ตัวเองเป็นตัวเองมี

6. มีความยินดีต่อคำสอนนั้น คือยอมรับในคำสอนนั้นๆ ด้วยความยินดีเช่นการไม่
แสดงความเบื่อหน่ายเพราะเคยฟังมาแล้ว เป็นต้น

7. ไม่คือร้อน คือการไม่อวดดี คิดว่าของตัวเองนั้นผิดแต่ก็ยังดันทุรังทำต่อไปเพราะ
กลัวเสียชื่อ เสียฟอร์ม

8. ไม่ขัดแย้ง เพราะว่าการว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนนั้นก็คือ สิ่งที่ตรงข้ามกับที่
เราทำอยู่แล้ว เราควรต้องเปิดใจให้กว้างไม่ขัดแย้งต่อคำสอน คำวิจารณ์นั้นๆ

9. ยินดีให้ตักเตือนได้ทุกเวลา คือการยินดีให้มีการแสดงความคิดเห็นตักเตือนได้
โดยไม่มีข้อยกเว้นเรื่องเวลา

10. มีความอดทนต่อการเป็นผู้ถูกสั่งสอน คือการไม่เอาความขัดแย้งในความเห็นเป็น
อารมณ์ แต่ให้เข้าใจเจตนาที่แท้จริงของผู้สอนนั้น

การทำให้เป็นคนว่าง่ายนั้นทำได้ดังนี้

1. ลดมานะของตัว คือการไม่ถือดี ไม่ถือตัว ความไม่สำคัญตัวเองว่าเป็นอย่างโน้น
อย่างนี้ อาทิเช่นถือตัวว่าการศึกษาดีกว่า เป็นต้น

2. ละอุปาทาน คือการไม่ยึดถือในสิ่งที่มี เราเป็น หรือถือมั่นในอำนาจกิเลสต่างๆ

3. มีสัมมาทิฐิ คือมีปัญหาที่เห็นชอบ การเห็นถูกเห็นควรตามหลักอริยสัจ 4 เชื่อเรื่องความไม่เที่ยง เชื่อในเรื่องบุญเรื่องบาปเป็นต้น

29. การได้เห็นสมณะ คำว่าสมณะแปลตรงตัวได้ว่า ผู้สงบ (หมายถึงผู้อยู่ในสมณเพศ) ท่านว่าคุณสมบัติของสมณะต้องประกอบไปด้วย 3 อย่างคือ

1. ต้องสงบกาย คือมีความสำรวมในการกระทำทุกอย่าง รวมถึงกิริยา มารยาท ตามหลักศีลธรรม

2. ต้องสงบวาจา คือการพูดจาให้อยู่ในกรอบของความพอดี มีความสุภาพสงบ สละสลวยในคำพูดและภาษาที่ใช้ เป็นไปตามข้อปฏิบัติ ประเพณี

3. ต้องสงบใจ คือการทำใจให้สงบปราศจากกิเลสครอบงำ ไม่ว่าจะเป็น โลก โกรธ หลง หรือความพยายามใดๆ ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิภาวนา

การได้เห็นสมณะมีอยู่ดังนี้คือ

1. เห็นด้วยตา ความหมายที่ตรงตัวคือการเห็นจากการสัมผัสด้วยสายตาของตนเอง แล้วมีความประทับใจในความสำรวมในกาย

2. เห็นด้วยใจ เนื่องจากความสำรวมกาย วาจา ใจของสมณะจะช่วยโน้มน้าวจิตใจของเราให้โอนอ่อนผ่อนตาม และรับฟังหลักคำสอนด้วยใจที่ยินดี ซึ่งนั่นก็หมายถึงการเปิดใจเราให้สมณะได้ชี้แนะนั่นเอง

3. เห็นด้วยปัญญา หมายความว่ารู้โดยการใช้ปัญญาใคร่ครวญ พิจารณาในการสัมผัสและเข้าถึงและรับรู้ถึงคำสอนของสมณะผู้นั้น และรู้ว่าท่านเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอย่างแท้จริง

เมื่อเห็นแล้วก็ต้องทำอย่างนี้คือ

1. ต้องเข้าไปหา คือเข้าไปขอคำแนะนำ ชี้แนะจากท่าน หรือให้ความเคารพท่าน

2. ต้องเข้าไปบำรุงช่วยเหลือ คือการช่วยเหลือท่านในโอกาสอันควร เพื่อแบ่งเบาภาระของท่าน

3. ต้องเข้าไปฟัง คือการรับฟังคุณธรรม หลักคำสอนของท่านมาไว้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิต

4. หมั่นระลึกถึงท่าน คือการระลึกถึงความดีที่ท่านมีแล้วนำมาเป็นตัวอย่างกับตัวเราเอง

5. รับฟังรับปฏิบัติ คือการรับคำแนะนำของท่านมาปฏิบัติทำตามเพื่อให้เกิดผล ครั้นเมื่อติดขัดก็ใคร่แก้ไขเพื่อให้รู้จริงเห็นจริงตามนั้น

30. การสนทนาธรรมตามกาล การได้สนทนากันเรื่องธรรม ทำให้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และได้รู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่เราอาจนึกไม่ถึง หรือเป็นการเพื่อแผ่ความรู้ที่เรามีให้แก่ผู้อื่นได้ทราบด้วย ก่อนที่เราจะสนทนาธรรม ควรต้องพิจารณาและคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

1. ต้องรู้เรื่องที่จะพูดดี
2. ต้องพูดเรื่องจริง มีประโยชน์
3. ต้องเป็นคำพูดที่ไพเราะ
4. ต้องพูดด้วยความเมตตา
5. ต้องพูดจาโอ้อวด ยกตนข่มท่าน

ข้อปฏิบัติเมื่อมีการสนทนาธรรม

1. มีศีลธรรม คือการเป็นผู้ที่รักษาศีล 5 หรือศีล 8 เป็นนิจศีลอยู่แล้ว การเป็นผู้ปฏิบัติถือเป็นหน้าที่ขั้นต้นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
2. มีสมาธิ คือการมีจิตใจจดจ่ออยู่กับเรื่องที่สนทนา ไม่วอกแวก พร้อมทั้งเป็นผู้ที่หมั่นเจริญสมาธิภาวนาคด้วย
3. แต่งการสุภาพ คือการแต่งตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย อยู่ในกรอบประเพณีของสังคมแวดล้อม ณ ที่นั้นๆ ถูกกาลเทศะ
4. มีกิริยาสุภาพ คือมีความสุขภาพในท่วงท่าไม่ว่าจะเดิน นั่ง ยืน หรือการกระทำใดๆ การที่มีกิริยางดงาม สุภาพอ่อนโยมน้ำใจดีให้ผู้พบเห็นให้เกิดความประทับใจที่ดี
5. ใช้วาจาสุภาพ คือการใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการสนทนา ไม่ใช่คำหยาบคาย หรือก้าวร้าว
6. ไม่กล่าวคำนพระพุทธรูป คือการไม่นำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นข้อสงสัย หรือกล่าวคำน เพราะสิ่งที่กล่าวไว้ในพระพุทธรูปย่อมเป็นความจริงตลอดกาล
7. ไม่ออกนอกประเด็นที่ตั้งไว้ คือการพูดให้อยู่ในหัวข้อที่ตั้งไว้ ไม่พูดแบบน้ำท่วมทุ่งผักกูดโหล่งโหล่ง
8. ไม่พูดนานจนน่าเบื่อ คือการเลือกเวลาที่เหมาะสมตามสถานการณ์ เนื่องจากเรื่องบางเรื่องอาจไม่จำเป็นต้องพูด

31. การบำเพ็ญตบะ ตบะ โดยความหมายแปลว่า ทำให้ร้อน ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด การบำเพ็ญตบะหมายความว่าความถึงการทำให้กิเลส ความรุ่มร้อนต่างๆ หมดไป หรือเบาบางลง ลักษณะการบำเพ็ญตบะมีดังนี้

1. การมีใจสำรวมในอินทรีย์ทั้ง 6 (อายตนะภายใน 6 อย่าง) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้หลงติดอยู่กับสัมผัสภายนอกมากเกินไป ไม่ให้กิเลสครอบงำใจเวลาที่รับรู้อารมณ์ผ่านอินทรีย์ทั้ง 6 (อินทรีย์สังวร)

2. การประพฤติกษภาพรหมจรรย์ เว้นจากการร่วมประเวณี หรือกามกิจทั้งปวง

3. การปฏิบัติธรรม คือการรู้และเข้าใจในหลักธรรมเช่นอริยสัจ เป็นต้น ปฏิบัติตนให้อยู่ในศีล และถึงพร้อมด้วยสมาธิ และปัญญา โดยมีจุดหมายสูงสุดที่พระนิพพาน กำจัดกิเลสละวางทุกสิ่งได้หมดสิ้นด้วยปัญญา

32. การประพฤติกษภาพรหมจรรย์ คำว่าพรหมจรรย์หมายความว่าความถึง การบวชซึ่งละเว้นเมถุน การครองชีวิตที่ปราศจากเมถุน การประพฤติกษภาพรหมจรรย์อันประเสริฐ ท่านว่าลักษณะของธรรมที่ถือว่าเป็นการประพฤติกษภาพรหมจรรย์นั้น (ไม่ใช่ว่าต้องบวชเป็นพระ) มีอยู่ดังนี้คือ

1. ให้ท่าน บริจาคทานไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง หรือปัญญา
2. ช่วยเหลือผู้อื่นในกิจการงานที่ชอบ ที่ถูกที่ควร (เวทย์วาจกมัย)
3. รักษาศีล 5 คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ทำผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่ดื่มน้ำเมา (เบญจศีล)
4. มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับคนที่เราต้องพบปะด้วยทุกคน (อัปมัถญา)
5. งดเว้นจากการเสพกาม (เมถุนวิริติ)
6. ยินดีในคู่ของตน คือการมีสามีหรือภรรยาคนเดียว (สทาร์สันโดย)
7. เพียรพยายามที่จะละความชั่ว ไม่ทอดทิ้งในความบากบั่น (วิริยะ)
8. รักษาซึ่งศีล 8 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ร่วมประเวณี ไม่พูดปด ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่บริโภคอาหารตั้งแต่เที่ยงวันเป็นต้นไป ไม่ฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่น ใช้ของหอม หรือเครื่องประดับ ไม่นอนบนที่สูงใหญ่ หรุหรธา (อุโบสถ)

9. ใช้ปัญญาเห็นแจ้งใน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (อริยธรรม)

10. ศึกษาปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ให้รู้แจ้งเห็นจริง (สิกขา)

ขออธิบายเพิ่มเติมว่าข้อ 5 ที่บอกว่าให้งดเว้นการเสพกาม แต่ข้อ 6 ให้ยินดีในคู่ของตน นั้น เพราะว่าการประพฤติกษภาพรหมจรรย์ในที่นี้หมายถึง บุคคลทั่วไปที่อาจมีครอบครัวแล้ว ก็ประพฤติกษภาพรหมจรรย์ได้โดยการงดเว้นการร่วมประเวณี เช่นในวันสำคัญๆ เป็นต้น

33. การเห็นอริยสัจ (ทุกข์หนครู้ สมุทัยต้องละ นิโรจน์ทำให้แจ้ง มรรคต้องเจริญ)

อริยสัจ หมายถึงความจริงอันประเสริฐ หลักแห่งอริยสัจมีอยู่ 4 ประการตามที่ท่านได้สั่งสอนไว้มีดังนี้

1. ทุกข์ คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความเป็นจริงของสัตว์โลกทุกผู้ทุกนาม ต้องมีทุกข์ 3 ประการคือ การเกิด ความแก่ ความตาย นอกจากนี้ก็มีความทุกข์ที่เป็นอาการ หรือเกิดจากสภาพแวดล้อมสรุปได้ดังนี้คือ

ความโศกเศร้า (โศกะ)

ความรำพันด้วยความเสียใจ (ปริเทวะ)

ความเจ็บไข้ได้ป่วย (ทุกขะ)

ความเสียใจ (โทมนัสสะ)

ความท้อแท้ สิ้นหวัง คับแค้นใจ (อุปายาสะ)

การตรอมใจ ผิดหวังจากสิ่งที่ไม่รัก (อัปปีเยหิ สัมปโยคะ)

การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก (ปีเยหิ วิปปโยคะ)

ความหม่นหมองเมื่อปรารถนาแล้วไม่ได้สิ่งนั้น (ยัมปิจจัง นลกติ)

2. สมุทัย คือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ นอกจากเหตุแห่งทุกข์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ต้นตอของทุกข์ก็อยู่ที่ใจของเราด้วยนั่นก็คือความอยาก ท่านว่าเป็นตัณหา 3 อย่าง ซึ่งแบ่งออกได้เป็นดังนี้คือ

ความอยากได้ หมายถึงอยากทุกอย่างที่นำมาสนองสัมผัสทั้ง 5 และกามารมณ์ (กามตัณหา)

ความอยากเป็น คือความอยากเป็น โน่นเป็นนี่ (ภวตัณหา)

ความไม่อยากเป็น คือความไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่ (วิภวตัณหา)

3. นิโรธ คือความดับทุกข์ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ความหลุดพ้น หรือหมายถึงภาวะของระนิพพานนั่นเอง

4. มรรค คือข้อปฏิบัติ หรือหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ การเดินทางสายกลางเพื่อไปให้ถึงการดับทุกข์ คือ มรรคมี 8 ประการ คือ

ความเห็นชอบ เช่นความศรัทธาในเบื้องต้นต่อหลักธรรม คำสอน เช่นการเชื่อว่าการมดีกรรมชั่วมีจริงเป็นต้น (สัมมาทิฐิ)

ความดำริชอบ หรือความคิดชอบ มีความคิดที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่นการใช้ปัญญาพิจารณาความไม่เที่ยงของสังขาร หรือการไม่คิดอยากได้ของเขามาเป็นของเราเป็นต้น (สัมมาสังกัปปะ)

เจรจาชอบ คือการปฏิบัติตามหลักธรรม ไม่พูดโกหก ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้าเป็นต้น (สัมมาวาจา)

ทำการชอบ หรือการมีการกระทำที่ไม่ผิดหลักศีลธรรม เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น (สัมมากัมมันตะ)

เลี้ยงชีพชอบ คือการทำมาหากินในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้กับสัตว์หรือผู้อื่น อยู่ในหลักธรรมที่กำหนด เช่น ไม่มีอาชีพค้ามนุษย์ หรืออาชีพค้าอาวุธ เป็นต้น (สัมมาอาชีพะ)

ความเพียรชอบ คือการหมั่นทำนุบำรุงในสิ่งที่ถูกต้อง อาทิเช่นการพยายามละกิเลสออกจากใจ หรือการพยายามสำรวมกาย วาจา ใจให้ดำเนินตามหลักธรรมของท่าน เป็นต้น (สัมมาวายามะ)

ความระลึกชอบ คือมีสติตั้งมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่นการพึงระลึกถึงความตายที่ต้องเกิดกับทุกคน เป็นต้น (สัมมาสติ)

จิตตั้งมั่นชอบ คือมีจิตที่มีสมาธิ ไม่วอกแวกหรือคิดฟุ้งซ่าน และการทำสมาธิภาวนาตามหลักการที่ท่านได้บัญญัติแนะนำเอาไว้ (สัมมาสมาธิ)

34. การทำให้แจ้งในพระนิพพาน นิพพาน คือ ภาวะของจิตที่ดับกิเลสได้หมดสิ้นหลุดจากอำนาจกรรม และไม่ต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏอีก ซึ่งก็คือพ้นจากทุกข์นั่นเอง ท่านว่าลักษณะของนิพพานมีอยู่ 2 ระดับดังนี้คือ

1. การดับกิเลสขณะที่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ หรือการเข้าถึงนิพพานขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ - สอุปาทิเสสนิพพาน

2. การดับกิเลสที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่เลย คือการที่ร่างกายเราแตกดับแล้วไปเสวยสุขอันเป็นอมตะในพระนิพพาน (ตรงนี้ไม่สามารถอธิบายให้กระจ่างมากไปกว่านี้ได้) - อนุปาทิเสสนิพพาน

การที่จะเข้าถึงพระนิพพานได้ ก็ต้องปฏิบัติธรรมและเจริญสมาธิภาวนาจนถึงขั้นสูงสุด

35. มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม คำว่าโลกธรรม มีความหมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำบนโลกนี้ ซึ่งเราไม่ควรมีจิตหวั่นไหวต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ท่านว่าลักษณะของโลกธรรมมี ๔ ประการคือ

1. การได้ลาภ เมื่อมีลาภผลก็ย่อมมีความเลื่อมเป็นธรรมดา มีแล้วก็ย่อมหมดไปได้ เป็นแค่ความสุขชั่วคราวเท่านั้น

2. การได้ยศ ยศฐาบรรดาศักดิ์ล้วนเป็นสิ่งสมมุติขึ้นมาทั้งนั้น เป็นสิ่งที่คนยอมรับกันว่าเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ พอหมดยศก็หมดบารมี

3. การได้รับการสรรเสริญ ที่ใดมีคนนิยมชมชอบ ที่นั่นก็ย่อมต้องมีคนเกลียดชังเป็นเรื่องธรรมดา การถูกนินทาจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติ

4. การได้รับความสุข ที่ใดมีสุขที่นั่นก็จะมีทุกข์ด้วย มีความสุขแล้วก็อย่าหลงระเหิงไปจนลืมนึกถึงความทุกข์ที่แฝงมาด้วย

การทำให้จิตไม่หวั่นไหวใน โลกธรรม มีวิธีดังนี้คือ

1. ใช้ปัญญาพิจารณา โดยตั้งอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พิจารณาอยู่เนื่องๆ ถึงหลักธรรมต่างๆ

2. เจริญสมาธิภาวนา ใช้กรรมฐานพิจารณาถึงความเป็นไปในความไม่เที่ยงในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และสังขาร

36. มิจิตไม่โศกเศร้า ท่านว่ามีเหตุอยู่ 2 ประการที่ทำให้จิตเราต้องโศกเศร้าคือ

1. ความโศกเศร้าที่เกิดเนื่องมาจากความรัก รวมถึงรักสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทองด้วย

2. ความโศกเศร้าที่เกิดจากความใคร่

การทำให้จิตใจไม่โศกเศร้านั้น มีข้อแนะนำดังนี้

1. ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เนื่องๆ ถึงความไม่เที่ยงในสิ่งของทั้งหลาย และร่างกายของเรา

2. ไม่ยึดมั่นในตัวตน หรือความจริงยั่งยืน ในคนหรือสิ่งของว่าเป็นของเรา

3. ทุกอย่างในโลกล้วนเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ แม้ร่างกายเราก็ใช้เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวเท่านั้น

4. คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนไม่เที่ยงด้วยกันทั้งนั้น

37. มิจิตปราศจากกิเลส กิเลส ก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ท่านได้แบ่งประเภทของกิเลสออกเป็นดังนี้ คือ

1. **ราคะ** สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

ความโลภอย่างแรงจนแสดงออกมา เช่นการลักขโมย ปล้น จี้ ข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น (อภิขณาวิสมโลภะ)

ความเพ่งเล็งจะเอาของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง มีใจอยากได้ของคนอื่นแต่ยังไม่ถึงกับแสดงออก (อภิขณา)

ความอยากได้ในทางไม่ชอบ เช่นการยอมรับสินบน การทุจริตเพื่อแลกกับการมีทรัพย์สินเป็นต้น (ปาปิฉา)

ความมักมากเห็นแก่ได้ ด้วยการเอามาเป็นของตนจนกินพอดี เอาประโยชน์ใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงคนอื่น (มหิจฉา)

ความยินดีในกาม ก็คือยังไม่สามารถละกิจกรรมทางเพศได้ ยังมีความรู้สึก มีแรงกระตุ้น มีความพอใจในเรื่องเพศ (กามระคะ)

ความยินดีในรูปธรรมอันประณีต ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของรูปฌาน บรรณานาในรูปของภพเมื่อทำสมาธิขั้นสูงขึ้นไป (รูปราคะ)

ความยินดีในอรุณภาพ ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของอรุณภาพเมื่อทำสมาธิถึงภพของอรุณพรหม (อรุณราคะ)

2. โทสะ สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

พยาบาท คือการผูกใจอาฆาต มีใจที่ไม่หวังดี การจองเวร

โทสะ คือการคิดประทุษร้าย เนื่องด้วยมีใจพยาบาทแล้วก็มีใจคิดหมายทำร้าย โกรธ คือความโกรธ ความเคียดแค้นใจ ซึ่งล้วนเป็นเหมือนไฟที่เผาตัวเอง

ปฏิฆะ คือความขัดใจ ความไม่พอใจอันทำให้อารมณ์หงุดหงิด

3. โมหะ สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

ความเห็นผิดเป็นชอบ เช่น การไม่เชื่อในเรื่องบาป เรื่องบุญเป็นต้น (มิจฉาทิฐิ) ความหลงผิด ไม่รู้ตามความเป็นจริง (โมหะ) การเห็นว่ามีตัวตน เช่นการเชื่อในสิ่งที่มองเห็นด้วยตาเปล่าเท่านั้น (สังกายทิฐิ) ความสงสัย คือสงสัยในพระธรรม คำสั่งสอนในเรื่องการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ (วิจิกิจฉา) การยึดถืออย่างมกมาย เช่น การไปกราบไหว้สัมภเวสีที่อยู่ตามต้นไม้ ขอลาภเป็นต้น (สีลพตปรามาส) ความถือตัว คือการสำคัญตัวเองคิดว่าเป็นอย่างโน้นเป็นอย่างนี้ (มานะ) ความฟุ้งซ่าน คือการที่จิตใจวอกแวก คิดไม่เป็นสาระ ไม่อยู่กับร่องกับรอย ไม่มีสมาธิ หรือการทำสมาธิไม่นิ่ง (อุททัจจะ) ความไม่รู้จริง คือการที่รู้แต่ผิวเผิน หรือการที่กักเอาเอง ไม่ปฏิบัติตามหลักพระธรรม ยังไม่เกิดปัญญา (อวิชชา)

โทษของการมีกิเลสดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้สั้นๆ ดังนี้คือ

1. รากะ มีโทษน้อย แต่คลายช้า
2. โทสะ มีโทษมาก แต่คลายเร็ว
3. โมหะ มีโทษมาก แต่คลายช้า

38. มิจิตเกษม เกשמ หมายถึงมีความสุข สบาย หรือสภาพที่มีจิตใจที่เป็นสุข มิจิตเกษม ก็คือว่ามีจิตที่เป็นสุขในที่นี้หมายถึงการละแล้วซึ่งกิเลส ที่ท่านว่าไว้ว่าเป็นเครื่องผูกอยู่ 4 ประการคือ

1. การละกามโยคะ คือการละความยินดีในวัตถุ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเรียกว่ากามคุณซึ่งประกอบด้วย รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

2. การละภวโยคะ คือการละความยินดีในภพ โดยให้เห็นว่าสิ่งใดๆในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้ หรือคงอยู่ตลอดไป

3. การละทักฎิโยคะ คือการละความยินดีในความเห็นผิดเป็นชอบ โดยให้ดำเนินตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวมาแล้ว

4. การละอวิชชาโยคะ คือการละความยินดีในอวิชชาทั้งหลาย ความไม่รู้ทั้งหลาย โดยให้มุ่งปฏิบัติเพื่อปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริง

ประชาชนและชนเผ่าต่างๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ

จากประวัติศาสตร์อันต่อเนื่องยาวนานประชากรในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันจึงประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายเผ่าพันธุ์ ที่จะต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สัมครสมานสามัคคีกัน เพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม เพื่อบรรลุถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ดังนั้น ทหารจึงมีความจำเป็นต้องมีความรอบรู้ในเรื่องประชากรทั้งหลายในพื้นที่ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อประชาชนตามอุดมการณ์ต่อไป จากข้อมูลที่มีการเผยแพร่ของ website Thailand's world (<http://www.thailandsworld.com/th/index.cfm>) มีข้อมูลระบุถึงประชาชนในภาคเหนือของประเทศไทยอย่างหน้าสนใจว่า มีชนเผ่าต่างๆ มากกว่า 16 กลุ่ม ในกลุ่มชนเผ่าเหล่านี้มีทั้งบางส่วนที่แตกต่างกันและที่คล้ายคลึงกัน ในบางกรณี ยกตัวอย่างเช่นการใช้ที่ดิน (คนที่ราบสูงทำไร่เลื่อนลอย และปลูกข้าวแบบใช้น้ำธรรมชาติ) ศาสนา หรือเทวดำนาน และต้นกำเนิดชนเผ่า เป็นต้น ตามธรรมเนียมแล้วเราจะแบ่งกลุ่มเหล่านี้่ออกตามต้นกำเนิดภาษา กลุ่มชนเผ่าเด่นๆ ในปัจจุบันนี้ ได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาไทย ไทญวน (คนเมือง) ไทใหญ่ (ฉาน) ไทลื้อ ไทจีน และไทของชนเผ่าไทเดิมที่อพยพมาจากทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมนับตั้งแต่ยุคโลหะคือ ชาว ออสโตรเอเชีย (ผู้ใช้ภาษาออสโตร-เอเชียติก) และรวมถึงชาวเผ่ามอญ ละว้า ถิ่น กัมมู และคนป่า (รวมถึงชาวมลาปีด้วย) กลุ่มคนที่ใช้ภาษา กะเหรี่ยงมาจากประเทศพม่า (เมียนมาร์) กลุ่มคนที่ใช้ภาษาทิเบต-พม่ามีต้นกำเนิดในทิเบตและในประเทศไทย ได้แก่ ลีซอ อาข่า และ มูเซอ นอกจากนี้ ชาวฮ่อมาจากญวน (แต่มีบรรพบุรุษเป็นเตอร์ก) และกลุ่มคนที่ใช้กลุ่มภาษาจีน ชนเผ่าม้งและเย้าก็มาจากประเทศจีนเช่นกันและใช้ภาษาแม่-เย้า การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทางตอนเหนือของประเทศไทย คนเมือง (ไทญวน) ครอบครองดินแดนภาคเหนือตอนเหนือ และยังอาศัยอยู่ในจังหวัดสุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์ด้วย นอกจากนี้ยังมีชาวกะเหรี่ยง อาข่า มูเซอ เย้า ลีซอ และม้งอีกเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ใน 6 จังหวัดของภาคเหนือตอนล่าง (และภาคเหนือตอนบน) ส่วนชาวไทสยาม ครอบครองดินแดนภาคเหนือตอนล่าง ความแตกต่างนอกเหนือจากเรื่องภาษา ความแตกต่างอื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องภาษา เราสามารถแบ่งแยกประเภทที่มีความโดดเด่นชัดเจนอื่นๆ ได้ เช่น ศาสนา วิถีชีวิตแบบอยู่กับที่หรือไม่อยู่กับที่ และชุมชนที่มีการแบ่งลำดับ

ชั้นทางการเมืองหรือไม่อิงทางการเมือง กลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทยนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีวิถีชีวิตแบบอยู่กับที่ อิงการเมือง มีการแบ่งลำดับชั้น อยู่อาศัยในที่ราบต่ำ และอาศัยอยู่ในชุมชน ปลูกข้าวโดยมีระบบชลประทาน กลุ่มที่ไม่ใช่ชาวไทยจะไม่อยู่กับที่ ไม่มีการรวมอำนาจทางการเมืองและไม่ยอมรับเรื่องลำดับชั้น ชาวฮ่อเป็นชาวมุสลิม ส่วนกลุ่มอื่นๆ นับถือภูตผี โดยที่ชาวเข้ามีความเชื่อในลัทธิเต๋า และชาวกะเหรี่ยง จำนวนมากเป็นชาวคริสต์

ชาวไทยภูวนในประเทศไทย

ชาวไทยภูวนหรือที่เรียกตนเองว่าคนเมืองครอบครองดินแดนที่ราบต่ำปลูกข้าวซึ่งมีระบบชลประทานทางภาคเหนือตอนบนและในจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ในภาคเหนือตอนล่าง ภาษาของคนกลุ่มนี้มีความโดดเด่นและเรียกว่าคำเมือง โดยที่ตัวเขียนเป็นตัวเขียนตระกูลอินติกซึ่งผันแปรมาจากม้งเทียบกับตัวเขียนของสยามซึ่งผันแปรมาจากเขมร คำเมืองแตกต่างจากสยามในการใช้ภาษาตระกูลอินติก การใช้วรรณยุกต์ และคำศัพท์ ประวัติของคนเมืองในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เมื่อคนเมืองเดินทางจากทางตอนใต้ของประเทศจีนและแทรกตัวเข้ามาทางภาคเหนือตอนบนรวมกลุ่มกับชนเผ่าพื้นเมือง ม้งและละว้าที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียติก วัฒนธรรมของคนเมืองได้ซึมซับขนบธรรมเนียมของออสโตร-เอเชียติกไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องวิญญาณ ประเพณีบูชาัญญาของละว้าเป็นตัวอย่างหนึ่งของการผสมรวมดังกล่าว ความเชื่อของชาวไทยภูวน พญานาคในแบบของไทยวน สัตว์ในตำนานซึ่งทำหน้าที่ปกป้องรักษาวัด คนเมืองก็เหมือนกับชนเผ่าไทอื่นๆ ทั้งหมดที่ยังคงได้รับอิทธิพลจากสมัยก่อนพุทธกาล เช่น เจ้าที่ การประกอบพิธีศพ การสมรส และงานปีใหม่เมือง ตลอดจนแนวความคิดเรื่อง “ขวัญ” หรือพลังแห่งชีวิตหรือพลังงานเหนือธรรมชาติ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย รวมถึงพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งนำเข้ามาโดยพระในศาสนาพุทธของศรีลังกา เดิมทีเผยแพร่ให้กับชาวม้งซึ่งต่อมาครอบครองดินแดนภาคเหนือตอนบน นอกจากนั้น ความเชื่อของอินติกเก่าแก่ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิพลของวัตถุบนฟ้า (ดาราศาสตร์) (การที่คนเราไม่อาจควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้ แต่ได้รับอิทธิพลจากดวงดาว) และจำเป็นต้องถวายสิ่งของให้กับสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นพระอินทร์แห่งอินเดีย ท้าวโลกบาลซึ่งเป็นเทพที่ประจำอยู่แต่ละทิศ และพระนพเคราะห์ เจ้าแห่งดวงดาวทั้งเก้า บ้านไม้สักของชาวไทยภูวน จังหวัดเชียงใหม่ ข้อที่สาม มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมของละว้าที่ซึมซับมา โลกของคนเมืองประกอบไปด้วยความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผี การสร้างล้านนาและประวัติศาสตร์ของล้านนาเป็นเรื่องราวของชาวไทยภูวนซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่อพยพมาจากจีนเข้ามายังภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ชาวไทยภูวนมีความรู้สึกนึกคิดของตนเองในเรื่องของรูปแบบการแต่งกายและงานศิลปะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากเสื้อผ้า งานศิลปะ และงานฝีมือ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเสน่ห์ภาคเหนือ วัฒนธรรมของคนเมืองแตกต่างจากของชาวไทยในสุโขทัย เนื่องจากวัฒนธรรมของ

สุโขทัยได้รับอิทธิพลมาจากชาวมอญเมืองเปกู เขมร และบรรพบุรุษของเขมร อาณาจักรอยุธยา ก็ได้รับอิทธิพลอย่างมาจกวัฒนธรรมและความเชื่อของเขมรเช่นกัน โดยที่ล้านนาเป็นการผสมรวมระหว่างไทยวนกับชนเผ่าม้งที่ใช้ภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียในอาณาจักรศรีสุโขทัย คนเมืองเป็นชื่อที่คนทางภาคเหนือของประเทศไทยใช้เรียกตนเองบ่อยมากที่สุด ในอดีต คนกลุ่มนี้ถูกเรียกหลากหลายชื่อ เนื่องจากในปัจจุบันนี้ชื่อไทยวนถือว่าค่อนข้างเป็นการดูถูก ดังนั้นจึงไม่เป็นที่ชื่นชอบอีกต่อไป และนอกจากนั้นยังอาจทำให้เข้าใจผิดเป็น “ลาวตอนเหนือ” ได้ บางครั้งคนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่าลาวพุงดำ เนื่องจากชายทางภาคเหนือจะสักด้วยตนเองบริเวณท้อง ตรงข้ามกับลาวพุงขาวของลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งกล่าวกันว่าหลีกเลี่ยงการกระทำเช่นนี้ ในความเป็นจริงแล้ว คนเมืองเป็นคนไท (ตามพิธีสารแล้ว ตัวสะกดคำว่า “ไท” นำมาใช้เพื่อบ่งชี้คนกลุ่มใหญ่ที่ใช้ภาษาไทย ในขณะที่คำว่า “ไทย” จะหมายถึงพลเมืองของราชอาณาจักรไทย) คนกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชาวลาวทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในประเทศลาว ในรัฐฉานของพม่า ไทลื้อของสิบสองปันนาในยูนนาน และย้อมรวมถึงชาวสยามที่มีมากที่สุดทางตอนกลางและตอนใต้ของประเทศไทย คนกลุ่มนี้ก็เหมือนกับชาวไททั่วไปที่ชอบตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์ที่ซึ่งตนเองสามารถใช้วิถีชีวิตตามขนบธรรมเนียมของตนได้ รวมไปถึงการเพาะปลูกข้าวที่มีความหนาแน่นสูงในนาข้าวที่มีระบบชลประทานด้วย ในภาษาไทย คำว่าคนหมายความว่าผู้คน ดังนั้น ตัวอย่างเช่น คนลาวก็จะเรียกว่าคนลาวในไทย ในความเป็นจริงแล้ว คำว่าเมืองมีความหมายซับซ้อน และสามารถนำไปใช้เพื่ออธิบายถึงเมือง หรือใจกลางตัวเมือง ภูมิภาค หรือแม้กระทั่งประเทศก็ได้ เมื่อใช้กล่าวถึงคนเมืองหรือคนในภาคเหนือของประเทศไทย ความรู้สึกที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือจะรู้สึกเหมือนกับว่าเป็นเมืองหรือเป็นพื้นที่บริเวณเล็กๆ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่โดดเด่นของภาคเหนือในประเทศไทย ดังนั้น จึงมีความแตกต่างอย่างมากกับพื้นที่ราบลุ่มในภาคกลางหรือที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันแห้งแล้ง ภาคเหนือของประเทศไทยมีความเขียวชอุ่ม เป็นเขตภูมิภาคในที่สูงซึ่งมีเทือกเขาปกคลุมไปด้วยป่า และมีหมู่บ้านที่ซ่อนตัวอยู่ ในอดีตก่อนที่จะมีรถไฟและถนนตัดผ่านข้ามเนินเขา หมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์แต่ละแห่งถูกตัดออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงอาจต้องใช้เวลาเป็นวันหรืออาจถึงเป็นอาทิตย์ในการเดิน หรือขี่ม้า หรือขี่ช้างจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ คนในแต่ละหมู่บ้านจึงมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป แต่ละเมืองถูกปกครองโดยเจ้าเมืองที่ส่งมาจากหัวเมือง โดยอาจมีขนาดต่างๆ แตกต่างกันไปตั้งแต่เมืองขนาดใหญ่อย่างเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองหลักของทางภาคเหนือและเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาในสมัยแต่ก่อน ไปจนถึงเมืองขนาดย่อมๆ อย่างลำปาง น่าน และแพร่ ผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองที่ถูกตัดขาดเหล่านี้ กล่าวคือ ชาวนาปลูกข้าวในที่ราบลุ่มซึ่งใช้ภาษาไทย ซึ่งตรงข้ามกับชาวเขาต่างๆ ซึ่งอาศัยอยู่ตามแนวเทือกเขาต่างๆ โดยมีความแตกต่าง

กันมากพอที่จะแยกแยะได้จากสำเนียง หรือบางครั้งแยกได้จากรูปแบบการแต่งกายว่าเป็นพลเมืองของเมืองอื่น เช่น เป็นคนเชียงใหม่ ลำปาง หรือเชียงราย เป็นต้น แต่คนกลุ่มนี้มีภาษาพูดเดียวกันซึ่งรู้จักกันในชื่อคำเมือง และวิถีชีวิต อาหาร เสื้อผ้าที่คล้ายคลึงกัน และที่นอกเหนือจากอื่นใดทั้งปวงคือความศรัทธาในพุทธศาสนาที่ผนวกคนเหล่านี้ไว้ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมองออกทันทีว่าเป็นคนเมือง คนกลุ่มนี้ทั้งในอดีตและในปัจจุบันคือคนเมือง ในปัจจุบันนี้ภาคเหนือของประเทศไทยกำลังเจริญรุ่งเรืองและมีความสลับซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ และเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างเมืองต่างๆ ยังคงขยายตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ความหมายใหม่ของคำว่าคนเมืองจึงเริ่มเกิดขึ้น และคนทางภาคเหนือจึงได้ค้นพบและยินดีกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองที่ไม่มีใครเหมือน ในการกำหนดบริเวณในภาคเหนือของประเทศไทยที่คนเมืองอาศัยอยู่ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ผ่านมาเขตชายแดนมีความเข้มงวดน้อยกว่าสมัยนี้ และแน่นอนว่าย่อมผ่านเข้าออกได้ง่ายกว่าในปัจจุบันนี้ ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรล้านนามีอำนาจและทรงอิทธิพลสูงสุดล้านนาได้ขยายอาณาจักรไปทางตะวันตกไปจนถึงเขตแดนในปัจจุบันของประเทศไทย ลี้กเข้าไปถึงส่วนที่ปัจจุบันนี้เรียกว่ารัฐฉาน ทางตอนเหนือผสานรวมเข้ากับเมืองไทเงินของเชียงตุง (ซึ่งในรัฐฉานเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อเชียงตุง) ตลอดจนเมืองไทลื้อของเชียงรุ่ง ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นที่รู้จักกันในจีนชื่อจิ่งหง ซึ่งเป็นเมืองหลวงในเขตปกครองตนเองของชนชาติไตของชวีช้วนปานน้ำ (ในไทยชื่อสิบสองปันนา) ในปัจจุบันนี้ อาณาบริเวณเหล่านี้ “สูญเสียบ” ให้กับล้านนา (แม้ว่ายังคงเป็นส่วนหนึ่งของโลกของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทยซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าก็ตาม) และภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทยที่ครอบครองโดยคนเมืองจำกัดอยู่ทางตอนใต้และฝั่งตะวันออกของอาณาจักรล้านนาโบราณ ดังนั้น คนเมืองจึงเป็นประชากรส่วนมากในบริเวณที่ราบลุ่มในใจกลางเมืองล้านนาเดิมของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา น่าน และแพร่ ทางฝั่งทิศตะวันตกคนกลุ่มนี้ตั้งรกรากอยู่ในเมืองใหญ่ๆ ของแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการขยายอาณาบริเวณของรัฐฉานเข้ามาในประเทศไทยลี้กยิ่งขึ้นและก้าวล้ำพรมแดนเข้ามามากขึ้นผ่านทางดินแดนของกะเหรี่ยงเข้ามายังตากและลงไปไกลถึงบริเวณที่อยู่ห่างไกลอย่างอุ้งผาง ในอดีตกลุ่มคนเมืองขนาดย่อมอื่นๆ ถูกย้ายถิ่นฐานเป็นนักโทษสงครามไปทางตอนใต้และฝั่งตะวันออก เช่น สระบุรี ราชบุรี และนครราชสีมา กล่าวได้ว่าเมืองหลวงทางวัฒนธรรม การเมืองและสังคมของคนเมืองยังคงอยู่ เป็นเมืองเก่าแก่สวยงามมีกำแพงล้อมรอบของเชียงใหม่

ชาวกะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใช้ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองในประเทศไทยซึ่งเป็นผู้ใช้ภาษา “กะเหรี่ยง” ในกลุ่มนี้มีการแบ่งย่อยมากมาย และแยกประเภทเป็นชนเผ่าต่างๆ กลุ่มใหญ่ (ชนเผ่า) ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ปากะญอ สะกอ และโป แต่ละกลุ่มมีส่วนที่แตกต่างกัน

ไม่ใช่เพียงเรื่องของภาษา แต่ยังรวมถึงรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงด้วย กระทั่งกลุ่มที่สามและเป็นกลุ่มขนาดเล็กมากคือปาดอง (หรือปะตอง) ชนกลุ่มน้อยนี้เป็นกลุ่มซึ่งเป็นที่นิยมมากที่สุดของนักท่องเที่ยว โดยในสมัยก่อนพม่ามีกฎว่าผู้หญิงกระเบื้องจะต้องสวมห่วงทองเหลืองที่คอ (ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วจะทำให้ผู้หญิงเหล่านี้เสียชีวิตได้หากถอดห่วงทองเหลืองออกโดยไม่ใส่ที่ค้ำคอ) แต่ในปัจจุบันนี้ไม่บังคับว่าต้องใส่แล้ว ชาวกระเบื้องมีมากในพม่า และมีรัฐของตนเอง บ่อยครั้งก็มีความขัดแย้งกับกลุ่มเผด็จการทหาร ชาวกระเบื้องมีชื่อเสียงในเรื่องความสัมพันธ์กับช้าง และบ่อยครั้งมักจะเห็นกระเบื้องเป็นความคู่ขวัญซึ่งทำงานร่วมกับช้าง หญิงกระเบื้องในชุดประจำเผ่าลักษณะเด่นๆ ของกระเบื้องทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ (1) โดยทั่วไปใช้ภาษาทิเบต-กระเบื้อง (2) ศาสนาประเพณีเกี่ยวกับภูตผีซึ่งพบได้ทั่วไปในผู้ที่ใช้ภาษาไทยและออสโตร-เอเชียติก ชาวกระเบื้องเชื่อว่าต้นไม้และสัตว์มีวิญญาณสิงสถิตอยู่ และเชื่อว่ามนุษย์มี 33 ขวัญ ชาวไทญวนก็มีความแนวความคิดคล้ายคลึงกันนี้ แต่มี 32 ขวัญ นอกจากนี้ วิญญาณยังมีอยู่ในข้าวและสัตว์อย่างควายและช้างด้วย นอกจากนี้ยังมีวิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณเจ้าที่ เช่น วิญญาณที่เป็นเจ้าของที่ดินอีกด้วย ชาวกระเบื้องอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย

ชาวลีซอ

ลีซอเป็นชนเผ่าบนที่ราบสูงทิเบต-พม่า เดิมทีมาจากทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน สามารถพบได้ในจีน ไทย อินเดีย พม่า มีจำนวนน้อยที่แทรกตัวจากพม่า (เชียงตุง) เข้ามาทางภาคเหนือของไทย และในปัจจุบันนี้สามารถพบได้ที่ อำเภอฝาง แม่ฮ่องสอน สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พะเยา ลำปาง และเชียงราย ข้อแตกต่างของชนเผ่าที่ราบสูงนี้ นอกจากเรื่องเสื้อผ้าและเครื่องประดับ ได้แก่ ศาสนาของชาวลีซอเป็นการผสมผสานระหว่างการบูชาบรรพบุรุษและการบวงสรวงวิญญาณ คนกลุ่มนี้เชื่อว่าทุกสิ่งมีชีวิตที่วิญญาณสิงสถิตอยู่เช่นเดียวกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต วิญญาณที่สำคัญๆ ได้แก่ วิญญาณบรรพบุรุษ น้ำ ภูเขา และหมู่บ้าน คนกลุ่มนี้ไม่ได้มีความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและเห็นว่าโลกวิญญาณเป็นเรื่องปัจจุบันที่จะต้องรับมือในชีวิตประจำวัน และเชื่อว่าวิญญาณมีความรู้สึกและมีอารมณ์เหมือนกับมนุษย์ ดำเนิน (เทวดาดำเนิน) คั้งเดิมของชาวลีซอ เป็นเรื่องปกติธรรมดาของจีนตอนใต้ และรวมถึงเรื่องเล่าน้ำท่วมโลก ที่นี่องกลายเป็นต้นกำเนิดของเผ่าพันธุ์ ฯลฯ ความทะเยอทะยานในชีวิตของชาวลีซอเป็นไปอย่างเรียบง่ายโดยมีความเป็นวัตถุนิยมค่อนข้างน้อย ชาวลีซอไม่ได้เป็นนักคิดที่มีหลักปรัชญาแต่อย่างใด คนกลุ่มนี้มักจะโทษตัวเองและมองความบกพร่องของตนเองแทนที่จะกล่าวโทษผู้อื่นหรือโทษสถานการณ์ต่างๆ แสวงหาความสุขโดยปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมของลีซอ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพาการทำเกษตร การล่าสัตว์ และการมีสัมพันธภาพอย่างเหมาะสมกับเครือญาติ คนเป็น และคนตาย ในสมัยโบราณ

ในประเทศจีน ชาวลิซอมีชื่อเสียงว่าเป็นนักรบผู้แข็งแกร่งที่เข้ารับในสงครามเพื่อปกป้องตนเองจากการรุกรานของชาวจีน ชาวลิซอมีคูครองคนเดียว

ชาวมอญ

ชาวมอญปกครองภาคเหนือของไทยมา 500 ปีจนกระทั่งพ่ายแพ้ต่อชาวไทยเมื่อปี 1835 เมื่อชาวไทยเอาชนะชาวมอญได้ ชาวไทก็ได้รับเอาพุทธศาสนา อักษรมอญ ศิลปะและวัฒนธรรมของมอญไปปฏิบัติใช้ โดยทั้งหมดนี้ได้รับอิทธิพลจากยุคการตวิวัฒน์ทางภาคใต้และภาคกลางของประเทศไทยเมื่อหลายร้อยปีก่อน ในภาคเหนือ อาณาจักรมอญเรียกว่าหริภุญชัย และในภาคกลางและภาคใต้เรียกว่าทวารวดี ชาวมอญดั้งเดิมทางภาคเหนือของไทยได้ผสมกลมกลืนเข้ากับชาติไทยแล้ว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชาวมอญถูกพม่ากดขี่ ชาวมอญบางรายจึงอพยพเข้ามาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และกลุ่มผู้ใช้ภาษามอญกลุ่มเล็กๆ นี้ยังคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

ชาวไทลื้อ

ไทลื้อเป็นชนชาติหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่สุดที่มากการบันทึกไว้ อาณาจักรไทลื้อแห่งแรกก่อตั้งขึ้นในยูนานเมื่อปี 1723 ต่อมาในปี 2113 อาณาจักรไทลื้อก็ถูกแบ่งออกเป็น 12 ภูมิภาคเพื่อการจัดเก็บภาษี ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในชื่อสิบสองปันนา โดยมี 2 แคว้นที่ปัจจุบันนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของลาว ส่วนอีก 10 แคว้นปัจจุบันนี้เป็นส่วนหนึ่งของจีน คนงานไทลื้อถูกนำตัวเข้ามาในประเทศไทยเพื่อมาอยู่แทนที่ชาวพม่าที่ถูกขับไล่ออกไป ในปัจจุบันนี้ เราจะเห็นวัฒนธรรมของชาวไทลื้ออย่างเด่นชัดได้ในจังหวัดน่าน ความเชื่อของชาวไทลื้อก็เหมือนกับชาวไทอื่นๆ ชาวไทลื้อเชื่อว่าร่างกายคนเรามี 32 ขั้ว ชาวไทลื้อเป็นพวกนับถือผี และต่อมาได้รับพุทธศาสนาไปเพิ่มเติม เนื่องจากว่าพุทธศาสนาเผยแผ่มายังสิบสองปันนาเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 14 ชาวไทลื้อ แต่ละหมู่บ้านจะมีหมอผีของตนเอง วิญญาณสูงสุดของชาวไทลื้อก็เหมือนกับชาวไทส่วนใหญ่ นั่นคือ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา ฯลฯ และมีการเคารพนับถือผีบ้านผีเรือนด้วย

ชาวไทยอง

มีชาวไทยองประมาณ 240,000 ถึง 320,000 คนอาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือ เชียงราย เชียงใหม่ และลำพูน ชาวไทยองอพยพมาจากเมืองยอง ประเทศพม่า เดิมทีผู้ที่อพยพมายังประเทศไทยเป็นเชลยสงครามตามนโยบายของสยามประเทศในการจัดภาคเหนือให้เป็นที่ตั้งหลักปักฐานของเชลยจากรัฐน่านของพม่า (เมียนมาร์) ลาว และสิบสองปันนาในจีน (ซึ่งเป็นบ้านเกิดของ

ชนเผ่าไท) ตัวอย่างเช่นเมื่อปี 2348 มีชาวไทยของ 10,000 คนถูกจับตัวมาจากเมืองยองและมาลงหลักปักฐานที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน (ในปัจจุบันนี้ป่าซางขึ้นชื่อเรื่องผู้หญิงสวย)

ชาวอาข่า

ชาวอาข่าอาศัยอยู่ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน (ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของชาวอาข่า) รัฐเชียงตุงของพม่า ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ลาว และเวียดนามตอนเหนือ สิ่งที่น่าแปลกใจคือความแตกต่างของชาวอาข่าได้ (นอกเหนือจากเครื่องแต่งกายที่มีความโดดเด่นแล้ว) ก็คือวัฒนธรรมและหลักในการดำรงชีวิต ภาษาอาข่าเชื่อมโยงกับสาขาโลโลในกลุ่มตระกูลทิเบต-พม่า ชาวอาข่าอาศัยอยู่บนที่ราบสูง หลักในการดำรงชีวิตของชาวอาข่า ข้าวเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และตำนาน ประเพณี สิ่งต้องห้าม และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวอาข่าก็มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ข้าว การเพาะปลูก และการเก็บเกี่ยวข้าว วิธีของชาวอาข่าคือ ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางและสิ่งต้องห้ามเหล่านี้ การคัดเลือกนาข้าว การจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์ การหว่านเมล็ด การดูแลให้เจริญงอกงาม การเก็บเกี่ยว การขนส่งผลิตผลที่เก็บเกี่ยวได้ ตลอดจนการสักการะบูชาบรรพบุรุษและถวายสิ่งของ ทั้งหมดนี้ล้วนมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น การเสาะแสวงหาความบริสุทธิ์ ความสะอาด ความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นมงคล การนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอันใดกับศาสนาคริสต์หรือแนวความคิดของศาสนาอื่นๆ เพื่อให้ได้พบเจอพระเจ้า แต่เป็นการกระทำเพื่อให้อุ่นใจว่าจะไม่มีใครพบเจอวิญญาณชั่วร้าย ทนทุกข์หิวโหย เจ็บป่วยตายอย่างทรมาน หรือทุกข์ทนกับโรคภัยอันตรายอันเลวร้าย ข้าวเป็นพลังลึกลับซึ่งเชื่อมต่อชาวอาข่ากับพระเจ้ากับบรรพบุรุษของตน ข้าวนำมาใช้ในการค้นหาน้ำใต้ดิน ใช้ในการรักษาอาการเจ็บป่วย และใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน และงานที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แนวความคิดเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวอาข่า แนวความคิดนี้แตกต่างจากของจูเคโอ-คริสเตียนในฝั่งตะวันตก คำในภาษาอาข่าที่แปลว่าพลังอำนาจคือคำว่าบรรพบุรุษหรือปู่ และคำในส่วนใหญ่หมายถึงพลังอันยิ่งใหญ่ แต่ละหมู่บ้านจะมีพระที่เป็นตัวแทนของเทพเจ้าซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ โดยที่พระเหล่านี้ไม่ได้หมอบกราบหรือเป็นพระที่ทำหน้าที่จัดการวิญญาณต่างๆ เรื่องหลักๆ ที่ชาวอาข่าติดต่อกับเทพเจ้าคือการเกิด การตาย และในยามที่เกิดภัยพิบัติ ลัทธินับถือผีเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้และเชื่อว่ามิวิญญาณอยู่จริง ชาวนาไร่เลื่อนลอยที่ผลิตข้าวแห้งและธัญพืชเสริมชนิดอื่นๆ มีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับพืชที่มีสรรพคุณเป็นยา

ชาวเย้าในประเทศไทย

ในทางตอนใต้ของจีนมีชาวเย้าจำนวนหลายล้านคน นอกจากนั้นยังอาศัยอยู่ในเวียดนาม ลาว และภาคเหนือของประเทศไทยด้วย ในภาคเหนือของประเทศไทย จะพบชาวเย้าได้ในจังหวัดน่าน ลำปาง เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ พิชญ์โลก และกำแพงเพชร เข้าเป็นชาวเขา เลี้ยงชีพด้วยการ

ทำไร่เลื่อนลอย โดยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานมากและเต็มเปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรม ราชพงศาวดารของราชวงศ์ฮั่นในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ได้บันทึกตำนานต้นกำเนิดของชาวเข้าไว้เป็นครั้งแรก ซึ่งชาวเข้าก็ยังคงเชื่อจนมาถึงทุกวันนี้ ตำนานเล่าว่าพานฮู สุนัขทรงเลี้ยงของฮ่องเต้เกาซิ่น (2435-2365 ก่อนคริสตกาล) ได้สังหารศัตรูของเจ้านายตนเองนั่นคือแม่ทัพพู่ ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานรางวัลให้แต่งงานกับเจ้าหญิงสาวพระองค์หนึ่ง ลูกหลานของพวกเขากลายเป็นบรรพบุรุษของชาวเข้า ซึ่งในปัจจุบันรู้จักกันในชื่อพานฮู ตำนานดังกล่าวยังคงมีมาจนถึงทุกวันนี้ ในราชวงศ์ถัง ตำนานดังกล่าวได้รับการอนุมัติอย่างเป็นทางการโดยศาลสูงของจีนในตราสารของฮ่องเต้ผิง ชาวเข้าไม่ได้เป็นชนเผ่าเล็กๆ ที่ไม่มีความสำคัญอีกต่อไป และกลายเป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีอิทธิพลพิเศษ เช่น ไม่ต้องจ่ายภาษีและไม่ต้องเป็นทาสจากรุ่นสู่รุ่น และเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ได้อย่างอิสระเพื่อทำไร่เลื่อนลอย (โค่นป่าและเผาที่เพื่อทำการเกษตร) ศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาวเข้า วัฒนธรรมหรือโครงสร้างทางความคิดของชาวเข้าซึ่งควบคุมสังคมของชาวเข้านั้น มีศูนย์กลางมาจากโครงสร้างทางวัฒนธรรมและวิญญาณที่คอยปกป้องรักษา สำหรับเด็ก เมื่อเกิดมาจะอยู่ภายใต้การปกป้องรักษาของเทพธิดาดอกไม้ซึ่งสืบทอดมาจากผีปู่ย่า เมื่อเด็กชายอายุครบ 12 ปี และเด็กหญิงอายุครบ 13 ปี จะอยู่ภายใต้การปกป้องรักษาของดาวแห่งโชคชะตาไปตลอดชีวิต ซึ่งในชีวิตนี้จะมีวิญญาณอื่นๆ อีก เช่น วิญญาณที่คอยแสวงหาโชคลาภของคน วัฒนธรรมของชาวเข้าเป็นการผสมผสานระหว่างการสักการะบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า และความเชื่อในวิญญาณ ภาษาและตัวเขียนของชาวเข้า ชาวเข้าไม่มีตัวเขียนและใช้ตัวอักษรจีน ภาษาเข้า (กลุ่มภาษาแม่-เข้า) มีภาษาท้องถิ่นด้วยกัน 4 ภาษา โดยกระจายกันไปตามลักษณะประชากร

ชาวมูเซอ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าชาวมูเซอมีถิ่นกำเนิดอยู่บนที่ราบสูงทิเบต และในช่วงหลายศตวรรษได้อพยพเข้าไปในจีน และในภายหลังมีบางส่วนเข้าไปในพม่า ลาว และไทย ในประเทศไทย ชาวมูเซออาศัยอยู่ใน 4 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร แม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ ภาษาของชาวมูเซอเป็นหนึ่งในกลุ่มตระกูลภาษาจีน-ทิเบต นอกจากนั้น ชาวมูเซอในแต่ละกลุ่มย่อยยังแตกต่างกันอีกด้วย ในประเทศไทย มีชาวมูเซอกลุ่มย่อย 6 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ มูเซอดำ มูเซอลาบา มูเซอภู มูเซอซี มูเซอแดง และมูเซอนาเมี้ยว ชาวมูเซอมีคูครองคนเดียวและอาศัยในหมู่บ้านที่ก่อสร้างขึ้นโดยเป็นครอบครัวเดียว ชาวมูเซอเป็นพวกนับถือผีซึ่งปกครองโดยเทพเจ้านามว่า “กิซา” นอกจากนั้นยังสักการะบูชาบรรพบุรุษเช่นเดียวกับชนเผ่าในที่ราบสูงด้วย การสักการะบูชาหมายถึงการเคารพนับถือ โดยมีมุมมองว่าที่เราเกิดมาได้ในชาตินี้ ก็เพราะมีบรรพบุรุษของเราเป็นผู้ให้กำเนิด ชาวมูเซอบางกลุ่มได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา วิถีชีวิตของชาวมูเซอ ชาวมูเซอทำเกษตรกรรมแบบไร่เลื่อนลอย โดยปกติแล้วจะยาวประมาณ 1,000 เมตร หมู่บ้าน

จะก่อสร้างไว้บนที่สูงตามแนวเขา และมีการผันน้ำจากแหล่งน้ำมายังหมู่บ้านโดยใช้ไม้ไผ่ การทำไร่เลื่อนลอยคือการบุกโค่นและเผาป่าบนภูเขา (ถางป่าแล้วเผา) และเมื่อดินในบริเวณนั้นเริ่มเสื่อมโทรมหลังจากผ่านไปสองสามปี ชาวเขาก็จะทิ้งที่ดินแปลงนี้ไป แล้วไปหาที่อื่นแทน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าวิธีนี้เป็นการทำลายป่าและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก แล้วยังส่งผลกระทบต่อความบริสุทธิ์ของอากาศและน้ำบนภูเขาอีกด้วย พืชที่ปลูกเป็นประจำ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่ว ข้าวฟ่าง มันเทศ พริกไทย และแตง ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้ ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ วัว และม้า

ชาวละว้า

ในจดหมายเหตุฉบับแรกๆ กล่าวไว้ว่าชาวละว้าอาศัยอยู่ในบริเวณตั้งแต่ต้นน้ำแม่น้ำปิงไปจนถึงจังหวัดตากในภาคเหนือตอนล่าง ในจังหวัดเชียงใหม่ ชาวละว้าตั้งถิ่นฐานในบริเวณเวียงนพบุรี เวียงสวนดอก และเวียงเจ็ดริน หลังจากที่ละว้าพ่ายแพ้ต่อชาวมอญที่บุกรุกเข้ามาซึ่งนำทัพโดยพระนางจามเทวี ชาวละว้าก็ถูกกดขี่หรือหลบหนีภัยเข้าไปในภูเขา (ทุกวันนี้บางส่วนยังคงอยู่ในภูเขา) ภาษาของชาวละว้าไม่มีตัวเขียน แต่มีความเกี่ยวข้องกับภาษามอญ ชาวมอญได้นำความเชื่อทางจิตวิญญาณและพิธีกรรมของชาวละว้าไปประยุกต์ใช้ และต่อมาคนเมืองก็นำไปประยุกต์ใช้ต่อ ในปัจจุบันนี้มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชาวละว้าในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ในบริเวณเวียงมโน เวียงท่ากาน และเวียงโท

ชาวนาน (ชาวไทใหญ่)

ชาวนานเป็นกลุ่มตระกูลเดียวกับชาวไท ซึ่งอพยพมาจากประเทศจีนพร้อมกับชาวลาวและคนเมือง ชาวนาน (หรือชาวไทใหญ่) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในรัฐฉานทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ซึ่งมีชายแดนติดกับจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในบางพื้นที่ของประเทศไทย เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวนานนับว่าเป็นชนกลุ่มมากของประชากรในท้องถิ่น (ได้ก่อตั้งเมืองขึ้นเมื่อช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19) ในภาคเหนือของประเทศไทย ชาวนานอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ลำปาง แม่ฮ่องสอน และในเมืองเชียงใหม่ บริเวณของชาวนานที่มีความโดดเด่นในเมืองเชียงใหม่อยู่ในบริเวณศรีภูมิข้างเผื่อกรอบๆ วัดป่าเป้าซึ่งเป็นวัดของชาวนานบนถนนมณีนพรัตน์ โดยมีศิลปะและสถาปัตยกรรมฉานที่โดดเด่น ในพื้นที่บริเวณนี้ เราจะได้พบเห็นพระของชาวไทใหญ่ ประติมากรรมตามแบบฉบับของชาวนาน ตัวอักษรและปฏิทินของชาวนาน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ศิลปะและงานฝีมือของชาวนาน หนังสือพิมพ์และขนบธรรมเนียมของชาวนาน วัฒนธรรมของชาวนานมีการปรุงแต่งและดัดแปลงไปเนื่องจากชาวนานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอารยธรรมมอญจากพม่า (เมียนมาร์) การหวนคืนมาของชาวนานในเชียงใหม่ ในประเทศไทย รู้จักชาวนานในชื่อไทใหญ่ ซึ่งหมายถึงชนตระกูลไททางฝั่งตะวันตก และมีความเกี่ยวข้องกับคนเมืองทางตอนเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าชาวนานทุกคนจะอาศัยอยู่ในรัฐฉาน

ของหม่า ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งครั้งหนึ่งเคยนับว่าเป็นจังหวัดที่อยู่ห่างไกลที่สุดของประเทศ ไทยที่ชาวฉานรวมกลุ่มกันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด และสถาปัตยกรรมและเครื่องแต่ง กายของชาวไทใหญ่ก็มีความโดดเด่นอย่างเห็นได้ชัดทั้งในตัวเมืองและในอำเภอแม่สะเรียงซึ่งอยู่ ทางตอนใต้ เดิมทีจังหวัดแม่ฮ่องสอนก่อตั้งโดยชาวฉานที่อพยพมาจากฝั่งตะวันตกเมื่อประมาณปี 2373 และในขณะนั้นยังไม่ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยเหมือนอย่างในยุคนี้ โดยมา รวมเข้าเป็นประเทศไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ อาจเป็นเพราะว่าทำเลที่ตั้งอยู่ห่างไกลจาก กรุงเทพฯ และมีภูมิประเทศอยู่บนที่สูง ดังนั้น ชาวฉานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีความแน่วแน่ มี วัฒนธรรมที่มั่นคง และมีความมั่นใจอย่างยิ่งในการจัดระเบียบแบบแผนต่างๆ ชาวฉานนับถือ เลื่อมใสในพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทยในภาคกลาง (แม้ว่าจะมีความเชื่อนับถือผีอยู่ไม่น้อยก็ ตาม) และวัดที่เจริญรุ่งเรืองของชาวไทใหญ่ พร้อมทั้งกลิ่นไอของพม่า ปอยต่างลงเป็นประเพณี บรรพชาสามเณรของชาวฉาน โดยจะจัดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนช่วงเดือนมีนาคมหรือเมษายน ของทุกปี ซึ่งเป็นงานประเพณีที่เป็นที่รู้จักดีงานหนึ่ง ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาว ฉานอพยพเข้าทั่วภาคเหนือของประเทศไทย โดยทำงานด้านการค้าไม้เป็นหลัก และเป็นควาญช้าง หรือเป็นครูฝึกช้างที่มีความเชี่ยวชาญ ในช่วงที่มีการก่อตั้งชุมชนฉานขึ้นในจังหวัดเชียงราย ลำปาง และแพร่ มีชาวฉานกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมใน “กลุ่มกบฏฉาน” ในปี 2445 ซึ่งเป็นการก่อกบฏอย่าง โจ่งแจ้งครั้งสุดท้ายที่เกิดขึ้นในภาคเหนือของประเทศไทย มีชาวฉานจำนวนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยเช่นกัน ทั้งในอำเภอเล็กๆ อย่างแม่แจ่ม ไปจนถึงดอยอินทนนท์ในฝั่ง ตะวันตก และแมริมทางตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันทั้งสองอำเภอนี้ยังคงมีชาวฉาน อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชุมชนฉานได้ ก่อสร้างสร้างตัวขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่เช่นกัน ในทุกวันนี้ยังมีลูกหลานของผู้อพยพเหล่านั้นอาศัยอยู่ ในบริเวณฉานซึ่งปลีกแยกตัวออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองกำแพงแก้วในเขตศรีภูมิ ช้างเผือก สถานที่ซึ่งเป็นที่หัวใจสำคัญของบริเวณนี้และของชุมชนชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่คือ วัดโบราณของชาวฉานที่ชื่อวัดป่าเป้าบนถนนมณีนพรัตน์ ซึ่งถอดแบบมาจากรัฐฉานโบราณ ไม่ ไกลกันนั้น ในอาณาบริเวณวัดเชียงยืนบนถนนสนามกีฬา มีเจดีย์ขนาดใหญ่ทรงแปดเหลี่ยมสี่สัมมิฐู ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปฉานได้อย่างชัดเจน ทางฝั่งตะวันออกของถนนสนามกีฬาระหว่างเจดีย์เชียงยืนและวัดป่าเป้า จะมีชุมชนลูกหลานของ ชาวฉานในจังหวัดเชียงใหม่อาศัยอยู่ ไม่นานมานี้เองที่ชาวเมืองเชียงใหม่กลุ่มเล็กๆ เพิ่งรู้ตัวว่ามี ชุมชนชาวฉานที่รุ่งเรืองอยู่ในใจกลางเมืองทางเศรษฐกิจนี้ด้วย

กลุ่มที่ใช้ภาษาออสโตร-เอเชียติกในภาคเหนือของประเทศไทย

กลุ่มที่ใช้ภาษาออสโตร-เอเชียติกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ชาวม้ง ชาวลาหู่ ชาวถิ่น ชาวกำมู และคนป่า คนกลุ่มนี้สืบเชื้อสายมาจากวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิม ชาวว่าและชาวปะหล่องในพม่าก็ใช้ภาษาที่คล้ายคลึงกันนี้ นอกจากนี้ ยังพบผู้สืบเชื้อสายของคนกลุ่มนี้ในลาว เวียดนามทางตอนเหนือ และจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ อีกด้วย คนป่าได้แก่ชาวมลาบริ (ผีตอเหลือง) ผีตอเหลืองจะใช้ชีวิตปลีกวิเวกในบริเวณป่าทึบที่เข้าถึงได้ยาก ผีตอเหลืองเป็นชนเผ่าเร่ร่อน มีทรัพย์สินสมบัติน้อยชิ้น ที่ได้ชื่อว่าผีตอเหลืองก็เพราะว่าคนกลุ่มนี้จะใช้ใบไม้สดมาปรุงทำเป็นที่พัก หลังจากนั้นเมื่อใบไม้เปลี่ยนเป็นสีเหลืองก็จะจากไปหาที่แห่งใหม่ ทว่า ไม่มีความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างชนเผ่าแต่ละกลุ่มและในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เราสามารถจำแนกได้ดังนี้ ทุกชนเผ่ามีหมู่บ้านอยู่อาศัยเป็นการถาวร โดยหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางของชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ยกเว้นกลุ่มคนป่า ทุกชนเผ่าเหล่านี้นับถือผี และชาวไทยก็ได้รับเอาความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณของคนกลุ่มนี้ไปใช้มากมาย ชาวลาหู่เชื่อว่าคนเรามี 32 ขั้วอยู่ในร่างกาย และที่เจ็บป่วยก็เพราะว่าขั้ววิญญาณใดขั้ววิญญาณหนึ่งหายไป ส่วนคนตายก็มีขั้ววิญญาณที่แตกต่างกัน สำหรับคนที่ตายดีเปรียบเทียบกับคนที่ตายไม่ดี (ตายผิดธรรมชาติหรือตายไกลบ้าน) นอกจากนี้ยังมีผีบ้านผีเรือน และผีป่าไร่ร้างกาที่นำโรคภัยไข้เจ็บมาให้ และคอยทำลายพืชผล ชนเผ่าเหล่านี้ยกเว้นกลุ่มคนป่า มีการจัดลำดับผู้นำทางจิตวิญญาณที่สลับซับซ้อน บางคนก็มีหน้าที่ติดต่อกับวิญญาณ ส่วนบางคนก็มีหน้าที่คุ้มครององค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมทางจิตวิญญาณและกฎหมาย ชีวิตจะถูกควบคุมบังคับด้วยวิญญาณต่างๆ บนโลก มีวิญญาณบางอย่างที่เราสามารถจำแนกได้ตามความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ได้แก่ วิญญาณที่สถิตอยู่ในสายฟ้า บนท้องฟ้า ในพืชน้ำ ในพื้นดิน และในสายรุ้ง วิญญาณบางประเภทจะเฝ้ามองมนุษย์ว่าทำอะไรบ้างทั้งกลางวันและกลางคืน วิญญาณกลุ่มต่อไปจะเป็นวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีวิญญาณสัตว์และวิญญาณบรรพบุรุษด้วย โดยมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณมากมายที่ชุมชนชาวพื้นเมืองได้ปลูกฝังลงในความคิดจิตใจของผู้ที่อพยพเข้ามาเหล่านี้ เช่น ทางภาคเหนือของประเทศไทย เป็นต้น (ท่องเที่ยวโลกเมืองไทยรัฐ, ออนไลน์, 2557.)

หลักการสงครามประชาชน

ภายใต้สถานการณ์ บ้านเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อความมั่นคงของประเทศ/ชาติ มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องติดตามเหตุการณ์ต่างๆซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคง ที่เกิดขึ้น และต้องสามารถวิเคราะห์ ขันต้น เพื่อกำหนดระดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า เป็น

เหตุการณ์ในระดับยุทธวิธี ระดับยุทธการ หรือระดับ ยุทธศาสตร์ ถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นการปฏิบัติในระดับยุทธวิธี หรือระดับยุทธการแล้ว การปฏิบัติเหล่านั้นถูกทำให้ เกิดขึ้นเพื่อบรรลุยุทธศาสตร์อะไร เหตุการณ์ในระดับยุทธวิธี เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่เหตุการณ์ระดับยุทธวิธีที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่ง เป็นเพียงเหตุบังเอิญ ไม่ได้มีความมุ่งหมาย ในระดับที่สูงกว่า แต่ก็อาจจะมีส่วนเกี่ยวเนื่อง ต่อสภาพทางยุทธการ/ยุทธศาสตร์ ทั้งที่เป็นประโยชน์ และเป็นโทษต่อฝ่ายเราได้ ความแปรปรวนในเรื่องความมั่นคงของประเทศ/ชาติ ในปัจจุบันต้องยอมรับว่า ไม่มีอะไรรุนแรงมากกว่าสถานการณ์ด้านการเมือง ทั้งเรื่อง การเมืองภายใน พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ และ การเมืองการปกครอง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานการณ์ทั้งสองพื้นที่มีทั้ง ความเหมือนกัน และความต่างกัน ซึ่งถ้าหากจะพิจารณาแบบระวางภัย ก็จะสามารถจับประเด็นได้ว่า สถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็น สถานการณ์ตัวอย่างสำหรับสถานการณ์ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ โดยการพัฒนาของสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นเร็วกว่าสถานการณ์ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ เนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกระชับกว่า รวมทั้งในเรื่อง มิชอบเขตของพื้นที่แคบกว่า มีประชากร น้อยกว่า ตลอดจนมี เงื่อนไขชัดเจนกว่า และมีเป้าหมายที่แน่ชัด มากกว่า แต่ที่เหมือนกันคือ ฝ่ายที่ สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกลุ่มๆนั้นต้องการอำนาจรัฐ ต้องการอำนาจในการบริหารจัดการทางการเมืองในพื้นที่เป้าหมายของกลุ่มตน วิธีการที่ใช้ในระดับยุทธศาสตร์ ก็เหมือนกันคือ สงครามประชาชน เหม่า เจ้อ ตุง ปรมจารย์ในเรื่องสงครามประชาชน ได้กำหนดแนวความคิดในเรื่อง สงครามประชาชน ไว้ว่า

สงครามปฏิวัติคือสงครามของมวลชน มีแต่ระดมมวลชนเท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินสงครามได้ มีแต่อาศัยมวลชน เท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินสงครามได้ มวลชน เรือแสน เรือฉล้นที่สนับสนุนการปฏิวัติ ด้วยน้ำใสใจจริงคือ ผนังทองแดง กำแพงเหล็กอันแท้จริง ที่กำลังอะไรก็ไม่สามารถตีให้แตกได้ เมื่อสามัคคีมวลชนเรือแสน เรือฉล้นไว้รอบๆรัฐบาลปฏิวัติ และคลี่คลายขยายสงครามปฏิวัติของเราออกไปแล้วเราก็จะสามารถทำลายพวกศัตรูทั้งปวงได้ เราก็จะสามารถยึดประเทศได้ทั้งหมด แหล่งที่มาอันอุดมที่สุดคือของพลังที่ยิ่งใหญ่ แห่งสงคราม อยู่ในหมู่มวลชน

สถานการณ์สงครามประชาชน ในปัจจุบัน ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ จากสถานการณ์ความแตกแยกทางความคิดในด้านการเมืองในปัจจุบัน ที่น่าแปลกประหลาดคือ แต่ละฝ่ายต่างก็ ประกาศว่า นิยมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเหมือนกัน รวมทั้งแนวทางในการ ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองก็มีความต้องการในหลักการที่คล้ายๆกัน แต่ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จนถึงขั้น แบ่งเป็นสี เป็นฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งต้องการอดีตนายกรัฐมนตรี และทีมงานที่เคยเป็นรัฐบาลในอดีต ซึ่งปัจจุบันกำลังมีปัญหาในเรื่องคดี

ต่างๆ กับอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ต้องการกลุ่มบุคคลดังกล่าว แต่ไม่ว่าปัญหาจะเกิดจากอะไรก็ตาม ความขัดแย้งอย่างรุนแรงก็ได้เกิดขึ้นแล้ว มีการระดมมวลชนจำนวนมากเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติหลักการที่ใช้ในการดำเนินการ ก็เป็นการใช้หลักการสงครามประชาชน เพราะแต่ละฝ่ายมีผู้นำ/แกนนำ ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำสงครามประชาชน กรณีตัวอย่างหลายๆ ครั้งที่เกิดขึ้น เป็นสัญญาณเตือนที่ชัดเจน ในความพร้อมในการเกิดสงครามประชาชน ไม่ว่าจะการเผาโรงเรียนจำนวนมากภายหลังเหตุการณ์ 19 กันยายน 2549 การปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย กับกลุ่มมวลชน การปะทะระหว่างกลุ่มมวลชนของแต่ละฝ่ายเอง ที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ทำให้เห็นภาพ องค์ประกอบของ องค์การในการขับเคลื่อน สงครามประชาชน คือ มีพรรคที่ชัดเจน มีแนวร่วมที่ชัดเจน แต่ที่ยังไม่ชัดเจนคือกองกำลัง แต่ก็สามารถจัดตั้งขึ้นตามสถานการณ์ได้ สำหรับสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นมีความก้าวหน้ามากกว่าจึง มีครบองค์ประกอบทั้งพรรค แนวร่วม และกองกำลัง จึงสามารถปฏิบัติการได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าในพื้นที่อื่นๆ การปฏิบัติการทางทหารในการทำสงครามประชาชน เป็นเรื่องที่ต้องมีการ เตรียมการในระยะยาว หรืออาจจะจำเป็นต้องลงมือ ปฏิบัติการในมาตรการเชิงรุก เพื่อ ป้องกันไม่ให้เกิดสงครามประชาชน ในขณะที่สถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กำลังได้รับการแก้ไข ในขณะที่เดียวกัน ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ อาจจะจำเป็นต้องการปฏิบัติการทางทหารในการเตรียมพื้นที่ สำหรับสงครามประชาชนด้วยเช่นกัน

หลักการสงครามยืดเยื้อของ เหมา เจ๋อตุง ถือว่า สงครามคือการต่อเนื่องของการเมือง สงครามก็คือการเมืองและตัวสงครามเองก็คือการปฏิบัติการที่มีลักษณะการเมือง ตั้งแต่โบราณกาล เป็นต้นมา ไม่มีสงครามใดๆ เลยที่ไม่มีลักษณะการเมืองติดอยู่ เมื่ออุปสรรคถูกขจัดไป ความมุ่งหมายทางการเมืองบรรลุผล สงครามก็ยุติ ถ้าอุปสรรคยังขจัดไม่หมดสิ้น สงครามก็ต้องดำเนินต่อไปเพื่อบรรลุผลให้ตลอด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การ เมืองคือสงครามที่ไม่หลังเลียด และสงครามคือการเมืองที่หลังเลียด

บทบาทของกองทัพไทยในการเป็นผู้พิทักษ์ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เคยมีประสบการณ์ในการต่อสู้กับ ฝ่ายผู้ก่อการร้ายที่ต้องการล้มล้างอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนแปลง ระบอบการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ด้วยการปฏิบัติการสงครามประชาชน ซึ่งในการปฏิบัติการฝ่ายผู้ก่อการร้ายถูกกดดันด้วยการปฏิบัติการทางทหารอย่างรุนแรง ผสมผสานด้วยการดำเนินนโยบายทางด้านการเมืองเปิดโอกาสให้วางอาวุธ และมาต่อสู่ทางการเมืองในรัฐสภา ด้วยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/23 และ 65/25 แต่กองทัพได้ถูกจำกัดบทบาทอยู่นอกวง ของการต่อสู้ทางการเมือง ด้วยวลีที่ว่าทหารต้องไม่ยุ่งกับการเมือง ทำให้การเมืองที่ต่อเนื่องมาจากสงครามประชาชนต้องมีรูปแบบในการต่อสู้ที่แปลกไปสงครามประชาชน

ไม่เคยยุติแต่ฝ่ายความมั่นคง ที่เป็นคู่สงครามแทบจะไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการต่อสู้ ในขณะที่ความมุ่งหมายของสงครามประชาชน โดยผ่านรัฐสภา อาจจะไม่ได้อยู่ที่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ แต่ความมุ่งหมายก็ยังคงอยู่ที่ต้องการอำนาจรัฐยังมี การต่อสู้ ที่ดูเด็ดแสรนสาหัส ยึดเชื้อ ยาวนาน ขณะเดียวกัน สงครามประชาชนด้วยเงื่อนไข เชื้อชาติ ศาสนา และดินแดนก็สามารถขยายตัว ยกกระตือรือร้นการปฏิบัติการ ทำทลาย อำนาจรัฐ อย่างรุนแรง จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่เราต้องพยายามทำความเข้าใจในยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี ของสงครามประชาชน และสงครามยึดเชื้อตามแนวคิด ของโลกตะวันออก

ภาพการปฏิบัติการทางทหารของชาติตะวันตก ที่ปรากฏอยู่ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน มักจะเป็นไปในรูปแบบ การรุกเข้าไปในประเทศอื่นๆด้วยเหตุผล เงื่อนไข ต่างๆตามสถานการณ์ เพื่อรวบรวมรวบรวมทรัพยากร จากประเทศอื่นๆไปบำรุงประเทศของตน เป็นการใช้อำนาจเพื่อครอบครองดินแดนในห้วงเวลาสั้นๆ แล้วถอนตัวออกไป เนื่องจากถูกต่อต้าน กดดันจากประชาชนของประเทศที่ถูกยึดครอง แต่ด้วยเหตุผล เงื่อนไข ต่างๆตามสถานการณ์ เพื่อสนองความเชื่อ อุดมการณ์ การปกป้องดินแดน การปฏิบัติการทางทหารของชาติตะวันออกส่วนใหญ่ มักจะเป็นไปในรูปแบบเพื่อสนองความเชื่อ อุดมการณ์ การปกป้องดินแดนจากการถูกรุกราน การต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยจากการถูกยึดครอง ดังนั้นถ้าเราใช้แนวคิดทางการทหารของชาติตะวันตกมาใช้ในการปฏิบัติการกับประชาชนที่มีทัศนคติ ความเชื่อ อุดมการณ์แบบชาติตะวันออก โอกาสที่จะได้รับชัยชนะก็อาจจะไม่มี แต่ความสำเร็จในการสร้างความสงบสุขอาจจะเกิดขึ้นได้ยาก เราลองมารับทราบแนวคิดของกลุ่มต่อต้านหรือกลุ่มปฏิวัติ ที่เราอาจจะเรียกว่าเป็น กลุ่มก่อการร้าย หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ของโลกตะวันออก แต่ที่ต้องยอมรับคือพวกเขามีความเข้มแข็งในอุดมการณ์การต่อสู้ อาจจะก่อให้เกิดแนวความคิดในการสร้างความสงบสุขที่ถาวรขึ้นได้

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแนวความคิดในการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตุง ที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจของนักปฏิวัติกลุ่มต่างๆเสมอมา ในการทำสงครามประชาชน

สงครามปฏิวัติคือสงครามประชาชน มีแต่ระดมมวลชนเท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินสงครามได้ ผนังทองแดง กำแพงเหล็กที่แท้จริงคือมวลชน แหล่งที่มาอันอุดมที่สุดคือของพลังที่ยิ่งใหญ่ แห่งสงคราม อยู่ที่มวลชน กลุ่มต่อต้าน หรือนักปฏิวัติ ให้ความสำคัญกับการสร้างมวลชนอย่างสูงสุด ถ้าไม่มีมวลชนก็ไม่สามารถที่จะดำเนินสงครามได้

ปัญหาประการแรกของการปฏิวัติคือ ต้องแยกให้ได้ชัดเจนว่าใครเป็นมิตร ใครเป็นศัตรู ความขัดแย้งทางสังคมมีอยู่ สองประเภท คือความขัดแย้งระหว่างเรากับศัตรู และความขัดแย้งในหมู่ประชาชน ประชาชนที่ไม่ใช่ฝ่ายเราถือว่าเป็นศัตรูด้วย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเมื่อมีการทำร้าย

ประชาชนผู้บริโภค เพราะฝ่ายกลุ่มต่อต้านพิจารณาแล้วว่าประชาชนเหล่านั้นไม่ใช่พวกเขาแต่เป็นศัตรูของเขา

การปฏิบัติ ไม่ใช่การเชิญแขกมากินเลี้ยง ไม่ใช่แต่งความเรียง ไม่ใช่วาดภาพหรือเขียนปีก ถักร้อย จะทำอย่างประณีต ไม่รีบร้อน สุภาพเรียบร้อย หรือละมุนละม่อม เมตตากวณา พินอบพิเทา เสี้ยมเจียมตัว และอารีอรอบไม่ได้ การปฏิบัติคือการลุกฮือขึ้นสู้ คือการปฏิบัติการอันดุเดือด รุนแรง ที่ชนชั้นหนึ่ง โค้นล้มอีกชนชั้นหนึ่ง จะเห็นว่าฝ่ายปฏิบัติ หรือกลุ่มต่อต้านหรือกลุ่มผู้ก่อการร้าย ต้องการใช้ความรุนแรงและเชื่อว่าต้องใช้ความรุนแรงเท่านั้นจึงจะประสบความสำเร็จ ในการเปลี่ยนแปลง

คน คนหนึ่ง พรรคพรรคหนึ่ง กองทัพ กองทัพหนึ่ง หรือโรงเรียน โรงเรียนหนึ่ง ถ้าหากไม่ถูกศัตรูคัดค้าน ก็เป็นเรื่องไม่ดี นั่นย่อมหมายความว่าร่วมประกอบกรรมชั่วมักศัตรูแล้ว อย่างแน่นอน ถ้าหากถูกศัตรูคัดค้านก็เป็นเรื่องดี นั่นพิสูจน์ว่าเราขีดเส้นแบ่งกับศัตรูได้อย่างชัดเจนแล้ว ถ้าหากศัตรูคัดค้านเราอย่างสุดเหวี่ยง กล่าวหาเราอย่างสาหัสเสีย เทเสีย หากไม่ได้ก็ยิ่งดี นั่นพิสูจน์ว่าเราไม่เพียงแต่ได้ขีดเส้นแบ่งกับศัตรู อย่างชัดเจน หากยังพิสูจน์ว่างานของเราได้ผลมากทีเดียว

กรณีตัวอย่างที่เป็นจริง สอดรับกับ หลักการนี้ปรากฏชัดเจนในสถานการณ์ในบ้านเมืองเรา การที่เราไม่เข้าใจหลักการของเขาอย่างแท้จริง ทำให้ฝ่ายเรา ไม่มีโอกาส ที่จะสัมผัสกับความสำเร็จได้เลย เพราะความสำเร็จของฝ่ายเราคือ คำสาปแช่งคำทอของฝ่ายตรงข้าม ที่ทำให้ฝ่ายเราต้องหันไปหาจนต้องเปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติ

สงครามปฏิวัติเป็นยาต้านพิษ ชนิดหนึ่ง ที่ไม่เพียงแต่จะขับพิษร้ายของศัตรูออกไป แต่ยังชำระล้างสิ่งโสโครกในตัวเราด้วย ทุกคนจะต้องเข้าใจสังขรณ์คือ อำนาจรัฐมาจากปากกระบอกปืน สังขรณ์นี้จะพยายามถูก จำกัด และทำลาย ด้วยการอ้างอิงประชาธิปไตยที่ไร้ขอบเขต ผสมผสานกับสิทธิมนุษยชนที่ไม่ต้องการยอมรับ กติกาใดๆ จนบางครั้งผู้ถืออำนาจที่แท้จริงก็ไม่อยู่ในภาวะที่จะใช้ อำนาจที่มีอยู่ในมือ

ถ้าไม่มีกองทัพของประชาชน ก็ไม่มีทุกสิ่งทุกอย่างของประชาชน การที่กองทัพนี้มีกำลัง ก็เพราะทุกคนที่เข้าร่วมกองทัพนี้ ต่างมีวินัยด้วยความสำนึก พวกเขามาผืนที่อยู่ด้วยกันและทำการสู้รบ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของคนส่วนน้อยหรือของกลุ่มแคบๆ แต่เพื่อผลประโยชน์ของมวลชนอันไพศาล และเพื่อผลประโยชน์ของทั้งประชาชาติ วัตถุประสงค์แต่เพียงประการเดียวของกองทัพนี้ก็คือ ยืนอยู่ด้วยกันกับ ประชาชนอย่างแนบแน่น และรับใช้ประชาชนด้วยชีวิตจิตใจ เป็นการตอกย้ำยืนยันแนวคิดที่กองทัพต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน ต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนต้องให้ประชาชนเชื่อมั่นว่า กองทัพเป็นของประชาชน และทำงานเพื่อประชาชน

สงครามคือการต่อเนื่องของการเมือง เมื่ออุปสรรคถูกขจัดไป ความมุ่งหมายทางการเมืองบรรลุผล สงครามก็ยุติ ถ้าอุปสรรคยังขจัดไม่หมดสิ้น สงครามก็จะต้องดำเนินต่อไปเพื่อบรรลุผลให้ตลอด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเมืองคือสงครามที่ไม่หวั่นเสียด และสงครามคือการเมืองที่ไม่หวั่นเสียด สงคราม จะไม่มีทางยุติลงได้ถ้าหากยังไม่บรรลุความมุ่งหมายทางการเมือง (สรณนิพนธ์ เหมมาเจื้อย, ออนไลน์, 2557)

สรุป

ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ที่ทหารของกองทัพภาคที่ 3 ควรทราบเพื่อเป็นหลักประกันในอุดมการณ์ เพื่อชาติ ศาสน์กษัตริย์ และประชาชน ประกอบด้วย

1. ความรู้เกี่ยวกับแหล่งอารยธรรมในยุคสมัยต่างๆในประเทศไทยต่างๆเพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง ภาคภูมิใจในรากเหง้าของความเป็นไทย ที่มีการสั่งสม พัฒนาการมานับพันปีทุกตารางนิ้วในดินแดนไทยล้วนแต่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวเนื่องที่ต้องศึกษาเรียนรู้
2. เรื่องราว เหตุการณ์สำคัญทั้งหลายในดินแดนนี้ ที่บรรพชนได้มีทำไว้ตั้งแต่ในอดีตผ่านมาแต่ละยุคสมัยเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานไทย มาจนถึงปัจจุบัน
3. ความรู้พื้นฐานที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรม หลักปฏิบัติของศาสนาซึ่งเน้นศาสนาพุทธเพราะคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่เป็นศาสนาที่ศาสนิกชนเข้าถึงหลักปฏิบัติที่แท้จริงได้น้อยมากจนส่งผลในมุมนกลับเป็นคนส่วนใหญ่เหมือนคนไม่มีศาสนาจรโลงจิตใจ
4. ความรอบรู้เกี่ยวกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีหลายเชื้อสายเผ่าพันธุ์ มีความแตกต่างกันในเรื่องทัศนคติ ความเชื่อ ประเพณี ตลอดจนแนวคิดในการปฏิบัติต่อประชาชนเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนการปฏิบัติภารกิจทางทหารและให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นของประชาชน

การดำรงอยู่ได้ขององค์กรทุกระดับจำเป็นต้องให้ทำสมาชิกขององค์กรมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ต้องมี สิ่งที่เป็นเครื่องยึดโยง จิตใจของสมาชิกในองค์กรให้ มีความผูกพันกัน มีความสมัครสมาน สามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจกัน อันจะส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้า อย่างไม่หยุดยั้ง ประเทศชาติถือได้ว่าเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ดินแดน ประชากร ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม โดยมีรัฐ เป็นกลไก ทางการเมืองสำหรับบริหารจัดการต่อดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน อาจกล่าวได้ว่า รัฐประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญคือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย อำนาจในการปกครองนี้รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจ ซึ่งจะต้องเป็นไปตาม

กฎหมายและต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ประเทศชาติจึงมีความจำเป็น เป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยว ผูกพันให้คนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการหาวิธีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆขึ้นมา แม้แต่ประเทศมหาอำนาจบางประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นประเทศเกิดใหม่ก็ ยังต้องพยายามสร้างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงลัทธิการปกครอง ก็ เป็นสิ่งที่ คิดค้นขึ้นมา เพื่อสร้างความเป็นชาติ กระตุ้นให้ คนในชาติ รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ชาติไทย เป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์มาต่อเนื่อง ยาวนานจนถึงปัจจุบัน ที่ได้ชื่อว่า ประเทศไทย จากการค้นคว้า พบหลักฐานว่าเป็นเวลา นับพันปี ที่พอจะสามารถกล่าวอ้างได้คือ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ยุคบ้านเชียง (2,500 ปี ก่อนพุทธศักราช) และ ยุคบ้านเก่า (2,000 ปี ก่อนพุทธศักราช) ไปสู่ยุคอาณาจักรต่างๆ ได้แก่

อาณาจักรสุวรรณภูมิ	(พศ. ที่ 3-5)
อาณาจักรสุวรรณโคมคำ	(พศ.ที่ 11-16)
อาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรนครชัยศรี	(พศ.ที่ 11-16)
อาณาจักรโยนกนาคนพันธ์	(พศ.13-17)
อาณาจักร กัมพูชา	(พศ.4-8)
อาณาจักรเวียงปรีกษา	(พศ.17)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พศ.17)
อาณาจักรพะเยา(ภูกามยาว)	(พศ.17-21)
อาณาจักรละโว้	(พศ.11-19)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พศ.13-19)
อาณาจักรสุโขทัย	(พศ.18-21)
อาณาจักรเชียงใหม่	(พศ.18)
อาณาจักรล้านนา	(พศ.18-21)
อาณาจักรล้านนาของพม่า	(พศ.21-23)
อาณาจักรล้านนาของสยาม	(พศ.23-24)
อาณาจักรอยุธยา	(พศ.19-24)
อาณาจักรธนบุรี	(พศ.24)
อาณาจักรสยาม (รัตนโกสินทร์)	(พศ. 24 เป็นต้นมา)

และได้เปลี่ยนชื่อเป็น ราชอาณาจักรไทย เมื่อ พ.ศ.2482 ห้วงเวลาที่แสนจะยาวนานนี้ มีเรื่องราวที่บรรพชนไทย ได้ สร้างสมเอาไว้มากมาย ล้วนแต่ทรงคุณค่า เป็นมรดกแห่งชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้ไทยเราเป็นชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่รู้จักและเชิดหน้าชูตาแก่

ชาวโลก ไม่ว่าจะเป็น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ตลอดจนลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ไม่เหมือนชาติใดในโลก สิ่งที่เป็นหลักชัย เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย นำพาคนไทยผ่านยุคสมัยต่างๆมาจนถึงปัจจุบัน คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่การปกครองระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราช มาจนถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เนื่องจาก กาลเวลาผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงต่างๆในโลกนี้เกิดขึ้น มากมาย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารแทบจะไม่มีข้อจำกัด และที่สำคัญคือ การขาดการปลูกฝังให้เยาวชนไทย ได้รับรู้ ตัวตน ของความเป็นคนไทย ให้อยู่ในระดับที่ควรจะเป็น นอกจากนั้นแล้ว เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางอย่าง ก็ยังถูกทำให้มีข้อเคลือบแคลงโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น ต่อส่วนรวม ทำให้ทัศนคติของคนไทยบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป

เรื่องราว ที่ควรระภาคภูมิใจ คนบางส่วนกลับมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัย

เรื่องราว ที่ควรจะเชิดชูยกย่อง กลับ มองว่าเป็นเรื่องไร้คุณค่า และบางประเด็น กลายเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อถือ ทำให้สังคมไทยที่เคยผูกพันกันเหนียวแน่น เคยสงบรวมเย็น เต็มไปด้วยน้ำใจไมตรี เริ่มกลายเป็นสังคมที่เร่าร้อน ขัดแย้ง แยกแยะ จนถึงจุดที่ถือได้ว่ากระทบต่อความมั่นคงของชาติ

ทหารเป็นสถาบันที่จะต้องเป็นหลักประกันในความมั่นคงของชาติ จำเป็นต้องปรับทัศนคติ ให้ทันต่อ ภัยคุกคามต่อความมั่นคงที่เปลี่ยนรูปแบบไป มีความแหลมคม และลึกลับซุ่มซ่อน มากเกินกว่าจะยึดถือกรอบความคิดแบบเดิมๆ

ชาติ ถือเป็นสถาบันหลักที่ทุกคนในชาติต้องคำนึงถึง บำรุงรักษา และพัฒนาให้เจริญรุ่งเรือง ผลประโยชน์ของชาติถือเป็นผลประโยชน์สูงสุด ที่คนในชาติต้องช่วยกันดำรงไว้ คนในชาติต้องยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของชาติ

ศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้คนในชาติเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนกัน ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การยึดมั่นในหลักการ หลักธรรมทางศาสนาจะสร้างพลังทางสังคมจิตวิทยา ดังจะเห็นว่าในบางศาสนาความเข้มแข็งของศาสนาทำให้เกิดความมั่นคงเป็นปึกแผ่นไม่เพียงแต่ภายในชาติเท่านั้น ยังส่งผลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในบรรดาประเทศที่นับถือศาสนาเดียวกันด้วย

พระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะเป็นหลักชัยของชาติไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมไทย มีความผูกพัน ไม่แตกแยก และมีความสุข สงบรวมเย็นเช่นในอดีต เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของ ประเทศไทย

ประชาชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนความเป็นไปทั้งหลายในประเทศชาติ ประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ มีคุณธรรม มีจิตสาธารณะ มีความเสียสละ มีความสามัคคี มีความสำนึกใน

ผลประโยชน์ของชาติ รวมทั้งการถ่ายทอดจิตวิญญาณของชาติไปยังเยาวชนรุ่นใหม่ จะเป็น
หลักประกันในความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ

บทที่ 4

วิเคราะห์กระบวนการในการสร้างเสริมอุดมการณ์ฯ และวิธีการในการประเมินผล

การสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับให้สำเร็จนั้น กำลังพลจำเป็นต้องมีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ อุดมการณ์จะทำให้มีความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมอุดมการณ์ดังกล่าว ได้แก่

1. พื้นความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ของกำลังพลที่มีมาก่อนการเข้ารับราชการทหาร
2. ความตระหนักของกำลังพลทุกคนถึงหน้าที่พลเมือง ที่เป็นกำลังของประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม สรุปได้คือ การรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสงบสุขของประชาชน
3. วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตัวของผู้นำระดับต่างๆที่ต้องเห็นถึงความสำคัญของอุดมการณ์และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริงให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่กำลังพลทั่วไป
4. นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพล ที่มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง และสามารถประเมินผลได้
5. แหล่งความรู้ ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย ถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นๆได้ง่าย

6. วิธีการในการประเมินผล

จากข้อมูลปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการสร้างเสริม อุดมการณ์อุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน ในบทที่ 2 ประกอบกับ ความรู้เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชนที่ทหารของกองทัพภาคที่ 3 ควรรู้ในบทที่ 3 สามารถวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

พื้นที่ความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ของกำลังพล

พื้นที่ความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ของกำลังพลที่มีมาก่อนการเข้ารับ

ราชการทหาร

ปรากฏผลจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนไทยที่ได้รับการปลูกฝังมาจากกระบวนการของสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน 3 เรื่องคือ

1. การจัดการศึกษาเพื่อการปลูกฝังเอกลักษณ์ความเป็นไทยในเยาวชนผู้วิจัย พันเอก ศิริชัย ศศิวรรณพงศ์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 51 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองวิชาการข่าว วิทยาลัย เสนาธิการทหาร

2. แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนยุคใหม่ ผู้วิจัย นาง ทิวรัตน์ สิงห์สมบุญ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 23 ตำแหน่ง ประธานกรรมการ บริษัท มาคร่า โปรดักส์ จำกัด (มหาชน)

3. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของญี่ปุ่น ผู้วิจัย พลเรือตรี พัลลภ ทองระอา หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 54 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองทัพอเรือ

สามารถสรุปสภาพทั่วไปทางด้านจิตใจและความสำคัญต่อชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนของกำลังพลก่อนที่จะเข้ารับราชการทหาร ตามที่ถูกปลูกฝังมาตาม กระบวนการของ สังคมไทยได้คือ

1. อิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสื่อมวลชนความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารมีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนโดยตรง ซึ่งสื่อมวลชนในปัจจุบันยังมีได้มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนมากเท่าที่ควร ทั้งนี้สถาบันครอบครัว สถานศึกษา และสื่อมวลชนล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนในด้านต่างๆ ทั้งพฤติกรรมและความสามารถในการแสดงออกรวมทั้งทัศนคติในด้านต่างๆ โดยครอบครัวมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษา และสื่อมวลชน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ ได้แก่ กลุ่มเพื่อน สถาบันทางศาสนา ซึ่งมีผลต่อการสร้างหลักคุณธรรมในตัวของเยาวชนเสนอแนะให้ส่งเสริมให้ผู้ปกครอง เลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาจิตใจ และอารมณ์ของเด็กภายใต้การชี้นำของศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณธรรมต่อไปในอนาคต รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ให้มีส่วนในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

2. การให้ความรู้และการสร้างเอกลักษณ์ของความเป็นไทยแก่เยาวชนทั้งในด้าน ประเพณีวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย ทางด้านศาสนาและความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยในจุดต่างๆ ที่สำคัญ ๆ เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนนอกเหนือกระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงวัฒนธรรม ยังรวมถึงภาคสังคมไทยเฉพาะสถาบันครอบครัว และบทบาทของสื่อต่าง ๆ ยังมีส่วนสำคัญมาก ผู้วิจัย เสนอแนะให้การจัดทำตำราเรียนในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหัวข้อ เอาวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ให้มีเนื้อหาสาระ รายละเอียดแต่ละเรื่องมากพอ ทั้งที่มาของจุดกำเนิด ประเพณีหรือวิถีปฏิบัติที่จำเป็นที่สืบทอดกันมา ให้เกิดความเข้าใจและความสำคัญ โดยเฉพาะ เกี่ยวกับประเพณีไทย, ประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ ของไทย

3. สภาพสังคมไทย อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และปลอดจากภัยธรรมชาติ อัน เป็นภูมิหลังที่ไม่เอื้อที่จะทำให้คนไทยเข้มแข็ง ไทยแตกต่างกับญี่ปุ่นมากในเรื่องของสภาพ ภูมิศาสตร์ และมีความเหมือนกันในเรื่องของความเชื่อและศาสนาของคนส่วนใหญ่ คือนับถือ ศาสนาพุทธ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี เทวดาไปพร้อมๆ กัน แต่ในความเหมือนกันนี้ยังมีความต่าง คือการ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาชินโตของญี่ปุ่นนั้น ไม่เพียงแต่การอธิษฐานอ่อนวอน ขอให้ช่วย บันดาลความปรารถนาของตนให้สำเร็จเท่านั้น แต่คนญี่ปุ่นยังเคร่งครัดการปฏิบัติตนเพื่อให้เทพเจ้า ฟังพอใจ เช่น ศาสนาสอนให้มีความกล้าหาญ ความขลาดถือว่าเป็นบาป ต้องมีความภักดีต่อ จักรพรรดิ ครอบครัวและสังคม ต้องรักษาความสะอาด เพราะความสกปรกเป็นบาป การถือปฏิบัติ ดังกล่าวนี้นี้ ที่แตกต่างจากการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทย ที่ถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีไว้เพื่อช่วยบันดาล โชคลาภ หรือช่วยให้ประสบความสำเร็จเท่านั้น อย่างไรก็ตามศาสนาพุทธสอนให้ ทุกคนไทย และ คนญี่ปุ่นมีสิ่งที่เหมือนกัน คือ มีใจเมตตา กรุณา รู้ผลของกรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิญญาณ และถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาจริยธรรมที่คนไทยมีอยู่แล้วไม่ด้อยกว่าคนญี่ปุ่น กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนของไทย ในปัจจุบันยังไม่ให้ความสำคัญ เน้น การศึกษาเพื่อไปประกอบอาชีพมากกว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีน้อยมาก และที่มักก็เป็นการ เรียนในห้องเรียนเป็นหลัก ขาดการปฏิบัติจริง ขาดครูที่เป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องจากอาชีพครูไม่ได้ รับการยกย่องเท่าใดนัก พ่อแม่ หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมร่วมกับครูน้อยมาก ๆ ถึงเกือบไม่มีเลย จึง เกือบจะกล่าวได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยเกิดจากการหล่อหลอมของ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของสังคมเท่านั้น โดยเกือบไม่ได้รับการปลูกฝังในระบบ การศึกษาของโรงเรียนเลย ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางเพื่อปรับปรุง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

3.1 ไทยจะต้องปฏิวัติระบบการศึกษา โดยมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็น แกนกลางของการวางแผนด้านหลักสูตร ประการสำคัญต้องปฏิวัติระบบวัฒนธรรมทั้งระบบใน

เวลาเดียวกันด้วย โดยดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยที่ดั้งเดิมซึ่งกำลังเปลี่ยนรูปไปตามกระแสของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีความบ้ำๆบอๆ และความรุนแรง

3.2 กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมของประเทศ และชุมชนของตนอย่างชัดเจน เพื่อหาวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมกับสังคมของตนเอง โดยครู ผู้ปกครองและผู้บริหารต้องมาร่วมกันบริหารการศึกษาและจัดการศึกษาอย่างจริงจัง

นโยบาย แนวทาง แหล่งความรู้ และการประเมินผลของของกองทัพ

นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพล

กองทัพมีความชัดเจนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของกองทัพ นโยบายของกองทัพ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากองทัพ ที่ต้องการให้กำลังพลของกองทัพมุ่งสู่การปฏิบัติภารกิจให้สนองต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน แต่แนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างอุดมการณ์ของกำลังพล เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน น่าจะยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลของกองทัพซึ่งเป็นบุคคลากรที่ผ่านการปลูกฝังมาตามกระบวนการศึกษาของสังคมไทยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังเยาวชนในเรื่องเหล่านี้มากนัก ได้มีความสำนึกและมีการปฏิบัติ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนในระดับที่เป็นมาตรฐานที่แน่นอน มั่นคง ถูกต้องและยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์สูงสุดได้ทั้งหมดอย่างทั่วถึง กระบวนการในการเสริมสร้างยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลมีความรอบรู้เกี่ยวกับชาติ ประวัติศาสตร์ ความเกี่ยวพันของประวัติศาสตร์กับพื้นที่ปฏิบัติการ ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุในพื้นที่ ความรอบรู้ในเรื่องศาสนาและการปฏิบัติในทางศาสนาที่ถูกต้อง ความสำคัญและความเกี่ยวพันของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อพื้นที่และประชาชน ตลอดจนความรอบรู้เกี่ยวกับประชาชนในพื้นที่รวมทั้งหลักการ วิธีการในการปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนการปฏิบัติการทางทหาร

แหล่งความรู้ ข้อมูลในการสร้าง เสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน

จากเอกสารคู่มือ คำรา ของกองทัพบกที่กำหนดเป็นแนวทางในการให้ความรู้เพื่อปลูกฝัง และสร้างเสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับกำลังพลนั้นยังขาดความสมบูรณ์ ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านความเป็นชาติ ข้อมูลและวิธีการในการสร้างเสริมยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลได้มีความตระหนัก เข้าใจ ถึงคุณค่า และความสำคัญในของความเป็นชาติ อันประกอบด้วย ดินแดน การปกครอง ประชากร ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม

2. ด้านศาสนา ข้อมูล และวิธีการในการเสริมสร้างยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลได้เข้าใจถึงหลักธรรม หลักปฏิบัติ แก่นแท้ของศาสนาอย่างเพียงพอ

3. ด้านพระมหากษัตริย์ ข้อมูล และวิธีการในการเสริมสร้างยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลได้รับรู้ ตระหนัก เข้าใจ และซาบซึ้งถึงคุณูปการ วีรกรรมของบรรพบุรุษ และพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยต่างๆ ในอดีต และปัจจุบัน

4. ด้านประชาชน ข้อมูลและแนวทางในการสร้างเสริม ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลได้รู้ และเข้าใจสภาพพื้นฐานของประชาชนซึ่งประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน รวมทั้งยังขาดแนวทางในการ ดำเนินการให้ประชาชนเชื่อถือ ศรัทธา และสนับสนุนการปฏิบัติของทหารเพื่อให้ทหารและประชาชนได้มีส่วนร่วมที่เกื้อกูลต่อการในการสร้างความมั่นคงของชาติ

วิธีการในการประเมินผล

วิธีการในการประเมินผลการเสริมสร้างอุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ในหน่วยทหาร ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่ากำลังพลของหน่วยเป็นผู้มีคุณภาพในระดับที่ต้องการหรือไม่ การประเมินผลเพียงเป็นการตรวจสอบว่าหน่วยได้มีการปฏิบัติตามที่หน่วยเหนือกำหนดไว้หรือไม่ มีการจัดทำหลักฐานการปฏิบัติหรือไม่ แต่ไม่สามารถประเมินผลเชิงคุณภาพได้ และปัญหาสำคัญคือ ขาดข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับความรู้ในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ที่ถูกต้อง เหมาะสม ง่ายต่อการเข้าถึง เข้าใจ และถ่ายทอดสู่กำลังพล อย่างมีคุณภาพ

สรุป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลทหารของกองทัพบกในพื้นที่ กองทัพภาคที่ 3 ได้แก่

1. พื้นความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ ของกำลังพลที่มีมาก่อนการเข้ารับราชการทหาร
2. ความตระหนักของกำลังพลทุกคนถึง หน้าที่พลเมือง ที่เป็นกำลังของประเทศ มีสิทธิ และหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม สรุปได้คือ การรักษาชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสงบสุขของประชาชน
3. วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตัวของผู้นำระดับต่างๆที่ต้องเห็นถึงความสำคัญของ อุดมการณ์และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริงให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่กำลังพลทั่วไป
4. นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับ กำลังพล ที่มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง และสามารถประเมินผลได้
5. แหล่งความรู้ ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย ถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นๆ ได้ง่าย
6. วิธีการในการประเมินผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมรวมทั้ง อุดมการณ์เพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อ สังคมและประเทศชาติของเยาวชนไทยที่ได้รับการปลูกฝังมาจากกระบวนการของสังคมไทยที่ เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับอิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของ สื่อมวลชน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้มีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน โดยตรง ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างคุณธรรมและอุดมการณ์ให้แก่เยาวชน มากเท่าที่ควร นอกจากนี้แล้วสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เยาวชนในด้านต่างๆ ควรมีกระบวนการส่งเสริมให้ผู้ปกครองเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง รวมทั้ง ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของเด็กภายใต้การ ชี้นำของศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณธรรมและอุดมการณ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้ง ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ให้มีส่วนในการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม อุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน

รวมทั้งการเป็นผู้มีจิตสาธารณะเพื่อสังคม ให้แก่นักเรียนนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง สำหรับในส่วนของกองทัพนั้นมีความชัดเจนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของ กองทัพ นโยบายของกองทัพ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากองทัพ ที่ต้องการให้กำลังพลของ กองทัพมุ่งสู่การปฏิบัติภารกิจให้สนองต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน แต่ แนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างอุดมการณ์ของกำลังพล เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน น่าจะยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะบรรลุผลให้กำลังพลได้มีความสำนึกและมีการปฏิบัติ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนในระดับที่เป็นมาตรฐานที่แน่นอน มันคง ถูกต้องและยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์สูงสุดได้ทั้งหมดอย่างทั่วถึง เนื่องจากยังขาดความสมบูรณ์ในข้อมูล ความรู้และวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกำลังพล ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ ประชาชนที่เพียงพอ รวมทั้งวิธีการในการประเมินผลก็ยังไม่สามารถวัดผลในเชิงคุณภาพทางจิตใจ ของกำลังพลในเรื่องความเป็นผู้มีอุดมการณ์ในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่องการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณี กำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการในการเสริมสร้างความรู้ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 รวมทั้งเสนอแนะ แนวทาง ขอบเขต ความรู้ทั่วไปในการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ที่ทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ควรจะรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้บังเกิดประสิทธิผลนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ เพราะการสร้าง ความคิด อุดมการณ์ให้บังเกิดขึ้นในจิตใจคนนั้น เป็นเรื่องทีละเล็กละน้อย ลึกซึ้ง ทำได้ยาก และตรวจสอบ ความเป็นรูปธรรมได้ยาก ยิ่งในภาวะแวดล้อมที่สังคมทั่วไป ไม่ได้มีรากฐานเกี่ยวกับการสร้างเสริม ความตระหนักของคนในชาติที่ควรจะมีต่อประวัติศาสตร์ ความสำนึกถึงความสำคัญของสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และผลประโยชน์ของชาติ เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีผลกระทบต่อ การดำเนินการต่อกลุ่มบุคคลในวิชาชีพทหารเพราะคนเหล่านั้นต่างก็เป็นผลิตผลของสังคมส่วนรวม เหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ปรากฏผลตรงกันคือยอมรับว่า รากฐานที่สำคัญของชาติ คือการที่คนในชาติตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์ของชาติของตน ความเป็น ผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักศาสนา ความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่ดีงาม การรู้หน้าที่ของการเป็น พลเมืองดี การรู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ ของชาติเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังอยู่ในภาวะที่สังคมขาดรากฐานที่สำคัญดังกล่าวนี้ เนื่องจากมีปัญหาในการกำหนดทิศทางและวิธีการการปฏิบัติในกระบวนการการเรียนรู้ การปลูกฝัง ทัศนคติ อุดมการณ์ให้แก่คนในชาติ ในเรื่อง ความสำนึกต่อความเป็นประเทศชาติ ความสำนึกต่อ ความเป็นไทย และความสำนึกต่อคุณธรรมจริยธรรม แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสภาวะการณ์ แวดล้อม ในประเทศไทยเป็นไปเช่นนั้น ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร

เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้บังเกิดประสิทธิผลให้มากที่สุดเพราะมีผลอย่างยิ่งต่อความเข้มแข็งของกองทัพ เพราะกองทัพต้องการทหารที่มีคุณธรรม มีอุดมการณ์กล้าแข็ง ศรัทธาต่อภารกิจตามหน้าที่ มีความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่ในเกณฑ์สูงสุด มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ อุทิศตน และสามารถ ชี้นำตนเองได้ว่าต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ประเทศชาติมั่นคงและปลอดภัย ประสิทธิภาพหน่วยทหารนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของคนเหนือกว่าอาวุธยุทธโศปกรณ์ ดังนั้นสภาวะแวดล้อมต่างๆ ไปในสังคม ระบบการศึกษาเพื่อสร้างบุคลลากรของชาติ วิสัยทัศน์ของกองทัพ วัตถุประสงค์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของกองทัพ นโยบายของผู้บังคับบัญชาระดับสูง ประสิทธิภาพของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น แนวนโยบายในการฝึกศึกษาอบรมของกองทัพ ตลอดจนกระบวนการในการตรวจสอบประเมินผล ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ทั้งสิ้น

2. การดำรงอยู่ได้ขององค์กรทุกระดับจำเป็นต้องให้สมาชิกขององค์กรมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ต้องมีสิ่งที่เป็นเครื่องยึดโยง จิตใจของสมาชิกในองค์กรให้ มีความผูกพันกัน มีความสมัครสมาน สามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจกัน อันจะส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้า อย่างไม่หยุดยั้ง ประเทศชาติถือได้ว่าเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ดินแดน ประชากร ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม โดยมีรัฐ เป็นกลไกทางการเมืองสำหรับบริหารจัดการต่อ ดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน อาจกล่าวได้ว่า รัฐประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญคือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย อำนาจในการปกครองนี้รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจ ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ประเทศชาติจึงมีความจำเป็น เป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยว ผูกพันให้คนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการหาวิธีการ กำหนดเงื่อนไขต่างๆขึ้นมา แม้แต่ประเทศมหาอำนาจบางประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นประเทศเกิดใหม่ก็ยังคงพยายามสร้างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงลัทธิการปกครอง ก็เป็นสิ่งที่ คัดค้านขึ้นมา เพื่อ สร้างความเป็นชาติ กระตุ้นให้ คนในชาติ รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาติไทย เป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์มาต่อเนื่อง ยาวนานจนถึงปัจจุบัน ที่ได้ชื่อว่าประเทศไทย จากการค้นคว้า พบหลักฐานว่าเป็นเวลา นับพันปี ที่พอจะสามารถกล่าวอ้างได้คือ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ยุคบ้านเชียง (2,500 ปี ก่อนพุทธศักราช) และ ยุคบ้านเก่า (2,000 ปี ก่อนพุทธศักราช) ไปสู่ยุคอาณาจักรต่างๆ ได้แก่

อาณาจักรสุวรรณภูมิ (พศ. 3-5)

อาณาจักร ล้านรัฐ (พศ. 4-8)

อาณาจักรสุวรรณโคมคำ (พศ. 11-16)

อาณาจักรทวารวดี	(พศ. 11-16)
อาณาจักรโยนกนาคนพันธ์	(พศ. 13-17)
อาณาจักรเวียงปรีกษา	(พศ. 17)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พศ. 17)
อาณาจักรพะเยา(ภูกามยาว)	(พศ. 17-21)
อาณาจักรละโว้	(พศ. 11-19)
อาณาจักรหริภุญชัย	(พศ. 13-19)
อาณาจักรสุโขทัย	(พศ. 18-21)
อาณาจักรเชียงใหม่	(พศ. 18)
อาณาจักรล้านนา	(พศ.18-21)
อาณาจักรล้านนาของพม่า	(พศ. 21-23)
อาณาจักรล้านนาของสยาม	(พศ.23-24)
อาณาจักรอยุธยา	(พศ. 19-24)
อาณาจักรธนบุรี	(พศ. 24)
อาณาจักรสยาม (รัตนโกสินทร์)	(พศ. 24 เป็นต้นมา)

และได้เปลี่ยนชื่อเป็น ราชอาณาจักรไทย เมื่อ พ.ศ.2482

ห้วงเวลาที่แสนจะยาวนานนี้ มีเรื่องราวที่บรรพชนไทย ได้สร้างสมเอาไว้มากมาย ล้วนแต่ทรงคุณค่า เป็นมรดกแห่งชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้ไทยเราเป็นชาติที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว เป็นที่รู้จักและเชิดหน้าชูตาแก่ชาวโลก ไม่ว่าจะเป็น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ตลอดจนลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ไม่เหมือนชาติใดในโลก สิ่งที่เป็นหลักชัย เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย นำพาคนไทยผ่านยุคสมัยต่างๆมาจนถึงปัจจุบัน คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาจนถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เนื่องจากกาลเวลาผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงต่างๆในโลกนี้เกิดขึ้นมากมาย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารแทบจะไม่มีข้อจำกัด และที่สำคัญคือ การขาดการปลูกฝังให้เยาวชนไทย ได้รับรู้ ตัวตน ของความเป็นคนไทย ให้อยู่ในระดับที่ควรจะเป็น นอกจากนั้นแล้ว เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางอย่าง ก็ยังถูกทำให้มีข้อเคลือบแคลงโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวม ทำให้ทัศนคติของคนไทยบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป เรื่องราว ที่ควรจะถูกภูมิใจ คนบางส่วนกลับมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัย เรื่องราว ที่ควรจะถูกเชิดชูยกย่อง กลับ มองว่าเป็นเรื่องไร้คุณค่า และบางประเด็น กลายเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อถือ ทำให้สังคมไทยที่เคย

ผูกพันกันเหนียวแน่น เคยสงบร่มเย็น เต็มไปด้วยน้ำใจไมตรี เริ่มกลายเป็นสังคมที่ร้าวร้อน ขัดแย้ง แดกแยก จนถึงจุดที่ถือได้ว่ากระทบต่อความมั่นคงของชาติ

ทหารเป็นสถาบันที่จะต้องเป็นหลักประกันในความมั่นคงของชาติ จำเป็นต้องปรับทัศนคติ ให้ทันต่อ ภัยคุกคามต่อความมั่นคงที่เปลี่ยนรูปแบบไป มีความแหลมคม และลึกซึ้ง ซับซ้อน มากเกินกว่าจะยึดถือกรอบความคิดแบบเดิมๆ

ชาติ ถือเป็นสถาบันหลักที่ทุกคนในชาติต้องคำนึงถึง บำรุงรักษา และพัฒนาให้เจริญรุ่งเรือง ผลประโยชน์ของชาติถือเป็นผลประโยชน์สูงสุด ที่คนในชาติต้องช่วยกันดำรงไว้ คนในชาติต้องยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของชาติ

ศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้คนในชาติเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนกัน ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การยึดมั่นในหลักการ หลักธรรมทางศาสนาจะสร้างพลังทางสังคมจิตวิทยา ดังจะเห็นว่าในบางศาสนาความเข้มแข็งของศาสนาทำให้เกิดความมั่นคงเป็นปึกแผ่นไม่เพียงแต่ภายในชาติเท่านั้น ยังส่งผลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในบรรดาประเทศที่นับถือศาสนาเดียวกันด้วย

พระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะเป็นหลักชัยของชาติไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมไทย มีความผูกพัน ไม่แตกแยก และมีความสุขสงบร่มเย็นเช่นในอดีต เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของ ประเทศไทย

ประชาชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนความเป็นไปทั้งหลายในประเทศชาติ ประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ มีคุณธรรม มีจิตสาธารณะ มีความเสียสละ มีความสามัคคี มีความสำนึกอยู่ในผลประโยชน์ของชาติ รวมทั้งการถ่ายทอดจิตวิญญาณของชาติไปยังเยาวชนรุ่นใหม่ จะเป็นหลักประกันในความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริม อุดมการณ์ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้เกิดแก่กำลังพลทหารของกองทัพบกในพื้นที่ กองทัพภาคที่ 3 ได้แก่

3.1 พื้นความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ ของกำลังพลที่มีมาก่อนการเข้ารับราชการทหาร

3.2 ความตระหนักของกำลังพลทุกคนถึง หน้าที่พลเมือง ที่เป็นกำลังของประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม สรุปได้คือ การรักษาชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสงบสุขของประชาชน

3.3 วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตัวของผู้นำระดับต่างๆที่ต้องเห็นถึงความสำคัญของอุดมการณ์และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริงรวมทั้งการทำตัวให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่กำลังพลทั่วไป

3.4 นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพล ที่มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง และสามารถประเมินผลได้

3.5 แหล่งความรู้ ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย ถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นๆ ได้ง่าย

3.6 วิธีการในการประเมินผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมรวมทั้งอุดมการณ์เพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติของเยาวชนไทยที่ได้รับการปลูกฝังมาจากกระบวนการของสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับอิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสื่อมวลชน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้มีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนโดยตรง ซึ่งในปัจจุบันยัง ไม่ได้มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างคุณธรรมและอุดมการณ์ให้แก่เยาวชนมากเท่าที่ควร นอกจากนี้แล้วสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนในด้านต่างๆ ควรมีกระบวนการส่งเสริมให้ผู้ปกครองเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของเด็กภายใต้การชี้นำของศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณธรรมและอุดมการณ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ให้มีส่วนในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม อุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งการเป็นผู้มีจิตสาธารณะเพื่อสังคม ให้แก่นักเรียนนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง สำหรับในส่วนของกองทัพนั้น ได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของกองทัพ นโยบายของกองทัพ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากองทัพ ที่ต้องการให้กำลังพลของกองทัพมุ่งสู่การปฏิบัติภารกิจให้สนองต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน แต่แนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างอุดมการณ์ของกำลังพล เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน น่าจะยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะบรรลุผลให้กำลังพลได้มีความสำนึกและมีการปฏิบัติ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนในระดับที่เป็นมาตรฐานที่แน่นอน มั่นคง ถูกต้องและยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์สูงสุดได้ทั้งหมดอย่างทั่วถึง เนื่องจากยังขาดความสมบูรณ์ในข้อมูลความรู้และวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกำลังพล ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนที่เพียงพอ รวมทั้งวิธีการในการประเมินผลก็ยังไม่สามารถวัดผลในเชิงคุณภาพทางจิตใจของกำลังพลในเรื่องความเป็นผู้มีอุดมการณ์ในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการสร้างสรรค์เสริมอุดมการณ์ของทหารเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับกำลังพลของกองทัพบกให้มีประสิทธิภาพ ควรที่จะได้มีการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับกองทัพบก ในระดับกองทัพภาค และระดับหน่วยทหารดังนี้

1. ในระดับกองทัพบก ต้องจัดทำข้อมูลความรู้ในด้าน ประวัติศาสตร์ของชาติ ด้านศาสนา ด้านพระมหากษัตริย์ และด้านประชาชน ให้มีขอบเขตที่กว้างขวาง และลึกซึ้งให้เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลของกองทัพได้มีความรู้ ความเข้าใจ ความซาบซึ้งให้สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมที่กำลังพลได้รับสิ่งเหล่านี้มาจากกระบวนการเรียนรู้ของสังคมไทยที่ถือว่ายังไม่ค่อยน้อยเกินไป รวมทั้งต้องกำหนดวิธีการในการประเมินผลในเชิงคุณภาพให้สามารถวัดผลทางจิตใจกำลังพลให้ได้ชัดเจนมากขึ้น

2. ในระดับกองทัพภาคต้องจัดทำข้อมูลเฉพาะพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และข้อมูลประชาชน

3. ระดับหน่วย ต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการสร้างสรรค์อุดมการณ์ในด้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน ให้กับกำลังพลโดยให้ความสำคัญเท่าๆกับการฝึกในด้านยุทธวิธีเนื่องจากอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตนนี้มีความสำคัญยิ่งเสียดีกว่าอำนาจกำลังรบที่มีตัวตน

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ศึกษาวิจัยการจัดทำข้อมูลความรู้ในด้าน ประวัติศาสตร์ของชาติ ด้านศาสนา ด้านพระมหากษัตริย์ และด้านประชาชน ที่ควรให้กำลังพลของกองทัพบกได้ศึกษา เรียนรู้

4.2 ศึกษาวิจัย ข้อมูลเฉพาะพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่กองทัพภาคต่างๆ ด้านประวัติศาสตร์ของชาติ ในด้านศาสนา ในด้านพระมหากษัตริย์ และในด้านประชาชน โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และข้อมูลประชาชน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ม2. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2551.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520.
- ทิสนา เขมมณี. ศาสนาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : อัดसानา, 2546.
- ป.อ. ปยุตโต. หลักคุณธรรมของชาวพุทธ. กรุงเทพฯ : อัดसानา, 2538.
- ไพฑูริย์ มีกุล, และทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2546.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). การพัฒนาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2540.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : การศาสนา กรมการศาสนา, 2541.
- พุทธทาสภิกขุ. ธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สุนทร จันทรตรี และคณะ. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย วัฒนาพานิช, 2546.

เอกสารวิจัย

- กฤษฎีกศักดิ์ วิชชาระยะ, พลตำรวจตรี. “โครงการสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2554.
- ทรงพล ทองจีน, พันเอก. “ชนกลุ่มน้อยกับปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณี พื้นที่กองทัพภาคที่ 3”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2554.
- ทิวรัตน์ สิงห์สมบุญ. “แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนยุคใหม่”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2553.
- ธีระพงศ์ นิยมทอง. “การศึกษาด้านจริยธรรมกับการสร้างเยาวชนของชาติ”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2522.

- พันธ์ศักดิ์ หลวงอุดม, พันเอก. “การพัฒนาทหารกองประจำการเพื่อเป็นแกนนำร่วมพัฒนาภูมิภาคในชนบท เมื่อปลดเป็นกองหนุน”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.
- พลเอก ทองระอา, พลเรือตรี. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของญี่ปุ่น”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2554.
- ศิริชัย ศศิวรรณพงศ์, พันเอก. “การจัดการศึกษาเพื่อการปลูกฝังเอกลักษณ์ความเป็นไทยในเยาวชน”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.
- สุชาติ หนองบัว, พลตรี. “แนวทางในการปลูกฝังและสร้างเสริมอุดมการณ์ทหารของกำลังพลในกองทัพบก”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.
- สุธีรา ตันมานะศิริ, พลเรือตรี หญิง. “แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเยาวชน”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.
- อภิสิทธิ์ ศรีสุคต่อง, พลโท. “คุณธรรมจริยธรรม จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับผู้บริหาร”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2552.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://www.jarigatam.com/en/moral-cultivation/>, 2011.
- “ประวัติศาสตร์ชาติไทย” ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://thainationhistory.blogspot.com/p/4-2-5-11-14-19.html>
- “ประวัติศาสตร์ชาติไทย”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki>, 2551.
- “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “พ่อขุนรามคำแหงมหาราช”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “เวียงปรีภษา”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://www.thailine.com/thailand/thai/north-t/chrait/chsae-t4.htm>

- สมศักดิ์ เจียรธีรสกุล. “ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaihrhub.com/index.php/knowledge/journal-view/๒๐๐7-๑๐-๒๒-matichon>, 2555.
- “สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> 2551.
- “สรรนิพนธ์หมาเจ้าอตุง”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : http://www.thaizhong.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1352&Itemid=154
- “หิรัญนครเงินยางเชียงลาว”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/>, 2557.
- “อาณาจักรเชียงลาว”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/>, 2557.
- “อาณาจักรภูกามยาว”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/>, 2557.
- “อาณาจักรโยนก”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/>, 2557.
- “อาณาจักรล้านนา” ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki>
- “อาณาจักรสุวรรณโคมคำ”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://suwankomcomnews.blogspot.com/>, 2557.
- “อาณาจักรหริภุญชัย”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki>
- อินสวร แยมแสง, “ประวัติเมืองฝาง”. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก: http://www.fangcity.com/fang_history.html , 2557.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ยศ ชื่อ นามสกุล	พันเอก สาธิต ศรีสุวรรณ
วัน เดือน ปี เกิด	10 ตุลาคม 2501
การศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. พ.ศ.2518 โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ 18 2. พ.ศ.2520 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ 29 3. พ.ศ.2527 หลักสูตรชั้นนายร้อยทหารราบ โรงเรียนทหารราบ ศูนย์การทหารราบ 4. พ.ศ.2529 หลักสูตรชั้นนายพันทหารราบ โรงเรียนทหารราบ ศูนย์การทหารราบ 5. พ.ศ.2532 โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 68

ประวัติการทำงาน

ตำแหน่งในสายงานปกติ

1. ผู้บังคับหมวดปืนเล็ก กองร้อยอาวุธเบา กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 7
2. ผู้บังคับกองร้อยทหารพราน กรมทหารพรานที่ 36
3. นายทหารยุทธการและการฝึก กรมทหารราบที่ 36
4. หัวหน้าฝ่ายข่าวกรอง กองพลทหารราบที่ 4
5. ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 5 กรมทหารราบที่ 7
6. รองผู้อำนวยการกองกำลังทหารพรานกองทัพภาคที่ 3
7. ผู้อำนวยการกองกิจการพลเรือนกองทัพหน่วยที่ 3
8. รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกพะเยา

ตำแหน่งในการปฏิบัติราชการสนาม

1. หัวหน้าชุดปฏิบัติการ ศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ 311
2. ผู้บังคับกองร้อยทหารพราน 3604
3. นายทหารฝ่ายยุทธการ ชุดควบคุมทหารพราน สปก.ทก.3
4. หัวหน้าฝ่ายกิจการพลเรือน ฉก.327

5. หัวหน้าฝ่ายยุทธการ และการข่าว ชุดควบคุม 35
6. หัวหน้าฝ่ายการข่าวกรองกองกำลังนเรศวร
7. หัวหน้าฝ่ายยุทธการกองกำลังนเรศวร
8. ผู้บังคับกองพันทหารราบ 75
9. ผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจทหารพรานจู่โจม
10. ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานความมั่นคง กอ.รมน.ภาค 3
11. รองหัวหน้าศูนย์ข่าวยาเสพติดกองทัพภาค 3
12. รองหัวหน้า ศูนย์อำนวยการประสานงานสกัดกั้นยาเสพติดชายแดนภาคเหนือ
13. รองหัวหน้าศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินสกัดกั้นยาเสพติดชายแดนภาคเหนือ

ตำแหน่งปัจจุบัน รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 32

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การทหาร

เรื่อง การพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

และประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี กำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

ผู้วิจัย พ.อ.สาธิต ศรีสุวรรณ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 56

ตำแหน่ง รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 32

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันข้อเท็จจริงที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักคือ ในสังคมไทย สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของคนไทยและประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่ได้อยู่ในมาตรฐานที่เท่าเทียมกันถึงแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาการ ความทันสมัยทางเทคโนโลยี ความมีน้ำมีนิตาในสังคมโลก ประเทศไทยก็ไม่ได้มีน้อยหน้าชาติใดในโลก แต่คนไทยและประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกเป็นจำนวนมาก ยังอยู่ในสภาพขาดแคลน ขาดโอกาส ถ้าหลัง ขาดโอกาสจนอาจจะเรียกได้ว่าหมดโอกาสในการที่จะได้เข้าถึงความมั่นคงความก้าวหน้า ความทันสมัยเหล่านั้น ปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของไทย เช่น ปัญหาผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบที่ตกค้างอยู่ในประเทศไทยนับแสนคน ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองที่ลอบเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นประชากรแฝงอยู่ในประเทศไทยรวมทั้งแรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ในจำนวนที่ไม่สามารถหาข้อมูลที่เป็นจริงได้ ปัญหายาเสพติดที่มีการผลิตอยู่ภายนอกประเทศ แต่มีการจำหน่ายและเสพอย่างแพร่หลายในประเทศ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเป็นต้นเหตุของภัยพิบัติต่างๆ ปัญหาภัยพิบัติอันมีสาเหตุมาจากภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น ปัญหาอุทกภัย ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาภัยหนาว ปัญหาการบุกรุกเข้าถือครองกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ป่าสงวน จนก่อให้เกิดปัญหามวลชนในการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาความยากจนที่มีอยู่ทั่วไป ปัญหาความขาดแคลน โครงสร้างพื้นฐานในเรื่องการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ปัญหาการลักลอบค้าสิ่งของผิดกฎหมายข้ามแดน ปัญหาการแตกแยกทางความคิดในด้านการเมือง การปกครอง และเนื่องจากปัญหาเหล่านั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่นอกเมืองหลวง นอกเมืองใหญ่ เกิดขึ้นในชนบท ในพื้นที่ห่างไกล ในพื้นที่ชายแดน ในพื้นที่ป่าเขา หรือพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ ดังนั้น ทหารมักจะได้รับมอบหมายให้มีบทบาท เกี่ยวข้องในการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา โดยอาจจะอยู่ในกรอบการปฏิบัติของสายงานต่างๆ เช่น สายงานของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน สายงาน

ของศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ และในสายงานป้องกันชายแดนซึ่งจะได้รับการร้องขอจากส่วนราชการที่รับผิดชอบโดยตรงให้ฝ่ายทหารร่วมเป็นเจ้าพนักงานหรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานด้วย ซึ่งการปฏิบัติการของทหารเหล่านี้เรียกว่าการปฏิบัติการทางทหารอื่นๆที่ไม่ใช่การรบภารกิจโดยทั่วไปของทหารในกองทัพภาคที่ 3 เพื่อสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องอยู่กับประชาชน ในพื้นที่ชนบท พื้นที่ห่างไกล พื้นที่ทุรกันดาร ความสำเร็จของแต่ละภารกิจขึ้นอยู่กับความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่มั่นคงของกำลังพลทุกระดับซึ่งเป็นอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน รวมทั้ง ความร่วมมือ และความสนับสนุนของประชาชนเป็นสำคัญ สิ่งที่จะเป็นหลักยึดถือให้ทหารและประชาชน ได้มีความเห็น ความเชื่อถือ ความวางใจกัน คือทัศนคติและความตระหนักรู้ต่อสถาบันทั้งสามอันได้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่คล้อยตามกัน เพื่อให้สถาบันทั้งสามได้เป็นหลักในการเชื่อมประสานเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังนั้นทหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจวิธีการในการกำหนดบทบาทของตนเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนต่อการปฏิบัติการทางทหาร อุดมการณ์ของกองทัพบก เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และประชาชน เป็นทิศทางที่ได้ประกาศให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ว่ากองทัพทำงานเพื่ออะไร ความชัดเจนในความมุ่งหมายแห่งอุดมการณ์นั้นมีอยู่ แต่ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น ต่อความสำคัญ ความหมาย ขอบเขต วิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ ก็มีความจำเป็นไม่น้อยทีเดียว ยิ่งในปัจจุบันการศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้คนไทยได้ตระหนักถึงความเป็นชาติ คนไทยยุคใหม่จึงไม่ค่อยรู้จักประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งก็เท่ากับว่าไม่รู้จักรากฐานของชาติซึ่งจะส่งผลเกี่ยวเนื่องไปถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สำหรับในด้านศาสนานั้น ถือว่าคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวพุทธแต่ในข้อเท็จจริงแล้วชาวไทยพุทธส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา ไม่มีความรู้ในหลักการ หลักธรรมและวิธีปฏิบัติตามหลักศาสนา พุทธจึงส่งผลให้ในทางปฏิบัติแล้วคนไทยส่วนใหญ่เป็นเสมือนคนที่ไม่มีความรู้ แนวคิดสาธารณะต่างๆจึงมักจะมุ่งสู่ ความสะดวกสบาย ความมั่งคั่ง ผลประโยชน์ของกลุ่ม มากกว่าความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของศีลธรรม ความเป็นธรรม ความยุติธรรม เกิดความสับสนในการให้ความหมายของ ความดี และความชั่ว บุคลากรที่เข้ามาเป็นทหารในกองทัพภาคที่ 3 ซึ่งก็เติบโตมาในสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป จึงมีความรู้สึก จิตสำนึกต่อชาติ และศาสนา อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่แตกต่างจากประชาชนคนอื่นๆในสังคมไทย บุคลากรของกองทัพควรจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ และทัศนคติต่อชาติอยู่ในระดับที่ตระหนักถึงคุณูปการของ บรรพบุรุษที่ได้ช่วยกันสร้างชาติ สร้างความเป็นเอกลักษณ์ สร้างอาณาเขต ดินแดน สร้างศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนมีความภาคภูมิใจ ในเรื่องราวต่างๆเหล่านั้น รวมทั้งสามารถเข้าใจถึงความเชื่อมโยงเรื่องราวในประวัติศาสตร์ระหว่างโบราณสถานต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างมากมาย รวมทั้งเหตุการณ์ในอดีต กับพื้นที่ปฏิบัติการ ตลอดจนสภาพการณ์ในปัจจุบัน ว่าสิ่งต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ เป็นประวัติศาสตร์ ที่มีเหตุ มีผล มีที่มาที่ไปไม่ใช่เป็นเพียงนิทาน เรื่องเล่า หรือตำนาน บุคลากรของกองทัพควรจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้

ความเข้าใจในหลักการ หลักธรรม และวิธีปฏิบัติตามหลักศาสนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวตน รวมทั้งเป็นที่ศรัทธาของประชาชนและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยจรโลงความยั่งยืนของพระศาสนา ดังจะเห็นว่าในบางศาสนาที่ผู้นับถือศาสนามีความเคร่งครัดมากจนส่งผลให้เป็นพลังสำคัญในการต่อสู้และความร่วมมือร่วมใจกันของผู้นับถือศาสนาเดียวกัน เป็นกำลังอำนาจทางสังคมจิตวิทยาอันเข้มแข็งยิ่ง ที่เป็นหลักประกันในความมั่นคงของชาติ บุคลากรของกองทัพจะต้องเคารพเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากความตระหนักสำนึกภาคภูมิใจ ถึงการสร้างชาติของบรรพชนในดินแดนแห่งนี้ในอดีต เพื่อให้สถาบันกษัตริย์เป็นหลักยึดเหนี่ยวของคนในชาติ บุคลากรของกองทัพควรจะรู้จักพื้นฐานของประชาชนกลุ่มต่างๆในแง่มุมทั้งด้าน สังคมจิตวิทยา ด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถกำหนดบทบาท ทำที่ของตนต่อประชาชนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติภารกิจ ดังนั้น ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ในระดับที่เหมาะสมจึงมีคุณค่าต่อการปฏิบัติภารกิจทางทหารซึ่งนับว่าเป็นทั้งอำนาจกำลังที่ไม่มีตัวตนและเป็นทั้งเครื่องมือในการปฏิบัติงาน จึงมีความจำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานของทหารในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการในการสร้างเสริมความรู้ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้กับทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งต่อเป้าหมายทหารของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาและวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลสำคัญ 3 แหล่งคือ

1. ความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนที่ทหารของกองทัพพบในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ควรจะได้เรียนรู้จากระบบการศึกษาภาคบังคับ และที่ได้เรียนรู้จากสถาบันการศึกษาต่างๆรวมทั้งจาก ระบบการฝึก ศึกษา อบรมของทหารตามแนวทางการฝึก ศึกษาของกองทัพพบ โดยในเรื่องความรู้เกี่ยวกับชาตินั้นเน้นในเรื่องความรู้ทางประวัติศาสตร์ของบรรพชนในดินแดนแห่งนี้ ความรู้ในเรื่องศาสนาเน้นในหลักธรรมและข้อปฏิบัติของศาสนาพุทธ ความรู้ในเรื่องพระมหากษัตริย์ เน้นให้เห็นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ความรู้ในเรื่องประชาชน เน้นให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของประชาชนในประเด็นที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคง รวมทั้งการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้ ประชาชนสนับสนุนการปฏิบัติการของทหาร
2. เอกสาร คำสั่ง นโยบาย คู่มือการฝึก ศึกษา และแนวทางในการปฏิบัติงานของกองทัพพบที่เกี่ยวข้อง
3. ผลการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างเสริมอุดมการณ์ของทหาร เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้บังเกิดประสิทธิผลนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ เพราะการสร้าง ความคิด อุดมการณ์ให้บังเกิดขึ้นในจิตใจคนนั้น เป็นเรื่องทีละเล็กละน้อย ลึกซึ้ง ทำได้ยาก และตรวจสอบความเป็นรูปธรรมได้ยาก ยิ่งในภาวะแวดล้อมที่สังคมทั่วไป ไม่ได้มีรากฐานเกี่ยวกับการสร้างเสริม ความตระหนักของคนในชาติที่ควรจะมีต่อประวัติศาสตร์ ความสำนึกถึงความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และผลประโยชน์ของชาติ เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อการดำเนินการต่อกลุ่มบุคคลในวิชาชีพทหารเพราะคนเหล่านั้นต่างก็เป็นผลิตผลของสังคมส่วนรวมเหมือนกัน
2. ผลการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ปรากฏผลตรงกันคือยอมรับว่ารากฐานที่สำคัญของชาติ คือการที่คนในชาติตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์ของชาติของตน ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักศาสนา ความเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่ดีงาม การรู้หน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี การรู้จัก

เสียดุลผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันสังคมไทยกำลังอยู่ในภาวะที่สังคมขาดรากฐานที่สำคัญดังกล่าวนี้เนื่องจากมีปัญหาในการกำหนดทิศทางและวิธีการการปฏิบัติในกระบวนการการเรียนรู้ การปลูกฝังทัศนคติ อุดมการณ์ให้แก่คนในชาติ ในเรื่อง ความสำนึกต่อความเป็นประเทศชาติ ความสำนึกต่อความเป็นไทย และความสำนึกต่อคุณธรรมจริยธรรม

3. ในส่วนของกองทัพนั้น ได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ของกองทัพ เป้าประสงค์ของกองทัพ นโยบายของกองทัพ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากองทัพ ที่ต้องการให้กำลังพลของกองทัพมุ่งสู่การปฏิบัติภารกิจให้สนองต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน แต่แนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างอุดมการณ์ของกำลังพล เกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน น่าจะยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะบรรลุผลให้กำลังพลได้มีความสำนึกและมีการปฏิบัติ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนในระดับที่เป็นมาตรฐานที่แน่นอน มั่นคง ถูกต้องและยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์สูงสุดได้ทั้งหมดอย่างทั่วถึง เนื่องจากยังขาดความสมบูรณ์ในข้อมูลความรู้และวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกำลังพล ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนที่เพียงพอ รวมทั้งวิธีการในการประเมินผลก็ยังไม่สามารถวัดผลในเชิงคุณภาพทางจิตใจของกำลังพลในเรื่องความเป็นผู้มีอุดมการณ์ในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริม อุดมการณ์ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชนให้เกิดแก่กำลังพลทหารของกองทัพบกในพื้นที่ กองทัพภาคที่ 3 ได้แก่

4.1 พื้นความรู้ ความเข้าใจ ในอุดมการณ์ ของกำลังพลที่มีมาก่อนการเข้ารับราชการทหาร

4.2 ความตระหนักของกำลังพลทุกคนถึง หน้าที่พลเมือง ที่เป็นกำลังของประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม สรุปได้คือ การรักษาชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสงบสุขของประชาชน

4.3 วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตัวของผู้นำระดับต่างๆที่ต้องเห็นถึงความสำคัญของอุดมการณ์และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริงรวมทั้งการทำตัวให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่กำลังพลทั่วไป

4.4 นโยบายและแนวทางของกองทัพในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ให้กับกำลังพล ที่มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง และสามารถประเมินผลได้

4.5 แหล่งความรู้ ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย ถ่ายทอดไปสู่นบุคคลอื่นๆได้ง่าย

4.6 วิธีการในการประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการสร้างเสริมอุดมการณ์เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้กับกำลังพลของกองทัพบกในพื้นที่กองทัพบกที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพ ควรที่จะได้มีการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับกองทัพบก ในระดับกองทัพบก และระดับหน่วยทหารดังนี้

1. ในระดับกองทัพบก ต้องจัดทำข้อมูลความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ของชาติ ด้านศาสนา ด้านพระมหากษัตริย์ และด้านประชาชน ให้มีขอบเขตที่กว้างขวาง และลึกซึ้งให้เพียงพอที่จะทำให้กำลังพลของกองทัพบกได้มีความรู้ ความเข้าใจ ความซาบซึ้งให้สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมที่กำลังพลได้รับสิ่งเหล่านี้มาจากระบบการเรียนรู้อันของไทยที่ถือว่ายังไม่ค่อยดีไป รวมทั้งต้องกำหนดวิธีการในการประเมินผลในเชิงคุณภาพให้สามารถวัดผลทางจิตใจกำลังพลให้ได้ชัดเจนมากขึ้น

2. ในระดับกองทัพบกต้องจัดทำข้อมูลเฉพาะพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และข้อมูลประชาชน

3. ระดับหน่วย ต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการสร้างเสริมอุดมการณ์ในด้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชนให้กับกำลังพล โดยให้ความสำคัญเท่าๆกับการฝึกในด้านยุทธวิธีเนื่องจากเป็นอำนาจกำลังรบที่ไม่มีตัวคนที่มีความสำคัญยิ่งเสียกว่าอำนาจกำลังรบที่มีตัวคนอื่นๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาวิจัย การจัดทำข้อมูลความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ของชาติ ด้านศาสนา ด้านพระมหากษัตริย์ และด้านประชาชน ที่ควรให้กำลังพลของกองทัพบกได้ศึกษา เรียนรู้

2. ศึกษาวิจัย ข้อมูลเฉพาะพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่กองทัพบกต่างๆ ในด้านประวัติศาสตร์ของชาติ ในด้านศาสนา ในด้านพระมหากษัตริย์ และในด้านประชาชน โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และข้อมูลประชาชนในด้านต่างๆ